

בגן המבוכה

לסקל ולנכש שיבושים שחדרו למחננו
ולברר את דרכי האמונה וההנהגה הנכונה

בגן המבוכה

האם הבחירה היא רק לפני מעשה, אבל לאחר מעשה צריך לדעת שכך רצה ה' שיעשה וה' רצה שיכשל?

האם אדם צריך לבטל מצוות עשה דאורייתא כדי לנהיג לידי כעס או לפגוע באחר?

האם אדם שלא שמח בכיפה צריך ללכת בלי כיפה?

האם מי שמתעצבן או רוטן בשקט על משהו שעשו לו הוא כופר בכל התורה כולה והוא אפיקורס ומומר וגרוע ממשומד והוא יוצא מן הדת?

האם אדם שראה ראייה אסורה או שנכנסה בו תאוה או שפגם פעם אחת כבר אין לו בחירה?

האם מי שראה ראייה אחת אסורה כל הקדושה שלו וכל העבודה שלו הולכת לסטרא אחרא?

האם אדם צריך להודות לה' על החטאים והעוונות שנכשל בהם?

האם על ידי שהאדם אומר תודה לה' על זה שאין לו זיווג או שאין לו ילדים הוא מתקן את ה"בכיינות" של כל הדורות וכל הצדיקים שבכו לה' על הצרות שלהם?

האם אסור להעיר לאשה שום הערה קטנה בשום ענין, אפילו אם תעשה את העוון החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר?

האם האדם חייב לעשות תמיד כל מה שאשתו אומרת ומבקשת, ורק היא צריכה להיות הקובעת והמחליטה?

האם האדם צריך לתת לאשתו לבזבז כסף ולקנות דברים כמה שהיא רוצה?

על כל זה ועוד נושאים רבים אחרים בחוברת שלפניכם

בגן המבוכה

בו מוסברים חלק מהשיבושים
שכתב הר' שלום ארוש
בספריו ועלוניו

וכן יבואר מעט
מהיכן ינק שיבושים אלו

יוצא לאור על ידי
המכון לבירור דרכי התורה לאמיתה
כסלו התשפ"א

לתרומות, הפצה, הערות והארות
נא לפנות למייל:
beganhamevucha@gmail.com

הקדמה

בצער וכאב גדול אנו מוציאים לאור קונטרס זה, שמטרתו לברר את הדרך הישרה והנכונה ביהדות ובענייני עבודת ה' בכלל, ובתורת ברסלב בפרט. כאשר כורח המציאות הכריחנו לכך, בראותינו את השיבושים שבספריו של הר' שלום ארוש, הגורמים לאנשים רבים לנזקים רוחניים וגשמיים, וכבר שמענו על מקרים כואבים רבים מאוד של בעיות בשלום בית שחלקם הגיעו עד לידי גירושין ממש וכן בעיות בשאר התחומים בחיים עקב הלימוד בספרי הדרכותיו של הר' שלום ארוש.

בקונטרס זה הובאו רק חלק מהשיבושים מפאת קוצר הזמן וקוצר המקום, באופן כללי ניתן לומר כי חלק גדול מהשיבושים נובעים מכך שכל תורתו והנהגותיו של הר' שלום ארוש בנויים על מה שקיבל ולמד מרבו אליעזר ברלנד, אשר כבר נפסק דינו על ידי שלושת בתי הדין המרכזיים בארה"ק ועל ידי שהוקם ע"י רבני ברסלב כחוטא ומחטיא בחמורות שבחמורות ששומר נפשו ירחק ממנו, והתפרסם קלונו ברבים פעמים רבות. כידוע ומפורסם הר' שלום ארוש חזר בתשובה על ידי אליעזר ברלנד, ואת כל ההדרכה בעבודת ה' קיבל ממנו, כפי שהוא עצמו מעיד בהקדמות לספריו, ומכך נמשכים רוב השיבושים בספריו.

וכפי שכותב לדוגמא בהקדמת הספר בגן השלום: 'לפני כשלושים שנה, כשהייתי בחור צעיר, בקשתי ממורי ורבי, הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שידריך אותי לקראת הנשואין שלי, והרב נתן לי שתי עצות קצרות - אכל יסודיות, שהתברר שהן כוללות את כל החיים. ספר זה למעשה נובע כלו משתי עצות אלו, שקבלתי אותן והתבוננתי בהן ועבדתי לקיים אותן, ומהן זכיתי להפיק את כל העצות הנפלאות לשלום בית, שאנשים ורבות של זוגות נצלו על ידם מהחיים המרים של חסר שלום בית, מריבות, צער, גרושין, סבל ואמללות, וזכו לחיים מאשרים ושלמים'. ובהמשך שם כותב: 'ברכות לראש משביר לרבי ומורי הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שחבור זה נובע ישירות מבית מדרשו ומהדרכתו העמקה'.

חלק ניכר מתורתו של ברלנד היא הקיצוניות בנקודה אחת עד הסוף על חשבון כל הנקודות האחרות שיש לקחת אותן בחשבון, דבר הגורם להרבה אנשים לנהות אחרי מנהיגים כאלו, בראותם בהם את סמל השלימות וחיפוש האמת בכל הכוח, אך כמבואר בכל הספרים ובפרט בספרי ברסלב, כשהאדם עולה למעלה ממדריגתו ועושה דברים שאינם לפי כוחו זהו בבחינת "ריבוי אור הגורם שבירת כלים", והדבר גורם נזקים גדולים ברוחניות ובגשמיות לו ולסביבתו, ולעיתים על ידי הקיצוניות ניתן גם להגיע לכפירה גמורה ביסודות התורה ח"ו, כפי שיתבאר מעט בקונטרס זה. כמו כן חלק מהשיבושים הם אי הבנה פשוטה של מאמרי חז"ל ושל מאמרי רבי נחמן מברסלב, כפי שיתבארו הדברים בקונטרס זה.

ישנם שיבושים שהם ההיפך מדרכו של מוהר"ן מברסלב זיע"א [והדבר כואב מאוד כאשר הדברים נכתבים על ידי מי שמתיימר לייצג את דרכה של ברסלב], וישנם שיבושים שהם הנהגות והדרכות לא נכונות ביהדות ובענייני עבודת ה', ויש מהם אשר עלולים אף לגרום מכשולות חמורים ונזקים בגשמיות ורוחניות, ויש שאף נהרסו חייהם בגלל הוראות אלו, וישנם דברים שהם נגד הלכות מפורשות בשולחן ערוך, וישנם אף שיבושים אשר עלולים להגיע, כאמור, עד כדי כפירה גמורה בעיקרי ויסודות התורה ח"ו, כפי שיראה המעיין בקונטרס.

בספר 'בריתי שלום לנשואים' ישנם שיבושים חמורים בעניני קדושה ופרישות הנוגעים לאברכים, ומכיון שקונטרס זה מיועד לכל הגילאים לא הבאנו ענינים אלו בקונטרס זה.

ובנוגע להסכמות שיש על ספריו, כבר כתב מרן הסטייפלר זצ"ל בספרו 'חיי עולם' ח"ב פרק ח' וזה לשונו: "ואפילו חיבור שיש עליו הסכמות מחכמי תורה אין זאת אומרת כלל על הגינות הוראות החיבור כידוע, ואין רצוני להאריך, רק אעתיק מש"כ הגאון מהרש"ם ז"ל בתשובותיו ח"א סי' קט וז"ל הן נשלח אלי ספר כו' וגם אני הסכמתי עליו בראותי אפס קצהו כו', וכאשר עיינתי ראיתי כי כל רוח דעת אין בקרבו, עיי"ש כל הסימן". עכ"ל.

לאחרונה ניכר אצלו גם כן שגעון גדלות כשהוא מתנהג בצורה תמוהה ומוזרה לעיני כל, בערב ראש השנה פרסם הודעה מצולמת לעם ישראל שמשיח יגיע ודאי בשנה הקרובה בלי שום ספק, וכן סיפר שרבי נחמן מברסלב דיבר איתו ישירות

כשהיה בציונו וביקש ממנו לומר כל מיני דברים לחסידי ברסלב, ועוד הזיות
ודמיונות שונים, דברים אלו התפרסמו ברבים וידועים לכל.

עם כל הכאב והצער שיש בדבר, הרי זו מחובת השעה להתריע על שיבושים אלו,
כדי שלא יהפכו ח"ו לנחלת הכלל, וכדי להציל אנשים שלא יכשלו במכשולות אלו.
ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו, ויהיו הדברים לתועלת, ויהיו כל מעשינו
לשם שמים.

סדר השתלשלות הענינים

לפני כארבע עשרה שנים בשנת תשס"ז הוציא לאור הר' שלום ארוש את הספר 'בגן האמונה' במהדורה שלישית מנוקדת ומורחבת, הספרים הופצו בכל הארץ בעשרות אלפי עותקים, אנשים שקראו בספר זה שמו לב לבעיה חמורה בפרק ד', בו הוא כותב דרך חדשה ליישב את ענין הידיעה והבחירה, שהנה בכל הספרים מובא כי אין סתירה כלל בין הידיעה והבחירה, אך אין בשכל האדם אפשרות להבין כיצד הם מסתדרים יחד, ועל האדם לדעת כי יש לו בחירה האם לחטוא או לא, ולכן יש שכר ועונש, וזהו מיסוד האמונה שה' יתברך גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו, כי האדם אשם בחטאים שעשה. אך הר' שלום ארוש מחדש שם מהלך חדש, כי הבחירה של האדם היא רק לפני מעשה, אולם לאחר שהאדם נכשל בחטאים ח"ו אפילו נכשל בחטא החמור ביותר הוא צריך לדעת ולהאמין שכך היה רצון ה', כי הכל מתנהל בידיעת ה' ורצונו ולא היתה לו בחירה כלל, ואסור לו להאשים את עצמו כלל, ואם מאשים את עצמו זהו כפירה, אלא עליו להודות לה' יתברך על שזיכהו לחטוא (ראה לקמן שער א' פרק ב' ושער ה' פרק א' בענין זה). דברים חמורים אלו המשבשים את יסודות האמונה בשכר ועונש שהוא מעיקרי ויסודי האמונה, וכן את מצות התשובה והחרטה, גרמו לסערה, ובשנת תשע"א יצא לאור קונטרס "ובחרת בחיים" המתריע על שיבוש זה, והובאו בו הסכמות של גדולי ישראל וזקני חסידי ברסלב (כמובא להלן).

כאשר ראה הר' שלום ארוש את הסערה שנוצרה, הודיע מיד כי הוא עומד למחוק את כל הענין הזה מהספר 'בגן האמונה', והדפיס מיד את 'בגן האמונה' מהדורה רביעית, בו לא מופיע המאמר הארוך המדבר על ענין הידיעה והבחירה, ובכך הצליח להשקיט את הסערה שנוצרה.

אולם לאחר מכן התברר כי דבר זה נעשה רק מן השפה ולחוץ, ואף שהמאמר הארוך אכן הושמט, מכל מקום במקומות רבים בספריו ובשיעוריו הוא ממשיך

לכתוב ולומר את הדברים הללו, (וגם בספר בגן האמונה מהדורה רביעית הדבר מובא בשתי מקומות), שהאדם צריך להאמין שכל מה שעבר עליו ברוחניות וכל הנפילות שלו הכל נעשה ונקבע מלמעלה וככה ה' רצה ואין שום רע כלל, ושהוא צריך להודות לה' על כל הכשלונות שלו, (ראה לקמן שער א' פרק ב' ושער ה' פרק א').

כמו כן על אף שהשמיט את המאמר הארוך במהדורה הרביעית, אך הספרים של המהדורה השלישית עדיין נמצאים בעשרות אלפי מקומות, ומעולם לא הוציא הבהרה שהדברים אינם נכונים כדי להציל אנשים ממכשול. ולא זו בלבד אלא גם לאחר הדפסת המהדורה הרביעית המשיכו תלמידיו למכור עדיין את המהדורה השלישית גם כן למעוניינים בכך.

בהמשך הוציא הר' שלום ארוש עוד ספרים שונים, ובמשך הזמן התגלו גם בהם שיבושים וטעויות חמורות בנושאים רבים. לפני כשלוש שנים נפגשו רבנים חשובים מזקני חסידות ברסלב עם הר' שלום ארוש והתריעו בפניו על השיבושים שיש בספריו, והציעו לו כי יעזרו לו לתקן את הדברים כדי להסיר מכשול, תגובתו של הר' ארוש היתה כי הוא מסכים לכך בחפץ לב, וכי יעמדו עימו בקשר לאחר הפגישה, אך כאשר התקשרו אליו כמה ימים לאחר מכן הוא התחמק בתואנות שונות.

לאחר שהגיעו אלינו סיפורים רבים על נזקים חמורים וקשים שנגרמו לאנשים כתוצאה מספריו של הר' שלום ארוש, אנו נאלצים להוציא לאור כעת חוברת זו על מנת לפרוש בפני הציבור את השיבושים שבספריו, כדי להציל רבים ממכשולות.

להלן הסכמות גדולי ישראל וזקני חסידי ברסלב על הקונטרס "ובחרת בחיים" שיצא לאור בשנת תשע"א נגד דברי הר' שלום ארוש בענין הידיעה והבחירה (ראה באריכות בענין זה לקמן שער א' פרק ב' ושער ה' פרק א')

קטעים מתוך הקונטרס "ובחרת בחיים"

לאחרונה התפרסם ספה העוסק בענין האמונה בשם "בגן האמונה המבואר" [מהדורה שלישית], ובו הנהגות למעשה בעניני אמונה ותולה אותם באילן גדול הלא הוא רבינו הקדוש מוהר"ן מברסלב ותלמידיו זי"ע, ובתוך הדברים נשתרבבו רעיונות חמורים ושיבושים מסוכנים מאד הנוגעים ביסודות אשר נשמת האמונה תלויה בהם, ואשר יכולים להמיט חורבן ח"ו בעיקרי היהדות.

בספר הנ"ל בפרקים הדנים על דרכי התשובה, מחדש יסוד המזעזע נפש כל מאמין בתורה, והוא, שאחר שהאדם נכשל בעבירה אין לו להרגיש רגשי אשמה אלא עליו לדעת שכך היה רצון ה' ולא היתה לו לחוטא בחירה על כך, רק כך גזרה השגחתו יתברך שיחטא, ואדרבא עליו להודות לה' על שנכשל כי על ידי זה יסתבב לו לבסוף טובה רוחנית מכך, ועל זה אמרו חז"ל "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" שיברך ויודה על שנכשל בחטא כמו שצריך להודות על שזכה במצוה, וכל מה שדיברו בספרים מגודל חומר הפחד והיראה שלא להכשל בעבירות הוא רק במה שנוגע לקודם עשיית העבירה, אבל לאחר העבירה יש להאמין שכך נגזר עליו מן השמים, ועיקר כעס השי"ת על החוטא הוא מה שאינו מאמין שהיה אנוס בדבר אלא מאשים עצמו במה שנכשל, ולדעתו זוהי גאווה וכפירה כשהאדם חושב שהוא אשם ואינו יודע שנברא עם יצר כזה שעל ידו הוא מוכרח להכשל בחטאים ופשעים, עכתה"ד המזעזעים.

דרך מחודשת זו שבאה כאילו לחזק לב האדם לדרכי התשובה עוקרת למעשה את יסוד התשובה שמותנה ועומד בהכרת האשמה והבושה כלפי הבורא שכנגדו

חטאו, ועל פגיעה חמורה זו בשורש מצות התשובה ומהותה היה כבר מן הצורך להרעיש ביותר.

אך פי כמה חמורים הדברים כאשר השיבוש מיוסד על ההנחה שאחר החטא על האדם לחשוב שהכל נסתבב לו מן השמים ושלאחר מעשה עליו לחשוב שכאילו היה נטול בחירה.

הנחה זו הינה הירוס יסוד האמונה של שכר ועונש וערעור העיקר הגדול ועמוד התורה והמצוה כולה, כמו שהאריך בזה הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה) יעוי"ש, כי פשוט וברור שאם אין האדם אחראי על מעשיו לגמרי אלא הוא אנוס בהם הרי אין מקום להענישו על מעשיו הרעים או לתת לו שכר על פעליו הטובים, ואם אין הבחירה מוחלטת תמיד אין מקום לצוות על האדם לעשות או שלא לעשות, ובאופן זה נהרס יסוד התורה והמצוות ח"ו.

פגיעה כזו ביסוד אמונת שכר ועונש חמורה ביותר, כי אפילו ערעור קל על מה שאמרו לנו חז"ל הינה אפיקרוסות ר"ל והעושה כן אין לו חלק לעולם הבא, וכל שכן כאשר הדברים נוגעים ל"ג עיקרי האמונה, שאפילו ערעור בטעות חמור מאוד מאוד כידוע.

מלבד זאת יכולה פגיעה כזו לגרום להרס כל גדרי יראת חטא ולגרום להקל ראש בכל מצות התורה ר"ל.

ועלינו להבין היטב ש'החכמה תחיה בעליה', דהיינו שכל פעולות האדם נמשכים לפי החכמה והשכל שבו, וכל ידיעה שבלב האדם בהכרח שתביא תוצאות ברורות, ואי אפשר להתכחש למה שיודעים ומבינים, וע"כ כאשר אומרים לאדם שבסופו של דבר לא יהא אשם אזי בודאי שיהיו תוצאות מידיעה זו, ואף שבתחילה אינו מרגיש האיך ידיעה זו מקררת אותו בפנימיותו ואדרבה אף ידמה לו שהוא מתחדש בעבודתו ברוב התחזקות אולם בעומק פנימיות הלב על כרחו תשפיע הבנה זו ולאט לאט תיעקר ממנו היראה.

ואין מועיל כלל מה שבספר הנ"ל חוזר ומזהיר שמי שחושב כן לכתחילה זוהי כפירה במה שאמרה תורה שיש בחירה, כי סוף סוף מורים לו שתהא בלבו הידיעה הזאת שאין לו בחירה כלל ושעליו להבין שכך היא המציאות, ואם כן איך יתכן שיאמרו לו שלבו יתעלם ברגע זה מן המציאות הפשוטה וברגע שלאחריו יתחבר לה. ואם מורים לאדם שיהא לו איזה צד שאין בחירה אזי בודאי ימשך האדם אל הצד הזה תמיד, וכל מבין יראה גודל החורבן הטמון בעצה קלוקלת זו, שהיא עתידה לעקור כל זיק של יראה מלב האדם ר"ל ותוצאותיה מי ישורנה.

BETH DIN TZEDEK
OF THE ORTHODOX
JEWISH COMMUNITY
26 1A STRAUSS ST.
JERUSALEM

FAX 02-6221317 פאקס

טל. 02-6236550 TEL

ת.ד. 5006 P.O.B

בית דין צדק

לכל מקהלות האשכנזים

שע"י "העדה החרדית"

פעיה"ק ירושלם תובב"א

רח' שטראוס 26/א

הסכמת הביד"צ שליט"א

דבר זה מסורת בידינו מאבותינו בדרכי התשובה שכאשר יכשל האדם בחטא רח"ל, לא ינוס ויברח בטענות ומענות לשים בטחוננו כי הכל מסובב ממסבב כל הסיבות ואין החטא תלוי בידו ובבחירה אלא בגורם עליון ח"ו, אלא להיפך יתבייש בחטאו ועונו, יודה ויתוודה את חטאו אשר חטא וישוב אל ה' בלב נשבר ליכות את חטאתו כי לכל העם בשגגה, ודבר זה הוא מיסודות דרכי התשובה הכוללים חרטה וידוי וקבלה על העתיד עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה, וכמו שכתב הרמב"ם במצוות הוידוי (הל' תשובה פ"א הלכה א'): וידוי זה מצות עשה כיצד מתודין, ואמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח.

וע"כ עבודה רבה עשה הרב החסיד המחבר שליט"א שליקט את הקונט' הנפלא "ובחרת בחיים" לבאר מצוות תשובה כיצד, ודרך תשובה כמסורת דוד ודור, ולתקן שלא להקל ראש במצוות התשובה, ואת הכל עשה יפה בעטו עט סופר מלוקט מן התורה ודברי חז"ל וכל גדולי הדורות עד דורינו דור אחרון, ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו.

והשי"ת יהא בעזרינו ע"ד כבוד שמו, ויזכה הרב המחבר שליט"א להפיץ מעינות חכמה ממקור קדוש יהלכון, עדי נזכה בקרוב לראות בשוב ה' שבות עמו, וכמאחז"ל (סנהדרין צ"ז): אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים, בב"א.

וע"ז באעה"ח ביום כ"א לחודש טבת תשע"א לפ"ק הביד"צ דפעיה"ק ת"ו

נאם משה שטערנבוך

נאם א"י אולמאן

נאם נפתלי ה' פרנקל

נאם

נאם

נאם

הדין מנצח 2323 הנאמן - 24/11/12 מועד תשובה איננו י"ח לכתב עקרי התשובה
וכתב בעיקר החזקת החלטה ב"מ 1234 א"י וישיב אל לבו וכו' ומה טוב עשה המחבר של ספר זה שביאר את כללי התשובה
עשה המעשה של ספר זה שביאר את כללי התשובה עשה המחבר של ספר זה שביאר את כללי התשובה
יצחק טובי' ווייס

הריני מצטרף לדברי בד"צ הנכונים - עיין שערי תשובה לרבינו יונה שכתב עקרי התשובה וכתב העיקר הראשון
החרטה יבין לבבו כי מר עזבו את ד' וישב אל לבו וכו' ומה טוב עשה המחבר של ספר זה שביאר את כללי התשובה
בדרכים של רבותינו הקדושים הראשונים זי"ע

יצחק טובי' ווייס

YAAKOV MEIR SHECHTER

Rav Yeshivas Hamekubolim

"Shaar Hashomayim"

President "Keren Or" Institutions

JERUSALEM

32 Chevras Shas St. Tel. 972-2-6264619

יעקב מאיר שכטער

ר"מ ישיבת המקובלים "שער השמים"

נשיא מוסדות "קרן אור"

בע"ה"ק ירושלים תובכ"א

רח' חברת ש"ס 32 י-ם טל. 02-6264619

שלחי אייר תש"ע

דאבה נפשנו על המכשלה הגדולה שנעשתה בספר שי"ל לאחרונה תחת השם "בגן האמונה המבואר" [מהדורה שלישית, וגרפם באידיש תחת השם 'אין אמונה גארטן'], ומבלי להפחית מיקר פעלי בעהמ"ח שיחי' בויכוי הרבים, מחובתנו לעורר על השיבוש החמור שנשתרבב בספר הנ"ל בפרק העוסק בתיקוני התשובה, כאשר מן הדברים שם נראה שדרך ההתחזקות של רבינו הקדוש מוהר"ן זי"ע מברסלב כאילו מורה לאדם שאחר שנכשל במוה"ק יש לו לחשוב שהכל נסתבב לו מלמעלה שלא בבחירתו, וכמובן שבדברים הללו כפי שמבוארים שם יש מכשול גדול ומקום למעוות חמורות בעיקרי הדת של אמונת שבר ועונש.

ולא כן קבלנו מאבותינו ורבותינו בכל הדורות כולם כי כולם פה אחד הטילו מלוא האחריות על כל חטא על החוטא אפילו לאחר החטא וכולם הרבו להזהיר על גודל הבושה והחרטה העצומה על מה שפגמו בכבוד מלכו של עולם וכמבואר כל זה בספרי הראשונים והאחרונים ובספרי תלמידי הבעש"ט הק' כולם, ובדרך ובנתיב הזה סלל לנו גם רבינו הק' מוהר"ן זי"ע ותלמידיו הק' את דרכו הקדושה ביתר שאת אלא שהוסיף לגלות עוצם נוראות דרכי ההתחזקות לכל הבא לשוב ולקבל עול מעתה, שבודאי יהא ה' בעזרו והצדיקים יעיתורו בעדו לתקן העבר באופן נפלא למעלה למעלה שלא כדרך הטבע.

ובודאי יש להזהר מאד מלסמכות ביזי כלשהוא מדברים אלו המקובלים בידינו מסיני מדור דור כי כל צד פגיעה בזה יכול להמיט ח"ו חורבן גדול בעיקרי העיקרים.

ויפה עשה בזה בעה"מ קונטרס 'בחרת בחיים' אשר ליקט מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים ובפרט מדברי רבינו הק' מברסלב זי"ע המוכיחים בעליל מסורת אבותינו שבידינו באמת דרכי התשובה וההתחזקות.

תקוותינו שהמכשלה הזאת תחת ידי הרב המחבר שיחי' תביא מהרה לתיקון המעוות, וחפץ ה' יהא בידו לחזור ולהעמיד דברי תורה על תילם להקמת עולה של תשובה כמסורה לנו מאבותינו ורבותינו הק' ולהרחיב גבולי התשובה כרצונו הטוב בדרך הישרה והמקובלת מדור דור לכבוד ה' ותורתו.

ועיינינו תחזינה בקיום מאה"ב (מלאכי ג') והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, בביאת גוא"צ והתגלות כבוד מלכות שמים בעגלא ובזמן קריב.

כ"ד הכו"ח מצפה לישועת ה'

י"א אדר א' תש"ע

[illegible]

[illegible]

der Tiere

ומה מאד ידאב הלב אשר הדברים מיוחסים שם כאילו יצאו מפה קדוש ה"ה רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע ותלמידיו הק', ובאמת ההיפך הוא הנכון כמו שמפורש בכל ספרי רביה"ק, ולא נשמע מעולם מי שיאמר כזאת ולא ראינו ולא שמענו מפי זקני אנ"ש מעתיקי השמועה שיעמידו דרכי ההתחזקות כאילו באו להקל ח"ו ח"ו באיזה צד שהוא את חומר האחריות המוטלת על החוטא ואת נוראות אשמת נפשו בהמרותו פי ק-ל עליון, ואדרבה רבינו ז"ל ותלמידיו הק' הרבו לגלות חומר החטא ופגעו וחובת הבושה העצומה על כל פגם קל, אלא שבד בבד פתחו לנו דרכי התשובה וההתחזקות, לגלות לאדם יקרת נפשו ואמתת חין ערכו גם כשחטא, כי לפי קדושת איש הישראלי בשרשו אין החטא שייך לו בעצם מהותו אלא הוא כצרעת הנדבקת עליו מבחוץ, וכמו כן גילו לנו עוצם עיזוז רחמי הש"י עליו בכל מצב ובכל מדריגה כי ימינו פשוטה לקבל שבים, וכשיחתו הק' המפורסמת "אם אתה מאמין שיכולים לקלקל תאמין גם שיכולים לתקן", וגילו לנו גודל כח הצדיקים שעומדים לסייע לאדם לתקן אשר שיחתו, וכדאיתא בזו"ח הבא לטהר וכו' אמר ר' נתן נשמתן של צדיקים מסייעין אותו, וכל כוונתם בזה היה

לעורר ולהחיות ולחזק את האדם שישוב בתשובה ולא ירפה עצמו, ולא יתייאש מלקבל עליו עול התשובה ע"פ דרכי התשובה האמתיים המקובלים מסיני ויעשה את כל אשר בכחו בעניני התשובה ולא להקל ח"ו שלא יצטרך לישא אשם על נפשו מחמת עוונותיו.

והם דברים פשוטים ומבוררים מדברי חז"ל ורבותינו הראשונים והאחרונים כולם, ולא עלה על דעת מאן דהוא לפקפק בזה, וכ"ש שלא לשנות בזה זיז כל שהוא, כי כל שינוי ביסודות אלו הוא פגיעה חמורה בעיקרי היראה והאמונה של שכר ועונש וביסודי התשובה.

אשר על כן אף ידי תיכון עם הרה"ח ר' שליט"א המו"ל קונטרס מיוחד בשם "ובחרת בחיים" ובו ליקט ואסף ובירר מדברי חז"ל ומדברי רבותינו ובפרט מספרי אדמו"ר רביה"ק מברסלב זי"ע ותלמידיו הק', ומראה בעליל הכחשת דברי הקונטרס הנ"ל ולעומת זה מהו אמתת דרכי התשובה וההתחזקות כמסורה לנו מדור דור.

ועברתי על כל האמור שם והם קילורין לעינים ביסודי התשובה האמתית ומצוה לפרסם הדברים כדי שלא לטפול שקר על צדיק יסוד עולם ולהסיר פוקה ומכשול מכרם בית ישראל.

ומן השמים יערו עלינו רוח טהרה לשוב אליו ית' בכל לב ובכל נפש בבושה ובשמחה וזכות הצדיקים האמתיים יגן בעדינו להנצל מכל מכשול וטעות ולעשות רצונו ולעבדו ית' באמת ובתמים.

הכ"ד הכו"ח היום אור לז' שבט תש"ע

שמואל משה קרמר

משה זאב זארגער

דיומו"צ בהעדה החרדית ובק"ק ייטב לב דסאטמאר
מח"ס שו"ת "וישב משה"
פיעה"ק ירושלים תובב"א

בעז"ה
בין המצרים תש"ע לפ"ק
הנה זה זמן ששמעתי מספר 'בגן האמונה' שנדפס בארה"ב ובא"י, ושמועה שמענו שזה זמן שנתפשט אצל ההמון והנשים הרבה, ממש לא נשמע שספר יתפשט כ"כ מהר, שמשם שואבים התחזקות כביכול, ושאלוני ממקורבי ומקהילותינו מחו"ל מה אדון ביה, ואמרת מה מני יהלוך, ומאז אני מתחמק מלהיות שר המסכים, ולקחת אחריות דאחרינא לא בעינא, ואם זה בספר הלכה ק"ו בספר שהוא באמונה השרשית בקרב ישראל מי יקח ע"ע אחריות כזה, **שאם יש בו רק דבר הנוגד קצת מקבלת אמונת אומן הנשרש לנו מאבותינו הוא ע"ז שאוסר בכל שהוא**, ודי לנו בספר חובת הלבבות ורמב"ן וכל הסה"ק שנתחברו מקדושי עליון שבודאי לא יצא טעות מתחת ידם, והקדושה ויר"ש של רבותינו הקדושים השפיע תמיד שפע קדושה לכל הלומדים בהם ומשריש בהם אמונת אומן מראש המאמינים אאע"ה.

ועל של עכשיו באתי שהערוני מה **שכתב בפנים הספר דברים שהם פוגעים ממש בעיניי שכר ועונש ר"ל**, באומרו שאדם אחר שחטא ר"ל לא יתחרט שזה יביא לעצבות, רק יאמין שהכל בא מלמעלה והיה מוכרח לחטא וכו' וכו'.

והנה כל הראיות מיותרות בדבר שמקובל בעמינו שאחריות האדם על מעשיו, והוא אחד הדברים המאומתים אצלנו שיש בחירה כמ"ש בתורה ראה נתת לך וגו' ובחרת בחיים, וכל דבר שנתאמת אצלנו בקבלה ובמסורת אבות הוא אמת שלא ניטה ממנו, וכבר ידוע מ"ש רשב"א בתשובה. ואם לבעלי תשובה נחוץ ראיות לחידוש העולם יתעסק המתעסק בדברים אלו, ואנחנו די לנו מה שאמרה תורה שאל נא לימים ראשונים וגו' הנהיה כדבר הגדול הזה וגו' שהוא אמונת מתן תורה שנמסרה לנו מדור דור, והתורה העידה שזה יספיק לנו עד סוף כל הדורות כמ"ש החבר להכוזרי שיציאת מצרים הוא העד על חידוש העולם, והכל בנוי אצלנו ממסורת אבות שקבלו מאות רבבות ממאות רבבות דור אחר דור בלי הפסק כלל, ועיימ"ש מרן החת"ס (יו"ד שני"ו) שאנו על הכל כעדי ראייה ממש. ובפרט שהאחריות על החטא וחובת התשובה אחר החטא מפורש בתורה, ותורה צוחה (במדבר ה-ז) איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו וגו', ובספרי למדו על כל העבירות מ"ע לעשות תשובה כמ"ש רמב"ם (רפ"א מה' תשובה ובסה"מ מ"ע עג), ושם (פ"ב ה"ד) דרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ותחנונים וכו' מפני שגורמת לו להכנעה ולהיות עניו ושפל רוח עי"ש, ואמר דוד חנני ה' כי אומלל אני רפאני ה' כי נבהל עצמי שובה ה' חלצה נפשי וגו' אשחה בכל ליל בדמעתי ערשי אמסה וגו'.

וכיון שהבחירה ושכר ועונש הוא פשוט לנו, כמו מתי שהוא יום ומתי הוא לילה, לא יסתפק אחד מאתנו משום איזה דברים עמוקים הנמצאים בחז"ל ובסה"ק שצריך בר נגר לפרקוניה,

ובדבר זה כבר כתב הראב"ד על הרמב"ם (סופ"ה מוה' תשובה) שטוב היה לו להניח הדבר בתמימות ולא יעורר לבם בספק עיי"ש.

וגם מ"ש שהחרטה מביא עצבות הוא דבר הבל, כי אדרבה היא הגומרת השמחה, והגם שהכל בסייעתא דשמיא, אולם בודאי שפקודי ה' ישרים משמחי לב וכל הספ"ק מלאים מזה שאחר הבכיות והתשובה האמיתית אז בא השמחה האמיתית וכמ"ש בסה"ק תניא אגה"ת, לא כן השמחה הדמיונית המבוארת בספר הנ"ל, שישמח אחר החטא כיון שלא היה לו בחירה, אשר דבר כזב ואמונת הבל זו אינו מספק הנפש וסופו לעצבות והרגשות ריקנות ואבדן הנפש רח"ל.

והנה דברים כאלו בפרט, שהאדם משולל הבחירה, מתקבל בלב רבבות, מרוב התאוה והפקרות ששולט בזמניו, שבא מכמה דורות כופרים פורקי עול, מלמדים בנים להיות סוררים ומורים למוריהם, ונתפשט גם אצל דורותינו להתחכם על מוריהם, ובפרט בשמעם שחטאיהם נגזר מלמעלה, ופטורים מלתת דין וחשבון על כל חטאיהם.

ואם הודה בספר הנ"ל במקצת שיש בחירה קודם החטא, אולם מי ישמע לדברי הבל אלו כשיתגבר יצרו עליו, הרי עוד רגע ועשה החטא ויתודע שנגזר מלמעלה, ונמצא העולם הפקר לית דין ולית דיין, ואין זו רק אמונה תפלה שהאדם אינו אחראי למה שעשה ויוכל לרצוח ולגנוב (לולא יראת הממשלה) ולעשות כל התועבות אשר ה' שנה רח"ל.

וכיון שכאמור הוא פגיעה ביסוד האמונה והכפירה, כי בכפירה זו בטלה כל התורה"ק, לכאורה שדי תכלה ככולה, ולא גרע מטבח שהוציא טריפה מתח"י, שכל הספר צריך בדיקה מחדש מילה במילה, ובלא זה אסור לקרוא בו לענ"ד. ואיני אומר קבלו דעתי אבל די בזה לעורר כל חכמי לב שלא יביאו ספר זה לתוך ביתם.

ולא יחשדני אדם במה שאין בי, כי איני מכיר את המחבר ספר 'בגן האמונה' כלל וכלל, רק מה שגלענ"ד למען כבוד ה' ותורתו כתבתי. ואכפיל שזכות בעלי תשובה גדול מאד, וה' יכפר בעדם ובעד כל השוגגים ויענה ויאמר סלחתי.

וכאשר יצא לאור עתה קונטרס "ובחרת בחיים" שמפריך כל דברים הזרים הנ"ל, והמחבר האריך ודק שפיר להוכיח מכל הסה"ק גנות הדברים הנ"ל ומהו התשובה והאמונה הנכונה למנוע חטא הרבים ולזכות את הרבים וישר כוחו וחילו של המחבר שליט"א על כך.

וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו ויהיה ה' עמנו שלא נכשל בדבר הלכה ח"ו ונזכה לחזור בתשובה שלימה באמת ולקבל פני משיח צדקנו באנפין נהירין בהתגלות כבוד שמים עלינו בב"א.

הח' באדר ה'תשס"ה
ב"ר משה שניידמן

תוכן העניינים

שער א' - הרצון והבחירה 21

פרק א' - האם הבחירה היא ברצון או במעשה? 22

פרק ב' - האם הבחירה היא רק לפני מעשה, אבל לאחר מעשה צריך לדעת

שכך רצה ה' שיעשה וה' רצה שיכשל? 28

פרק ג' - האם ישנם הרבה עבירות שהאדם אין לו כח להתגבר עליהם,

ועצם העובדה שלא התגבר עליהם מוכיחה שלא היה יכול להתגבר? ... 47

שער ב' - קיום המצוות 53

פרק א' - האם אדם צריך לבטל מצוות עשה דאורייתא כדי שיוכל להגיע לידיו

כעס או לפגוע באחר? 54

פרק ב' - האם אדם שלא שמח בכיפה צריך ללכת בלי כיפה? 58

שער ג' - ענייני אמונה 61

פרק א' - האם כל מה שעובר על האדם ברוחניות ובגשמיות בין מה

שעושים לו בני אדם אחרים ובין מה שעושה לעצמו הכל הוא רצון ה'

יתברך ואין לו שום אפשרות לשנות את הדבר? 62

פרק ב' - האם מי שמתעצבן או רוטן בשקט על משהו שעשו לו הוא כופר בכל התורה כולה והוא אפיקורס ומומר וגרוע ממשומד והוא יוצא מן הדת?.....70

פרק ג' - האם צריך לעשות השתדלות מרובה לפרנסה, מעט השתדלות, או לא להשתדל בכלל ורק לבטוח בה?.....73

פרק ד' - האם צריך להתפלל רק על אמונה ולא על שום דבר אחר?.....83

שער ד' - עניני קדושה.....85

פרק א' - האם אדם שראה ראייה אסורה או שנכנסה בו תאוה או שפגם פעם אחת בברית כבר אין לו בחירה?.....86

פרק ב' - האם מי שראה ראייה אחת אסורה כל הקדושה שלו וכל העבודה שלו הולכת לסטרא אחרא?.....91

פרק ג' - האם מותר לאדם להסתכל על אשתו?.....94

פרק ד' - האם חייבים ללכת בעינים עצומות?.....97

פרק ה' - האם מותר וראוי לדבר עם אשה זרה באריכות ולהסתכל עליה?.....99

שער ה' - הודאה לה' יתברך.....101

פרק א' - האם אדם צריך להודות לה' על החטאים והעוונות שנכשל בהם?.....102

פרק ב' - האם צריך להודות לה' יתברך על הצרות והיסורים שעוברים עליו, וכן כשנפטר לו מת ח"ו צריך להודות על כך?.....107

פרק ג' - האם על ידי שהאדם אומר תודה לה' על זה שאין לו זיווג או שאין לו ילדים הוא מתקן את ה"בכיינות" של כל הדורות וכל הצדיקים שבכו לה' על הצרות שלהם?.....131

פרק ד' - האם שייך שהאדם יודה לה' יתברך על ישועה שעדיין לא קיבל, והאם אז ה' חייב לתת לו את הישועה?.....134

שער ו' - עניני שלום בית137

פרק א' - האם אסור להעיר לאשה שום הערה קטנה בשום ענין, אפילו אם תעשה את העוון החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר?.....138

פרק ב' - האם האדם חייב לעשות תמיד כל מה שאשתו אומרת ומבקשת, ורק היא צריכה להיות הקובעת והמחליטה?.....158

פרק ג' - האם האדם צריך לתת לאשתו לבזבז כסף ולקנות דברים כמה שהיא רוצה?.....164

שער ז' - חינוך הבנים173

פרק א' - האם כשהאדם רואה שהילד שלו אינו מתנהג כראוי הוא צריך רק לתקן אצלו בפנימיות, ורק אחר כך להתפלל על הילד, ואינו צריך לתקן את הבעיה ולהדריך את בנו בדרך הישר.....174

שער ח' - התבודדות179

פרק א' - האם מי שעושה שעה התבודדות כל יום אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה'?...180

שער א'

הרצון והבחירה

פרק א'

האם הבחירה היא ברצון או במעשה?

בספר בריתי שלום לרווקים עמוד 189 כתב: "יבִּזֶּה נְשָׁלֶמֶת הַהֶבְנָה שְׁלֵנוּ, בְּמָה שֶׁרַבְנוּ אָמַר לְאַחַד מִתְלַמִּידָיו, שֶׁכָּל הַבְּחִירָה הִיא הָרָצוֹן: רוֹצֵה עוֹשֶׂה - לֹא רוֹצֵה לֹא עוֹשֶׂה. וּמִיָּבֵן שֶׁהָרָצוֹן שֶׁרַבְנוּ דִּבֵּר עָלָיו, הוּא הָרָצוֹן לְהַתְפַּלֵּל. כִּי בְקִדְשָׁהּ, רָצוֹן בְּלִי תַפְלָה, זֶה אֲמָנָם טוֹב, אֲבָל זֶה לֹא מִסְפִּיק. עַל פִּי זֶה מִיָּבֵן, שְׁמִי שְׁאִין לוֹ תַפְלָה, אִין לוֹ לְמַעֲשֶׂה בְּחִירָה... וּמֵאַחֵר שֶׁהִגַּעְנוּ לְהַגְדֵּרָה זֹ, שְׁמִי שְׁאִין לוֹ תַפְלָה אִין לוֹ בְּחִירָה, צְרִיךְ כָּבֵד לִזְמַר אֶת כָּל הָאֲמָת - שְׁמִי שְׁאִין לוֹ שְׁעָה הַתְּבוּדָּה אִין לוֹ בְּחִירָה".

דבר זה אינו נכון כלל והוא בגדר עקירת כל התורה כולה ממש. המעיין יראה שדברי רבנו ז"ל הוצאו על ידו מהקשרם לגמרי, וזה לשון רבנו ז"ל (בשם מוהרנ"ת ז"ל): 'שְׁמַעְתִּי שְׁאִישׁ אֶחָד שָׁאַל אוֹתוֹ: כִּיצַד הוּא הַבְּחִירָה, הַשֵּׁיב לוֹ בְּפִשְׁטוּת: שֶׁהַבְּחִירָה הִיא בְּיַד הָאָדָם בְּפִשְׁטוּת, אִם רוֹצֵה עוֹשֶׂה, וְאִם אִינוֹ רוֹצֵה אִינוֹ עוֹשֶׂה. וְרַשְׁמִתִּי זֹאת, כִּי הוּא נִצְרָף מֵאֵד, כִּי כְּמָה בְּנֵי־אָדָם נְבוֹכִים בָּזָה מֵאֵד, מִחֲמַת שֶׁהֵם מְרַגְלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבִדְרֹכֵיהֶם מִנְעוּרֵיהֶם מֵאֵד, עַל־כֵּן נִדְמָה לָהֶם שְׁאִין לָהֶם בְּחִירָה, חֵס וְשָׁלוֹם, וְאִינֶם כּוֹלִים לְשִׁנוֹת מַעֲשֵׂיהֶם. אֲבָל בְּאֲמַת אִינוֹ כֵּן, כִּי בּוֹדֵאי יֵשׁ לְכָל אָדָם בְּחִירָה תְּמִיד עַל כָּל דָּבָר, וְכִמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה עוֹשֶׂה. וְהֵבֵן הַדְּבָרִים מֵאֵד' (לקוטי מוהר"ן תנינא סימן ק"י).

ואמנם הר' שלום ארוש הופך את הדברים, כאילו כל הבחירה היא רק ברצון ובתפילה ולא במעשה, בשעה שרבינו הקדוש בא לומר בדיוק הפוך, שהבחירה היא במעשה, והמעשה תלוי לגמרי ברצון, אם כן כשהאדם רוצה לעשות משהו הוא יעשה אותו ואם לא ירצה לא יעשה אותו, אם כן הבחירה היא לא רק ברצון ובתפילה, אלא הרצון מביא את האדם למעשה, ואם כן הבחירה של האדם היא בפועל, האם לעשות או לא. ואם כן כל אדם יש לו בחירה.

וכן הוא מפורש להדיא בשיחות הר"ן סימן רכ"ח שגם מי שאין לו התבודדות יש לו בחירה, כמובא שם: "שמעתי בשמו שאמר: **בוודאי נמצאים כשרים אף על פי שאין להם התבודדות**. אבל אני קורא אותם 'פלייטיס' מבוהלים ומבולבלים. ופתאום כשיבוא משיח ויקרא אותם יהיו מעורבבים ומבולבלים". ואם נאמר שמי שאין לו שעה התבודדות אין לו בחירה, אם כן רח"ל הותרה הרצועה ויאמר האדם כיון שלא התבודדתי שעה הרי כבר בין כך אין לי בחירה ואני ברשות יצרי ואלך ואהנה מהעולם הזה רח"ל.

ונביא כאן את דברי הרמב"ם הלכות תשובה פרק ה' בענין הבחירה: "רשות לכל אדם נתונה, **אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו**, הוא שכתוב בתורה: הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, כלומר הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, **ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע** וכיון שכן הוא פן ישלח ידו.

ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר: ראה נתתי לפניך היום את החיים, וכתוב: ראה אנכי נותן לפניכם היום, כלומר שהרשות בידכם, **וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה בין טובים בין רעים**, ומפני זה הענין נאמר: מי יתן והיה לבבם זה להם, כלומר **שאינן הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה אלא הכל מסור להם**.

אילו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אילו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים כמו שבודים מלבם הטפשים הוברי שמים, **היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים: עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכיכם ואל תלכו**

אחרי רשעכם, והוא מתחילת ברייתו כבר נגזר עליו או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כולה? ובאי זה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט?"

ואמנם לפי זה צריך להבין מהו באמת ענין ההתבודדות והתפילה והזעקה לה' יתברך שיקרבהו לעבודתו, אם אכן הבחירה היא ביד האדם עצמו, כי הקב"ה נתן לו את הבחירה, ומדוע ענין ההתבודדות והתפילה לה' יתברך שיציל את האדם מעבירות ותאוות הוא יסודי וחשוב כל כך.

ובספר השתפכות הנפש בפתיחה הביא על כך את דברי המהרש"א (עבודה זרה ה:): שכתב: "הגם שאמרו חכמינו זכרונם לברכה 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. מכל מקום פשיטא דביד הקדוש ברוך הוא להטות לב בני אדם לטובה דכמה כתובים מורים על זה". והיינו שאף שיש לאדם בחירה מכל מקום מועילה התפילה על כך, אבל ודאי שיש לאדם בחירה מצד עצמו גם כן.

ונביא את דברי הליקוטי הלכות (פקדון הלכה ג') שמבאר את כל הענין בהרחבה, וכך הוא כותב:

"זו בחינת התבודדות ושיחה זו תפלה, שצריך כל אדם לשפוף שיחו לפני ה' בכל יום ויום, לבקש על נפשו מה' יתברך שיזכהו לקרבו לעבודתו יתברך באמת, וזהו סוד הכל שכל עבודתו ויהדותו תלוי בזה, כמבאר אצלנו כמה פעמים. ויותר ממה שכתוב שם שמענו מפיו הקדוש בעל פה כמה וכמה פעמים כמה שיחות נוראות בענין זה שאי אפשר לבאר הכל בכתב. ואמר שכל הצדיקים והקשרים לא זכו לבוא למה שבאו כי אם על ידי זה על ידי שיחה בינו לבין קונו בלשון אשכנז שמדברים בו, כמבאר בספרים הנדפסים.

ולכאורה קשה, הלא אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לג:): 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', ואם כן איך שיהי על זה תפלה מאחר שה' יתברך מסר הבחירה לנו? ואף על פי כן באמת מצאנו שכל הצדיקים עסקו בזה לבקש מה' יתברך שיצילם מהיצר הרע ויקרבם לעבודתו כמו ששמענו בפה מלא מהצדיקים אמתיים שהיו סמוך לזמננו, וגם בדברי רבותינו ז"ל בגמרא ושאר ספרים מצאנו כמה תפלות שהתפללו בכל יום שינצלו מהיצר הרע, כמבאר תפלתם במסכת ברכות (ז.), וגם מהתפלות הסדורים לנו בכל יום מאנשי כנסת הגדולה אנו רואין זאת כי אנו

מתפללים שלש פעמים בכל יום: 'השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך'. נמצא שאנו מתפללים לה' יתברך שלש פעמים בכל יום לזכות לתשובה ולעבד אותו יתברך, אף-על-פי שזה תלוי בבחירת האדם. וכיצא בזה הרבה תפלות הקבועים מכבר שכלם מיסדים על בקשה זו לזכות לעבודתו יתברך. וכן כל ספר תהלים מיסד על תפלות ותחנונות אלו לזכות להתקרב אליו יתברך, כמבאר שם.

ובאמת אי אפשר להבין זאת, כי הוא גם כן מהקשיות שאי אפשר לתרצם בשום אופן כי אם באמונה לבד. וגם בעת שהודיע לי רבנו ז"ל ענין ההתבודדות והשיחה בינו לבין קונו, דברתי עמו מעט מזה: הלא האדם הוא בעל בחירה? ולא השיב לי בפרוש רק כלאחר יד, כאומר אף-על-פי-כן, כלומר אף-על-פי שקשה זאת ואי אפשר לברר לה הענין ולתרץ לה אף-על-פי-כן צריכין לנהוג כה. ואנכי לא יכלתי לשאל יותר כי ידעתי כי קשיא זו יכולין להקשות על כל התפלות שסדרו לנו חכמינו ז"ל מכבר על תשובה והתקרבות לה'. יתברך כגון ברפת 'השיבנו' וכו' כנ"ל. על-כן צריכין לסמוך רק על אמונה להאמין בחכמינו ז"ל שכלם הלכו בדרך זה והוליכו אותנו בדרך זה להקרבות בתפלה ותחנונים לה'. יתברך לזכות לעבודת ה' יתברך, כי זה העקר והיסוד שהכל תלוי בו...

כי אף-על-פי שהאדם הוא בעל בחירה, אף-על-פי-כן העקר הוא תפלה ותחנונים לה' יתברך על זה, כי על-ידי בחירתו שבחר בדרך הטוב וסר מדרך הרע, על-ידי זה מכניע הקלפות הבאין מ'שבירת כלים' ומבחר הטוב מהם. כי הבחירה הוא בהשכל שיש לו כח לבחר בטוב ולמאס ברע, ושכל האדם אין לו כח כי אם להכניע ולבטל הקלפות הבאין מ'שבירת כלים' שיש בהם כמה וכמה ניצוצות הקדושים שהם ניצוצי השכל, כי 'כלם בחכמה אתברירו' כנ"ל. אבל יש בלבולים וסטרין אחרנין ומגיעות מהקדושה הבאין מבחינת 'חלל הפנוי', ששם אין שום שכל וחכמה כי אם אמונה לבד, שהוא בחינת תפלה ותחנונים וזעקות ושועות לה' יתברך שיצילוהו מהקלפות והיצר הרע הנמשך משם, ועל זה נאמר (סוכה נב): 'בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו היה נופל בידו'. כי מהיצר הרע הזה הנמשך מחלל הפנוי אי אפשר להנצל בשום אופן כי אם על-ידי סיעתא דשמיא.

ועל-כן צריכין להרבות מאד מאד בתפלה ותחנונים להנצל ממנו, כי שם אין מועיל שום שכל, אדרבא, על-ידי שכל וחכמה נשקעין שם חס ושילום, רק העקר

הוא אמונה שהיא בחינת תפלה. ובאמת זהו עקר הבחירה, דהינו מה שכוּפָּה בחירתו לְבַטֵּל שְׁכָלוֹ לְגַמְרֵי וְלִסְמוֹךְ עַל אֱמוּנָה לְבַד וְלִהְרֹבוֹת בַּתְּפִלָּה וּתְחִנוּנִים, כִּי הַבַּעַל דִּבֶּר מַעֲשֵׂם לֵב הָאָדָם כָּל־כֹּף עַד שֶׁגַּם זֶה קִשָּׁה עַל הָאָדָם, אִף־עַל־פִּי שֶׁבִּאֲמַת הוּא דִּבֶּר קֵל מֵאֵד, אִף־עַל־פִּי־כֵן הוּא מְבַלְּל וּמַעֲשֵׂם דַּעְתּוֹ כָּל־כֹּף עַד שֶׁעַל פִּי רַב עֲנִין זֶה שֶׁל תְּפִלָּה וְהַתְּבוּדוֹת קִשָּׁה עַל הָאָדָם יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבוֹדוֹת קְשׁוֹת, וְכָל זֶה מִחֲמַת חֲסֹרֹן אֱמוּנָה שֶׁאֵין לוֹ אֱמוּנָה בְּשִׁלְמוֹת שֶׁזֶהוּ הָעֵקֶר וְהִיסוּד.

וְעַל־כֵּן מִי שֶׁזֹּכֶה לְהִרְגִּיל עַצְמוֹ בָּזֶה לְהִרְבוֹת בַּתְּפִלָּה וְשִׁיחָה בֵּינוּ וּבֵין קוֹנוֹ שְׂיִזְכֶּהוּ ה' יִתְבָּרַךְ וְיַעֲזְרוּהוּ לְקַרְבּוֹ לְעַבְדּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, בָּזֶה בַּעֲצֻמוֹ הוּא בַּעַל בַּחִירָה בְּמָה שֶׁזֹּכֶה לְבַחֵר בְּחַיִּים אֲמִתִּיִּים בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה וּתְפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קיט): "דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בַּחֲרִיתִי". כִּי בִּאֲמַת זֶה עֵקֶר הַבַּחֲרִיהָ מִה שֶׁמִּסְלַק שְׁכָלוֹ וּבוֹחֵר בְּאֱמוּנָה וּתְפִלָּה שֶׁזֶהוּ הָעֵקֶר וְהִיסוּד שֶׁכָּל הַתּוֹרָה עוֹמֵד עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: 'בֵּא תִבְקֹוק וְהַעֲמִידוּ עַל אַחַת וְצִדִּיק בְּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה' כֹּנֶ"ל. וְאֵז כְּשֵׁיִשׁ לוֹ אֱמוּנָה שְׁלָמָה וּמִרְבָּה בַּתְּפִלּוֹת וְשִׁיחוֹת לֵה' יִתְבָּרַךְ שְׂיִזְכֶּהוּ לְשׁוּב אֵלָיו בִּאֲמַת, אֵז עוֹזְרוֹ ה' יִתְבָּרַךְ שְׂיִזְכֶּה לְעַבֵּד אוֹתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּמֵאִיר עֵינָיו בְּתוֹרָתוֹ עַד שֶׁזֹּכֶה לְהִבִּין בְּתוֹרָה וְעַבְדָּהּ מִה שֶׁאֲפָשָׁר בְּשִׁכָּל אֲנוּשֵׁי לְהִבִּין. וְעַל־יְדֵי שְׁנֵי בַחֲיוֹת אֵלוֹ שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְשִׁכָּל דִּקְדוּשָׁה הַנִּמְשָׁק בְּאֱמוּנָה, עַל־יְדֵי־זֶה מְכַנְּעִין שְׁנֵי מִינֵי הַקְּלָפוֹת הַנִּלְגִּם לְהַנְמִשְׁכִּין מִבַּחֲרִית 'חֲלָל הַפְּנוּי' וּמִבַּחֲרִית 'שְׁבִירַת כְּלִים' כֹּנֶ"ל. כִּי שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (קהלת ד'): "טוֹבִים הַשְּׁנָיִם מִן הָאֶחָד וְכוּ' כִּי אִם יִפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְכוּ'". כִּי תוֹרָה וּתְפִלָּה, שֶׁהֵם בַּחֲרִית שִׁכָּל וְאֱמוּנָה, הֵם תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה וְהָאֶחָד מְחַזֵּק וּמְקִים אֶת חֲבֵרוֹ, אֲבָל הָעֵקֶר הוּא הָאֱמוּנָה וְכֹנֶ"ל."

ואם כן למעשה מה שיוצא מדברי רבי נתן הוא, שאכן ודאי ההתבודדות והתפילה לה' יתברך שיצילו מעוונות זהו עיקר ויסוד חשוב מאוד בעבודת ה' יתברך, אבל מצד שני לא שייך לומר שאם האדם לא הרבה בתפילה והתבודדות ונכשל בעבירה זהו רק בגלל שלא התפלל לה' יתברך, ומצד עצמו לא היתה לו שום בחירה, שכפי שהבאנו לעיל כל אדם יש לו בחירה, וכפי שיובא לקמן בפרק ב' שהקב"ה לא שולח לאדם נסיונות שאינו יכול לעמוד בהם, ויש לאדם את הכח לעמוד כנגד הנסיונות הבאים עליו, ואסור לאדם לחשוב כשבא לידו נסיון שבגלל שלא התפלל מספיק אין לו כעת כח לעמוד בנסיון.

וכמו כן לא שייך גם לומר להיפך, שאם האדם הרבה בתפילה והתבודדות ונכשל בעבירה, אם כן הוא לא אשם בזה, כי עשה את שלו והתפלל, אלא עליו לדעת שהוא

אכן אשם במה שעשה (כפי שנאריך בזה לקמן בפרק ב'), ועליו לעשות תשובה ולסמוך על חסדי ה' יתברך העצומים שימחל לו על מה שעשה.

פרק ב'

**האם הבחירה היא רק לפני מעשה, אבל
לאחר מעשה צריך לדעת שכן רצה ה'
שיעשה וה' רצה שיכשל?**

הקטע הבא הובא בספר בגן האמונה פרק ד' במהדורה השלישית שהופצה בעשרות אלפי עותקים, והושמט מהמהדורה הרביעית שיצאה בשנת תשע"א לאחר לחצים של כמה רבנים שזעקו על הנזק הרב שנגרם מדברים אלו. אבל בהרבה מקומות בספריו ובעלוניו ובשיעוריו הוא כותב ואומר את עיקרי הדברים הללו, שהאדם צריך להאמין שכל מה שעבר עליו ברוחניות וכל הנפילות שלו הכל נעשה ונקבע מלמעלה וככה ה' רצה ואין שום רע כלל, ולכן הוא צריך להודות לה' על כל הכשלונות שלו, (וראה לדוגמא מה שנביא לקמן שער ה' פרק א' מה שכתב שהאדם צריך להגיד לה' תודה רבה על כל הנפילות שאני נופל, וכן ראה מה שנביא להלן מהספר בגן האמונה מהדורה רביעית שכל מה שעובר על האדם ברוחניות הכל מה' וככה ה' רצה וצריך לקבל את זה באהבה ובשמחה וצריך להודות לה' על כך, וכן מהספר חכמת נשים שכל הנפילות והכשלונות הכל מאיתו יתברך ולטובה, וכן מעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" שגם אם נפלת זה מהשם והכל לטובה ואין רע בעולם), וכל זה נמשך מיסוד זה שמבאר כאן שכל הכשלונות והנפילות של האדם הם מלמעלה וכך רצה ה' שיקרה, שדבר זה הוא נגד יסוד האמונה הפשוטה שהאדם יש לו בחירה וכפי שיתבאר.

ויש לציין עוד, כי על אף שהשמיט את הקטע הבא במהדורה הרביעית, אך הספרים של המהדורה השלישית עדיין נמצאים בעשרות אלפי מקומות, ומעולם לא הוציא הבהרה שהדברים אינם נכונים כדי להציל אנשים ממכשול.

וכך כתב בספר בגן האמונה פרק ד' במהדורה השלישית:

"יִשְׁנֹוּ כָּל־לַיְלָה בְּיָדָם, שֵׁשׁ לְאָדָם בְּחִירָה, וְזֶה בְּיָדָם שֶׁלֹּו לְבַחֵר בֵּין טוֹב לְרָע, כְּמוֹכָא: "הַבְּחִירָה הִיא בְּיַד הָאָדָם, כְּפִשּׁוּטֹו. אִם רוּצָה - עוֹשָׂה; אִינוּ רוּצָה - אִינוּ עוֹשָׂה" (ליקוטי מוהר"ן תנינא ק"י).

אולם הבחירה הזו של האדם היא רק לפני מעשה, שאז עליו לעשות כל שביקלתו בשביל לבחור נכון... אבל אחרי מעשה ישנה רק אמונה! רגע אחד אחרי שכבר עשה האדם איזה דבר, בין טוב, בין רע, עליו לדעת, שהוא בחר במה שבחר אף ורק משום שפכה ה' רצה שיבחר. כי אין עוד מלבדו, והוא יתברך עשה ועושה ויַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים. נמצא כשהאדם בחר טוב, אין לו להתנאות. אלא ידע שהכל בכח ה', וה' רצה שיצליח. וכן להפך. כשהאדם נכשל, ידע שזה מאת ה', וה' רצה שיכשל. כי אם היה רוצה שיצליח, היה נותן לו להצליח.

וזהו היצר הרע העקרי של האדם, שמבלבל לו את הסדר של הדברים, ונותן לו לחשוב על הבחירה, אחרי שכבר נעשה מה שנעשה. והתוצאה היא שאם האדם הצליח בבחירתו, הוא מכניס בו גאווה של "כחי ועצם ידי", שיתלה את הצלחתו בבחירתו הטובה ויתגאה. ואם האדם נכשל, הוא מכניס בו גאווה של רדיפה עצמית, שיאשים את עצמו, שבחר לא נכון, ויפל לעצבות וכו'. וזו הפירה שמכניס היצר הרע באדם. כי על מה שכבר נעשה, אין שיבת בחירה. אחרי מעשה יש רק אמונה, שפכה ה' רצה שיהיה. ולמעשה, האמונה הזאת היא בעצמה בחירה, כי זו הבחירה של האדם אחרי מעשה - להאמין שפכה ה' רצה.

יוצא שלפני מעשה - הבחירה היא כפשוטו, לבחור בטוב ולעשות רצון הבורא. ואחרי מעשה - הבחירה היא להאמין שמה שבחרת פכה ה' רצה שתבחר, והכל לטובה.

על מנת להבין היטב עגנו זה צריכים להקדים הקדמה חשובה על השאלה המפרסמת - שאלת הידיעה והבחירה, שהרי אי אפשר להבין: כיצד תתכן בחירה, אם הבורא יודע מראש מה יהיה?

ולחדד הדברים, הנה הידיעה - פרושה, שהכל בשליטתו הגמורה של הבורא, והוא עשה, עושה ויעשה לכל המעשים. ואין אדם מיזי אצבע, אם לא ברצון ה'. ונמצא שאף כשאדם חוטא, זה מאת ה', וה' יודע מראש, שאדם זה יחטא.

והבחירה - פרושה ידוע: הבחירה היא ביד האדם בפשיטות. אם רוצה - עושה; אם אינו רוצה - אינו עושה. נמצא הכל ביד האדם - לבחור בטוב או ברע, והאדם הוא המחליט הבלעדי על חיו.

כיצד יתכנו שני דברים אלו הסותרים זה את זה? או הכל ביד האדם, או הכל ביד ה'? צריכים לדעת, שזה דבר שאין השכל האנושי יכול להשיג, כמו שכתוב:

"ודע, שזה עקר כח הבחירה. כל זמן שהשכל אין כל כך גדול להבין הידיעה והבחירה, אזי כח הבחירה על מקומו, כי יש בידו כח לבחור החיים או הפיכו. אבל אם יגדל השכל האנושי, ויתגלה לאנושי הידיעה והבחירה - אז יתבטל הבחירה. כי אז על ידי גדולו של השכל יצא מגדר האנושי, ויעלה לגדר מלאך, ואז יתבטל הבחירה. וזה זה עקר כח הבחירה. זה שאין יודע השכל של הידיעה והבחירה" (ל"מ כא).

נמצא כל זמן שאדם הוא בגדר אנושי, יהיה מי שיהיה, הוא לא יוכל להשיג את התשובה לשאלה זו. ואם יתעקש לנסות לישבה, הוא יגיע לכפירות גמורות, לבלבולים, לקשיות, ואף עלול לצאת מדעתו, רחמנא לצלן. כמו שאמרו חז"ל, שהמנסה לתרץ את שאלת הידיעה והבחירה, עליו נאמר: "כל באיה לא ישוּבוּ וְלֹא יִשְׁיִגוּ אַרְחוֹת חַיִּים..." רחמנא לצלן.

ומובא (ליקוטי הלכות בב"ח) על שאלת הידיעה והבחירה, שאלו הם שני שכלים, שאסור לערב אותם זה עם זה. כי אף שכל אחד בפני עצמו

הוא אמת, דהינו, שבודאי יש בחירה לאדם, ובודאי גם הכל בשליטת הבורא, והוא יודע הכל מראש. אבל כל זה הוא רק כשכל אחד עומד בפני עצמו, ואין מנסים לישוב ביניהם ולהשתמש בהם במערב; כי אסור לערב את האחד עם השני...

לכן, כשמדברים על בחירה, מתיחסים אף ורק לבחירה, ואין לערב בה את ענין הידיעה. וכאשר מדברים על הידיעה, מתיחסים אף ורק לידיעה, ואין לערב בה את ענין הבחירה. ולמעשה, הבחירה והידיעה הם כלים שצריכים להשתמש בהם כל אחד בזמנו הנכון. ואין צריכים להבין אותם בשביל להשתמש בהם.

לכן: לפני מעשה - תשתמש בבחירה, כי הבחירה בידיה כפשוטו. ואחרי מעשה - תשתמש בידיעה, כי הכל ביד ה' כפשוטו.

אבל אחרי מעשה, אפלו נכשל האדם בעוון החמור ביותר שבתורה, עליו לדעת: ככה ה' רצה, וזה לטובה!

אם כן, הכל בודאי לטובה, כי את כל החסרונות הללו האדם צריך בשביל לכוון אותו להגיע לתקון שלו!

כאשר אדם יודע, שאחרי שפבר נכשל, זה לטובה שנכשל, והוא מתעורר מפשלוֹן זה להתקרב לה', אזי למעשה אין לו יצר הרע. כי כאמור, כל היצר הרע הוא רק הכפירה, שמכניס באדם רדיפה עצמית, שהוא היה יכול להתגבר. כי אל לנו לשפח, שמדבר אחרי מעשה. ומה שהיה כבר היה. וכמו שלמדנו: אחרי מעשה הבחירה היא להאמין, שפכה ה' רצה. כי לפני מעשה בודאי צריך שיאמין, שהבחירה בידו, וישתמש בכל הכחות שלו לבחור נכון. אבל אחרי מעשה - יש רק אמונה. להאמין שפכה ה' רצה, ואם ה' רצה ככה, זה בודאי לטובה."

קטע זה שהבאנו אמנם הושמט במהדורה הרביעית, אך כעת נביא קטעים נוספים שלא השמיט שכותב בהם גם כן דברים אלו:

בספר בגן האמונה פרק ו' (במהדורה הרביעית הוא בעמוד שס"ד) כתב: "ישנו כלל שאסור לשכוח: הבחירה היא רק לפני מעשה - שיעשה הכל בשביל לא להכשל. אבל אחרי מעשה יש רק אמונה - שפכה ה' רצח. מה עושה היצר הרע? הוא מבליבל את האדם להפך את הסדר, שיחשב על הבחירה אחרי שכבר עבר מה שעבר, ויחזור לדוש בכשלונו שלו. ומזה באים כל היאוש וחלישות הדעת.

לכן, אדם צריך לעשות סדר בדברים: לפני מעשה - יש בחירה. אחרי מעשה - הבחירה היחידה היא האמונה: להאמין שפכה ה' רצח, ולקבל הכל פאהכה ובשמחה, שזה בודאי לטובה. להודות על הכשלונו, ולהתעורר ממנו לתבולה, ולהתפלל שיזכה להתפלל. בקצור ולעגון - הכל ביד ה', ובידה לבקש מה, שיתן לה להתפלל ולהתפלל ולהתפלל...".

ובספר בגן האמונה עמוד ל"ז (במהדורה רביעית זה בעמוד ע"ב) כתב: "הדרגה הראשונה - היא האמונה שה' יתברך הוא השליט היחיד בעולמו. וכל מה שקורה בעולם - הכל מאתו יתברך בהשגחה מלאה ומדיקת. כמו שכתוב: "רבון כל המעשים". שפרושו: "השולט על כל המעשים". וכמו שמובא בשלשה עשר עקרים של הרמב"ם לומר בכל יום: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". במלים אחרות - כל מה שנועשה בעולם, מהדבר הפעוט ביותר, ועד לדבר הגדול ביותר, הכל ה' עושה. לכן, צריך שתאמין שכל מה שעובר עליה, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לה ממקרי הטבע, בין שזה מבני אדם, ובין שזה בא לה מעצמה - שבשלוש אפשרויות אלו נכללים כל המקרים בעולם - הכל ברצון ה' יתברך. ובמלים אחרות - ככה ה' רוצה".

ובספר חכמת נשים עמוד 338 כתב: "שמחה זו אמונה. כשאדם מחיך זה בטוי לאמונה שלו, שהוא יודע שאין עוד מלבדו, ושהוא בידיהם הטובות של ה', וה' אוהב אותו ומשגיח עליו ומנהיג אותו, וגם כל הנפילות והכשלונות הם מאתו יתברך ולטובה".

ובעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: "אתה תקבל דעת שגם אם נפלת זה מהשם והכל לטובה ואין רע בעולם!"

ובשיעור שמסר ביום כ"ב כסלו תשפ"א (בתכנית אמונה או גיהנום שאלות ותשובות עם הר' שלום ארוש) הוא אומר: "הבחירה לעתיד היא בידי שולך, לגבי העבר זה ודאי שכל מה שה' עשה הכל לטובה, לא להאשים את עצמך, לדעת, עברתי עבירה, לקבל את זה באמונה".

הנה לבוא ולטעון באופן כללי שכל החטאים שהאדם עבר אינם באשמתו כלל, וכך רצה ה' יתברך שיעשה, הרי זה כפירה בתורה, שנאמר בה: "ראה נתתי לפניך את החיים ואת המוות את הטוב ואת הרע, ובחרת בחיים", הרי שיש בחירה לאדם, והבחירה זהו יסוד כל התורה כולה. ואין שייך כלל לחלק בין קודם המעשה לאחר המעשה, כי אם קודם המעשה היו לו שתי אפשרויות מה לעשות, איך פתאום לאחר המעשה נאמר שהיתה לו רק אפשרות אחת, והרי אנו משקרים את עצמינו, כי אם יש לאדם בחירה איך יתכן שלאחר המעשה פתאום מתברר שהוא היה מוכרח במעשיו. והרי זה היפך התורה והיפך כל מושג הבחירה. וכל בר דעת מבין שאם אנו אומרים לאדם שיש לו אפשרות לבחור בין שני דברים, לא שייך כלל לומר לו מיד לאחר שבחר באחד משני הדברים שכעת הכל התהפך וכעת מתברר שטעינו ולא היתה לו שום בחירה, ואם הקב"ה בעצמו אומר לנו באופן ברור ביותר שיש לנו בחירה האם לעשות או לא, וכפי שנביא בהמשך מכל הספרים שזה יסוד התורה כולה, איך אפשר לבוא רגע אחרי הבחירה ולומר לנו שלא היתה לנו בחירה?

והטענה הטפשית שכותב להוכיח את דבריו שהכשלונות הם מה' יתברך, כי אם ה' היה רוצה שיצליח היה נותן לו להצליח, אין צורך להאריך כמה שטות והבל הוא, שהרי הקב"ה אומר לנו במפורש שהוא נותן לנו בחירה, אם כן זה תלוי ברצון שלנו ובבחירה שלנו ורצונו הוא שאנחנו נבחר בטוב.

וכבר הבאנו לעיל בפרק א' בארוכה את דברי הרמב"ם בהלכות תשובה הלכה ה' שכתב: "רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו... ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע... ודבר זה עיקר גדול הוא

והוא עמוד התורה והמצוה...", ובהמשך דבריו שם ביאר באופן השווה לכל נפש כיצד אין בדבר זה סתירה כלל ליסוד האמונה בכך שהקב"ה עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וזה לשונו שם:

"אל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו והכתוב אומר: 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ'? דע שהכל כחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו, כיצד, כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות, לפיכך דנין אותו לפי מעשיו, אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו, הוא שהנביא אומר: 'מידכם היתה זאת לכם גם המה בחרו בדרכיהם', ובענין זה אמר שלמה: 'שמח בחור בילדותך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט', כלומר דע שיש בידך כח לעשות ועתיד אתה ליתן את הדין.

שמה תאמר: והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו? דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר: כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד, ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו, וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא שנאמר כי לא יראני האדם וחי, אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר: 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי', **וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים, אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה, ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו.**

[ואף אם מצינו במקומות מסויימים לימוד זכות על האדם שהיה קשה לו להתגבר ולעמוד בנסיון בגלל יצרו הגדול ואינו חייב כל כך במעשיו הרעים, וכעין המבואר בתורה רפ"ב שצריך לדון לכף זכות אפילו רשע גמור, וכמובא בביאור הליקוט' שם, וכן מצינו בספר ליקוטי הלכות שהאריך בכמה אופנים לגבי גדולת רחמי ה' ועד כמה הוא דן את האדם לזכות גם אחר שהרבה לחטוא ולפשוע, אך אין זה שייך כלל לדבר זה לומר שלא היתה לו בחירה כלל והיה מוכרח בכל מעשיו, עד שלא יצטרך לעשות תשובה ולא יענש כלל על כל חטאיו כי היה מוכרח בהם, אלא הלימוד זכות מועיל להקל בענשו, וכן להחזירו בתשובה, כשהאדם רואה שעיקר רצונו הוא לעשות טוב אלא שיצרו התגבר עליו].

[ומה שמובא בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן מ"ח שיש לפעמים שמפילים את האדם מעבודת ה', וכן מה שמובא בליקוטי מוהר"ן סימן רס"א שכשנופל אדם ממדרגתו ידע שמן השמים הוא, כי ההתרחקות תחילת התקרבות, ועל כן נפל שיתעורר יותר להתקרב לה' יתברך, וכן מה שמובא בליקוטי מוהר"ן סימן כ"ב שכשרוצים לצאת ממדרגה אחת למדרגה גבוהה ממנה, צריך להיות ירידה קודם העליה, כי הירידה היא תכלית העליה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (עבודה זרה ד:): לא היה דוד ראוי לאותו מעשה וכו', לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה, אלא שנתן ה' יתברך להם מכשול לטובת העולם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שם, 'להורות תשובה', הנה הכוונה בדברים אלו שכל אחד לפי מדריגתו יש לו ירידה מהמדריגה שהיה בה למדריגה נמוכה יותר, אך לא שהוא מוכרח ח"ו ליפול לעבירות ח"ו, שהרי ענין זה של ירידה לצורך עליה שייך גם בצדיקים, ובודאי אין הכוונה שהם מוכרחים ליפול לעבירות ח"ו (כמו שאמרו רז"ל כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה וכו').

וראה מה שכתב בליקוטי הלכות תחומין הלכה ד': "אין האדם זוכה למדרגה גבוהה יותר פי אם על ידי שיהיה לו ירידה קדם העליה וכו', וזה בכל אדם ובכל זמן ובכל דרגא ודרגא, אפלו מי שצריך לזכות לאיזה דרגא קטנה אפלו להתעוררות חדש, צריך שיהיה לו מקדם איזה ירידה לפי מדרגתו, והירידה היא בחינת הנסיונות והצורפים שיש לו מקדם שעולה מדרגא לדרגא. והנה באמת בשעת הירידה שיש קדם העליה שהיא בחינת נעשה ונשמע גבוה יותר כנ"ל, אז בשעת הירידה האדם הוא באמת בסכנה גדולה. כי הרבה נפלו על ידי ירידתם רחמנא לצלן, וצריך אז להיות כגבור חזק כל ימט, וגם צריך סיעתא דשמיא שיזכה להחזיק עצמו בשעת

הִירִידָה שְׁלֹא יִפֹּל לְגִמְרֵי חֵס וְשְׁלוֹם, רַק יִחְזִיק עֲצָמוֹ בְּכָל עֵז עַד שִׁיזְכֶּה לְשִׁבְרָה וּלְבִטָּל מֵהַ שְׁצָרִיף לְבִטָּל וּלְשִׁבְרָה כְּפִי הִירִידָה שְׁלוֹ, עַד שִׁיזְכֶּה בְּרַחֲמָיו יִתְבָּרַר לְבַחֲיִנַת הָעֲלִיָּה, וְאֵז זֹכֶה שִׁיתְהַפֵּךְ הִירִידָה לְעֲלִיָּה, כִּי הִירִידָה הִיא תִּכְלִית הָעֲלִיָּה כִּפְּ"ל.

ובליקוטי הלכות ערב הלכה ג' כתב: "בְּאֵמֶת כְּשִׁישׁ לְהֶאָדֵם יִרִידָה קִדְּם הָעֲלִיָּה הוּא אֵז בְּסִכְנָה עֲצוּמָה, כִּי הִרְבֵּה נִשְׁקָעוּ בִּירִידָתָם רַחֲמָנָא לְצִלָּן כְּמוּבָא בְּסִפְרִים, כִּי אֵף עַל פִּי שְׁעַל יְדֵי הִירִידָה וְהִתְרַחֲקוּת מִתְגַּבֵּר הָרָצוֹן בְּיוֹתֵר, הֵינּוּ אִם יִזְכֶּה לְזִכְרָא אֶת מַעֲלָתוֹ וּלְבָלִי לְשִׁכַּח לְכִסֵּף בְּרָצוֹן חֲזָק תְּמִיד לֵה' יִתְבָּרַר, אֲבָל יָכוֹל לִהְיוֹת חֵס וְשְׁלוֹם, שְׁעַל יְדֵי שִׁירָד וְנִתְרַחֵק יִשְׁכַּח, חֵס וְשְׁלוֹם אֶת ה' יִתְבָּרַר, וְיִפֹּל חֵס וְשְׁלוֹם לְרָצוֹנוֹת דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁהֵם תַּאֲוֹת עוֹלָם הָזֶה. עַד שִׁיּוּכַל לְשִׁכַּח אֶת הָרָצוֹן דִּקְדָּשָׁה לְגִמְרֵי. וְעַל כֵּן בְּאֵמֶת בְּיָדָאִי אֲשֶׁרִי מִי שְׁלֹא חֲטָא, כִּי גַם הָאָדָם מֵה שֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הָזֶה לְבַד הוּא גַם כֵּן בְּסִכְנָה גְדוֹלָה שִׁיּוּכַל לְשִׁכַּח אֶת הָרָצוֹן דִּקְדָּשָׁה, חֵס וְשְׁלוֹם, עַל יְדֵי הָרָצוֹנוֹת הַפְּגוּמִים שֶׁל הָעוֹלָם הָזֶה, אֲפֹלוּ עַל יְדֵי הָרָצוֹנוֹת שֶׁל הַתֵּר, מִכָּל שֶׁכֵּן וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁחֵס וְשְׁלוֹם נִכְשָׁל בְּאִיזָה עוֹוֹן וְחֲטָא וְנִתְרַחֵק יוֹתֵר וְיוֹתֵר, בְּיָדָאִי הוּא מְסֻכָּן מְאֹד, כִּי יָכוֹל חֵס וְשְׁלוֹם לְשִׁכַּח לְגִמְרֵי אֶת הָרָצוֹן דִּקְדָּשָׁה מִחֲמַת שְׁנִיתְרַחֵק מְאֹד, אֲבָל מִי שֶׁכִּבֵּר נִכְשָׁל בְּאִיזָה חֲטָא וְעוֹוֹן וְאֲפֹלוּ אִם הִרְבֵּה לְפִשְׁעֵי מְאֹד מְאֹד, וְאֲפֹלוּ אִם עָשָׂה מֵה שֶׁעָשָׂה, אֵף עַל פִּי כֵן אִם יִתְגַּבֵּר אֶת עֲצָמוֹ עַל כָּל פְּגָמִים לְבָלִי לְשִׁכַּח אֶת ה' יִתְבָּרַר וְעַל כָּל פְּגָמִים יִזְכֹּר אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל פַּעַם וְיִרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְכִסֵּף וְלִהְיוֹת חֲזָק לֵה' יִתְבָּרַר בְּרָצוֹן חֲזָק תְּמִיד זֶה עֶקֶר הַתְּשׁוּבָה. וְיָכוֹל לְזַכּוֹת עַל יְדֵי זֶה לְעֲלִיָּה גְדוֹלָה וְכָל הָעוֹנוֹת יִתְהַפְּכוּ לְזִכְיוֹת, כִּי יָכוֹל לְזַכּוֹת לְרָצוֹן חֲזָק מְאֹד מְאֹד מִחֲמַת שְׁנִיתְרַחֵק יוֹתֵר כִּפְּ"ל".

ובביאור הליקוטים על ליקו"מ סי' כ"ב כתב: "בדבר הכרח הירידה קודם העליה. שלכאורה, למה יהיה זה לירידה וחטא [עד שמגיע העונש על זה, כמובן מענין דוד וישראל המובא בפנים], מאחר שהוא בהכרח, וברצונו בעצמו יתברר. אבל המבואר מלשון הכתוב והמאמר חז"ל [אשר הביא לענין הזה] שהירידה נקראה בשם מכשול, [כלשון הכתוב לפני עוור וכו', שרוצה לילך בדרך הישר ולא להכשל חס ושלום], וזה מורה ומודיע לנו, שבאמת לא יהיה כלל רצונו יתברך שיבוא בה על האדם מצד עצמו אפילו כחוט השערה, כי אך במקום [השוגג או] האונס וההכרח לבד, שיבוא ויגיע על האדם מלמעלה על פי דיבורו בעצמו וכו'. כי מיד כשנוגע

בזה האדם מצד עצמו ותאוותו, ולא מסיבת ההכרח לבד, יחשב זאת לחטא ועון ממש חס ושלום, עד שנתענש על זה, כענין דוד וישראל המובא בפנים.

ובפרפראות לחכמה על ליקו"מ תורה ו' כתב: "הצדיק בעצמו יכול להגיע בכל פעם למדריגה העליונה על ידי שחותר לעלות בכל פעם. וידוע כי צריך להיות ירידה קודם העליה (ועיין בסימן כ"ב במאמר חותם בתוך חותם), והנה מה שחותר בכל פעם לעלות ביותר זה בחינת בקי ברצוא, ובתוך זה הוא **יורד קצת גם ממדריגתו הראשונה**, ואז היה יכול להיות נסוג אחור לגמרי חס ושלום, ולהרהר אחר מידותיו יתברך חס ושלום כאילו מרחקין אותו בכוונה, והבעל דבר אורב על זה מאוד להחליש להצדיק את דעתו בשעה שיורד ממדריגתו קצת. אדרבה על הצדיק מתגבר עליו אז החלישות הדעת ביותר וכמובן מדברי רבינו ז"ל (בהמעשה של הצדיק שנפל לעצבות וכו'), רק שהצדיק מתגבר בגודל קדושת צדקתו ואין מהרהר אחריו יתברך רק שמתבייש מאוד לפני השם יתברך על **שנפל קצת ממדריגתו**, ואף על פי כן מקבל גם בחינת ההתרחקות הזאת באהבה, ומאמין כי ישרים דרכי ה' ומקוה ומייחל להשם יתברך לחזור למדריגתו ולא עוד אלא שיזכה למעלה יתירה ועליונה ביותר."

ומלבד זאת גם ברור ומוכן שגם אם ישנה בחינה שלפעמים מפילים את האדם משמים מעבודת ה' וכן ישנה בחינה שלפעמים מורידים את האדם ממדריגתו כדי שיזכה לעלות למדריגה גבוהה יותר, אין זה אומר שבגלל זה כל הנפילות וכל העבירות שעבר האדם כולם הם משמים, והכל נגזר מלמעלה, ואינו אשם כלל בכל מה שעשה, אלא באופן כללי יש לאדם בחירה ויש שכר ועונש שזהו יסוד כל התורה, וישנם מקרים מיוחדים שמפילים את האדם מלמעלה, וכמו שהבאנו לעיל מליקו"מ תנינא סי' ק"י שפָּמָה בְּנִי־אָדָם נְבוּכִים בָּזָה מָאד, מִחֲמַת שְׁהֵם מְרַגְלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבְדַרְכֵיהֶם מְנַעֲוִירֵיהֶם מָאד, עַל־כֵּן נִדְמָה לָהֶם שְׂאִין לָהֶם בְּחִירָה, חֶס וְשָׁלוֹם, וְאֵינָם יְכוֹלִים לְשַׁנּוֹת מַעֲשֵׂיהֶם. אָבֵל בְּאֵמַת אֵינוֹ כֵּן, כִּי בְּוֹדָאֵי יֵשׁ לְכָל אָדָם בְּחִירָה תָּמִיד עַל כָּל דָּבָר, וְכֵמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה עוֹשֶׂה].

ולפי דבריו המשובשים של הר' שלום ארוש כל ענין ההתבודדות שאדם שופט עצמו על מעשיו ומתחרט ובוכה על מעשיו הרעים בטל לגמרי, כי אינו אשם כלל במה שעשה והיה מוכרח מלמעלה שכך יעשה, וכן כל ענין התשובה והחרטה והוידוי על המעשים הרעים שזהו מעיקרי היהדות והוא מצות עשה דאורייתא וכן העונש על העבירות לא שייך כלל לפי דבריו, כי הקב"ה רצה שהאדם ישל והקב"ה עשה זאת לטובה, ורח"ל הוא קורא לחרטה והתשובה ועצם המחשבה

שהיה יכול להתגבר על הנסיון בכינויים: 'רדיפה עצמית' ו'כפירה', לא פחות ולא יותר, ובזה הוא עוקר ממש את התורה.

ולפי דבריו נמצא גם כן שאין שייך כלל שכר על מצוה ועונש על עבירה, כי לאחר מעשה האדם צריך להאמין שהקב"ה החליט וגזר האם הוא יכשל או לא, ולא היתה לו בחירה כלל, ואם כן לא שייך שיקבל שכר או עונש על מה שעשה, וזהו ממש מינות ואפיקורסות, כי זה אחר מעיקרי האמונה: "אני מאמין שה' יתברך גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו". וכמו שכתב הרמב"ן על התורה (שמות פרק יג פסוק טז): "מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא **אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו**, הכל בגזרת עליון". ואמרו חז"ל בגמרא (בבא קמא ג.): 'כל האומר הקב"ה ותן הוא, יוותרו מעיו', ופירש שם רש"י: 'יוותרו חיי - יופקרו חיי וגופו, שמורה אל הבריות לחטוא'.

וכן לפי דבריו לא מובן כלל למה יש גן עדן וגיהנום, הרי הרשעים נגזר עליהם שיחטאו וזה היה רצון ה', והצדיקים נגזר עליהם שיעשו מצות וזה היה רצון ה', וגם כל ההגדרה של צדיק ורשע לא שייכת כלל, כי איך אפשר לקרוא לאדם רשע כשכל מה שעשה נגזר מלמעלה ולא היתה לו בחירה כלל, וגם לא שייך לקרוא למי שעושה מצוות צדיק.

ומלבד זאת יש בזה גם כן הרס עצום ונורא של כל היראת שמים ושל כל עבודת ה' ר"ל, כי כשהאדם יודע ומאמין שכל מאות ואלפי העבירות החמורות שעבר מיום עמדו על דעתו ועד היום הוא אינו אשם בהם כלל והוא צדיק גמור, ומשמים נגזר שיעבור עבירות אלו, מה יפריע לו ומה ימנע ממנו להמשיך לחטוא, הרי בתוך תוכו הוא יודע שמיד לאחר שיחטא הוא יאמר לעצמו שגם עבירה זו היה מוכרח לעשותה, ואם כן מדוע שלא יהנה מהעבירה ואחר כך גם ישאר צדיק גמור, ואם כן אין לאדם שום דבר שיעצור ממנו לחטוא בחטאים החמורים ביותר ר"ל, וזהו עקירת התורה ממש וכפירה בתורה, ובפרט מה שכותב בספר בגן האמונה פרק ד' (מובא לקמן פרק ג') שעצם העובדה שהאדם לא התגבר מוכיחה שלא היה יכול להתגבר, שעל ידי זה האדם אומר לעצמו: כיון שנפלתי לכאלו חטאים גדולים סימן שאין לי כח להתגבר על כאלו תאוות גדולות, ומשמים רוצים שאפול לתאוות האלו, וממילא מדוע שאני יתאמץ להתגבר מעכשיו.

[מה שאין כן לפי החיזוק האמיתי של רבינו הקדוש ורבי נתן זצ"ל שאינם אומרים שלאחר החטא אינו אשם כלל, אלא שאמנם הוא חייב ופושע בזה שחטא, וגרם פגמים גדולים, אך גם לאחר שנפל והתלכלך ופגם יש לו תקוה תמיד על ידי התשובה ועל ידי כח הצדיקים, והוא יכול להתאמץ ולהפוך את הירידה לעליה גדולה ולתקן הכל ולהגיע לדרגה גבוהה יותר ממה שהיה קודם הנפילה, ויכול לזכות גם שיתהפכו העוונות לזכויות על ידי התשובה, אבל בודאי אין זה נותן לאדם היתר לכתחילה לחטוא ח"ו, מה שאין כן כשאומרים לאדם שאינו אשם כלל ונגזר מלמעלה שהוא יחטא, אם כן הותרה הרצועה ח"ו].

ומה שהוא כותב שאף שהוא מאמין שככה ה' רצה שיכשל וזה לטובה מה שנכשל, הרי שהאדם צריך להתעורר מכשלון זה להתקרב לה', הרי דברים אלו אינם מובנים כלל, כי אם ה' עשה זאת לטובתו מדוע שיתעורר מכשלון זה, הרי כל מה שהיה זה בסדר גמור ואינו כשלון כלל אלא לטובה ואינו אשם כלל, אם כן הוא כבר קרוב לה', אז מה יעורר אותו לקום ולשנות את דרכו? וגם מה שכותב הר' שלום ארוש שאף שאין לו בחירה על מה שעשה מכל מקום העצה היא התפילה, שירבה בהתבודדות לה' יתברך ויבקש ממנו שלא יחטא מעתה, גם זה אינו מובן כלל, כי כל ענין ההתבודדות והתפילה בנוי על כך שהאדם יודע שנכשל ופגם וליבו נשבר בקרבו, וכפי שרבינו מבאר שההתבודדות הוא זמן של לב נשבר, ואז יש לו את הכח להתפלל ולבקש שוב ושוב שיזכה לצאת מהתאוות והמידות הרעות, אבל כשהאדם מאמין שככה ה' רצה שיכשל וזה לטובה מה שנכשל, ואין לו שום רגש קטן של חרטה על מה שעשה (כי חרטה זה 'רדיפה עצמית' ו'כפירה' עפ"ל), אם כן למה שיבקש ויתחנן לה' שיזכה לא להכשל יותר, הרי הכל זה בסדר גמור והוא צדיק גמור.

ואם כי אין צורך ואין מקום להאריך ולהביא את כל אלפי הלשונות שיש בכל תפילותיו של מורינו ר' נתן זצ"ל שרואים מהם שהאדם יש לו בחירה והוא החייב בכל הכשלוניות והנפילות שלו, אך נביא כאן מעט מלשונותיו הנוראים בענין זה, וכגון בליקוטי תפילות ח"ב תפילה ח': "לך ה' הצדקה על כל הטובות והחסדים והנסים והנפלאות, פלאי פלאות אשר עשית עמי בכל יום ויום, מעודי עד היום הזה, ולי בושת הפנים על כל החטאים והעוונות והפשעים והפגמים ומחשבות רעות והרהורים רעים ומעשים עכורים שעשיתי ופגמתי בכל יום ויום מיום היותי על האדמה עד היום הזה".

ובתפילה שאחר התיקון הכללי כתב: **"ידעתי ה' ידעתי, כי אני בעצמי החייב והפושע אפילו בהמקרות שנזדמנו לי בשוגג,** כי לא שמרתי את המחשבה כלל וההרהרתי ביום, עד שבאתי לידי טומאה בלילה, ועל ידי זה קלקלתי מה שקלקלתי, וגרמתי מה שגרמתי, ושחתתי מה ששחתתי. **אוי אוי אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. האלקים מצא את עוונתי. הנני לפניך באשמה רבה, הנני לפניך מלא בושה וכלימה, מלא טינופים ולכלוכים, מלא תועבות רעות, ואין שום לשון בעולם שאוכל לכנות בו עוצם הרחמנות שיש עלי."**

ובחלק ראשון תפילה כ"ה כתב: **"וכן היה כמה פעמים בלי שיעור וערך ומספר, שבכל פעם שאנו חותרים ורוצים לצאת ולעלות מדרגא לדרגא בערכנו, הם מתגברים ומתגרים בנו יותר ויותר, עד אשר 'כלו ביגון חיי ושנותי באנחה' עד אשר איני יודע מה לעשות. ובאמת אני מודה ומתוודה לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, כי אני בעצמי החייב, כי בודאי היה לי כח להתגבר עליהם בכל פעם לנצחם ולשברם ולבטלם, כי אין אתה בא בטרוניא ובעלילה על בריותיך. וכשם שנתת בהם כח למנוע ולבלבל אותי חס ושלום, כן נתת לי כח יותר ויותר להתגבר עליהם לשברם ולבטלם לגמרי. אך בעוונותי הרבים לא חסתי על נפשי ולא נתגברתי בכוחך לשברם ולבטלם ולא קיימתי עצותיך הקדושות."**

ואכן נשמע כמה פעמים בפה מלא מתלמידיו של הר' שלום ארוש שאינם מבינים את תפילותיו של ר' נתן ז"ל בליקוטי תפילות, בהם הוא צועק כל כך על העוונות, וכי לא ידע את השגתו הנפלאה של הר' שלום ארוש שצריך להגיד תודה על הכל, גם על הצרות וגם על הכשלונות? עפ"ל, ומזה הם באים לדמיונות ושיבושים כאילו הר' שלום ארוש השיג השגות גבוהות יותר מרבי נתן, עפ"ל.

ובספר כוכבי אור (אמת ואמונה אות ג) כתב רבי אברהם ב"ר נחמן ז"ל: **"ניתן כח הבחירה לאדם (כי על כן באמת כח הבחירה הוא הפלא הגדול שבכל הפלאות שעשה ה' יתברך כמובא בלקוטי הלכות [הלכות ברכות הראיה ד] בשם ספרי אמת) שיהיה בכוחו וגבורתו למשול ברוחו ולבלי לתור אחרי לבבו זהו מינות, ואחרי עיניו זהו גיאוף, וכל המקשה את ערפו ומכביד את לבבו לבלי להתגבר על יצרו ותאותיו הרעים הוא החייב והפושע והזדון והמורד."**

וכן כתב עוד בספר כוכבי אור (שיחות וסיפורים אות ח) ז"ל: "מה שנוֹרָאָה מַצְרוּפֵי דְבָרֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל שֶׁהַשְּׁנֵי הַפְּכִים הַנִּמְצָאִים בְּהִידִיעָה וְהַבְּחִירָה, נִחְשָׁבִים וְעוֹמְדִים אֵלֶּה הַשְּׁנֵי הַפְּכִים גַּם בְּדַבְּרֵי הַנִּשְׁמָה וְהַבְּחִירָה. כִּי אִף עַל פִּי שִׁגְם צַד הַנִּשְׁמָה וְהִידִיעָה אִמָּת וַיֵּצֵיב, אָבֵל בָּזָה הָעוֹלָם יֵשׁ לָנוּ לְסַלֵּק אֶת דַּעְתָּנוּ וּלְבַבְנוּ מִלְּבֹא כָּלֵל בְּדַבְּרֵי הַנִּשְׁמָה וְהִידִיעָה, וְאִין לָנוּ לְשׁוּם אֵל לְבַנּוּ רַק צַד הַבְּחִירָה. כִּי בְּאִמָּת הָאִמָּתִי נִמְצָא יִכְלָת בְּכָל אָדָם לְהַתְקַנָּא בְּהַצְדִּיקִים הָאִמָּתִיִּים, וְלִבְחֹר בְּטוֹב וְלִסוּר מִרַע עַד שִׁיזָּכָה גַּם כֹּן לְתַכְלִית מִדְּרָגָה הָעֲלִיוֹנָה, וּמַחֲמַת זֶה מְגִיעַ עֲנֵשׁ לְחוּטָאִים. וְכָבֵר הַבְּאִתִּי בְּכָלֵל הַשְּׁנֵים עֶשְׂרֵי שְׁבַהֲקִדְמַת סִפְרֵי בְּאוֹר הַלְקוּטִים, שְׁמִבְּאֹר מִדְּבָרֵי רַבְּנֵנוּ וּמוֹהֲרֵנוּ"ת ז"ל שֶׁנִּמְצָאִים הִרְבֵּה דְּבָרִים הַנֶּרָאִים לְדַעְתָּנוּ הָאֲנוּשָׁה כְּשֵׁנִי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד, וְלִהְיֶה עֹדֵר גְּבוּל חֻכְמַת וְדַעַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ לְבִלְתִּי הַפְּכִים יִחְשְׁבוּ".

ובספר ליקוטי הלכות (ברכת הריח וברכת הודאה הלכה ד) כתב: "עיקר היחוס והמעלה של האדם אשר בשבילו כל הרעש הזה, שהכל נברא בשבילו מראש ועד סוף, העיקר הוא מה שהאדם הוא בעל בחירה, שעל ידי זה דייקא עבודתו חשובה מאוד מאוד יותר מעבודת כל המלאכים והשרפים וכו', מאחר שהם אין להם בחירה והאדם הוא בעל בחירה. ובשביל זה ברא ה' יתברך הכל מראש ועד סוף. נמצא שהכל נברא בשביל הבחירה. ועל כן הבחירה יש לה כח גדול. עד שכביכול ה' יתברך בעצמו אין בידו לבטל הבחירה, כי אם כן יתבטל העולם. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

ובדרשות הר"ן הדרוש החמישי כתב: "היות האדם בחירי במעשיו והרשות נתונה בידו לבחור איזה דרך שירצה, כמאמר הכתוב 'ראה נתתי לפניך היום את החיים האת הטוב ובחרת בחיים', ומי שיכפור זה - יכפור בכל התורה כולה, ולא די שיעקור התורה אבל יחלוק על טבע המציאות הנראה".

ובזוהר הקדוש (ח"ג דף מז. מתורגם ללשון הקודש) כתב: "אל תט לבי לדבר רע להתעולל עלילות ברשע, אמר רבי יצחק, פסוק זה קשה, וכי הקב"ה מסירו לאדם לילך בדרך חטא ולעשות מעשים רעים? אם כן אין דין בעולם הזה ולא בעולם הבא והתורה לא תכון, שכתוב בה "אם תשמע" "ואם לא תשמע", אלא דוד מזהיר ללבו להנהיגו בדרך אמת כמ"ש (דברים ל א) והשבות אל לבבך, מהו והשבות, אלא פעם אחת ופעמיים ושלוש להחזירו לנגדו ולהנהיגו ולהזהירו".

וכן כתב עוד בליקוטי הלכות (הלכות ברכת הריח הלכה א'): "כִּי בְּאֵמֶת בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ נִשְׁמָה יְקָרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ כַּח גְּדוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצֵר הָרַע וְחִילּוּתוֹ, כִּי אִם לֹא הָיָה כַּח בְּאֶדָם לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצֵר הָרַע לֹא הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ יָצֵר הָרַע כְּזֶה, כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֶּאֱבָרֹנוּיָא עִם בְּרִיּוּתוֹ וְכִמוֹ שְׂאֵמֶר רַבְּנוּ זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה שְׂאֵין מִי שִׁיְהִיָּה לוֹ מְנִיעוֹת שֶׁלֹּא יוּכַל לַעֲמֹד בָּהֶם, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב: 'וְאֵלֶיךָ תִּשְׁתַּקֵּתוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ'. 'אִם תִּרְצֶה תִּתְגַּבֵּר עָלָיו', עַיִן שֶׁם בְּפֵרוֹשׁ רִשִׁי. עַל כֵּן צָרִיכִין לַדַּעַת וּלְהֶאֱמִין שֶׁבּוֹדָאֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶפְלוּ הַפְּחוֹת שֶׁבִּפְחוֹתִים הוּא בַּעַל כַּח גְּדוֹל לַעֲמֹד כְּנֶגֶד הַיָּצֵר הָרַע שֶׁלוֹ. וְעַקֵּר כָּל הַחֲטָאִים וְהַתַּאֲוֹת שֶׁהָאָדָם נֹלָכֵד בָּהֶם חֶסֶד וְשָׁלוֹם, הֵיא רַק מַחֲמַת שְׁטוּת שְׂאֵינוּ יוֹדַע מַכּוּחוֹ וְכוּ', כַּמְבָּאֵר בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה בְּנִיעִימַת הַחֲרוּזִים שֶׁלוֹ הַנִּדְפָּסִים בְּתַחֲלַת סֵפֶר לְקוּטִי מוֹהֵר"ן זָה לְשׁוֹנוֹ: 'חֹזֵק וְנִתְחַזֵּק וְאֵל תִּהְיֶה כְּפִיל הַגְּדוֹל וְכִגְמָל וְכוּ'. וְכָל זֶה מַחֲמַת שְׁטוּת שְׂאֵין יוֹדַע מַכּוּחוֹ וְכוּ'".

וכן בהלכות ברכות השחר הלכה ג' כתב: "מִזָּה יָכוֹל כָּל אָדָם לְקַח מוֹסֵר לַעֲצֻמוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהַיָּצֵר הָרַע וְהַתַּאֲוֹת וְכוּ' מִתְגַּבְּרִים עָלָיו מְאֹד מְאֹד וְנִדְמָה לוֹ שֶׁקָּשָׁה לְשַׁבְּרָם, צָרִיךְ לִידַע שֶׁבּוֹדָאֵי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֶּאֱבָרֹנוּיָא עִמּוֹ וּבּוֹדָאֵי אִם לֹא הָיָה לוֹ כַּח לְשַׁבֵּר לֹא הָיָה הַשֵּׁם יִתְבַּרַּךְ מְגִירָה בּוֹ יָצֵר הָרַע כְּזֶה, רַק, אֲדִרְבָּא, יָדַע בְּנַפְשׁוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָצֵר הָרַע גְּדוֹל כְּזֶה, שֶׁבּוֹדָאֵי נִפְשׁוֹ הֵיא נִפְשׁ יְקָרָה וְקְדוּשָׁה מְאֹד מְאֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל כֵּן מִתְגַּבְּרִים עָלָיו כָּל כָּף, כִּי כָּל מֶה שֶׁהַנִּפְשׁ יְקָרָה וְגִבָּה בְּיוֹתֵר מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַיָּצֵר הָרַע בְּיוֹתֵר וְכִמוֹ שְׂאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבִרְכָּה (סִפָּה ג"ב): 'כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבֵרֹו יָצָרוֹ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ'".

ועוד מצאנו בזה דברים מפורשים בליקוטי הלכות (עירובי תחומין הלכה ה' אות ל"ה): "צָרִיךְ הָאָדָם לְחַזֵּק עֲצֻמוֹ עַל־יְדֵי־זֶה בְּעֲצֻמוֹ, דְּהִינּוּ עַל־יְדֵי מֶה שֶׁהַבַּעַל־דָּבָר הוֹסֵט־רָא אַחֲרָא רוּצָה לְהַפִּילוֹ חֶסֶד וְשָׁלוֹם, עַל־יְדֵי־זֶה בְּעֲצֻמוֹ יִחַזֵּק אֶת עֲצֻמוֹ, כִּי הַבַּעַל־דָּבָר מִתְנַפֵּל בְּנַפְשׁוֹ לְהַפִּילוֹ בְּכָל עֵת, מַחֲמַת שֶׁמִּכְנִיס בְּלִבּוֹ שֶׁקָּשָׁה לוֹ עוֹד לְתַקֵּן עֲבֻרוֹת כָּאֵלוֹ, בְּפֶרֶט כְּפִי מֶה שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים שֶׁקְלָקְלוּ כְּמוֹ שֶׁקְלָקְלוּ, כְּמוֹ שֶׁהֵם יוֹדְעִים בְּעֲצֻמָּם שֶׁעָבְרוּ עֲבֻרוֹת רַבּוֹת וְגְדוֹלוֹת יָמִים וְשָׁנִים הִרְבֵּה רַחֲמָנָא לְאַלֵּן כּוּ'. וַיֵּשׁ שֶׁכֶּבֶר רָצוּ כְּמָה פְּעָמִים לָשׁוּב וְכְמָה פְּעָמִים הִתְחִילוּ בְּתִשְׁבּוּבָה וּבַעֲבוּדַת ה' בְּאֵמֶת, וְאַחֲרֵי כֵן נִפְּלוּ כְּמוֹ שֶׁנִּפְּלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי נִפְּלִיתוֹ רַחֲמָנָא לְאַלֵּן, וְעַל־כֵּן מִכְנִיס הַבַּעַל דָּבָר בְּלִבָּם בְּכָל פַּעַם שֶׁכֶּבֶר אָפֶס תִּקְוָה חֶסֶד וְשָׁלוֹם לְפִי עֲצָם הַפְּגָמִים הָאֵלֶּה, אֲבָל בְּאֵמֶת בְּזֶה בְּעֲצֻמוֹ יָכוֹל הָאָדָם לְהַחֲיוֹת אֶת עֲצֻמוֹ וּלְחַזֵּק אֶת עֲצֻמוֹ, כִּי

מאחר שאני יודע עדיו שהעברה היא פגם גדול שעל ידה פוגמין הרבה בעולמות עליונים כו' נמצא שיש לי אמונה עדיו, ומאחר שיש לי אמונה עדיו בודאי יש לי תקנה בלי ספק, כי מאחר שאני מאמין שיכולין לקלקל בודאי יכולין לתקן גם כן, וכמו שאמר רבנו ז"ל בפרוש (ליקוטי תניא סי' קי"ב): 'אם אתה מאמין שיכולין לקלקל, תאמין שיכולין לתקן'.

כי זה ידוע שהאפיקורסים והכופרים המחקרים אינם מאמינים שמקלקלים על ידי עברה בעולמות עליונים, שמזה נמשך שהם נותנים טעמים של שטות והבל למצוות ועברות של התורה, אבל אנחנו עם קדוש שאנו מאמינים שהעברה חס ושלום היא פגם גדול מאד בעולמות עליונים וכו', ומחמת זה רוצה הבעל-דבר להפילו חס ושלום, אדרבא על ידי זה ראוי לו להחיות את עצמו מאחר שיש לו אמונה עדיו, כי עקר פגנות הבעל-דבר הוא שרוצה להפיל אותו כל כף עד שיפיל אותו לכפירות גמורות חס ושלום שיאמר לית דין וכו', כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה:): 'היום אומר לו עשה כף וכו' עד שאומר לו וכו'". אבל האדם צריך להשפיל על דרכיו ולחוס על חיי וליחזק את עצמו בכל מה שיוכל בכל עת יהיה אף שיהיה, כמבאר בדברינו כמה פעמים, ועל ידי זה בעצמו יחזק את עצמו, כי מאחר שאני מאמין שמקלקלין על ידי עברה נמצא שיש לי אמונה עדיו, וכל זמן שיש לי אמונה יש לי תקנה עדיו בודאי, ובודאי מדה טובה מרבה וכו', ובודאי יכולין לתקן, כי "כל מצוותיה אמונה" כתיב (תהלים קיט), ועקר המצוות הם לבא לאמונה שלמה כדי להכיר את מי שאמר והיה העולם. וכל זמן שיש לאדם נקודה מאמונה יש לו תקנה עדיו, כי יש עצות כאלו שגם הוא יכול לחזור לה' יתברך בנקל על ידי איזה נחת רוח שיעשה לה' יתברך במקום שהוא, שעל ידי זה יזכה לשוב אליו באמת על ידי כח הצדיקי אמת עד שיעשה שיתנהפכו כל העוונות לזכיות, והבן היטב לשמר הדברים האלה בלבד לקיים באמת, ולהאמין בזה באמת, כי הם דברים גמורים מאד, שאי אפשר לבארם בכתב בשום אופן.

ובשיח שרפי קודש (ח"ו אות ש"ג) מובא: "היה אומר ומדגיש ר' לוי יצחק בנדר ז"ל שכל דבורי ההתחזקות של רבנו אינו בא חלילה להקל בכלום בחסרונו ועולתו של זה שנפל חס ושלום, כי הפגם שפגם הוא עד אין סוף באמת וזה שקר לומר לו לא פגמת חלילה או פגמך הוא קל, אלא כל דברי התחזקותו של רבנו באים לומר לאדם שאף על פי שפגם כמו שפגם אף על פי כן אל יתיאש מן הרחמים כי רחמיו יתברך לא כלים לעולם ואפלו הוא יש לו עדיו תקנה אם רק יצית ואמין

לדברי הצדיקים. והוא כמו הרופא שבא לחולה ומראה לו אפנים שיידע שלא יתאש ועוד יקום מחליו וילך על משענתו בבריאות הנפש והגוף, אבל אומר לו גם שיידע לנכון שחולה מסכן הוא וצריך לצית ולשמע בקול הרופא, היודע ומבין קשי מחלתו הרבה יותר מהחולה בעצמו, ומשום כן צריך לצית ולשמע בקול הצדיקים המרפאים נפשו ברפואות אמתיות שמגלים אותם בתורה הקדושה.

ולסיום נביא את דברי הליקוטי הלכות (סימני בהמה וחיה טהורה הלכה ד' אות מ"א) המבאר באריכות את ענין הידיעה והבחירה ומבאר היטב בטוב טעם ודעת באיזה אופן משתמשים בענין הידיעה ובאיזה אופן בענין הבחירה באופן שלא יסתבב מכך שום פגיעה חלילה באף יסוד מיסודי הדת ח"ו ואדרבה הדברים יביאו ביתר שאת ועוז אך ורק לחיזוק הדת, וז"ל: "בנדיא ה' יתברך עוסק בתקון העולם בעצמו תמיד, ובנדיא הוא גומר תמיד ויגמר הכל כרצונו, כמו שכתוב (תהילים צב): "ואתה מרום לעולם ה'", ופרש רש"י: 'לעולם ידך על העליונה', אף אף-על-פי-כן אסור לנו לעשות שום דבר כנגד התורה חס ושלום, ומי שפוגם איזה דבר חס ושלום כנגד התורה חס ושלום הוא פוגם בכל העולמות ומחריב ומקלקל הרבה (כמובא בכל הספרים). ואף-על-פי-כן ה' יתברך גומר ויגמר כרצונו. וזה הדבר אי אפשר להבין כלל, כי הוא ענין מבוך הנה"ל שהכל נעשה על-ידי ה' יתברך, ואף-על-פי-כן הכל תלוי באדם, שזה אי אפשר להבין בשום אופן כנ"ל.

ועל-כן יש כמה דברים שהאדם עושה כנגד ה' יתברך, כנגד התורה, ואחר-כך על-ידי-זה דיקא גומר ה' יתברך כרצונו. ואף-על-פי-כן זה האדם שעשה העברה ענוש יענש כראוי לו, כמו שמצינו בכמה דברים, כמו פרעה שהקביד את לבו כנגד ה' יתברך ועל-ידי-זה דיקא נתגדל ונתקדש שמו יתברך על-ידי האותות והמופתים שעשה בו עד שיצאו ישראל ברכוש גדול. נמצא שהגלות היה בנדיא לטובה לישראל, ואף-על-פי-כן בנדיא יקבל פרעה ענוש כראוי לו. וכמו שמובא על פסוק (בראשית טו): 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול', שאף-על-פי שאתחרי כן יצאו ברכוש גדול, והגלות טובה גדולה לישראל, אף-על-פי-כן וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, כי אף-על-פי-כן מגיע להגוי דינו ומשפטו כראוי. וכן כל המעיקים ומצרים לישראל כמו המן וכו' שקלם היו לטובת ישראל ואף-על-פי-כן אחריתם עדי אבד, וכן מתנהג ה' יתברך תמיד.

וכן הוא בכל אדם, שאפלו מי שהוא רשע ובעל עברות חס ושלום, אף-על-פי-כן אינו עושה לה' יתברך כלל, כמו שכתוב (איוב לה): 'אם חטאת מה תפעל לו וכו'', כי

ה' יתברך מאד עמקו מחשבותיו ויודע להפך הכל לכבודו ורצונו, כי 'אתה מרום לעולם ה' כנ"ל, וכמו שאמר רבנו ז"ל (חיי מוהר"ן סימן קפ"ח): 'ה' יתברך גומר תמיד, ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: 'גאט פירט תמיד אויס', ואף-על-פי-כן ישלם ה' לעושה הרעה כרעתו. וזהו באמת נפלאות תמים דעים שאי אפשר להשיג כנ"ל.

ועל-כן מועיל תשובה על כל העונות שבעולם, אף-על-פי ששעה מה ששעה ופגם מה שפגם וקלקל מה שקלקל, אף-על-פי-כן מועיל תשובה על הכל, ואין לה דבר שעומד בפני התשובה. ולכאורה אי אפשר להבין ענין התשובה, כי מאחר שעל-ידי העברה מחריב ומקלקל האיבר והמדה והעולם התלויים במצוה זאת, איך יוכל לחזור ולתקן על-ידי התשובה והחריטה מה שקלקל, ועל-כן באמת שאלו לכלם והשיבו: 'הנפש החוטאת היא תמות' כמובא (ירושלמי מכות פ"ב מ"ו), אבל ה' יתברך חנון ורחום הוא, והקדים תשובה לעולם, כי הוא יתברך יודע גדלתו ורוממותו, כי אין מי שיידע ממנו יתברך כי אם הוא לבדו יתברך, ועל-כן הוא יודע שאחר כל הקלקולים שמקלקל האדם בעונותיו הרבים, אף-על-פי-כן הוא גומר הכל כרצונו על-ידי זה דיקא, רק אף-על-פי-כן מגיע להעובר ענשים קשים ומרים כפי מעשיו, כי הם דרכיו יתברך שאי אפשר להבינם כנ"ל. ועל-כן תכף כשעושה האדם תשובה ומכניע את עצמו לפני ה' יתברך ומתחרט על העבר ומקבל על עצמו שלא לעשות עוד וכו', תכף ומיד ה' יתברך חומל עליו וממשיך עליו הארת התקון מלמעלה מעלה ששם בגבהי מרומים אין שום קלקול כלל, רק אדרבא, מכל הדברים איך שהם, נעשים תקונים גדולים כנ"ל.

ועל-כן צריך האדם לפלס דרכיו, לשמור עצמו מאד לבלי לעבר חס ושלום שום דבר כנגד התורה, כי אף-על-פי שאיך שיתנהג אף-על-פי-כן יגמר ה' יתברך תמיד כרצונו כנ"ל, אף-על-פי-כן יקבל ענשו הקשה והמר רחמנא לצלן כפי מעשיו כנ"ל. אבל אם חס ושלום כבר התגבר עליו היצר הרע והפילו ברשתו ונכשל במה שנכשל בשוגג או במזיד, אפלו אם עבר מה שעבר, אפלו אם הרפה לפשע מאד, אפלו אם חס ושלום עבר על כל התורה כלה אלף פעמים רחמנא לצלן, אף-על-פי-כן אין שום יאוש בעולם כלל, כמבאר אצלנו כמה פעמים, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: 'אין לה דבר שעומד בפני התשובה', כי אחר שכבר עשה מה שעשה ועבר מה שעבר הוא צריך להתחזק להתעורר לתשובה, ויסמך על חסדי ה' יתברך שיוכל להאיר עליו התקון מבחינת ההנהגה של מעלה מעלה ששם מתהפך הכל לטובה תמיד כנ"ל.

וְעַל־כֵּן הָעוֹנוֹת נִתְּהַפְּכִין לְזִכְיוֹת עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה (יומא פו:), כִּי הַכֹּל עַל־יְדֵי בְּחִינָה הַנִּזְכָּר, אֲבָל בּוֹדָאי אֲסוּר לְהֶאָדָם לְסַמֵּךְ עַל זֶה חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי 'הָאוֹמֵר אַחֲטָא וְאָשׁוּב, אַחֲטָא וְאָשׁוּב, אִין מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה' (יומא פה:), וְזֶהוּ 'אִין מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ דִּיקָא, כִּי בּוֹדָאי גַם הָאוֹמֵר 'אַחֲטָא וְאָשׁוּב וְכוּ' אִם אֶף־עַל־פִּי־כֵן עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה אַחֲרֵי־כֵן בּוֹדָאי מוֹעִיל לוֹ תְּשׁוּבָה, כִּי 'אִין לֶךְ דְּבַר שְׁעוּמִיד בְּפִנֵּי הַתְּשׁוּבָה', רַק שֶׁאִין מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כִּי מֵאַחֵר שֶׁאֹמֵר 'אַחֲטָא וְאָשׁוּב', נִמְצָא שֶׁסַּמֵּךְ עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה עַל בְּחִינַת הַהִנָּהֲגָה שְׁלֹמֶעֱלָה לְבַד, שֶׁמִּשָּׁם תִּקּוֹן הַתְּשׁוּבָה כֻּלָּ, וְעַל־כֵּן עָנְשׁוּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, שֶׁאִין מִסְפִּיקִין בִּידּוֹ וְאִין מְסִיעִין לוֹ מִלְמַעְלָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אֲבָל אִם בְּעַצְמוֹ יִתְגַּבֵּר אֶת עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, בּוֹדָאי יוֹעִיל לוֹ, רַק שֶׁקִּשָּׁה לוֹ לְשׁוּב, מֵאַחֵר שֶׁאִין מְסִיעִין לוֹ כָּל־כֵּן מִלְמַעְלָה.

כִּי בְּאֻמַּת גַּם עֵקֶר תִּקּוֹן הַתְּשׁוּבָה הוּא עַל־יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא, אֶף־עַל־פִּי שֶׁאִי אֲפָשָׁר לוֹ לְתַקֵּן הַחֲטָא כִּי אִם עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַהִנָּהֲגָה שֶׁל מַעְלָה מִעַלָּה כֻּלָּ, אֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵינּוּ זֹכָה לָזֶה כִּי אִם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה בְּתַפְלָה וְתַחֲנוּגִים וְכוּ', **שֶׁהֵם בְּחִינַת אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא. אֲדַרְבָּא, הַבֵּעַל תְּשׁוּבָה צָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר בְּעֵבֻדוֹת בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר וְיוֹתֵר, כִּי צָרִיךְ אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא יוֹתֵר וְיוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת מַה שֶׁהַבֵּעַל תְּשׁוּבָה צָרִיךְ לְהוֹסִיף קִדְשָׁה עַל עַצְמוֹ, כְּגוֹן תַּעֲנִית אוֹ לְהִרְבוֹת בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּצְדָקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוּ', כְּמוֹכָא בְּסִפְרֵים (ויקרא רבה כה, א): 'אִם הָיָה רָגִיל לְלַמֵּד דָּף אֶחָד לְלַמֵּד שְׁנֵי דַפִּין וְכוּ'.** כִּי מֵאַחֵר שֶׁפִּגְּם שֶׁפִּגְּם בְּעוֹנוֹתָיו וּפִגְּם בְּבְחִינַת אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא, עַל־כֵּן צָרִיךְ עֲתָה לְהִתְגַּבֵּר בְּאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא יוֹתֵר וְיוֹתֵר, כְּדִי שֶׁיִּזְכֶּה לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו אֲתַעְרוּתָא דְלִעְלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְעָלִיו יוֹתֵר שֶׁשָּׁם מִתְּתַקֵּן הַכֹּל, שֶׁשָּׁם מִתְּהַפְּכִין הָעוֹנוֹת לְזִכְיוֹת כֻּלָּ, כִּי כָּל מַה שֶׁהָאֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא בְּהִתְגַּבְּרוֹת גָּדוֹל וּבִקְדוּשָׁה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ כֵּן זֹכָה לְהַמְשִׁיךְ אֲתַעְרוּתָא דְלִעְלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ וְעָלִיו יוֹתֵר. וְעַל־כֵּן צָרִיךְ הַבֵּעַל תְּשׁוּבָה לְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּבְחִינַת אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא בְּיוֹתֵר כְּדִי שֶׁיַּמְשִׁיךְ עָלָיו אֲתַעְרוּתָא דְלִעְלָא מִמָּקוֹם גְּבוּהָ יוֹתֵר, שֶׁשָּׁם מִתְּתַקֵּן הַכֹּל כֻּלָּ.".

פרק ג'

האם ישנם הרבה עבירות שהאדם אין לו כח להתגבר עליהם, ועצם העובדה שלא התגבר עליהם מוכיחה שלא היה יכול להתגבר?

בספר בגן האמונה פרק ד' כתב (קטע זה מופיע רק בשלושת המהדורות הראשונות ולא במהדורה הרביעית): "שָׁמַע בְּנִי! לְהַגִּיד לָךְ לֹא לְחֹטָא בְּכֻלָּל אֵי אַפְשָׁר. כִּי יִשְׁנֵם הָרַבָּה צוּוּיִים, הֵן מִמְּצוּת עֲשֵׂה וְהֵן מִמְּצוּת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁעִדְיוֹ אֵינֶם בְּכֹחַ לְקִיָּמָם. אֲבָל לְהַגִּיד לָךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כְּשֶׁאַתָּה עוֹבֵר עַל צוּוּיִים אֵלֶּה – זֶה כֵּן אַפְשָׁר! כִּי זֶה בְּיָדִים שְׁלֹךְ. וְרַק זֶה הַדָּרָה, שְׁבָה תוֹכֵל לְהַגִּיעַ אֵי פַעַם לְקִיָּים צוּוּיִים אֵלֶּה!"

אם ידע האדם את מקומו, שישנם דברים, שאין בכוחו לקיים כעת, רק אז תתחיל עבודתו להיות נכונה ונעימה, והוא יזכה לתקן הכל. כי הוא לא ירדף את עצמו, ולא יפל לעצביות ולדכאונות וליאושים על דברים, שבאמת גם בורא עולם יודע, שהוא אינו מסוגל לקיים. וגם ינצל מרגשות האשמה שיש לו, מפני שלפי דעתו היה בידו להתגבר, ועל זה הוא שבור, שלא התגבר. על האדם לדעת, שהרגשה זו היא היצר הרע בהתגלמותו. כי עצם העבדה שלא התגבר, היא מוכיחה, שלא היה יכול להתגבר."

ובספר בגן האמונה פרק ו' כתב (מופיע בכל המהדורות): "אם הוא יודע, שהוא בנו של המלך, ורק מפני אביו המלך הוא מולך עתה, דהיינו, שיודע שהוא בסף הכל בשור ודם, ושיצר הרע שוכן בקרבו ואורב לו

בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע לְהַפִּילוֹ בְּרִשְׁתּוֹ וּבְלִי הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, אֲזַי פֶּאֶשֶׁר הוּא מַצְלִיחַ לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, שְׁאֵז הוּא נִקְרָא 'מֶלֶךְ', הוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶה מֵאֵת ה' בְּחִסְדּוֹ וּבְרַחֲמָיו עָלָיו, וְהוּא מוֹדֶה לוֹ עַל כֵּן בְּמֵאֵד מֵאֵד. וּכְאֲשֶׁר אֵינוֹ מַצְלִיחַ - שִׁיּוּרֵד מִן הַמְּלוּכָה - הוּא אֵינוֹ רוֹאֶה בְּזֶה נִפְיִלָּה, רַק חֲזָרָה לַמַּצֵּב הָאֱמִתִּי שְׁלֹ - בֶּן אָדָם בַּעַל יִצְרִים רָעִים, בַּעַל אֲנָכִיּוּת וּבַעַל אֲכֻזָּרִיּוּת; שֶׁה' יִתְבָּרַךְ לֹא עֶזֶר לוֹ הַפֶּעַם לְהִתְעַלּוֹת מֵעַל טִבְעוֹ. וְזֶה הַנִּסְיָן שְׁלֹ, שְׁלֹא יִתְגָּאֵה, וְשְׁלֹא יֵאָשִׁים אֶת עַצְמוֹ, וְשְׁלֹא יִרְדֹּף אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהוּא נוֹפֵל לְכָל אֵלוֹ הַפְּגָמִים, שֶׁבְּזֶה הוּא מֵרָאֵה שֶׁלְדַעְתּוֹ זֶה הָיָה בִּידּוֹ לֹא לִפְלֵ.

צָרִיכִים לְדַעַת הֵיטֵב! הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא בָּא בְּטְרוּנִיָּה עִם בְּרִיּוֹתָיו. כִּי 'בְּכָל יוֹם יֵצְרוּ שֵׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְאֶלְמֵלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ'. הַבּוֹרֵא יוֹדֵעַ שֶׁהָאָדָם הוּא לֹא מֵלָאָה, וְהַטְעָנָה הַיְחִידָה שִׁישׁ לוֹ עַל הָאָדָם בְּכָל עֲבָרָה שְׁעוֹשָׂה הִיא: מִדּוּעַ לֹא בִקְשָׁתְךָ אֶת עֲזָרְתִּי? מִדּוּעַ חֲשַׁבְתָּ, שְׂאֵתָה יָכוֹל לִבְדּ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרָךְ?"

כבר הארכנו לעיל בפרק ב' בענין זה, שמה שהוא כותב שעצם הדבר שהאדם לא התגבר היא מוכיחה שלא היה יכול להתגבר, וזהו נגד התורה ונגד האמונה, והאמת היא שכל אדם יכול להתגבר על הנסיונות שלו, כי הקב"ה אינו נותן לאדם נסיון שאינו יכול לעמוד בו, ורק הקב"ה יודע עד כמה הוא אשם בכשלון שלו וכמה עונש מגיע לו על כך, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' שרק הקב"ה יודע כיצד לחשב את העבירות והמצוות של האדם, וכמה שכר ועונש מגיע לו.

וממילא האדם צריך ללכת בפשטות ותמימות, ובמשך כל היום להיות בשמחה ולהאמין בחסדי ה' יתברך וברחמיו המרובים ובכח וזכות הצדיקים הגדולים שימחל לו ה' יתברך על כל עוונותיו ויעזור לו לצאת מהתאוות, ושעה אחת ביום יעסוק בהתבודדות ואז יבכה ויתחנן לה' יתברך שימחל לו על כל עוונותיו.

ולפי דבריו של הר' שלום ארוש נמצא שכל בני האדם כולם צדיקים גמורים, גם אם עשו ח"ו את העבירות החמורות ביותר, וכשהם יגיעו לשמים וישאלו אותם:

מדוע עשית עבירות חמורות כאלו? יענו: עצם הדבר שלא הצלחתי להתגבר על היצר הרע מוכיחה שלא הייתי יכול להתגבר.

וכן מה שכותב שהאדם הוא לא מלאך והטענה היחידה שיש לקב"ה על האדם בכל עבירה שעושה היא רק למה לא ביקשת את עזרתי, גם זה אינו נכון, כי רבינו הקדוש מביא את הענין שהאדם הוא לא מלאך ואין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו רק לגבי שלא להחמיר חומרות יתירות, אבל אסור לומר כך לגבי כל העבירות שהאדם עבר, שאינו אשם בהם בגלל שה' לא עזר לו להתגבר והוא לא מלאך, והרי כל אדם מבקש מהקב"ה שלוש תפילות ביום שיעזור לו להתגבר על היצר הרע, והאם בגלל זה לא יענש על כל העבירות שעבר והותרה הרצועה ח"ו? ואמרו חז"ל "כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו מעיו", ועיין לעיל שער א' פרק א' שהארכנו בענין זה.

וגם מה שכותב הר' שלום ארוש שמצבו האמיתי של האדם הוא בעל יצרים רעים ובעל אנוכיות ובעל אכזריות, ולכן כשהאדם נופל זה לא נפילה אלא חזרה למצב האמיתי שלו, ואין זה בידו מצד עצמו שלא ליפול, גם זהו נגד האמת, וכפי שנראה כעת.

וכך כתב בליקוטי הלכות (הלכות גניבה ה', י"ד): 'וְזֶה בְּחִינַת נֵר ה' חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בֵּטָן שֶׁעַל יְדֵי הָאֱמֶת שֶׁהוּא נֵר ה' יְכוֹלִין לְחַפֵּשׁ בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן לְצַאת מֵאֶפְלַת הַחֲשָׁכוֹת הַבָּא בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן שֶׁהֵם כָּלֵל הַתְּאֻזֹּת וְהַמְדוּת רְעוּת וְכו'. כִּי הָאֱמֶת מֵאִיר בְּכָל חַדְרֵי בֵּטָן לְהָאִיר בְּכָל־לְמַצָּא עֲצָה וְהַתְחַזְקוֹת לְשׁוֹב מִכֶּלֶם לֵה'. יִתְבָּרַךְ, כִּי אֶפְלוּ כְּשֶׁנִּדְמָה לְהָאָדָם שִׁיּוּדֵעַ הָאֱמֶת רַק שֶׁהַתְּאֻזֹּת מִתְגַּבְּרִים עָלָיו גַּם זֶה שֶׁקָּרָה, כִּי נִדְמָה לוֹ שְׂאִין בָּכחוֹ לַעֲמֹד כְּנִגְדָם אֲבָל אִם יִמְשֹׁךְ עֲצָמוֹ לְהָאֱמֶת בּוֹדָאִי יִהְיֶה לוֹ כֹּחַ וְעֲצָה לְהַמְלִיט מֵהֶם וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהַקְדָּמָה שֶׁל סֵפֶר לְקוּטִי מוֹהֲר"ן בְּדַבְרֵי הַשִּׁיר וְכָל זֶה מִחֲמַת שְׂטוֹת שְׂאִין יוֹדֵעַ מִכֹּחוֹ וְכו'. אֲבָל בְּאֱמֶת לְאֱמַתוֹ בּוֹדָאִי יֵשׁ לוֹ כֹּחַ וְכו', כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ עַל הָאָדָם נִסְיוֹן וְכו' שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בּוֹ, כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא בְּטְרוּנְיָא עִם בְּרִיּוּתוֹ וְכו'. וְעוֹד יֵשׁ בְּזֶה הַרְבֵּה לְדַבֵּר, כִּי אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר אֱמֶתֶת הָאֱמֶת שְׁצָרִיף הָאָדָם בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה לְפִי בְּחִינָתוֹ, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן הַהִתְחַזְקוֹת וְכו'".

ועוד כתב רבי נתן זצ"ל בהלכות נזיקין ה', י': "כִּי עֲקָר תִּקְוֶה כָּל אָדָם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת תִּקְוֶה הַמִּשְׁפָּט. כִּי צָרִיף כָּל אָדָם לְכַלֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט שִׁישְׁפֹּט אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל

עת על כל דבר, וכל הפגמים, חס ושלום, הם בחינת קלקול המשפט שאינו מתנהג כמשפט התורה. ועקר קלקולו על ידי חכמות רעות של העולם שהם בחינת פגם המשפט, דהיינו מה שנדמה לכל אחד כאלו ה' יתברך אינו מתנהג עמו במשפט הישר והצדק כאלו אי אפשר לו לעמד בנסיין כפי מה שה' יתברך מתנהג עמו. כי רב העולם צועקים שאינם יכולים לעבד את ה' יתברך מחמת חסרון הפרנסה. נמצא לפי דעתם חס ושלום, ה' יתברך מענת המשפט נגדם שרוצה שייעשו מה שאין בכחם לעסק בתורה ועבודה בחסרון פרנסה כזאת, אבל האמת בודאי אינו כן. כי צריך כל אחד להאמין כי צדיק ה' וישר משפטיו ובודאי אינו בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש מהאדם שייעשה מה שאין ביכולתו. ובודאי הוא יתברך יודע שזה עקר הנסיון של זה האדם שיחטף עתים לתורה ועבודה מתוך דחקות הזה, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה: 'כל המקיים את התורה מעני וכו'. וכן בכל מה שעובר על האדם. כי באמת האדם לא בא לעולם כי אם בשביל תקון המשפט, דהיינו שיקבל שכרו במשפט ולא יאכל נהמא דכסופא (לחם בושא), כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה וזה כל מעלתו על כל המלאכים, על כן צריכים להאמין שה' יתברך בודאי ישר משפטיו ואינו מנסה שום אדם במה שאינו יכול לעמד בו אף על פי שלפי שכלו קשה לו לעמד בענינים אלו שעוברים עליו, אף על פי כן צריך להשליף שכלו וחכמתו ולהאמין כי 'ישרים דרכי ה' ומשפטיו ובודאי הוא צריך לעבר בזה העולם בענינים אלו שה' יתברך מתנהג עמו בעשירות או בעניות או בהתגברות התאות והרעיונים וכו' וכו', וכמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה: 'הלל מחיב עניים, יוסף מחיב הרשעים, רבי אלעזר בן חרסום מחיב העשירים'. ובזה כלולים כל המדרגות שבעולם, כי אין עני מהלל ואין התגברות והתגרות כמו שהיה ליוסף הצדיק וכן אין עשיר כרבי אלעזר בן חרסום".

וכבר הבאנו לעיל את דברי רבי נתן זצ"ל בהלכות ברכת הריח הלכה ד': "כי באמת בכל אחד מישראל יש נשמה יקרה שיש לה כח גדול לעמד כנגד היצר הרע וחילותיו, כי אם לא היה כח באדם לעמד כנגד היצר הרע לא היה הקדוש ברוך הוא נותן לו יצר הרע כזה, כי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו וכמו שאמר רבנו זכרנו לברכה שאין מי שיהיה לו מניעות שלא יוכל לעמד בהם וכמו שכתוב: 'ואליה תשוקתו ואתה תמשל בו'. אם תרצה תתגבר עליו, עין שם בפרוש רש"י. על כן צריכין לדעת ולהאמין שבודאי כל אחד ואחד מישראל אפילו הפחות שבפחותים הוא בעל כח גדול לעמד כנגד היצר הרע שלו. ועקר כל החטאים והתאוות שהאדם נלכד בהם חס ושלום, היא רק מחמת שטות שאינו

יודע מכחו וכו', כמבאר בדברי רבנו זכרנו לברכה בנעימת החרוזים שלו הנדפסים בתחלת ספר לקוטי מוהר"ן וזה לשונו: 'חזק ונתחזק ואל תהיה כפיל הגדול וכגמל וכו', וכל זה מחמת שטות שאין יודע מכחו וכו'. וזה בחינת מה שכתב רבנו זכרנו לברכה בהתורה תקעו הנ"ל שעקר תאות נאוף שהוא כלל כל החטאים רחמנא לצלן, נמשך רק ממחין דקטנות וכו', עין שם, כי הבעל דבר מתגבר עליו עד שמפילו לבחינת מחין דקטנות חס ושלום, דהינו שנקטן מחו ונחלש דעתו עד שאינו יודע מכחו ונדמה לו שאי אפשר לו לעמוד כנגד תאוה זאת, כי עקר הגבורה הוא בלב, כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה במקום אחר, ומי שלבו חזק יוכל להתגבר בכחו כנגד כל התאוות שבעולם ואפילו כנגד תאות נאוף כמו שראינו כמה צדיקים וכשרים שעמדו בנסיון, רק עקר נפילת כל הנופלין לתאוות רעות הוא רק מחמת בחינת מחין דקטנות, דהינו שנקטן מחו עד שאינו יודע מכחו.

כי אין זה דרך העננה להקטין כחו ולומר שאין לו נשמה גבה כמו הצדיקים והקשרים, כאלו אין בידו להיות איש כשר או צדיק, כי עננה כזו אסורה והיא עננה פסולה ואין זה עננה כלל, רק מחין דקטנות שצריכין להתרחק מזה מאד כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה במקום אחר (סימן קצ"ז ובליקוטי תנינא סימן מ"ח ושיחות הר"ן מ"א) רק אדרבא, צריך כל אחד לומר בדעתו שיש לו נשמה גבה מאד, כי הנשמה של הפחות שבפחותים שבישראל הוא גבה מאד מאד. וצריך לומר בדעתו שאין נאה לו להיות כרוך אחר תאוות חס ושלום, מכל שכן וכל שכן לעבר איזה עברה חס ושלום, כמו שכתוב "ויגבה לבו בדרכי ה'", כי כל אחד מישראל רחוק בשרשו מאד מאד מעברה חס ושלום, כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה במאמר 'כי מרחמם ינהגם', כי כל אחד מישראל הוא בעל כח גדול לעמוד כנגד כל העולם עם תאוותיהן, רק העקר שיזכה לידע מכחו. נמצא, שבאמת כל אחד מישראל הוא בעל כח גדול, רק שלא כל אחד זוכה לידע מכחו, ולפי נפילת כל אחד לבחינת מחין דקטנות דהינו מה שאינו יודע מכחו - כמו כן נופל לתאוות והעקר לתאוות נאוף שהוא עקר היצר הרע".

וכפי שהבאנו לעיל מה שכתב בהלכות ברכות השחר הלכה ג': "מזה יכול כל אדם לקח מוסר לעצמו כשרואה שהיצר הרע והתאוות וכו' מתגברים עליו מאד מאד ונדמה לו שקשה לשבטם צריך לידע שבדאי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עמו ובדאי אם לא היה לו כח לשבט - לא היה השם יתברך מגרה בו יצר הרע כזה, רק, אדרבא, ידע בנפשו כשרואה שיש לו יצר הרע גדול כזה, שבדאי נפשו

היא נִפְּשׁ יְקָרָה וְקְדוּשָׁה מְאֹד מְאֹד בְּשִׁרְשׁוֹ וְעַל - כֵּן מִתְגַּבְּרִים עָלָיו כָּל כָּהֵן, כִּי כָּל מֶה שֶׁהִנָּפֵשׁ יְקָרָה וְגִבָּה בְּיוֹתֵר מִתְגַּבֵּר עָלָיו הַיֵּצֵר הָרַע בְּיוֹתֵר וְכִמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוֹם לְבִרְכָּה (סָפָה נ"ב), כָּל הַגָּדוֹל מִחֲבֵירוֹ יֵצֵרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.

וכן הם דברי רבינו ז"ל בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ז': **"כי מי שיודע קדושת ישראל** מאין הם לקוחים, ויודע רוחניות ודקות של ישראל - **הוא יודע, שישראל הם רחוקים לגמרי מעוון, ואין עוון שייך להם כלל כלל לא,** לפי גודל קדושתם משרשם וגודל דקותם ורוחניותם", אם כן מבואר להדיא שמצבם האמיתי של ישראל אינו בעלי יצרים רעים ואנכיות ואכזריות, אלא הם קדושים ורוחניים מאוד, ועל האדם לדעת מכוחו זה ולהתגבר מכוחה של ידיעה זו על כל מה שנדרש ממנו להתגבר כרצון הקב"ה אותו גילה בתורתו ובמצוותיו.

שער ב'

קיום המצוות

פרק א'

האם אדם צריך לבטל מצוות עשה דאורייתא כשיכול להגיע לידי כעס או לפגוע באחר?

בספר בגן האמונה עמוד ר"ג כתב: "הבעיה העקרית היא, שהאדם לא מדע, שלפגע ולצער את השני זה דבר גרוע וחמור מאד. והוא מעמיד את רצונו לעשות מצוה לפני דבר הרבה יותר חמור. והוא מחליט, שהמצוה שלו חשובה יותר מהרגשות של השני. מי נתן לו את הרשות להחליט כך ולעשות את המצוה על חשבון הצער של השני?

האדם גם אינו רואה את הפעם ואת העצבות פעברה גמורה, אלא חושב שיש מצבים שמתר לכעס בהם, או להיות בעצבות בגללם. ובאמת, זאת טעות גדולה. כי הפעם והעצבות הם לא רק עברה גדולה, אלא הם כפירה גמורה בכל התורה כלה ובכל האמונה. ובכמה וכמה אפנים הם גרועים הרבה יותר מכל עברה אחרת.

לכן, אדם שעומדת לפניו מצוה, שהוא צריך לקימה, והוא אינו יכול לקימה, אלא אם כן יכעס, או יפגע בשני - הוא עומד בנסיון. העצה היחידה שיש לו היא, שלא יעזב את הרצון לקיים את המצוה, ולהתפלל לה' שישלם את המגיעה. ואם בכל אופן אינו יכול לקימה, אין לו שום חתר לעבר שום עברה, אפילו הקטנה ביותר; והוא נקרא אנוס. ובאמת האנוס הזה הוא אמתי, כי הוא עשה את כל מה שביכולתו לעשות.

ויאמר לקדוש ברוך הוא כך: "רבונו של עולם, אתה מעמיד אותי במצב קשה ביותר. מצד אחד, אני מחייב לעשות רצונה, ולקיים את

המצוה; ומצד שני, איני יכול לקיימה בלי לכעס, או בלי לפגוע באדם אחר, שבזה אני עובר על רצונה. רחם נא עלי, רבוננו של עולם, עזר לי לעשות רצונה, ולקיים מה שצויתני, בלי לעבר שום עברה. אנא, הסר אתה את המניעה שעומדת בפני. שלא אעבר על האמונה, ושללא אכעס. כי בזה אהיה ממש בעובד עבודה זרה, שעליה נאמר, יהרג ולא יעבר. וכל שכן, לא אפגע, או לא אצער את מי שמונע אותי, שעל זה אין מועילה תשובה. ומי אני שאחליט מה חשוב יותר: המצוה שלי או צערו של השני. ובמה אני יותר מצוה לעשות את המצוה הזאת, ממה שאני מצוה שלא לצער אף אדם בעולם? אדרבה, במצות שבין אדם לחברו אתה מקפיד יותר...

כאשר אדם צריך לקיים איזו מצוה, ויש לו מניעה, אזי עומדות לפניו למעשה שתי ברורות, השוות בדיוק לשתי הברורות, שיש במצות קדוש ה': לכעס - שזה שונה לעבודה זרה. כי אמרו חז"ל שכל הכועס כאלו עבד עבודה זרה; או לוותר לעת עתה על קיום המצוה - שזה שונה להריגה על קדוש ה'. שהרי כשנהרג על קדוש ה', הוא מותר על כל המצוות, ולא על מצוה אחת בלבד, שגם עליה הוא מותר רק לעת עתה.

נמצא שעל פי התורה חייב האדם להרפות לעת עתה מקיום אותה המצוה, אם הוא חייב לכעס בשביל לקיים אותה!"

כוונתנו כאן לומר שאם אשתו או כל אחד אחר לא רוצים שיקיים מצווה אפילו אם היא דאורייתא (כמובא בפנים הספר באריכות לעניין סדר פסח: מצה, ארבע כוסות וכו') לא יעבור על דבריו (של חבירו או אשתו) מאחר שפוגע בהם או שעלול לכעוס עליהם או ליפול לעצבות, והוא עובר בזה עבירה שבין אדם לחבירו, ולכן לא יקיים את המצוה שהוא מחוייב בה. וכן אם המצוה גורמת לו להיות בעצבות אסור לו לקיים את המצוה. **ודברים אלו הם ללא שום ספק עקירת כל התורה כולה.**

ובודאי דברים אלו אין להם כל שחר ומפורש בדברי חז"ל והפוסקים ההיפך הגמור, שהרי אפילו במצות כיבוד אב שהוא מדאורייתא אם הדבר נוגד את רצון

ה' יתברך אסור לו להקשיב לאביו (ולפי דבריו אברהם אבינו היה צריך להתבטל ולהקשיב לאביו תרח, שהרי בוודאי נגרם לאביו ביזיון גדול מאוד וציערו בזה שלא כיבדו והזיק לפרנסת פסליו והעבודה זרה שלו וכו'), ואפילו אם כנגד רצון האב לא עומדת מצוות עשה מהתורה אלא מדברבנן אסור לו להקשיב לאביו, כמובא בשולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ סעיף טו: "אמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין מצוה עשה בין מצוה לא תעשה, אפלו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו" (וכן מובא שם בשולחן ערוך שאם האב מוחה בבן שלא לישא איזו אשה שיחפץ בה הבן, אינו צריך לשמוע לאביו, וכן כשרוצה ללכת ללמוד במקום שהאב אינו רוצה שילמד שם), וכמובן שאם הוא יכול לפתור את הענין בדרכי נועם ולהגיע לידי הבנה והסכמה הרי זה עדיף. אך אם לא, אין לו לחוש מהמונעים אותו, אף אם אלו אשתו אביו אמו חותנו או חמותו ואחרים, וכמובן שיעשה את הכל בשיקול דעת ובתבונה על פי דעת התורה הקדושה.

וכמובא בליקוטי מוהר"ן בהשמטה בתחילת חלק שני: "אחד היה אברהם (יחזקאל ג) שאברהם עבד את ה' יתברך רק על ידי שהיה אחד, שחשב בדעתו שהוא רק יחידי בעולם ולא הסתכל כלל על בני העולם שסרים מאחרי ה' ומונעים אותו ולא על אביו ושאר המונעים, רק כאילו הוא אחד בעולם, וזהו: 'אחד היה אברהם', וכן כל הרוצה לכנוס בעבודת ה' אי אפשר לו לכנוס כי אם על ידי בחינה זו שיחשוב שאין בעולם כי אם הוא לבדו יחידי בעולם, ולא יסתכל על שום אדם המונעו כגון אביו ואמו או חותנו ואשתו ובניו וכיוצא. או המניעות שיש משאר בני העולם המלעיגים ומסיתים ומונעים מעבודתו יתברך, וצריך שלא יחוש ויסתכל עליהם כלל, רק יהיה בבחינת 'אחד היה אברהם' כאלו הוא יחיד בעולם כנ"ל".

ואמנם ודאי שהאדם צריך להזהר מאוד שלא לבזות את אשתו או כיוצא בזה, אלא אדרבא שיכבדה וייקרה ככל יכלתו, וכמובא בדברי רבנו ז"ל (בשיחות הר"ן הסד) וז"ל: "הזהיר לכבד ולייקר את אשתו. כי אמר: הלא הנשים הם סובלים צער ויסורים גדולים מאוד מאוד מילדיהם, צער העיבור והלידה והגידול כאשר ידוע לכל עוצם מכאובם וצערם ויסוריהם בכמה אפנים הקשים וכבדים מאוד מאוד. על כן ראוי לרחם עליהם, ולייקרם, ולכבדם. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט.): 'אוקירו לנשיכו כי היכי דתתעתרו', וכן אמרו (יבמות סג.): 'דיינו שמגדלות את בנינו' וכו'". ולכן ודאי שהאדם צריך להשתדל לפייס את אשתו ולהסביר לה את חשיבות עבודת ה', ואז תסכים גם היא למעשיו ועבודתו, אך חלילה להימנע

מקיום מצוות עשה במצב בו קיומם, למרות שהוא מחויב על פי תורה לקיימם, יגרום לה או לאחרים צער כזה או אחר.

ועוד יש לתמוה מאוד בדבריו, מהו ההכרח שהאדם חייב לכעוס או להיות בעצבות בכדי לקיים את המצוה שצריך לקיים, עד שבשביל זה ימנע ח"ו מקיום המצוה? והרי האדם יכול לקיים את המצווה בלא לכעוס בלא להתעצב. ואדרבא זהו רצון ה' שיקיים את המצוה ולא יכעס ולא יתעצב. ועל האדם מוטל לעשות את שלו וה' יתברך יסייע לו שלא יכעס ולא יתעצב, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, והבא ליטהר מסייעין בידו. ולא מצאנו בשום אחד מהפוסקים ראשונים ואחרונים שהאדם נפטר מקיום מצוה שהוא חייב בה בגלל כעס או עצבות או בגלל פגיעה במישהו. וכי נאמר שאם האדם במצב ששמירת שבת מרגיזה אותו וגורמת לו לכעס או לעצבות יהיה פטור ח"ו מלשמור שבת? ולא שמענו מעולם דברי שטות כאלו ההופכים את כל הקערה על פיה וגורמים במישרין להריסת הדת ממש ח"ו.

פרק ב'

האם אדם שלא שמח בכיפה צריך ללכת בלי כיפה?

בעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ט"ו טבת תשע"ז כותב הר' שלום ארוש: "לפני יומיים פגשתי אברך, באמצע הרחוב, ראיתי אותו שהוא לא שמח, לקחתי לו את הכיפה, באמצע הרחוב. עומד אברך עם זקן ופיאות, בלי כיפה..."

האמת היא, אח"כ חשבתי, שהייתי צריך להוריד לו גם את המעיל גם כן, הוא הולך כמו חסיד, הוא עצוב, למה שילך כמו חסיד? גם הייתי מוריד לו את הטלית, רק הוא צעיר, חשבתי שאולי אני לא אצליח.

הוא מסתכל עלי, אמרתי לו: תשמע, אם אתה לא שמח בכיפה אז תלך בלי כיפה, תלך בלי כיפה! אמר לי: הרב אני אשמח בכיפה!"

אין צורך להאריך עד כמה דברים אלו והתנהגות זו הם נגד התורה, ואף אם כוונתו של הר' שלום ארוש להדגיש את חשיבות קיום המצוות בשמחה, אך אין שום היתר לבוא ולומר שאם אדם אינו שמח במצוה שלא יקיים את המצווה, כמו שאין שום היתר לבוא ולהוריד ליהודי את הכיפה מעל ראשו ברחובה של עיר, דבר שלא שמענו ולא ראינו דוגמתו מעולם אצל שום רב ומחנך, ופשוט וברור בכל הספרים שגם כשהאדם מקיים מצוה בלא חיות ובלא שמחה הרי המצווה חשובה

מאוד מאוד למעלה, ומדבריו של הר' שלום ארוש יכולים אנשים לבוא לידי מכשול ח"ו כאילו אם אינם יכולים לקיים מצוה בשמחה עדיף שלא יעשו את המצוה.

שער ג'

עניני אמונה

פרק א'

האם כל מה שעובר על האדם ברוחניות
ובגשמיות בין מה שעושים לו בני אדם
אחרים ובין מה שעושה לעצמו הכל הוא
רצון ה' יתברך ואין לו שום אפשרות לשנות
את הדבר?

א

בספר בגן האמונה עמוד ל"ז (במהדורה רביעית הוא בעמוד ע"ב) כתב: "לכן, צריך שתאמין שכל מה שעובר עליך, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לך ממקרי הטבע, בין שזה מבני אדם, ובין שזה בא לך מעצמך - שבשלש אפשרויות אלו נכללים כל המקרים בעולם - הפל ברצון ה' יתברך. ובמלים אחרות - ככה ה' רוצה.

לדגמא: אדם שאינו חי על פי האמונה, איז כאשר יש לו כאבי רגלים, הוא מאשים את הנעלים שאינן טובות, דהינו שתולה בטבע."

הנה במה שעובר על האדם ברוחניות ודאי לא שייך לומר שזה ברצון ה' יתברך, שהרי יש לאדם בחירה (וכמו שנתבאר לעיל בשער א' פרק ב' באריכות), וגם בגשמיות, אם האדם אינו מתנהג באחריות ומזיק לעצמו הרי שהוא גורם לעצמו צער.

וכמובא בגמרא מסכת כתובות דף ל' ע"א: "תניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים, שנאמר: צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם".

וברש"י כתובות דף ל' ע"א פירש: "צינים פחים - קור וחום. בידי שמים - אם באים פורעניות על האדם גזירת המלך הוא: חוץ מצינים ופחים - שפעמים שבאין בפשיעה".

הרי מבואר שאפילו בפורענויות גשמיות שבאות על האדם שלא ישירות על ידי מעשיו, אלא ממקרים שונים (כדוגמאות המובאות שם בגמרא מאריה וגנבים), מכל מקום דבר שיכול להשמר ממנו כגון קור וחום ולא נשמר כראוי, הרי זה נחשב שהאדם גרם זאת לעצמו על ידי בחירתו, ואם כן כל שכן בנזק שהאדם גורם לעצמו ישירות על ידי מעשיו, ודאי שזה נחשב שהוא גרם זאת לעצמו.

ובתוספות שם כתב: "והא דאמרינן (שבת דף לב.): 'לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה', אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות, וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו. התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו, אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור, אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר".

והיינו שהקשה איך אמרו שהכל בידי שמים, דהיינו שכל הפורענויות שבאים על האדם הם נגזרו משמים והאדם אינו יכול להנצל מהם גם אם ירצה, והרי אמרו חז"ל שאם לא יעמוד אדם במקום סכנה ינצל ואם יעמוד במקום סכנה לא ינצל, הרי שזה תלוי בבחירתו, ותימצו שרק כשנגזר עליו משמים שבכל מקרה יקרה לו דבר מסוים אז הוא אינו יכול להנצל בשום אופן, אבל כשלא נגזר עליו הרי זה תלוי במעשיו, שאם ישמור את עצמו ינצל ואם יפגע ולא ישמור את עצמו לא ינצל, ואם כן מבואר להדיא שכשהאדם פושע ואינו שומר על גופו או על ממנו ונגרם לו נזק - זהו באשמתו ובבחירתו ולא שכך נגזר עליו מלכתחילה משמים.

ובספר בית אלקים להמב"ט (שער התשובה פרק תשיעי) כתב: "לפעמים באים לאדם כסורין בסיבת רוע הנהגתו וסכלותו, ואינם כיסורין שהם לכפרת עון, מצד כי ברוע

בחירתו הביאם עליו, **כמי שלא נזהר במאכלו ומשקיו ומלבושו ובא לידי חולי, וכן מי שלא נזהר בלשונו ובמעשיו והיה סיבה שהיכו אותו בני אדם ויסרו אותו, וכיוצא באלו היסורין הבאים על האדם ברוע הנהגתו**, הוא חושב שבאים אליו מהאל יתברך על עונותיו ומחפש לפי דעתו ואינו רואה עון שיבאו לו בסיבתו יסורין אלו, ונתרעם על האל יתברך, וכמ"ש הכתוב (משלי י"ט): 'איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו', וכמו שכתב הר"מ ז"ל בשמונה פרקים אשר הקדים למסכת אבות, וכן אמר הכתוב (משלי כ"ב): 'צנים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם', ותנאי (ב"ב קמ"ד): 'הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים' דצינה וקרה פח ומוקש בדרך עקש, **כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הצינה** כמו שפירש רשב"ם בפ' מי שמת (שם), נראה כי הרעות הבאות על האדם לרוע בחירתו ולסיבתו בעקשותו אינן נחשבות לו לכפרת עון, כיון שהוא ראוי שירחק מאותן הסיבות, וכמו שאמר הכתוב: שומר נפשו ירחק מהם".

ובספר מסילת ישרים פרק ט' כתב: "הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסביר נכוחה לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו. ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענש".

[והארכנו בענין זה, כי כידוע קיבל הר' שלום ארוש דבר זה מרבו אליעזר ברלנד, וידוע דרכו של אליעזר ברלנד לשלוח את אנשיו למקומות סכנה ולנסוע במהירות מופרזת וכדומה בטענות של אמונה ובטחון בה', התנהגות שכבר גבתה קרבנות הי"ד, ולכן הארכנו לבאר את הטעות שבזה, כי אסור לאדם להכניס עצמו למקום סכנה, ולא שייך בזה אמונה ובטחון].

ומעתה אם אדם יש לו נעליים שאינם טובות ואינו מחליפם הרי הוא גורם לעצמו לסבול, ועליו להבין שכעת גלגל ה' יתברך שיגיעו אליו נעליים אלו שאינם טובות וצריך להחליפם, וזה שהוא מחליף את הנעליים אינו מעיד על כך שאינו מאמין שזהו רצונו יתברך, כי רצון ה' יתברך שהאדם יתנהג כפי דרך הטבע, ולדוגמא אם אדם ידרוך בטעות על מסמר ח"ו, אף שהוא מאמין בה' שהכל לטובה מאיתו

יתברך, אך מיד ישתדל להוציא את המסמר, ולא יאמר כי אם זה לטובה אם כן
אשאר עם המסמר ברגל.

וכמו כן מה שמבאר שם הר' שלום ארוש שהתיקון הוא על ידי שיתבונן באיזה
דבר פגם שבגלל זה נגרם לו צער זה ויתקן אותו, הרי אי אפשר לדרוש מאדם רגיל
שישיג ויבין בדיוק היכן פגם שעל ידי זה נגרם לו נזק או כאב זה, וכן בכל מאות
הפרטים שקורים לאדם בכל יום, ועליו לשוב בתשובה באופן כללי ולהתפלל על
החסרון שיש לו ולכלכל צעדיו בתבונה ובהשכל בהשתדלות מעשית, וכדרכם של
כל בני ישראל הכשרים מאמינים בני מאמינים מאז ומעולם.

ב

בספר בגן האמונה עמוד מ"א כתב: "פֶּאֶשֶׁר לְאָדָם נִגְרַם צֶעַר עַל יְדֵי
אָדָם אֲחֵר, הוּא טוֹעֵה וְחוֹשֵׁב שֶׁזֶה כָּבֵד לֹא בִידָיו שֶׁל הַבּוֹרָא בְּלִבָּד,
מֵאַחַר שֶׁעוֹמֵד כָּאֵן אָדָם שֵׁישׁ לוֹ בְּחִירָה, וְאַפְשָׁר לְכַאוֹרָה לְפָנוֹת אֵלָיו
יְשִׁירוֹת, וְלִהְשָׁפִיעַ עָלָיו לְשִׁנּוֹת אֶת הַתְּנִיחוֹת אוֹ אֶת מַעֲשָׂיו. לָכֵן, לֹא
עוֹלָה עַל דַּעְתּוֹ כֹּלֵל לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה'. כִּי הַשֹּׁכֵל אוֹמֵר לוֹ: הִנֵּה עוֹמֵד
מוֹלֵךְ אָדָם בְּעַל בְּחִירָה, תִּדְבֵּר אִתּוֹ, וְתִסְתַּדֵּר אִתּוֹ, אוֹ תִלָּחֵם בּוֹ וְכִדּוּמָה.

דע, מֵאַחַר שֶׁמְשַׁמֵּם רוֹצִים שֶׁתִּסְבֵּל צֶעַר, אֲזִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְגַלְגֵּל חוֹבָה עַל יְדֵי חֵיב. וְהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּאָדָם חֵיב, שֶׁעַל יְדֵי בְּחִירָתוֹ
הָרָעָה הוּא יְהִיֶּה הַמִּשְׁקָל שֶׁל ה' יִתְבַּרֵּךְ לְהַפּוֹת אוֹתָהּ. מִמִּילָא, אִין לָהּ
שׁוּם אַפְשָׁרוֹת לְהִשְׁפִּיעַ עַל בְּחִירָתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁעוֹמֵד מוֹלֵךְ. וְהַבְּחִירָה
הַיְחִידָה שֵׁישׁ לָהּ הִיא לְהִיטִיב אֶת מַעֲשֵׂיהָ, וְלִהְתַּפַּלֵּל וּלְשׁוֹחַח עִם ה'
וּלְפָנֵים אוֹתוֹ שֶׁיִּמְחַל לָהּ וְשִׁישִׁיעַ אוֹתָהּ...

הַיּוֹצֵא מִכָּל הָאָמּוֹר כָּאֵן, שֶׁאָדָם הָעוֹמֵד מוֹל בְּעַל בְּחִירָה הַמְצַעֵר
אוֹתוֹ, כְּגוֹן: נִגָּה שֶׁעָצַר אוֹתוֹ שׁוֹטֵר, אוֹ בְּעַל שֶׁאֲשַׁתּוֹ אוֹ יִלְדֵיו מְצַעְרִים
אוֹתוֹ, אוֹ אִשָּׁה שֶׁבַעְלָה אוֹ יִלְדֵיהָ מְצַעְרִים אוֹתָהּ, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה, עָלָיו
לְהַחֲלִיט בְּאִפְּן חַד מִשְׁמָעִי בְּפָנֵי מִי הוּא עוֹמֵד, כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים: "דַּע
לְפָנֵי מִי אַתָּה עוֹמֵד!" אִם הוּא מַחֲלִיט שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּפָנֵי הָאָמוּנָה, שֶׁזֶה
ה' יִתְבַּרֵּךְ, וְלֹא לְפָנֵי יִלְדֵיו וְלֹא לְפָנֵי אֲשַׁתּוֹ וְלֹא לְפָנֵי הַשׁוֹטֵר וְכו', אֲזִי

הוא לא יחניף, ולא יתחנן; ולא יעשה שום השתדלות להשפיע על אותו בעל בחירה להניח לו, או להשמע לו. וכל שכן שלא יכעס, ולא יבזה, ולא יקלל אותו. אלא יפנה אל מי שהשגיח עליו, והביא עליו את הנסיון הזה, שהוא היחידי שיכול לעזור לו - הבורא.

ויש בזה מדרגות שונות. כי גם אם קבל את מה שקורה לו באמונה, ודבר עם ה', ועשה תשובה, ואחר כך נסה בכל זאת לפנות אל אותו אדם בנסיון להשפיע עליו - גם זה פגם באמונה שלו בהשגחה פרטית. מאחר שזה מראה, שסוף כל סוף עדין נשארה בתוכו נקדה, שבה הוא חושב, שמי שעומד מולו הוא מציאות בפני עצמה. כביכול, ההחלטה היא גם ביד אותו אדם, ולא ביד ה' לבד. והוא אינו חי באמונה האמתית, שכל בני אדם הם ביד ה', וצריכים לפנות אל ה' לבדו, ולא לשום אדם."

אמנם נכון הדבר שהאדם צריך לדעת שהקב"ה מגלגל את הדבר והוא צריך להיטיב את מעשיו ולהתפלל לה', אך מכל מקום פעמים רבות צריך גם לעשות השתדלות בדרך הטבע, כגון לפייסו בדברים ולעשות עמו שלום, או להתגונן מפניו באמצעים המתאימים, וכמו שמצינו אצל הרבה מגדולי הצדיקים שאף שחלקו עליהם ורדפו אותם שלחו לפייס את הרודפים אותם, וכמו שהתורה הקדושה מספרת על יעקב אבינו כשעשו בא לקראתו להלחם בו ששלח לו שליחים עם פיוסים ומתנות. וכן יש מקרים רבים שצריך להלחם באויבים, כמובא בתורה הרבה פעמים "כי תצא למלחמה" וכו'. והכלל הוא שמצד אחד צריך לעשות השתדלות בדרך הטבע, ומצד שני להאמין שהקב"ה מנהל את הכל ולהתפלל אליו ולבקש ממנו, ואין זה קל לשלב בין הדברים, אך זהו תפקידנו כיהודים מאמינים.

ובספר כוכבי אור מובא על רבינו הקדוש מברסלב זי"ע א: "פעם אחת בנסיעת רבנו ז"ל ממעז'ביז' לברסלב והדרך הרגיל הוא על יד נעמירוב, בהודע הדבר להמתנגדים, ויכן ביום זה יצאו מחוץ לעיר ומקלות בידם בכדי להכותו. כששמעו אנשי שלומנו דבר זה עשו גם המה כמותם ומקל איש בידו בכדי להציל את רבנו ז"ל מידיהם. ושתי החבורות עמדו על הדרך ולחכות על בואו, אבל מה' היה שהופיע עליו ברוח קדשו, ובאחת האכסניות בכפר סמוך לנעמירוב שנכנס רבנו ז"ל לשמה,

שאל אצל בעל האכסניא אם אפשר להטות מהדרך הרגיל ולנסע באיזו דרך אחר לברסלב, ולא דרך נעמירוב. ויאמר לו הבעל אכסניא שאפשר באיזה דרך מעקם בצדי הכפרים, וכן עשה רבנו ז"ל ועשה דרכו עם צדי הכפרים ובא בשלום לברסלב. ושני החבורות עומדים הכן ומחכים, ואגב הגיע זמן מנחה, ועם זה הבטחון שבלב חבורת אנשי שלומנו שלא יגיע שום הזק לרבנו ז"ל, חזרו חבורת אנשי שלומנו העירה נעמירוב, וחבורת המתנגדים עומדים במרדם ועוד בלב שמש בתקות הצלחת השעה באין מפריע. פתאם ראו מרחוק עגלה חצי מקסה (באעד) נוסעת וממלע עומדים שני אנשים כמנהג נסיעת רבי עם משמשים, עשו עוד התחכמות ותכף התחבאו באיזו מערות ובקעים בכדי כשתגיע העגלה יצאו ממחבואם ויתנפלו עליה לעשות מעשיהם מעשי רצח, וכן היה, ובהתחכמות התנפלו על העגלה המקסה בבאעד שבתוכה לא היה רבנו ז"ל כי אם רבנית אחת עם שני גבאים. כשראו זאת חזרו העירה בחרפה ובושה ובבהלה, הרבנית עם הגבאים הבינו שהמה לא גזלנים שבאם היו גזלנים ורוצחים לא היו בורחים מצעקת הנופלים בידיהם, וכן ראו מאחוריהם שהמה אדרבא כנראה חסידים ואנשי מעשה, והיה הדבר אצלם לפלא. ויהי כבואם העירה כמובן תכף ספרו הדבר לפני אנשי העיר ונתודע הדבר והיו לחרפה ולקלון לכל אנשי העיר. ואחד מהם מגדל הבושה והחרטה שלח מתנה לרבנו ז"ל בכדי לפיסו. ורבנו ז"ל אמר על זה שבדאי טוב הדבר ששלח לפיסו אבל לא משום זה יפטר גם מאיזה ענש. וגם לחבורת אנשי שלומנו שיצאו להצילו אמר רבנו ז"ל שלא היה להם לסמוך על הנס בבטחון על גדל צדקתו. ודיקא לחכות כל העת עם חבורת המתנגדים. משום 'לא תעמוד על דם רעה', ולה' הישועה". הרי מבואר להדיא שרבינו הקדוש אף שאמר שכל ענינו הוא אמונה מכל מקום הוא רצה שיעשו השתדלות בדרך הטבע להצילו מיד רודפיו.

ג

בספר בגן האמונה (עמוד קפ"ח) כתב: "מבחינים רבים צריך האדם לעבור בחיי החברה. במקום עבודתו - עם החברים ועם המנהלים; בצבא - עם חבריו ועם המפקדים; בפנימיה ובבית הספר - עם חבריו ועם מחנכיו; בבית - עם אביו ועם אמו ועם אחיו וכדומה. המבחינים הם בכל התחומים: הן בממון - פשולוקחים לאדם דבר השייך לו, או

מִשְׁתַּמְשִׁים בְּרִכּוּשׁוֹ לֵלֵא רִשּׁוֹתָו; הֵן בְּמַעֲמָד - כְּשִׁמּוֹרִידִים אֶת הָאָדָם מִדְּרָגָתוֹ, אוֹ לֹא מְקַדְמִים אוֹתוֹ, אוֹ מְדַבְּרִים נֶגְדּוֹ, אוֹ פּוֹגְעִים בְּכַבּוֹדוֹ.

צָרִיף כָּל אָדָם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְשֶׁת כָּלְלֵי הָאֱמוּנָה בְּכָל מִבְּחָן וּמִבְּחָן, וּלְהֶאֱמִין שֶׁכָּל מָה שֶׁקּוֹרָה לוֹ, הַכֹּל מִהֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכָל בְּנֵי הָאָדָם הֵם רַק מְקֻלּוֹת שֶׁל ה' לְעוֹרֵר אוֹתוֹ לְהִשְׁלִים אֶת אֱמוּנָתוֹ; וּמִי שֶׁזֹּכֶה לְחִיּוֹת כָּךְ, חֲיִיו שְׂקֻטִים וְשָׁלוֹם וּשְׂמִיחָה, וְהוּא מְסַתֵּדֵר עִם כָּלֵם; וְיִהְיֶה לוֹ צִיּוֹן טוֹב בְּעוֹלָם הַבָּא."

הנה אמנם האדם צריך להתחזק באמונה שהכל מה' יתברך, אך מכל מקום אדם שמוציאים עליו שם רע או שגוזלים אותו ומשתמשים ברכושו שלו ופוגעים בו באופן שהדבר מפריע לו וגורם לו נזק רציני, צריך הוא להוכיח את הפוגע בו וכן להפסיק ולעצור אותו שלא יעשה זאת באמצעים העומדים לרשותו, כמובא ברמב"ם הלכות דעות פרק ו', "כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך'... כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק, כמו שנאמר ברשעים: 'ולא דיבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון', **אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני**, שנאמר: 'הוכח תוכיח את עמיתך', ואם חזר וביקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר: 'ויתפלל אברהם אל האלהים'". הרי שהאדם צריך להוכיח את מי שמצער אותו ומייסרו, אלא אם כן החוטא לו הוא אדם שדעתו משובשת או הדיוט ביותר, שאז אם אינו מוכיחו, זו מידת חסידות, כמובא ברמב"ם שם: "מי שחטא עליו חבירו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משובשת, ומחל לו בלבו ולא שטמו ולא הוכיחו, הרי זו מידת חסידות".

וכשלוקחים לאדם דברים השייכים לו, או משתמשים ברכושו ללא רשותו, הרי יכול להגרם לו מכך נזק והפרעה לחייו, ובאופן כזה בודאי אינו צריך להבליג ולשתוק ולמחול על כך, והרי אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני בראשית - פרק לב - רמז קלב) "ויותר יעקב לבדו, אמר רבי אלעזר מלמד שנשתייר על פכין קטנים, **מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופן**, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל".

ובחיי מוהר"ן (אות תקמז) מובא: "בַּעֲת שְׁהִיתָה הַשְּׂרָפָה פֹּה פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת וּפַעַם אַחַת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, הִיא רְצוֹנוֹ שֶׁנִּקְל מְאֹד בְּעֵנֶן הַצֵּלָת מָמוֹנוֹ וּלְבָלִי לְהַחֲמִיר בָּזֶה כָּלֹל (פְּשׁוּט דְּרָצוֹנוֹ לומר בְּאִפְסוֹ הַמִּתָּר עַל פִּי דִּין בְּלִי חֲמֻדוֹת יְתֻרֹת), וְאַחֵר יוֹם כְּפֹרֵר דִּבֵּר מִזֶּה וְאָמַר שֵׁשׁ כְּמֵה שׁו"ת [שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת] שֶׁמִּקְלִין וּמַתִּירִין הִרְבֵּה בָּזֶה. וְאָמַר שֶׁאֵין רְאוּי לְהַחֲמִיר בְּעֵנֶן כָּזֶה. וְאָמַר זֶה אֲנִי יוֹדֵעַ מִכֶּבֶר שֵׁשׁ אֲנָשִׁים שֶׁבִּשְׂבִּיל חֲמָרָא אַחַת מִבְּטְלִין הִרְבֵּה מְאֹד מַעְבֻּדָּת ה' כְּמַעַט הַכֹּל. כִּי הֲלֹא כְּמֵה הָאָדָם מִיָּגַע עֲצָמוֹ בְּשִׁבְלִי חֲפָצָיו וּמָמוֹנוֹ, וְנוֹסֵעַ לְדַרְכִּים וּמִבְטֵל עֲצָמוֹ הִרְבֵּה מִתּוֹרָה וּתְפִלָּה וּמַעְבֻּדָּת ה' יָמִים הִרְבֵּה בְּשִׁבְלִי לְהַרְוִיחַ מָמוֹן, וְאַחֵר כִּף בְּשִׁבְלִי חֲמָרָא אַחַת יֹאבֵד הַכֹּל חֵס וּשְׁלוֹם, וַיִּצְטָרֶף שֵׁנִית לְבִטֵּל עֲצָמוֹ הִרְבֵּה.

וְאָמַר עַל עֲצָמוֹ שֶׁכֻּשָּׁהוּא מוֹלִיף מָמוֹן אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ, הוּא מְדַקְדֵּק מְאֹד לְגַנְזוֹ יָפֶה בְּבִגְד שָׁלוֹ בְּתוֹךְ בֵּית יָד כְּנָגֵד לְבוֹ, וְשָׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם קֶרַע וְנִקְב. וְאֵף עַל פִּי כֹן בְּכָל עֵת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הוּא מְשַׁמֵּשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שְׁעָה אִם יֵשׁ אֶצְלוֹ הַמָּמוֹן. וּבְכָל עֵת שֶׁנִּזְדַּמְּן שְׁאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ נֹאבֵד אֶצְלוֹ אֵיזָה סֵף מָמוֹן בְּדֶרֶךְ, וְהָיוּ בָּאִים בְּקִבְלָנָא לְפָנָיו, הִיא מְבִזָּה וּמוֹכִיחַ אוֹתוֹ מְאֹד עַל זֶה עַל שֶׁלֹּא נִזְדַּרְזוּ בְּשִׁמְרִיתוֹ יָפֶה."

ושוב אנו רואים כאן את הדרך הקיצונית של הר' שלום ארוש, כביכול "ללכת עם האמונה עד הסוף", ולתת שירמסו אותו ויגזלו אותו ויביישו אותו ויפגעו בו בכל האופנים ולא לעשות שום דבר, שזהו בבחינת ריבוי אור ואינה ההנהגה הנכונה כלל לאדם מן השורה, וברוב המקרים אחרי זמן שאדם כזה צבר בלבו כעס אצור סבלנותו פוקעת מכובד הלחץ והמעמסה והוא חוזר ומתנקם במי שפגע בו בכפלי כפליים ובפריצת כל גדרי ההלכה והמוסר, וכבר אמר החכם מכל אדם: "אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה", וידוע הפירוש שדווקא ההקצנה לכיוון הצדיקות גוררת לאחר זמן בקרב מי שעדיין אין זו דרגתו את ההקצנה ההפוכה לכיוון הרשעות ביתר שאת.

כמו כן יש לציין כיצד הר' שלום ארוש מכניס את ענין ההליכה לצבא החילוני כאילו זה דבר נורמלי וטבעי שאין בו שום בעיה, בשעה שכל יהודי מאמין וירא שמים יודע כמה חמור הוא ענין ההליכה לצבא, ואכמ"ל.

פרק ב'

האם מי שמתעצבן או רוטן בשקט על משהו
שעשו לו הוא כופר בכל התורה כולה והוא
אפיקורס ומומר וגרוע ממשומד והוא יוצא
מן הדת?

בספר שערינו בתורה עמוד 183 כתב: "בשביל להמחיש עד היכן מגיעה ההגדרה הזאת של רבי נתן - מי הוא המאמין האמיתי, נצייר בדעתנו אדם, שכל היום הוא לומד תורה, וכל הלילה משתטח בקברי צדיקים, וכו' וכו' - כל אחד יוסיף מדעתו, מה שגראה לו מתאים לחסיד הכי גדול בעולם - אבל כשהילד שלו לא שומע בקולו, הוא לא מאמין שזה רצון ה' שלא ישמע לו, והוא מתמלא בעצבים... או כשאשתו לא מכינה לו אכל, או כשהוא לא מוצא את החלצה, אחרי שפבר בקש בפרוש שיכינו לו את החלצה כמה פעמים וכו' וכו', ועוד פיוצא בזה, כל מיני דברים קטנים, שהם לא כפי רצונו, והוא לא מאמין שכל הדברים האלו הם בהשגחה פרטית, והוא כועס, מתעצבן, או אפילו רק רוטן בשקט - הוא הוא הכופר בכל התורה כלה, והוא האפיקורוס וגרוע ממשומד וכו' וכו' - כל ההגדרה של רבי נתן.

מי שמתעצבן - על שעקפו אותו, שעשו לו, שעקבו אותו וכו' וכו', זהו הכופר בהשגחה פרטית שעליו נאמר שהוא משומד ויוצא מן הדת. והדברים האלו הם בכל רגע ורגע, שהאדם צריך לראות את ה' ולהודות על הכל".

דברים אלו הם דברי שטות והבל ממש, כי אמנם הכעס הוא דבר חמור, והאדם צריך להתחזק באמונה בהשגחה פרטית, שהכל מלמעלה, וממילא לא יכעס ולא יפריע לו כשמישהו עושה לו דבר נגד רצונו, אך לומר שמי שכועס או מתעצבן על משהו שפגעו בו או שעשו נגד רצונו שהוא כופר בכל התורה והוא אפיקורס וגרוע ממשומד, זהו דבר שאינו נכון כלל, ולא זהו מה שכתב רבי נתן כלל. אלא כל מי שיעיין בדברי רבי נתן שם (ליקוטי הלכות, משא ומתן, הלכה ד') ייווכח מיד כי דבריו נסובים אך ורק על מי שאינו מאמין כלל בעצם היסוד של השגחה פרטית, דהיינו אלו שאומרים שה' יתברך גבוה ומרומם כל כך עד שאין ראוי שישגיח על העולם השפל הזה, ועל כך כותב רבי נתן שמי שאינו מאמין בזה שה' יתברך משגיח על העולם השפל הזה ורואה את כל מעשי בני אדם ומשגיח על כל דבר ודבר, דהיינו מי שבשיטה אינו מאמין בדבר זה, ואוחז שזה לא נכון, הרי הוא אפיקורס וכופר בכל התורה וכו', כי כל התורה בנויה על יסוד זה, אבל מי שמאמין כמו כל עם ישראל שה' יתברך משגיח על כל דבר ורואה את הכל, אלא שיצרו מתגבר עליו והוא שוכח את ה' יתברך וכועס או רוטן על מה שעשו לו, הרי ודאי שאין זה כלל בגדר אפיקורס וכופר, וזה פשוט לכל בר דעת.

והרמב"ם עצמו, אחר שבירר וסידר כשולחן ערוך את י"ג עיקרי האמונה, הריהו מבדיל ומבחין בשפה ברורה בין מי שכופר בעצם היסוד של עיקרים אלו שעליו אכן נאמרו כל כינויי הגנאי בסגנון הנ"ל לבין מי שחוטא מחמת התגברות היצר שהוא בוודאי אהוב וחביב אלא שיענש על כך שלא התגבר על יצרו, וזה לשונו בפירושו לפרק חלק (סנהדרין "א'): "כאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בה' - הוא נכנס בכלל ישראל ומצווה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שציווה ה' יתברך איש לחברו מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע - הוא נענש כפי חטאיו אבל יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות - הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא צדוקי ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצווה לשונאו ועליו נאמר (תהלים קל"ט): 'הלא משנאך ה' אשנא'."

ולפי דברי הר' שלום ארוש הרי אפשר לטעון גם כן שכל מי שנכשל באיזה עבירה הכי קטנה או שאינו מכוון בקטע אחד בתפילה הוא כופר בכל התורה והוא אפיקורס וגרוע ממשומד, כי אם היה מאמין באמונה שלימה שה' יתברך רואה את כל מעשי בני אדם ומשגיח על כל דבר ודבר לא היה נכשל בעבירה הכי קטנה

ולא היה מתפלל אפילו קטע קטן בלא כוונה (כמובא בליקוטי מוהר"ן ח"א תורה ס"ב). וכל אדם מבין שדבר זה אינו נכון כלל. ועל ידי דברים קיצוניים ומופרכים כאלו יכולים אנשים ח"ו לעזוב את היהדות לגמרי, כי האדם יאמר לעצמו: הרי בין כה וכה אני כבר כופר בכל התורה ואפיקורס וגרוע ממשומד, אז למה שאקיים מצוות בכלל, רח"ל.

פרק ג'

האם צריך לעשות השתדלות מרובה
לפרנסה, מעט השתדלות, או לא להשתדל
בכלל ורק לבטוח בה'?

א

בספר בגן השלום פרק ג' כתב: "המלים הראשונות שבהן פותח הבעל
הן "במימרא ובסיעתא דשמיא" וכתרגומו - "ברצון ובעזר שמים",
דהינו שמקשר עצמו בכל התחביותיו לאמונה, שהרי רק על ידי
האמונה יוכל לעמד בהן, אבל מיד אחרי כן הוא מתחייב גם לעבד
כפשוטו. בזה למדונו חכמים, שהבעל מחייב לספק לאשתו את כל
צרכיה בכבוד, גם אם יצטרף לעבד קשה בשביל זה. וזה על מנת
לסותם פיות העצלנים, המשתמטים מאחריות, וה"מאמינים" הדגולים,
שכאשר אין להם במה לפרנס את נשותיהם, הם באים בשם האמונה:
ה' זן ומפרנס! תפני אליו...

נמצא, לא זו בלבד שאינם מפרנסים אותה כפי שהתחייבו לה במעמד
רבנים ועדים ובחתימה על שטר בעל תקף וחזק, עוד הם באים אליה
בטענות: מה? אין לה אמונה? ה' רוצה שלא תהיה לנו פרנסה!
תקבלי את זה באהבה! איפה האמונה שלך? אינה מאמינה שהכל

לְטוֹכָהּ? וְנוֹשְׂאִים בְּפָנֶיהָ דְּרָשׁוֹת וְהִרְצָאוֹת בְּאִמּוֹנָה, וְאֵף כּוֹעֲסִים עָלֶיהָ שֶׁהִיא לֹא בּוֹטַחַת בָּהּ...

אָבֵל חֲכָמִים רָאוּ אֶת הַנּוֹלָד, וְהֵם דָּאָגוּ לְהַחֲתִים אֶת הַחֶתֶן עַל הַתְּחִיבוֹת לַעֲבֹד! אֵין לָהּ בְּמָה לְכַבֵּד וּלְפָרֵנס אֶת אִשְׁתָּהּ? צֵא לַעֲבֹד! לֹא כְּתוּב בְּפֶתַח: אֲנִי אֶלְמֵד אוֹתָהּ אִמּוֹנָה. כְּתוּב: אֲנִי אַעֲבֹד! אֵל תִּנְסָה לְלַמֵּד אוֹתָהּ אִמּוֹנָה עַל בְּשָׂרָה, זֶה הַתַּפְקִיד שֶׁלָּהּ! אֵתָה תִּלְמַד אִמּוֹנָה וּתְבַטֵּחַ בָּהּ שִׁיעֹזֵר לָהּ לְכַבֵּד וּלְפָרֵנס אֶת אִשְׁתָּהּ, וְהַעֲקֹר שֶׁתִּבְיֵא לָהּ פְּרִנְסָה בְּכָבוֹד, וְלֹא דְרָשׁוֹת עַל בְּטָחוֹן... אֵלוּ הָיוּ רוֹצִים חַו"ל שֶׁהָאִשָּׁה תִּתְחַזַּק בְּאִמּוֹנָה וּבְבְטָחוֹן, הֵם לֹא הָיוּ מַחְתִּימִים אֶת הַבַּעַל עַל הַתְּחִיבוֹת לַעֲבֹד וּלְכַבֵּד וּלְפָרֵנס וְכו', אֲלֹא הָיוּ מַחְתִּימִים אֶת הָאִשָּׁה עַל הַתְּחִיבוֹת לְבַטֵּחַ בָּהּ וְלֹא לְבֹא בְּדְרִישׁוֹת לְבַעֲלָהּ..."

וְרָאָה אִיזָה פֶּלֶא, כִּי בִסְפֵר בִּגְן הָאִמּוֹנָה (עמ' 174 מִהַדוּרָה שְׁלִישִׁית) כֹּתֵב בְּדִיוֹק לְהִיפֹךְ, וּז"ל: "כָּל יָלֵד יוֹדֵעַ, שֶׁזֶּה לֹא הַתַּפְקִיד שֶׁלּוֹ לְפָרֵנס, אֲלֹא זֶה תַּפְקִידוֹ שֶׁל אָבִיו לְפָרֵנס אוֹתוֹ, וְהוּא בְטוֹחַ שֶׁאָבִיו יִפְרִנְסוֹ! כִּף הַמֶּאֱמִין יוֹדֵעַ, שֶׁאֵין זֶה מִתַּפְקִידוֹ לְפָרֵנס, אֲלֹא זֶהוּ תַּפְקִידוֹ שֶׁל אָבִיו שֶׁבְשָׂמִים, וְהוּא בּוֹדֵאֵי יָתֵן לוֹ פְּרִנְסָה.

מֵה שֶׁאֵתָה צְרִיךְ לְדַעַת הוּא רַק מֵה הַתַּפְקִיד שֶׁלָּהּ - לַעֲבֹד אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְאֵת הַדְּאָגָה לְפָרִנְסָה תִּשְׁאִיר לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא."

הנה אמנם מצינו דרגות שונות בענין ההשתדלות לפרנסה והבטחון, כל אחד לפי כוחותיו ומדרגתו (וכמבואר בדברי הראשונים ובפרט בספר חובות הלבבות שער הבטחון), אך כאן אנו רואים דבר שהוא נגד השכל, שבמקום אחד הוא כותב בדיוק הפוך ממה שכותב במקום השני, והדברים סותרים זה את זה לגמרי באופן קיצוני, בספר בגן השלום הוא כותב שכשאין לאדם פרנסה הוא חייב לצאת לעבוד קשה בלי שום תירוצים, כדי לספק לאשתו את כל צרכיה בכבוד, כי זהו התפקיד של הבעל, ואסור לו להגיד לאשתו שום דיבורים של אמונה ואסור לו לחזק אותה שתקבל באהבה את המצב הדחוק ותאמין שהקב"ה ישלח להם פרנסה, והוא כותב זאת לכל אחד

ואחד בלי שום חילוק. ואילו בספר בגן האמונה הוא כותב באופן נחרץ שהאדם צריך רק לעבוד את ה' ולעשות תשובה והפרנסה תגיע ממילא, כי הפרנסה זה התפקיד של הקב"ה. ואם אכן האמת היא כפי שכתב בספר בגן האמונה שכשהאדם עובד את ה' ועושה תשובה ממילא ה' שולח לו פרנסה, כי זה התפקיד של האבא שבשמים לפרנס, אז מה הבעיה שיגיד לאשתו שהנה הוא עושה את ההשתדלות המוטלת עליו שהוא עובד את ה' ועושה תשובה והקב"ה בודאי יתן לו פרנסה, ואם האמת היא שצריך להתחזק באמונה ובטחון וזה מה שיביא את הפרנסה, ולא צריך לעשות שום השתדלות, כפי שכתב כמה פעמים בספר בגן האמונה שהאמונה היא הפתרון לכל הדברים, מדוע שלא יחזק את אשתו שתתחזק גם כן באמונה ובטחון. והתשובה היחידה לסתירה זו היא, שהספרים הללו נכתבו מתוך רגש ודמיון קיצוני או רצון להציג כלפי חוץ דרגות גבוהות ורמות באמונה מחד גיסא ומאידך להצטייר כמושיעים ומגינים של הנשים חסרות הישע מאידך גיסא, וכלל לא מתוך ישוב הדעת וחיפוש האמת.

ואם כבר העלנו את הנושא החשוב הזה, נראה שאי אפשר לפטור בלא כלום, ואף שאכן ישנם דרגות רבות בענין זה, וכל אחד צריך להזהר להתנהג לפי מדרגתו ולפי כוחותיו, כי אם יעלה למעלה ממדרגתו יכול להגיע ח"ו למצב של ריבוי אור הגורם שבירת כלים, וכמו שכתב בליקוטי הלכות (גדרים הלכה ג'): "ידוע שכל הקלפות, שהם התאוות וההטאות, כלם באים מ'שבירת כלים' שהיה על ידי 'רבוי אור' כידוע. וזה בחינת 'יעלו שמים ירדו תהמות' (תהלים קז), שלפעמים האדם בוער לה' יתברך יותר ממדרגתו שזה בחינת 'יעלו שמים', וכשאינו זוכה לצמצם האור לפי מדרגתו על ידי זה 'ירדו תהמות' חס ושלום, כי על ידי זה נופל אחר כך חס ושלום מאד, כי זה בחינת רבוי אור וכו' כפ"ל. ועל כן על פי רב האדם נופל לעונות על על ידי רבוי המצות והדקדוקים של הפעל דבר שמרבה להחמיר ולדקדק עליו ביותר ומפתהו למצות שלו ומתלבש עצמו במצות ואחר כך מביאו לידי עונות חס ושלום, כי רבוי החמרות והדקדוקים זה בחינת רבוי אור שגורם שבירת כלים חס ושלום כפ"ל שמשם נמשכין כל העונות חס ושלום כפ"ל. וזה בחינת 'אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה' (קהלת ז) כי אם בהא תליא, שצריך לזהר שלא יצדק הרבה כדי שלא ירשע הרבה חס ושלום על ידי זה כפ"ל. מכל מקום נביא כאן מעט ממה שהוזכר בספרים, ובמיוחד בספרי ברסלב שהר' שלום ארוש מציג את עצמו כמייצגה ודבורה של חסידות זו, בענין זה.

בליקוטי הלכות (ריבית הלכה ג') כתב: "ההכרח שיעשה האדם איזה עבדא קלה בשביל פרנסה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'ויברכתיו בכל אשר תעשה', כי אי אפשר להמשיך בזה העולם כי אם על ידי כלים. ועל פן מרחיין לעשות איזה עסק ומשא ומתן, כי על ידי זה עושין כלים וצנורות לקבל השפע, אבל באמת אין העסק עקר כלל, רק עקר הפרנסה מה'. יתברר בהשגחתו לבד, כי אין האדם יודע במה משתפר, ועל פן אסור להאדם לדחוק את השעה ולרדף אחר פרנסה ביגיעות גדולות, כאלו חס ושלום הפרנסה תלויה בזה לבד, כי אדרבא על ידי זה נתמעט פרנסתו, כי כל הדוחק את השעה השעה דוחקתו, כי אין צורך לעשות משא ומתן ועסק, רק לצאת ידי מצות עשית משא ומתן באמונה כדי לעשות איזה כלי וצנור לקבל ההשפעה כנ"ל, וכל מה שיעשה יוצא בזה. וזהו: 'ויברכתיו בכל אשר תעשה', הינו בכל מה שתעשה יהיה מה שיהיה, אפלו דבר קל וקטן, יברכה ה'. כאשר נראה בחוש ברב בני אדם שכמה פעמים שהם רצים ורודפים מאד אחר הפרנסה כמה זמנים ואין עולה בידם שום רוח ומאומה לא ישאו בעמלם, ואחר כך ה' יתברר מרחם עליהם ומזמין להם פרנסה, ולפעמים אפלו עשירות גדול בסבה קלה מאד שהוא כמעט בלי שום דרך הטבע. וכל העולם מלא ממעשיות כאלה שהם שכחים מאד בעולם כמעט בכל אחד ואחד שעוסק במשא ומתן, ואם היה לו שכל והיה סומך עצמו בתחלה על ה' יתברר ולא היה דואג כלל לא היה צריך כלל ליגיעות האלו שהיו לו בחנם, וכשהיה מגיע הזמן היה מזמין לו ה' יתברר הפרנסה בסבה קלה כנ"ל. ולא די שאינו מרויח כלל על ידי דאגתו ועצבותו ויגיעות רבות וטרחות עצומות שלו, אדרבא, הוא מפסיד שפע פרנסתו הרבה.

כי באמת עקר שפע הפרנסה הוא מלמעלה מבחינת למעלה מהזמן והמקום. רק שבזה העולם מרחק הפרנסה להתלבש במקום וזמן. אשר מחמת זה צריכין לעשות איזה עסק ומשא ומתן בשביל פרנסה כדי לעשות כלי שתוכל השפע להתלבש בזה העולם כנ"ל. ועל פן כשהוא מאמין שהכל מלמעלה נתקשר הזמן והמקום למעלה מהזמן והמקום אזי יש לו פרנסה בשפע, כי הוא מקשר לשדש ההשפעות שנתקשר מלמעלה על ידי אמונתו ובטחונו בה', אבל כשהוא רץ אחר פרנסתו ביגיעות גדולות, הוא נמשך ונתקשר ביותר לבחינת המקום והזמן ומפריד בין הזמן והמקום ובין בחינת למעלה מהזמן והמקום, ועל ידי זה נתרחק משרש ההשפעות. ועל פן קשה לו למצא פרנסתו, ואפלו כשמגיע לו מעט פרנסתו בהכרח שתהיה ביגיעה גדולה ועצומה מאד, כי הוא נמשך יותר אחר הצמצום, אחר המקום והזמן על ידי

פרנסתו ביגיעה ביותר. ועל כן פרנסתו ביגיעה ביותר שנמשך מבחינת מקום וזמן כנ"ל.

ובליקוטי הלכות (הלכות חול המועד הלכה ז') כתב: "זהו בחינת גלות מצרים, הינו גלות הסטרא אחרא שתופסת נפשות ישראל בגלות המר של תאוות ממון וטרדת הפרנסה, שזהו בחינת: 'וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה', שכל זה מתקנים באלו המשקעים בתאוות ממון ומתיגעים בכל מיני יגיעות וממרים חייהם בכל מיני מרירות בשביל רדיפת העולם הזה ושוכחים את השם. תברך שעקר הפרנסה על ידו, ואין צריכין רק עסק מעט בשביל פרנסה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'הוי ממעט בעסק ועסק בתורה'. ולא לבלות ולמרוך כל ימיו על זה ומאומה לא ישא בעמלו, כי באמת עקר הפרנסה על ידי בטחון לבד, רק צריכין איזה עסק כל שהוא, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'יכול יהא יושב ובטל? תלמוד לומר: וברכך בכל אשר תעשה'. נמצא, שצריכין רק לעשות איזה עסק מעט שלא יהא יושב ובטל לגמרי, והשם יתברך יברכו על ידי זה, כמו שכתוב: 'וברכך בכל אשר תעשה'. בכל אשר תעשה' דיקא, הינו בכל מה שיעשה איזה עסק כל שהוא יברכו ה' ויצליחו ויפרנסוהו כפי מה שהוא צריך לטובתו הנצחית, שזה העקר. וגם זה העסק מעט הוא רק למי שאינו רוצה שתהיה תורתו אמנותו, אבל מי שנפשו חשקה בתורה ורוצה רק לעסוק בתורה ולא לעשות שום עסק בודאי אשרי לו, ויעזרו השם יתברך שתהיה מלאכתו ופרנסתו נעשית על ידי אחרים'.

ובליקוטי הלכות (הלכות חול המועד הלכה ד') כתב: "עקר הרחמנות דסטרא אחרא הוא להמשיך על האדם טרחות וטרדות העולם הזה להתנגע בעסקים ומלאכות בשביל פרנסה, שזהו בחינת ל"ט מלאכות. והסטרא אחרא וכל האנשים הכרוכים אחריה מסיתין את האדם ותולין הכל ברחמנות, כאלו יש להם רחמנות גדול עליו, ואומרים לו: מה אתה חושב, הלא אתה צריך לחיות לפרנס עצמך ואשתך ובניך ואתה צריך לרחם עליך ועליהם לבקש פרנסה! ועל ידי זה מביאין אותו שיפרק ממנו על תורה ומשיך על עצמו על דרך ארץ שהם כלל כל הל"ט מלאכות והיגיעות בשביל פרנסה, ומאומה לא ישא בעמלו'.

נמצא, שעקר הסתת הסטרא אחרא לפרק על תורה ולעסוק ביגיעת העולם הזה שהם בחינת הל"ט מלאכות, הוא על ידי רחמנות דסטרא אחרא, על ידי שהם יונקים מרחמנות דקדשה ומתפכים הרחמנות האמתי לרחמנות שלהם, שבאמת

אינו רחמנות כלל, כי באמת עקר הרחמנות הוא הרחמנות האמתי לרחם על האדם להביאו לתכלית הנצחית, כי בעולם הזה אין שום תכלית כלל, כי הוא צל עובר ומלא יגונות וכעס ומכאובות, ואין שום אדם שיהיה לו עולם הזה, כמו שכתוב (שם ב): 'גם כל ימיו כעס ומכאובות וכו'', וכתוב (איוב ה): 'אדם לעמל יולד, קצר ימים ושבע רגז וכו''. וכמוכן לכל בר דעת קצת גדל המרירות המר של עסקי העולם הזה, בפרט טרדות הממון והפרנסה, וכמבאר אצלנו כמה שיחות אמיתיות בזה.

על כן באמת בודאי הרחמנות הנ"ל של ההמון עם שהוא רחמנות הסטרא אחרא אין זה רחמנות כלל, כי עקר הרחמנות לדבר על לב האדם שיעסק בתורה ומצוות וימעט בעסק ובמלאכה, וה' יתברך בודאי יפרנסו גם בסבה קלה, כמו שאמרו (אבות א, טו): 'עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי וכו'', וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לה): 'דורות הראשונים שעשו תורתן קבע וכו'', זה וזה נתקמה בידם וכו'', וכמו שכתוב (ירמיה ב): 'הדור אתם ראו דבר ה'', ודרשו רבותינו ז"ל שאמר להם ירמיה: 'ראו במה נתפרנסו אבותיכם וכו''.

ומאידך גיסא מצינו בחיי מוהר"ן סימן תק"א שכתב: "מכבר אמר שחפץ מאד שיהיה לנו פרנסה. אף על פי שבטחון גם כן טוב מאד, אף על פי כן טוב מאד כשזוכין שיש לו מעמד פרנסה, כי במקום עבודת הבטחון במקום זה יעשה עבודה אחרת. כלומר כי אם לא יהיה לו מעמד פרנסה ויהיה לו בלבול הדעת מהפרנסה ויצטרך בכל פעם לחזק עצמו במדת הבטחון, במקום זה יעסק בעבודה אחרת והתחזקות אחר בשאר עניני עבודת ה', והבן. ואף על פי כן אמר שהעקר הוא בטחון, ואמר בזה הלשון 'נאר בטחון'.

ובשיחות הר"ן סימן נ"א מובא: "הפקרות אין צריכים. אף על פי שבאמת אצלי אינו נקרא הפקרות כלל, אדרבא להפך, כשרודף אחר עסקי עולם הזה ורחוק מעבודתו יתברך זהו מפקר באמת, אף על פי כן אפלו מה שנקרא אצל העולם הפקרות דהינו מי שמפקיר כל עסקי עולם הזה מכל וכל ועוסק רק בעבודת ה' שזהו אצל העולם הפקרות, גם זה אין צריכים, כי יכולים להיות איש כשר בלי הפקרות".

וענין זה תלוי גם כמה האדם מקדש עצמו ונשמר מעוונות, כמו שכתב בקיצור ליקוטי מוהר"ן סי' י"א: "עקר מרירות טרדות הפרנסה ויגיעתו היא על ידי פגם הברית. כי מי ששומר את בריתו אף על פי שהוא עושה שלשים ותשע מלאכות

ומשא ומתן, הם בְּחִינַת מְלָאכֹת הַמְּשָׁכָן, וְהֵם בְּחִינַת 'טל אורות'. אֲבָל הַפּוֹגֵם בְּבְרִיתוֹ - עֲנִיּוֹת רוֹדֶפֶת אַחֲרָיו וּמִמָּשִׁיר עַל עֲצָמוֹ עַל הַפְּרָנְסָה בִּיגִיעָה וּבְמִירֵרוֹת גָּדוֹל, בְּבְחִינַת שְׁלֵשִׁים וְתִשְׁעַ מְלָקוֹת רַחֲמָנָא לְעָלְךָ.

ובמסילת ישרים פרק כ"א כתב: "אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה הוא הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז): 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו'', וכן אמרו (יומא ל"ח): 'אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלוא נימא', וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם (בראשית ג): 'בזעת אפך תאכל לחם', אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו.

על כן (הואיל וכך גזר המלך) אמרו (ספרי): 'יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה) תלמוד לומר: בכל משלח ידך אשר תעשה (שצריך אתה להשתדל ולעשות)', אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שהשתדלות מוכרח, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים ט"ה): 'כי לא ממוצא וממערב ולא וגו'', כי אלהים שופט וגו'', ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כ"ג): 'אל תיגע להעשיר מבינתך חדל'. אלא הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים עושים תורתן עיקר ומלאכתן טפילה, וזה וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה וליבו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה'.

וב'פלא יועץ' ערך פרנסה כתב בענין זה: "הנה ידוע שיש מחלוקת בש"ס שרשב"י סבר שאדם צריך לעסוק בתורה תדיר ומלאכתו נעשית על ידי אחרים, ורבי ישמעאל סבר שצריך לנהוג מנהג דרך ארץ, ופירשו המפרשים שדברי שניהם אמת, ופשר דבר הוא שהחסידים מתוך שחסידים הם מלאכתם מתברכת שלא כדרך טבע, ובמעט שעוסקים במלאכה ברכת ה' היא תעשיר, ולשאר עמא הקב"ה שולח פרנסתם בדרך טבע, ויפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שתורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכו'', ו'אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח', הנה כי כן כגון אנן יתמי דיתמי צריכים אנו להתנהג בדרך טבע ויצא אדם לפעלו

ולעבודתו עדי ערב ואשר בכוחו לעשות יעשה, וה' הטוב בעיניו יעשה, רק שאף אי דחיקא ליה שעתא טובא ויש לו עסק רב לא יחסר להתפלל שחרית מנחה ערבית בציבור ולקבוע עיתים לתורה אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שחוק לא יעבור, ומה טוב סדר חוק לישראל שהוא סדר נאה כל בו, ואז יצו ה' אתו את הברכה. אך בשבתות וימים טובים וחול המועד ובכל עת שהוא פנוי לא יפנה לבטלה אלא יעסוק בתורה וכו'. ואם הרחיב ה' את גבולו יהיה ממעט בעסק ותהא מלאכתו נעשית ע"י אחרים ויעסוק בתורה'.

ובספר אבני"ה ברזל (שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת) מובאת הוראה חשובה שהורה רבי נתן בענין זה:

"אָדער שְׂאָל לְמוֹהֲרַנ"ת שְׂרָצָה לְהִיט מְקַבֵּל (העוסק בתורה ועבודה ומתפרנס מכספי צדקה), וְרָצָה לַעֲזֹב אֶת הַחֲנוּת. וְאָמַר לוֹ מוֹהֲרַנ"ת עֲכָשׁוּ לְפָנָי בּוֹעֵר לַעֲבֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַאֲלֹסְטוּ דְעַר בִּי אֵי [אַתָּה אוֹחֵז בָּזֶה], וְאַחֵר כֵּן כְּשֶׁתִּפְּלֵי מִזֶּה הַהִתְלַהּבוּת וְלֹא יִהְיֶה לָּהּ פְּרִנְסָה, גַּם כֵּן אִזּוֹ יִהְיֶה מִה שִׁיְהִיָּה, וְלֹא הַסְפִּים לוֹ. אֲלָא אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה לָּךְ שְׁעוּרִים קִדְּם שְׁתַּלַּךְ לַחֲנוּת וְגַם בְּהַחֲנוּת בְּעֶצְמָהּ תִּכְיִן לָךְ סְפָרִים, וּבִעֵת שְׁלֹא יִהְיֶה לָּךְ קוֹנִים תִּלְמֹד בָּהֶם. וְתִשְׁתַּוְּקָה לָזֶה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִסְבֵּב סְבוּת לְטוֹבָה שֶׁתִּפְטֹר לְגַמְרִי וְכוּ'. וְכֵן הָיָה שֶׁהַשְׁתַּוְּקָה כָּל כֵּן עַל זֶה וְכוּ' כַּנ"ל".

ובספר שיח שרפי קודש (חלק ה, צג) מובאת הדרכתו של רבי נתן זצ"ל למעשה כיצד לנהוג בענין זה:

'שְׂאָל פֶּעַם אֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלומֵנוּ אֶת מוֹהֲרַנ"ת זְכוּרָנוּ לְבָרְכָה שִׁיתֵּן לוֹ עֲצָה וְכוּנָה בְּאִיזָה דְרָף יִבְחַר, אִם יֵשֵׁב רַק עַל הַתּוֹרָה וְהַעֲבֹדָה וְלֹא יִדָּאג לְפְרִנְסָתוֹ אִף שֶׁבְּכָף יִצְטָרֵף לְהִיט נִתְמָךְ מֵאַנְשֵׁים תוֹמְכֵי תוֹרָה, אוֹ שִׁיעֵסֵק בְּאִיזָה מְלָאכָה וְיִקְבַּע עֵתִים לַתּוֹרָה.

עָנָה לוֹ מוֹהֲרַנ"ת בְּדְרָף מְשָׁל: אָמַר פֶּעַם מָלָךְ אֶחָד לְאוֹהֲבוֹ הַנְּאֻמָּן: כְּאוֹת הוֹקְרָה עַל מַעֲשֵׂיךְ נוֹתֵן אֲנִי לָךְ רְשׁוֹת שְׁבִיּוֹם זֶה וְזֶה, מִשּׁוֹךְ זְמַן קָצֵר כְּזֶה וְכֵזֶה נִתְּנָה לָךְ רְשׁוֹת לְהַכְנִס לְאוֹצָרִי, וְכָל מֶה שֶׁתִּסְפִּיק לְקַחַת מֵאוֹצָרִי הַגָּדוֹל הַרִי הוּא שְׁלִיךְ. הֲלֹךְ זֶה אֱהוּב הַמֶּלֶךְ וְהַכֵּין לְעֶצְמוֹ לַיּוֹם הַמֵּיָעֵד שְׂקִים גְּדוֹלִים, וְכֹא לְאוֹצֵר הַמֶּלֶךְ בְּזְמַן הַמֵּיָעֵד וְכִהְבֵּתֶחַת הַמֶּלֶךְ נִתְּנוּ לוֹ לְכַנֵּס וְלֶאֱסֹף כְּרִצּוֹנוֹ.

וְהִנֵּה מֵרֵב הַכֶּנֶת לְזִמְן נִשְׁגָּב זֶה שְׂכַח לֵאכֹל, וּבְאֻמָּצֵעַ זִמְן הָאִסְפָּה נַעֲשֶׂה רָעִב מֵמָד מֵמָד עַד שֶׁחֲשַׁשׁ לַחֲיֹי, וְהִבִּין שֶׁאִם יִהְיֶה עִתָּה עַל אֲכִילָה גְאוּתָה יִפְסִיד מִזִּמְנוֹ הַקָּצֵר הַיָּקָר מֵמָד וְיִפְסִיד הוּן רַב. תִּכְף נָגַס בְּפִיו בְּאִיזָה חֲתִיכַת לֶחֶם שֶׁמָּצָא וְהִמְשִׁיךְ בְּזִרְיוֹת עִם לְעִיסָתוֹ לֶאֱסֹף עוֹד וְעוֹד מִרְגְּלִיּוֹת, וְכִשְׁתִּקְפוּ שׁוֹב הָרַעֲבוֹן חֲטֹף בְּזִרְיוֹת עֲצוּמָה עוֹד נְגִיסָה מִחֲתִיכַת הַלֶּחֶם וְהִמְשִׁיךְ שׁוֹב בְּזִרְיוֹתוֹ לֶאֱסֹף וְלֶאֱגָר עוֹד מִרְגְּלִיּוֹת יָקָרוֹת.

סִיִּים מוֹהֲרֵי"ת וְאָמַר לוֹ: אִם הַתּוֹרָה חֲשׂוּבָה אֶצְלָךְ כְּאַבְנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת, וְאִף כְּשֶׁתִּהְיֶה רָעִב לֹא תִקְפִּיד הִרְבֵּה רַק תַּחֲטִיף בְּזִרְיוֹת אִיזָה חֲתִיכַת לֶחֶם לַתּוֹרָה פִּיךָ וְתִמְשִׁיךְ בְּהַתְמָדָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה כְּאוֹסֵף הַמִּרְגְּלִיּוֹת, אֲזִי נִכּוֹן שֶׁתִּשָּׁב רַק עַל הַתּוֹרָה וְהַעֲבֹדָה כְּרִצּוֹנָךְ, כִּי זֶהוּ הַנִּקְרָא 'תּוֹרָתוֹ אֱמוּנָתוֹ', אֲבָל אִם לֹא לֹךְ עִסַּק בְּמִלָּאכָה וְקָבַע וְגָזַל עִתִּים לַתּוֹרָה.

סְפוּר זֶה סִפְרוֹ רַבִּי אֲבָרְהָם ב"ר נַחֲמָן זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָה לְרַבִּי לִוִּי יִצְחָק זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָה בָּעֵת שֶׁשָּׁאֲלוּ לְאַחַר נִשְׁוֹאִי מֶה יַעֲשֶׂה לְפָרְנִסָּה, כִּהֵּ"ל שֶׁשָּׁאֵל אֶת מוֹהֲרֵי"ת זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָה, וְעָנָה לוֹ: שְׁאֵלָה זֹאת נִשְׁאֵל כְּבֵר מוֹהֲרֵי"ת זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָה וְכֵזָה הִיְתָה תְּשׁוּבָתוֹ, וְהִבִּין.

(ויש לציין כי רבי נתן דיבר על פי מה שהיה נהוג בתקופתו, שלא היו כוללים המעניקים לאדם תמיכה כדי שיוכל להיות פנוי ללימוד התורה, ופשוט שמי שביכלתו ללמוד בכולל וזוגות תעבוד לפרנסת הבית, וביכלתו להסתפק בסכום התמיכה מהכולל ומשכורת זוגות, ואינו נוטל הלוואות לצורך מחייתו, הרי באופן זה עליו לשבת וללמוד ולא לצאת לעסוק במלאכה ומשא ומתן).

הִנֵּנוּ רוֹאִים מִכֹּל הַמּוֹבָאוֹת הַלָּלוּ כִּמָּה שֶׁקִּדּוֹ רַבִּי נָתָן זצ"ל וְהַבָּאִים אַחֲרָיו לֵאמֹר וּלְתַקֵּן עֲנִיִּין מוֹרֵכֵב זֶה שֶׁל "בִּטְחוֹן" ו"הַשְׁתַּדְּלוּת" בְּשִׁימַת לֵב וּיְשׁוּבָה הַדַּעַת בַּהֲדַרְגָּה וּבִמִּידָה הַנִּכּוֹנָה בְּלִי לְהַפְרָא אֶת הָאִיזוֹן הַדָּק לֵאמֹר אֶחָד מִן הַצַּדִּידִים, וְלֹא לְהַקְצִין פַּעַם אַחַת, לֵאמֹר שׁוּם מִידָה וּגְבוּל, לְכִיוּן אֶחָד, וְלֵאחֲרָי מִכֵּן, לְהַקְצִין בְּצַד הַהַפּוֹךְ לְגַמְרִי, וְגַם שֶׁם לֵאמֹר שׁוּם סִיג וְהַגְבָּלָה, כִּפִּי שְׂרַאֲינוּ בִּשְׁתֵּי הוֹרָאוֹתָיו שֶׁל הַר" שְׁלוֹם אֲרוֹשׁ הַהַפּוֹכוֹת זֶה מִזֶּה מִן הַקְצָה אֶל הַקְצָה.

ב

בספר בגן האמונה פרק ו' כתב: "נביא כמה דגמאות למחשבות של עצבות ושל יאוש הבאות מתוך כפירה; ולעמתן, מה הן המחשבות הנכונות על פי האמונה:

הכפירה: הכל תלוי רק בהשתדלות שלי, ולי אין כח לכלום. האמונה: לא צריך שום השתדלות. ברגע שיגיע הזמן, הזוג שלי יגיע עד אלי".

גם כאן אנו רואים כיצד הר' שלום ארוש הולך בקיצוניות חסרת כל איזון ומידה נכונה, או שהאדם הוא כופר ותולה הכל רק בהשתדלות שלו, או שהוא מאמין ואז הוא לא צריך שום השתדלות, ודבר זה הוא נגד המבואר בכל הספרים שאדם רגיל צריך לעשות השתדלות בדרך הטבע בענינים הגשמיים, כגון פרנסה זיווג רפואה וכו', אך לא לתלות את התוצאה בהשתדלות, אלא לדעת שהתוצאה היא מה' יתברך, וכפי שכתב מוהר"ן מברסלב בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ב: "וַיֵּשׁ חוֹשְׁבִים שְׂצָרִיךְ לַעֲבֹד אֶת הָאֱמָצְעִי, כְּמוֹ שְׂטָעוּ בַּעֲגָל, שְׂרָצוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֵגֶל אֱמָצְעִי בֵּינָם לְבֵין הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ, שְׂאֲמָרוּ: 'אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ' (שמות לב), בְּחִינַת אֱמָצְעִי. וּבְטָעוֹת כָּזֶה רַבִּים נִכְשָׁלִים, וְעוֹשִׂים אֶת הַסְּבוֹת אֱמָצְעִי בֵּינָם לְבֵין הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ, הֵינּוּ שְׂמֵאֲמִינִים בְּהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, אֲבָל מֵאֲמִינִים גַּם כֵּן בְּאֱמָצְעִי, וְאוֹמְרִים שְׂצָרִיךְ לַסְּבוֹת. הֵינּוּ שְׂמֵאֲמִינִים לְמִשְׁלַל בְּהַסְּבָה שֶׁל פְּרִנָּסָה, שֶׁהוּא הַמִּשָּׂא וּמִתֵּן, וְאוֹמְרִים הַסְּבָה שֶׁל מִשָּׂא וּמִתֵּן עֶקֶר. כָּאֵלוּ חֵס וְשָׁלוֹם, בְּלֹא הַסְּבָה שֶׁל מִשָּׂא וּמִתֵּן, אֵין יִכְלֹת בִּיד הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ לִתֵּן לָהֶם פְּרִנָּסָה. וּבְהַסְּבָה שֶׁל הַרְפּוּאָה, שֶׁהוּא סְמִים, עוֹשִׂים מֵהֶם עֶקֶר, כָּאֵלוּ, חֵס וְשָׁלוֹם, בְּלִי הַסְּמִים, אֵין יִכְלֹת בִּיד הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ לַרְפּוּא. וְאֵין הַדְּבָר כֵּן, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סִבֵּת כָּל הַסְּבוֹת וְעֵלֶת כָּל הָעֲלוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לְשׁוּם סְבָה, וְעַסְקָנוּ בְּאֵלוּ הַסְּבוֹת, צָרִיךְ לְהֵאֱמִין בְּהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ לְבַד, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מֵהַסְּבוֹת עֶקֶר".

פרק ד'

האם צריך להתפלל רק על אמונה ולא על שום דבר אחר?

בספר בגן האמונה בהקדמה כתב: "לדגמא: חסרה לך פרנסה? - חסרה לך אמונה! אינה צריכה אפילו להתפלל על פרנסה - התפלל על אמונה, וממילא תהיה לך גם פרנסה. חסר לך שלום בית? חסרה לך אמונה! התפלל על אמונה, ויהיה לך גם שלום בית".

הנה מצינו בכל הספרים, החל מהתורה הקדושה בעצמה המתארת לנו את תפילות אבות העולם, דוד המלך מחבר התהילים, אנשי כנסת הגדולה שתקנו לנו את תפילת שמונה עשרה ושאר התפילות, וכל מחברי ספרי התפילות לדורותיהם, שצריך להתפלל על כל דבר בפרטיות, וכן בליקוטי תפילות למורינו רבי נתן מברסלב זצ"ל ישנם עשרות רבות של תפילות על פרנסה ושאר צרכים, ולא מצינו בשום מקום שצריך להתפלל רק על אמונה, ואדרבא, זהו רצון ה' יתברך, שנתפלל לפניו ונבקש ממנו כל דבר שאנו צריכים, כבן המבקש מאביו, ומה גם שאין קשר בין הדברים, כי גם מי שיש לו אמונה צריך לבקש על פרנסה ועל שלום בית, כי כך ברא ה' יתברך את העולם, שצריך להתפלל על כל דבר כדי לעשות כלים לקבל את השפע.

ובליקוטי מוהר"ן תנינא סימן קכ מובא: "העקר הוא רק לכונן פרוש המלות כפשוטו, שזהו עקר התפלה, שמתפללין לפני השם יתברך על כל דבר ודבר, ועל ידי זה מתקרבין ומתדבקין בו יתברך".

ובלקוטי הלכות (הלכות שילוח הקן הלכה ה' אות י"ג) כתב: "כִּי ה' יִתְּבָרֵךְ חֶפְץ וּמִתְאַוֶּה לְתַפְלַת יִשְׂרָאֵל וְרוּצָה שִׁיבְקֻשׁוֹ וְיִתְפַּלְלוּ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּכָל פַּעַם עַל כָּל דָּבָר'.

וכן מבואר בשיחות הר"ן סימן רל"ג וז"ל: "וכן שמעתי אנכי גם כן מפיו הקדוש על דבר קטן ופחות מאוד שהיה קצת מוכרח לי, ואמר: תתפלל על זה להשם יתברך. ועמדתי משתומם. כי היה לי לדבר פלא בעיני להתפלל לה' יתברך על דבר פחות כזה. וגם כי לא היה מוכרח ביותר. **ענה ואמר (בלשון תימה): אין זה כבודך שתתפלל לה' יתברך על דבר קטן כזה?!** ואחר כך סיפר מעשה קטנה מענין בטחון אפילו על דברים קטנים מאיש אחד ממז'בוז'. **והכלל שעל כל הדברים שבעולם צריכין להתפלל לה' יתברך,** וכן מבואר באלף בית (ספר המידות) עיין שם".

וברש"י על בראשית פרק ב' פסוק ה' כתב: "וכל עשב השדה טרם יהיה בארץ וכו' כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ": "ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, **התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים**".

והדברים פשוטים וברורים לכל יהודי המחזיק סידור תפילה וספר תהילים או הרואה ושומע את מנהגם של כלל גדולי וקטני ישראל יום שעה שעה כך שאין צורך כלל להכביר בראיות ודוגמאות על כך.

שער ד'

עניני קדושה

פרק א'

האם אדם שראה ראייה אסורה או שנכנסה
בו תאוה או שפגם פעם אחת בברית כבר אין
לו בחירה?

א

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 292 כתב: "כי בָּרַגַע שֶׁהָעֵין רוֹאָה - גִּמְרָנוּ! הֶלֶב חוֹמֵד, וְכָלִי הַמַּעֲשֶׂה וְכו'. הָאָדָם מֵאֲבֵד אֶת הַבְּחִירָה שֶׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁלְמַדְנוּ. רוֹאִים אֶת זֶה עֵין בְּעֵין, שֶׁבְּרַגַע שֶׁהָאָדָם כָּבַד רֵאָה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה בּוֹ תַאֲוָה לִהְיוֹת עִם אִשְׁתּוֹ, הוּא מֵאֲבֵד אֶת כָּל הָרָצוֹן וְהַחֲשֶׁק לִהְיוֹת עִם ה' וְהוּא נַעֲשֶׂה חֶסֶד דַּעַת מִמֶּשֶׁ, וְאֵין לוֹ בְּחִירָה כָּלֵל, וְאִשׁ הַתַּאֲוָה בּוֹעֶרֶת בּוֹ וְאֵין לוֹ שׁוֹם דֶּרֶךְ לְהִרְגִיעַ אֶת עֲצָמוֹ, וְהַהֲמִשָּׁה יָדוּעַ ה' יִשְׁמַר".

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 234 כתב: "תַּעֲזֹר לִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַחֵם עָלַי, וְתֵן לִי דַעַת לְהִבִּין שֶׁהַיֵּצֵר הָרַע הָעֶקְרִי יָכוֹל לְהַפְגִּס לָאָדָם רַק דֶּרֶךְ הָעֵינָיִם, כִּי 'הָעֵין רוֹאָה וְהֶלֶב חוֹמֵד' וְאִזּוֹ כָּבַד אֵין בְּחִירָה".

דברים אלו הם טעות חמורה ומכשול נורא ואיום, וכבר הבאנו בעניין זה את לשון מוהר"ן מברסלב זיע"א בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ק"י וז"ל שם: "כִּי בְּיָדָי יֵשׁ לְכָל אָדָם בְּחִירָה תְּמִיד עַל כָּל דָּבָר וְכֵמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה עוֹשֶׂה וְהֵבֵן הַדְּבָרִים מֵאֵד",

וכן מפורש להדיא בטור אורח חיים סימן א' וז"ל: "הלב הוא ברשותו להטות בדרך הטובה או לרעה אף אחר שראה מעשה השוא. על כן התפלל (דוד המלך) שיעזרנו להטותו לדרך הטובה, אבל ראות השוא אינו ברשותו כי אפשר שיפגע בו פתאום ויראנו, לכן התפלל שיעביר עיניו מראות שוא ולא יזמינהו לפניו כלל".

וכתב שם מרן הבית יוסף (נביא דבריו בקיצור): "ומה שכתב קל כנשר כנגד ראות העין וכו' לומר שתעצים עיניך מראות ברע. מפני שאם אנו מפרשים קל כנשר כנגד ראות העין נראה שמזהיר שיהיה קל בעיניו להביט ולראות מהרה קל חיש בכל מקום וזה עון פלילי, לכן כתב כי הכוונה בהפך, כי אם יפגע בדבר ערווה, מהרה קל חיש יעצים עיניו מראות ברע.

...ועל כן צריך לומר שאם לא יכולת להיזהר מראות ברע, שתהיה גיבור כארי לכוף לבך לעבודתו יתברך... על כן התפלל תחילה על כלי המעשה, כלומר שאם גרם העון שראו העינים וחמד הלב, ידריך רגליו לעבודתו, ואחר כך התפלל שיטה לבו לעבודתו, לבל יחמוד דבר איסור אף אם ראו העינים ואחר כך התפלל שיעביר עיניו מראות שוא".

וכן הב"ח שם פירש מעין זה: "עיקר התפילה שלא יהא נכשל בעבירה כאשר יראה בדבר רע. אלא דקשה, דהוה ליה גם כן לומר: 'אל תט עיני לראות שוא', כדאשכחן גבי לב דקאמר (תהלים קמא ד) "אל תט לבי לדבר רע". גם הוה ליה למימר לישנא דהטיה ולומר: 'אל תט עיני לראות שוא', ולמה שינה לגבי עין לומר העברה [כלומר 'העבר עיני']. ולכן כדי ליישב זה אמר דיש בלב מה שאין בעין, דהלב הוא ברשותו כו' אבל העין אינו ברשותו.. ומיהו אף על פי שאינו ברשותו כשיפגע בו פתאום מכל מקום כשרואה מרחוק באה כנגדו צריך שיעצים את עיניו".

וז"ל המהרש"ל שם (בחידושו לטור): 'על מה שכתב רבינו לומר שתעצים עיניך מראות ברע, פירוש שתפריש עצמך מן המקומות שתבוא בהם לידי ראיית דבר רע. ואם יבוא לך פתאום מכל מקום יש תקנה בהטיית הלב'.

הרי לנו מפורש בדברי גדולי הפוסקים הללו שאף אחרי שהאדם נכשל בראיית העיניים עדיין יש לו בחירה להטות לבו שלא יתור אחר מראה עיניו, ודברים אלו הם ההיפך הגמור מקביעתו הנחרצת של הר' שלום ארוש כאילו שלאחר שנכשל האדם בראיה אסורה כבר בטלה בחירתו לגמרי.

ובליקוטי הלכות (שותפין בקרקע הלכה ד') כתב: "צריך האדם לחוס על נפשו לשמור עיניו בגשמיים ורוחניים שלא יסתכל, חס ושלום, בשום דבר המביא לידי הרהור, ובמה שמכרח לראות בעיניו צריך לזהר מאד שלא יניח עיניו מחשבתו להסתכל ולענין בזה, חס ושלום, עד שיבוא לידי הרהור, חס ושלום, רק צריכין תקף לפרס מחצות המחין כנגד התאנה הזאת, כי המחין הם מחצות פרוסות בפני זאת התאנה, כי כל ההרהורים של תאנה הזאת באים רק מהרוח שטות, אבל עצם המחין האמתיים הם בהפך מזאת התאנה. והבחירה ביד האדם לתפס מחשבתו ולפרס מחצות המחין לחשב בדבר אחר ולהנצל מתאנה זאת".

ב

בספר בריתי שלום לרווקים עמוד 277 כתב: "שמעתי בשם החיד"א צוק"ל, שכשאדם פוגם בבְּרִית הוא מאבד את הבחירה שלו! לכן נאמר שוב ושוב, שזוה עקר הנסיון, כי מאחר שאדם מאבד את כל הבחירה שלו - זה ברור שהוא כבר הפסיד את כל המלחמה".

דברים אלו אינם נכונים כלל, ובוודאי לא אמר החיד"א דברים כאלו, וזהו נגד התורה ונגד האמונה שיש לאדם בחירה תמיד, וכמבואר בכל הספרים ובפרט בספרי רבינו הקדוש ותלמידיו שגם אם נפל האדם אלפים ורבות פעמים עדיין יש לו תקוה ועדיין יש לו בחירה.

וכך כתב רבי נתן זצ"ל בהלכות בשר וחלב ה' אות ס"ג: "כל אדם הרוצה לחוס על עצמו ולילך בדרך התשובה, העקר הוא לקים אם אפשר שמים שם אתה ואציעה שאול הנר, שאפלו בשאול תחיתות סמוכין לה'. תברך ואין שום יאוש בעולם, וכמו שדבר אדמו"ר ז"ל הרבה בזה, שבודאי צריכין לשמור עצמו מן החטא, ואפלו מפגם

כָּל שְׁהוּא, אֲבָל אֵף עַל פִּי כֹן אֶפְלוּ אִם נִכְשֵׁל כְּמוֹ שֶׁנִּכְשֵׁל אֶפְלוּ אֲלֵפִים וּרְבֻבוֹת פְּעָמִים, אֵף עַל פִּי כֹן בְּכָל עֵת וְרֹגַע חֲסֵדִי ד' לֹא תָמוּ, וִיכוּלִין בְּכָל עֵת לְקָרֵב עֲצָמוֹ לָהּ יִתְבָּרַךְ מִכָּל מְקוֹם שֶׁהוּא, כִּי גָדוֹל ה' מְאֹד וְלִגְדָּלְתּוֹ אֵין חֶקֶר וְכו', וְיֵשׁ עֲנָנוּ שְׂיִתְהַפֵּף הַכֹּל לְטוֹבָה וְכו', כְּמִבְאָר שִׁיחוֹת קְדוּשׁוֹת אֵלוּ בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, וְיוֹתֵר מִזֶּה דִּבֶּר עִמָּנוּ פֶּה אֶל פֶּה."

ועוד כתב בהלכות ביצים הלכה ה': "שִׁידַע הָאָדָם הָאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ שְׂאִינוּ יוֹדַע כָּלֵל, כָּלֵל כָּלֵל לֹא, רַק יִתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּאֵמוּנָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁקִּבְּלָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, וְאֵל יִבְלֹל אוֹתוֹ שׁוֹם דִּבֶּר שֶׁבְּעוֹלָם, כִּי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים כָּלֵל, רַק כְּפִי שֶׁהוּרִי אוֹתָנוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה, הֵם אֲמָרוּ וְהֵם אֲמָרוּ, הֵם אֲמָרוּ שְׂצָרִיכִין לְשִׁבֵּר כָּל הַתְּאוּת שֶׁבְּעוֹלָם לֹא מִבְּעֵי אֵי עֲבָרָה כָּל שֶׁהִיא, בְּנוֹדָי צָרִיכִין לְבָרַח מִמֶּנָּה יוֹתֵר מִבּוֹרַח מִן הָאֵשׁ, אֲלֹא אֶפְלוּ תֵּאוֹה בְּעֵלְמָא וְשׁוֹם תְּנוּעָה שְׂאִינָה בְּרָצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, צָרִיכִין לְבָרַח וְלִהְתַּרְחֵק מִמֶּנָּה בְּתַכְלִית הַרְחוֹק, כִּי הוּא פּוֹגֵם מְאֹד בְּנֶפֶשׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת אֲלֵפִי אֲלֵפִים וְרַבֵּי רְבֻבוֹת הַתְּלוּיִים בּוֹ. וְהֵם אֲמָרוּ שְׂאֶפְלוּ אִם עֲבַר הָאָדָם מֵהַ שְׂעֵבֶר, אֶפְלוּ אִם עֲבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה כָּלָה אֲלֵפִים פְּעָמִים, רַחֲמָנָא לְצִלוֹ, אֵף עַל פִּי כֹן אֵין שׁוֹם יְאוֹשׁ בְּעוֹלָם כָּלֵל וְצָרִיךְ לְהִתְחִיל בְּכָל פַּעַם מִחֲדָשׁ, כִּי ה' יִתְבָּרַךְ מְקַבֵּל תַּעֲנוּג וְשַׁעֲשׁוּעִים מִהֲגָרוּעַ שֶׁבְּגָרוּעִים, אֲדִרְבָּא, זֶהוּ עֶקֶר גְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּשֶׁהִרְחֹקִים מְאֹד מִמֶּנּוּ, מוֹדִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ וּמִתְחַזְּקִים בְּאֵמוּנָה וּמוֹדִים וּמְשִׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ וְכו'." (כְּמִבְאָר כֹּל זֶה בְּדִבְרֵי רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבָרָכָה, כְּמָה פְּעָמִים)."

והיכן נשמע כדבר הזה שאם האדם פגם בברית כבר אין לו יותר בחירה? והרי פירוש הדבר הוא שהוא כבר מופקע מכל חיובי התורה רחמנא ליצולן שהרי אם אין בחירה אין תורה! וכמה חמור הדבר כאשר דברים כאלו נשמעים מפי מי שמתיימר להציג לרבים את תורת ברסלב כאשר כל אחד יודע ומכיר עד כמה הרבו מוהר"ן מברסלב זי"ע"א ותלמידו ר' נתן מברסלב זצ"ל לחזק ולאמץ את הלבבות בכל מיני דרכים ואופנים כי גם אם האדם הרבה לפשוע אפילו בעוונות הכי חמורים פעמים אין מספר - אין שום יאוש בעולם כלל ותמיד יש לו תקווה ולכל יש תשובה, כאשר חיזוק זה עצמו הוא גם התעוררות עצומה לאדם להאיר לו כי בכל מצב בוודאי יש לו בחירה ובוודאי הוא מחויב להשתדל לשנות את דרכיו מכאן ולהבא.

וזה לשון מוהר"ן מברסלב בשיחות הר"ן סימן ע"א: "והכלל שבאמת מועיל תשובה בוודאי על חטא זה (של פגם הברית) אפילו אם הרבה לפשוע חס ושלום בזה. וכבר מבואר בספרים הנדפסים כבר שעיקר התשובה הוא לבל יעשה

עוד מכאן ולהבא, והוא מוכרח לעבור באלו המקומות והעניינים שהיה בתחלה ולהתנסות שם, וכשמרחם על עצמו עכשיו ואינו עושה עוד מה שעשה מקודם ומשבר תאוותו, זהו עיקר התשובה”.

פרק ב'

האם מי שראה ראיה אחת אסורה כל הקדושה שלו וכל העבודה שלו הולכת לסטרא אחרא?

בספר חכמת נשים עמוד 377 כתב: "אֲבָל הַכֹּל טוֹב וְיָפָה, רַק עַד שֶׁהוּא יוֹצֵא לְרָחוּב. כִּי בְּסוֹף הַיּוֹם הוּא הָרִי צָרִיף לְלַכֵּת הַבֵּיתָה, וּבְרָחוּב יֵשׁ פְּרִיצוֹת, וּבְעֵל כְּרָחוּ הוּא רוֹאֶה אֶת הַפְּרִיצוֹת הַזֹּאת! כִּי הוּא אֲמַנָּם מִשֶּׁתִּדַּל לְשֹׁמֵר אֶת הָעֵינַיִם, אֲבָל הוּא עֲדִין לֹא הִמִּית לְגַמְרֵי אֶת הַיֶּצֶר הָרַע שְׁלוֹ, כִּי לְהִמִּית אֶת הַיֶּצֶר הָרַע, זֶה עֲבוּדָה שֶׁל עֲשָׂרוֹת שָׁנִים, וּבִינְתָיִם, שְׁמִירַת הָעֵינַיִם שְׁלוֹ אֵינָה מְשַׁלֶּמֶת כָּלֵל. וְהִנֵּה, בְּהִסְתַּכְּלוֹת אַחַת, שְׂרֹאָה מִה שְׂרֹאָה, כָּל הָעֲבוּדָה שֶׁעָבַד וְכָל הַקִּדְשָׁה שֶׁסָּפַג - הַכֹּל הוֹלֵךְ לְסִטְרָא אַחְרָא!

כָּה פְּתוּב בְּסִפְרֵים, וְאִין בְּזָה שׁוּם הִגָּזְמָה, שֶׁבְּרֵאִיָּה אַחַת שְׂאָדָם רוֹאֶה מִרְאָה לֹא צָנוּעַ, כָּל הַקִּדְשָׁה שְׁלוֹ הוֹלֵכֶת לְסִטְרָא אַחְרָא."

מלבד מה שעצם הדבר אינו נכון, כי לא מצינו בשום מקום דבר כזה שבראיה אחת הולכת כל העבודה שעבד וכל הקדושה שלו אל הסטרא אחרא (ומקור הדברים האלו הוא רק בשיעוריו של אליעזר ברלנד שחוזר על כך פעמים רבות, וכבר נודע קלוננו ברבים בעניינים חמורים בהרבה), הרי שגם לענין מה שמובא בספרים שאדם רשע כל המעשים הטובים שלו הולכים אל הסטרא אחרא, כבר כתב מורינו ר' נתן זצ"ל שאין הדבר כפשוטו.

וכך כתב בליקוטי הלכות (תרומות ומעשרות הלכה ג' אות ב'): "על זה כָּבַד הַזְהִיר אוֹתָנוּ מֵאֵד שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (קהלת ז, יז): 'אל תִּצְדֹּק הַרְבֵּה וְאל תִּרְשָׁע הַרְבֵּה', כִּי מַחֲמַת שְׁרוּצָה לִהְיוֹת צָדִיק הַרְבֵּה עַל־כֵּן הוּא רָשָׁע הַרְבֵּה חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי בְּאֵמַת בּוֹדָאי הָיָה רְאוּי שִׁיְהִיָּה כֹּף כְּמוֹ שְׂבוּעָר בְּלָבוֹ, וְלִקְדָּשׁ עֲצָמוֹ בְּכָל הַקְּדוּשׁוֹת וְלִהְפֹּךְ פָּנָיו מִהָעוֹלָם הַזֶּה לְגִמְרֵי וְכו' וְכו' יוֹתֵר וְיוֹתֵר, אֲבָל אֶף־עַל־פִּי־כּוֹ וְכִי מֵאֵן דִּלָּא יִכּוֹל לְמַעֲבֹד כָּלָא מַצּוּה, פְּלִגָּא מַצּוּה נִמִּי לֹא לְעֵבֶד, וְכִי מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהַרְוִיחַ כָּל מָה שִׁיְכּוֹלִין לְהַרְוִיחַ בְּזֶה הָעוֹלָם אִם כֵּן לֹא יְרוּיחַ כָּלָל וְגַם יִפְסִיד חֵס וְשְׁלוֹם מִה שִׁיִּפְסִיד רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ רַחֲמָנָא לְשַׁזְּבֹן. כִּי בּוֹדָאי כָּל מָה שִׁיַּעֲשֶׂה אֵיזָה דְּבַר שֶׁבִקְדָּשָׁה בְּשִׁבִּיל ה' יִתְבָּרַךְ, אֲפֹלוּ נִקְדָּה קִטְנָה בְּעִלְמָא, בּוֹדָאי לֹא יֵאבֹד לְעֵתִיד שׁוּם דְּבַר אֲפֹלוּ דְּבוּר אֶחָד בְּתוֹרָה אוֹ תִּפְלָה אוֹ פְּרוּסָה אַחַת לְצִדְקָה וְכוּיֹצֵא בְּזֶה, וְלֹא דִי שְׁזָה לֹא יֵאבֹד בּוֹדָאי בְּשׁוּם אֲפֹן אֲפֹלוּ יִהְיֶה מִי שִׁיְהִיָּה, אֲפֹלוּ אִם חֵס וְשְׁלוֹם עֹבֵר עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה כְּמָה פְּעֻמִּים, אֶף־עַל־פִּי־כּוֹ אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה, וְכָל מָה שֶׁפָּעַל וַעֲשֶׂה בְּשִׁבִּיל ה' יִתְבָּרַךְ דְּבַר גָּדוֹל וְדְּבַר קָטָן לֹא יֵאבֹד דְּבַר לְעֵתִיד.

כִּי אֶף־עַל־פִּי שִׁכְתּוֹב בַּסְּפָרִים שְׁמִי שֶׁהוּא רָשָׁע הוּא מוֹסִיף כֹּחַ בְּקִלְפָה חֵס וְשְׁלוֹם עַל־יְדֵי מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, כָּבַד יֵשׁ עַל זֶה כְּמָה תְּרוּצִים, כִּי אִם הָיָה כֵּן בְּפִשְׁיטוֹת כָּבַד אַבְדָּה הַתִּקְוָה שֶׁל כָּל בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה, כִּי בּוֹדָאי אֵין אֶפְשָׁר שִׁישׁוּב בְּפַעַם אֶחָד לֵה' יִתְבָּרַךְ, וְאִם כֵּן מִהִיכֵן יִתְחִיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כִּי הִלֵּא בְּהַתְחַלָּה עֲדִין אֵינוֹ צָדִיק, וְאִם כֵּן מִהִיכֵן יִזְכֶּה לְשׁוּב, וְאֵין לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה. וְגַם אִם הָיָה חֵס וְשְׁלוֹם כֹּף, כְּמוֹ שְׁמוּבָא שֶׁם בְּפִשְׁיטוֹת, אִם כֵּן הָיוּ צָרִיכִים כָּל הָרָשָׁעִים לְהִמָּיר דָּתָם לְגִמְרֵי חֵס וְשְׁלוֹם. וְאִם כֵּן חֵס וְשְׁלוֹם יִהְיֶה הַמוּמָר חֲשׁוֹב יוֹתֵר מִן הָרָשָׁע שֶׁהוּא עֲדִין בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וּבּוֹדָאי לֹא כֵן הַדְּבַר, כִּי אֲדַרְבָּא, אֲפֹלוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן שְׁשָׁם יִשְׂרָאֵל נִקְרָא עָלָיו כָּל זְמַן שִׁישׁ בּוֹ אֵיזָה נִקְדָּה טוֹבָה עֲדִין וְאֵינוֹ פּוֹרֵק עַל לְגִמְרֵי וַעֲשֶׂה לְפַעֲמִים אֵיזָה דְּבַר שֶׁבִקְדָּשָׁה, בּוֹדָאי הוּא יִקָּר מֵאֵד בְּעִיגֵי ה' יִתְבָּרַךְ. וְאֵין אֶפְשָׁר לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה שְׁלֵא לְצֹאת חוּץ מִן הָעֲנָן.

וְהַכֵּלֵל, כִּי כָּל מִי שְׁרוּצָה לְחוּס עַל עֲצָמוֹ שְׁלֵא יֵאבֹד אֶת עוֹלָמוֹ לְגִמְרֵי וּמִתְגַּעְגַּע לְשׁוּב לֵה' יִתְבָּרַךְ, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינוּ זֹכָה לְשׁוּב כִּרְאוּי לוֹ, אֶף־עַל־פִּי־כּוֹ כָּל מָה שִׁיַּעֲשֶׂה אֵיזָה דְּבַר שֶׁבִקְדָּשָׁה יִהְיֶה אֵיךְ שִׁיְהִיָּה בּוֹדָאי לֹא יִהְיֶה נֵאָבֵד דְּבַר, אֲפֹלוּ אִם לֹא יִזְכֶּה לְתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאֵמַת, עַל כָּל פָּנִים הַדְּבַר שֶׁבִקְדָּשָׁה שִׁיַּעֲשֶׂה לֹא יִהְיֶה נֵאָבֵד כָּלָל חֵס וְשְׁלוֹם. מִכָּל שֶׁכֵּן שְׁעַל־פִּי הָרַב כְּשִׁיְהִיָּה חֲזָק בְּדַעְתּוֹ וְיִרְגִּיל

עֲצֹמוּ מַעַט מַעַט בְּתוֹךְ דִּרְכֵי הַקְדְּשָׁה, סוּף כָּל סוּף יִזְכֶּה לְשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה שְׁלֵמָה לַה' יִתְבָּרֵךְ כְּרֹאוּי, כִּי אֵין שׁוּם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלָל, כַּמְבֹאָר אֶצְלָנוּ בַּמָּה פְּעָמִים.

והרי זו דוגמה נוספת עד כמה כל שיטתו של הר' שלום ארוש מנוגדת לא זו בלבד לדרכה ורוחה של תורה בכלל אלא לעיקרי יסודותיה של חסידות ברסלב אותה הוא מתיימר לייצג.

פרק ג'

האם מותר לאדם להסתכל על אשתו?

א

בספר בריתי שלום לנשואים בעמ' 313 כתב: "כְּאִשֶּׁר הוּא מְדַבֵּר עִם אִשְׁתּוֹ אוֹ שְׂאִשְׁתּוֹ מְדַבֵּרֶת אֵתוֹ, שְׂאֵז יֵשׁ לוֹ אֶת מִצְוֹתוֹ לְהַעֲנִיק לָהּ תְּשׁוּמַת לֵב מִלְּאָה, זֶה רְצוֹן הַבּוֹרָא מִמֶּנּוּ בְּרָגַע זֶה, וְלִכְּן הוּא חַיֵּב לְהִסְתַּכֵּל בְּפָנֶיהָ בְּמִלָּא תְּשׁוּמַת הַלֵּב וּבְמִלָּא הַהֲתַעֲנִינֻת. אֲבָל בְּזִמְנִים שֶׁהֵם לֹא מְדַבְּרִים אֵלָּא שֶׁהִיא עֲסוּקָה בְּעִנְיָנִים שְׂלָהָ, אֵין לוֹ לְהִסְתַּכֵּל עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְגֵּנוּ בְּסֵפֶר בְּאֲרִיכוֹת, שֶׁהָעֵין רוֹאֶה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְכֹאשֶׁר אָדָם מִסְתַּכֵּל עַל אִשְׁתּוֹ בְּתַאֲוָה, הוּא מְתַמְלֵא בְּרִצּוֹנוֹת רָעִים וּבְתַאֲוֹת מוֹשָׁג. וְהוּא יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַל זֶה שְׁנִיִּים, אֲבָל אִם הוּא מִסְתַּכֵּל עָלֶיהָ, זֶה לֹא יַעֲזֹר לוֹ, כִּי רְאִיתָ הָעֵין מְגִיעָה לוֹ יָשָׁר לְתוֹךְ הַלֵּב וּמִמִּלְאָתָא אֶת הַלֵּב בְּדַמְיוֹן שֶׁל הַתַּאֲוָה."

דבר זה הוא נגד ההלכה, ונגד השכל, ואם כי מצאנו צדיקים גדולים שלא הסתכלו על נשותיהם, אך לבוא ולהורות כך לכל אדם, שאפילו בזמן שהם מותרים אסור לו להסתכל עליה, ואם אכן צודק הוא, איך יתכן שלא הוזכר איסור זה בכל הפוסקים ובכל ספרי המוסר והחסידות.

ואדרבא כתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן קצ"ה: 'מותר לאדם להביט באשתו, אע"פ שהיא נדה; אע"פ שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול'.

ולדבריו של הר' שלום ארוש שההסתכלות גורמת לו להתמלא ברצונות רעים ובתאוה, והתאוה היא חמורה יותר מכל העבירות שבתורה, איך הותר לו להסתכל בפניה במלוא תשומת הלב וההתעניינות כשהיא מדברת איתו, וכי מותר לאדם לחטוא בשביל לעזור לשני?

ב

בספר בגן השלום פרק ז' כתב: "הַרְבֵּה בְּעָלִים מִתְקַשְּׁרִים אֵלַי, בְּמִצָּב נִפְשֵׁי קִשָּׁה, בְּלִבּוּלִים, חֲרָדוֹת, וַיֵּשׁ שִׁמְמֹשׁ רוֹצִים לְהִתְאַבֵּד. וְלִפִּי הִתְאֹדַר שְׁלָהֶם אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֶם נָפְלוּ לַגִּיהֲנוֹם... הֵם מִתְאַוִּים לְאִשָּׁה שְׁלָהֶם... כָּל הַזְּמַן הֵם מִשְׁתַּוְּקָקִים אֵלֶיהָ, מְהַרְהִימִים בָּהּ, מִשְׁתַּגָּעִים וְכו', עַד שֶׁהֵמָּח שְׁלָהֶם נִשְׂרָף. אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם, שֶׁהַעֲצָה הַיְחִידָה הִיא שִׁיֵּצְאוּ מִהִתְאַוֶּה הַזֹּאת. שְׁלֵא יֵישְׁנוּ בְּאוֹתוֹ חֹדֶר עִם הָאִשָּׁה שְׁלָהֶם, שִׁישְׁמְרוּ אֶת הָעֵינַיִם בְּבִית, וְשִׁיתְּפַלְלוּ וְיִבְקְשׁוּ מִה' שִׁיַּחֲלֹץ אוֹתָם מִהַגִּיהֲנוֹם שֶׁל הִתְאַוֶּה הַזֹּאת, מִהַטְּנֶפֶת הַזֹּאת, מִבֵּיב הַשּׁוֹפְכִין הַזֶּה שֶׁהֵם מִתְאַוִּים אֵלָיו".

דברים אלו הם נגד השכל וההיגיון, וכי אם לא יישנו באותו חדר עם האשה, ולא יסתכלו על האשה, בזה תיפתר מצוקתם? והלא אדרבא, אם תאוותם בוערת בהם כל כך, ולא יהיה להם פת בסלם, יכשלו ח"ו באיסור, וכן יסתכלו על נשים אחרות ח"ו. ולא מצאנו בכל ספרי המוסר והחסידות עצה כזאת. והדרך הנכונה במצב כזה היא להרבות בתפילות ותחנונים לה' יתברך, ושישקיע עצמו בדברי תורה, כמו שכתב הרמב"ם שאין מחשבת עריות מצויה אלא בלב פנוי מן החכמה. ופעמים רבות דבר זה נובע מחמת שאין להם סיפוק בחייהם, וכשהיה להם סיפוק והנאה מעבודת ה' או אפילו מענינים גשמיים כגון עבודה ומלאכה שיש להם סיפוק ממנה, ממילא תרד תאוותם. וכפי שכתב רבינו מוהר"ן מברסלב שיעקר העצה להינצל

מפגם הברית היא השמחה, וממילא כשיעשה פעולות שונות שיביאו אותו לשמחה
תבטל תאוותו.

פרק ד'

האם חייבים ללכת בעינים עצומות?

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 353 כתב: "הדרך היחידה לשמור את העינים, היא לסגור אותן! אם הם פתוחות נכנסים מראות, אבל מי שהולך כן בעינים עצומות קוראים לו 'מוזר', 'לא נורמלי', בשמים כבר יראו מי הוא המוזר באמת".

ובעמוד 149 כתב: "כי רק פְּשֵׁה־עֵינִים עצומות הוא יכול להִנָּצֵל מעֲבֵרוֹת, וְאִם הָעֵינִים פְּתוּחוֹת חֲלִילָה, הוּא בּוֹדֵאֵי יִרְאָה מָה שִׁירְאָה".

הדברים מובנים לכל בר דעת, כי זהו דבר שאי אפשר לאמרו, שכל אדם חייב ללכת ברחוב בעינים עצומות, ואיך אפשר לחדש דבר שלא מובא בספרי הפוסקים והמוסר, וגם רבינו הקדוש ורבי נתן לא כתבו כן, אלא צריך להשפיל את עיניו ולהשתדל ככל האפשר שלא לראות דברים אסורים.

ובליקוטי הלכות (שותפין בקרקע הלכה ד') כתב: "צָרִיךְ הָאָדָם לְחוּס עַל נַפְשׁוֹ לְשָׁמֹר עֵינָיו בְּגִשְׁמִיּוֹת וְרוּחָנִיּוֹת שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל, חֵס וְשָׁלוֹם, בְּשׁוּם דָּבָר הַמְּבִיא לַיָּד הַרְהוּר, וּבִמָּה שֶׁמִּכְרַח לְרֹאוֹת בְּעֵינָיו צָרִיךְ לִזְהַר מְאֹד שֶׁלֹּא יָנִיחַ עֵינָיו מִחֲשַׁבְתּוֹ לְהִסְתַּכֵּל וּלְעֵין בָּזָה, חֵס וְשָׁלוֹם, עַד שֶׁיָּבֹא לַיָּד הַרְהוּר, חֵס וְשָׁלוֹם, רַק צָרִיכִין תִּכְף לְפָרֵס מִחֲצוֹת הַמַּחֲזִין בְּגִיד הַתְּאֵהָה זֹאת, כִּי הַמַּחֲזִין הֵם מִחֲצוֹת פְּרוּסוֹת בְּפָנֶי זֹאת הַתְּאֵהָה, כִּי כָּל הַהֲרָהוּרִים שֶׁל תְּאֵהָה הַזֹּאת בָּאִים רַק מִהָרוּחַ שְׁטוּת, אֲבָל עֶצֶם הַמַּחֲזִין הָאֲמִתִּיִּים הֵם בְּהִפּוֹךְ מִזֹּאת הַתְּאֵהָה. וְהַבְחִירָה בְּיַד הָאָדָם לְתַפֵּס מִחֲשַׁבְתּוֹ וּלְפָרֵס מִחֲצוֹת הַמַּחֲזִין לִחְשֹׁב בְּדָבָר אַחֵר וּלְהִנָּצֵל מִתְּאֵהָה זֹאת". הרי מבואר מדבריו שאין

חיוב ללכת בעינים עצומות, אלא צריך להשתדל ככל האפשר לשמור את עיניו, לפי המצב הרגיל והדרך הרגילה, ואין צריך להיראות כמשוגע ולא נורמלי, ודרך יראי ה' להשפיל עיניהם כלפי מטה כשעוברים ברחוב סואן או פרוץ או כשמדברים עם אשה, אך לא מעבר לכך.

וכתב בליקוטי תפילות חלק שני תפילה לג: "ותזכני לקדש את עיני מעתה שלא אסתכל עוד במה שאסור להסתכל, מכל שכן שלא אסתכל שום הסתכלות המביא לידי הרהור חס ושלום. ואזכה לידע בכל עת איך להתנהג בזה, **לכל יתגברו ההרהורים חס ושלום יותר על ידי הפחד ביותר, ועל ידי נענוע הראש ועצימת העינים יותר מהמידה**, כאשר נגלה לפניך כל זה. רק אזכה לשכל אמיתי לידע איך להתנהג בעיני בקדושה ובטהרה באמת כרצונך הטוב, באופן שאזכה להנצל ולהשמר מכל דבר רע". וגם אם מצאנו יחידים שנהגו כך בוודאי אין זה דרך לכל אחד ואחד ללא יוצא מן הכלל.

פרק ה'

האם מותר וראוי לדבר עם אשה זרה באריכות ולהסתכל עליה?

בספר חכמת נשים עמוד 338 כתב: "היה מעשה, שבאה אשה אחת והתלוננה לפני: אני לא יכולה לעשות כלום, לא להגיד תהלים, לא להתפלל, מה ה' רוצה ממני? מדוע הוא אינו מניח לי לעבד אותו? על מה אני צריכה לעשות תשובה?

אמרתי לה: ה' יתברך לא רוצה ממך כלום, אדרבה, הוא מאד מרצה ממך ומתפאר בך!

את שואלת על מה לעשות תשובה? תני חיונה! זו התשובה שאת צריכה לעשות. כי לחזר בתשובה זה לחיה. למה? כי שמחה זו אמונה. כשאדם מחיה זה בטוי לאמונה שלו, שהוא יודע שאין עוד מלבדו, ושהוא בידיים הטובות של ה', וה' אוהב אותו ומשגיח עליו ומנהיג אותו, וגם כל הנפילות והכשלונות הם מאתו יתברך ולטובה, לכן מי שרוצה לחזר בתשובה צריך קדם כל לתת חיונה ולתת לבוּרָא עולם להנהיג אותו.

אז מה אני צריכה לעשות? שאלה האשה.

אמרתי לה: את צריכה להבין שהתשובה מתחילה עם חיונה, ובשביל זה את צריכה לראות את הנקודות הטובות של עצמך ולדעת שאת טובה.

אני טובה? אמרה האשה - אני מלאה עוונות ופגמים ועצבות, ואני צועקת על הילדים והורסת אותם ומשגעת את בעלי. במה אני טובה?

את טובה! אמרתי - את מלאה מצוות ומעשים טובים ומסירות נפש ורצונות וכסופים. תגידי בפה מלא: אני טובה.

האשה התחילה לגמגם. היא פשוט לא הצליחה להוציא את המלים האלו מהפה, כל כך היצר הרע הרגיל אותה להסתפל על החסרונות שלה, והכניס אותה לרדיפה עצמית עד שהיא הגיעה לדמוי עצמי שלילי נורא.

דברתי עמה באריכות וחזקתי את נפשה עד שהצלחתי להוציא ממנה חיוך, ואת המלים: אני טובה. ואחר כך גם הדרכתי אותה כיצד לעשות התבודדות נכונה של נקודות טובות והודאה, והאשה הלכה לביתה מעודדת ושמחה.

הנה ראה מה שכתב הר' שלום ארוש בעצמו בספר בריתי שלום עמוד 314: 'האדם לא יכול להרשות לעצמו פספוסים בנושא שמירת העינים ברחוב, כי כל פתיחת עינים זה לעבר על עשרת הדברות'. וכן הוא מאריך בספר בריתי שלום עד כמה חמור הוא ענין שמירת העינים, ומביא שם מספר דרך פיקודיך שכל ראיית אשה הוא איסור גמור, וכאן הוא מתיר לעצמו לדבר עם אשה באריכות, ולהסתכל עליה עד שראה שהצליח להוציא ממנה חיוך.

ולא די בזה, אלא הוא גם מפרסם דבר זה בספרו לכולם, להראות שזו דרך נכונה וישרה לרבים.

שער ה'

הודאה לה' יתברך

פרק א'

האם אדם צריך להודות לה' על החטאים והעוונות שנכשל בהם?

בספר בגן האמונה פרק ד' כתב (קטע זה מופיע רק במהדורה השלישית ולא במהדורה הרביעית, ועיין לעיל שער א' פרק ב'): "בְּאִשֶּׁר אָדָם יוֹדֵעַ, שְׂאֲחֲרֵי שִׁכְבָּר נִכְשָׁל, זֶה לְטוֹבָה שֶׁנִּכְשָׁל, וְהוּא מִתְעוֹרָר מִכְשָׁלוֹן זֶה לְהִתְקַרֵּב לַה', אֲזִי לְמַעֲשֵׂה אֵין לוֹ יֵצֵר הָרָע. כִּי כְּאִמּוֹר, כָּל הַיֵּצֵר הָרָע הוּא רַק הַכְפִּירָה, שֶׁמִּכְנִיס בְּאָדָם רְדִיפָה עֲצֻמִּית, שֶׁהוּא הִיָּה יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר. כִּי אֵל לֹנֵה לְשִׁכְחַ, שֶׁמְדַבֵּר אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה. וּמָה שֶׁהִיָּה כֶּבֶד הִיָּה. וְכִמּוֹ שֶׁלְמַדְנוּ: אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה הַבְּחִירָה הִיא לְהֶאֱמִין, שֶׁכֶּכָּה ה' רָצָה. כִּי לִפְנֵי מַעֲשֵׂה בּוֹדָאי צְרִיף שִׂיאֲמִין, שֶׁהַבְּחִירָה בִּידּוֹ, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַפְּחוֹת שֶׁלוֹ לִבְחֹר נִכּוֹן. אֲבָל אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה - יֵשׁ רַק אֱמוּנָה. לְהֶאֱמִין שֶׁכֶּכָּה ה' רָצָה, וְאִם ה' רָצָה כֶּכָּה, זֶה בּוֹדָאי לְטוֹבָה.

וכְּאִשֶּׁר הוּא מֶאֱמִין כֵּךְ, נִמְצָא שְׂאֵין לוֹ כָּלֵל עֶסֶק עִם הַיֵּצֵר הָרָע. כִּי הוּא אֵינוֹ רוֹדֵף אֶת עֲצָמוֹ עַל כְּשָׁלוֹנוֹ, אֲלָא מְקַבְּלוֹ בְּאִמוּנָה וּבְהִתְקַרְבָּה, וְרַק מִתְעוֹרָר לְחַפֵּשׁ לְהִבִּין מָה ה' רוֹצֵה מִמֶּנּוּ, כְּשֶׁלֹּא עֶזֶר לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יֵצֵרוֹ, וְהוּא נִכְשָׁל. וְהוּא מִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוּדָה הַמִּתְאִיָּמָה כְּפִי רָצוֹן ה'; דְּהֵינּוּ, לְלַמֵּד לְקַחֲסִים, לְלַמֵּד עֲצוֹת לְהִבָּא, לְהִתְפַּלֵּל וְכו', וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכָּלִים שֶׁבִּידּוֹ בְּשִׁבִּיל לְשַׁפֵּר אֶת הָעֵתִיד.

נִמְצָא שְׂאֵין לוֹ כָּלֵל עֶסֶק עִם הַיֵּצֵר הָרָע, אֲלָא הוּא חֵי עִם הַהִשְׁנָחָה שֶׁל ה': לִפְנֵי - הוּא לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וּמִבְקֵשׁ מָה, שֶׁיַּעֲזֹר לוֹ לִבְחֹר נִכּוֹן.

ואחרי - הוא לומד מהעבר את המסרים של הבורא אליו לבחור נכון מכאן ולהבא.

ומאחר שהוא למד מהכשלון להתקרב לה', שיצדה לו הגאווה, וראה את שפלותו, והתעורר להוסיף בתפלה או בלמוד, או למד איזה מסר נוסף וכו' וכו'; אם כן, הרויח הרבה מהנפילה ומהכשלון, ועכשיו ראוי לו להודות בכל לבו על הכשלונו, שהביא אותו להתעוררות ולהתחזקות זו.

ויאמר כה: תודה רבה לך, בורא עולם, שאתה משגיח עלי בקצו השגחה פרטית מדויקת. תודה לך שהכשלת אותי, ותודה לך שעוררת אותי על ידי זה להתקרב אליה. תודה לך על ההתקרבות הזו, שהיא תוצאה ישירה של הכשלונו הזה.

נמצא שגם הכשלונות הם טובה עצומה, ועל האדם להודות עליהם בכל לבו, כמו שאמרו חז"ל: צריך אדם להודות על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, פשם שמודה על הטובה וגו'. כי הכשלונות גם הם השגחה פרטית, וידוע הכלל, שכל מה שעושה ה', לטובה הוא עושה.

ובספר שעריו בתודה עמוד 263 כתב: "מי שהולך עם השכל של תודה-הודאה, הוא לא יודע להתלונן, הוא יודע רק להגיד תודה. אז כשלא הולך לו, מה הוא אומר? תודה רבה שלא הולך לי! וכשהוא נופל הוא שר: תודה רבה לך ה' על הנפילות שאני נופל... וכשקשה לו הוא מזמר: תודה לך ה' על כל הקשיים. תודה לך ה' על כל הבלבולים. כשיש לו תאוות - הוא אומר: תודה לך ה' שיש לי תאוה שמתגברת עלי. תודה. הכל לטובה. וכן על זו הדרך. וממילא, היאוש ממנו והלאה, והוא תמיד ממשיך לקוות לה' ולחפש את ה', בכל הירידות והבלבולים, שהם בחינת 'מדבר', והוא זוכה למצא את ה', ולהמשיך ולקבל תורה מאת ה', בכל פעם מחדש, והוא רק עולה מעלה מעלה!".

ובספר שעריו בתודה עמוד 278 כתב: "מכל זה יוצא לנו הדרך לעשות תשובה ולתקן הכל בשרש ממש. למשל, אדם שיש לו תאוה. בתחלה יאמר בכל לבו: 'תודה רבה לך ה' שיש לי תאוה. כי התאוה מזכירה

לי שאני אפס. נתת לי שיתגבר עלי התאווה, כדי שאני לא אחשב
שאני צדיק, אלא אראה בפרוש שאני בעל תאווה. כל זמן שאני עדיו
לא יודע היטב היטב שאני אפס, תודה רבה שיש לי תאווה.

- בתחלה הוא רואה את האפסיות שלו, במה שיש לו תאווה, מזה
רעה, ירידה, כשלון וכו', שזה מזכיר לו שהוא אפס. שכל זמן שהלה
בלי תפלה, אלא עם ה'אני' שלו, הוא רק נכשל. ולכן הוא מודה על
הכשלון ועל הנפילה וכו': 'תודה ה' על הדבר הזה שמזכיר לי שאני
אפס ואין עוד מלבדך'."

ובספר שערי תודעה עמוד 244 כתב: "ניגש אלי אברך ואמר לי שהוא
עייף ואין לו כח ללמוד תורה, מה יעשה, אמרתי לו שיגיד תודה שאין
לו כח ללמוד תורה והוא עייף, יודה על זה באמת מכל הלב."

ובשיעור ביום כ"ד ניסן תשע"ז אומר הר' שלום ארוש (מופיע באתר חוט
של חסד): "תגיד תודה, תודה שקשה לי, תודה שלא הולך לי, תודה
שנכשלתי, תודה שנפלתי",

הנה דבריו המובאים כאן הם בנויים על מה שהבאנו לעיל בשער א' פרק ב' שהוא
כותב שלאחר הכשלון והנפילה האדם צריך להאמין שככה ה' רצה וכך נגזר משמים
שהוא יפול, וזה לטובתו, ואינו אשם כלל בזה שנכשל, וממילא הוא צריך להודות
לה' גם על הכשלונות, וכבר הוכחנו לעיל בשער א' פרק ב' באריכות שדברים אלו
הם נגד התורה ונגד האמונה, והאדם חייב ואשם במה שנכשל, וצריך להתחרט
ולבכות על מה שעשה, ואם הוא מודה לה' יתברך על הכשלונות, הרי זו חוצפה
גדולה כלפי שמיא, שמסיר מעצמו את האחריות על מה שעשה, ולא די שאינו
מתבייש לפני ה' יתברך על מה שעשה אלא עוד מרגיש טוב ומאושר במה שמרד
בה' יתברך ומודה על כך, כאילו הרויח משהו ממה שעשה, ועיקר התשובה היא
הבושה, כמו שכתב מוהר"ן מברסלב זיע"א בליקוטי מוהר"ן סימן ל"ח: **"כשמדבר
בינו לבין קונו דברי אמת שבלבו, בהתעוררות בתשובה, ורואה פחיתותיו וגדלת
הבורא. כי עד עכשו השליך חטאתיו אחר כתפיו ולא עין בהם, ועכשו כשיודע
אותם, אזי נכנס בו נושא גדולה על גדל פשעיו, כנגד רב ושלטי עקרא ושרשא**

דִּכְל עֲלָמִין וכו', וזאת הבושה היא קודם התשובה, וזה ידוע אין דומה בן כפר לבן כפר. כל מה שמקרב ביותר אל המלך בשתו גדול. וכל מה שידוע ביותר בכבוד המלך, הוא בוש יותר מהמלך. וקדם התשובה, עדן ידיעתו בקטנות. על ידי זה בשתו אינו בפעל על פניו, כי חטאתיו מטמטמין שכלו וידיעתו, על ידי רוח שטות שבקרב, כמו שאמר (סוטה ג'): 'אין אדם עובר עברה' וכו', אבל אחר כך כשעושה תשובה, ומסיר ממנו הטפשות, ונתוסף בו שכלו. אזי הוא מתבייש ביותר, ונתגלה הבושה על פניו.

ובליקוטי הלכות (הלכות נשיאת כפים הלכה ה') כתב: "עקר התשובה היא הבושה, וכל מה שאנו מתבישין עצמנו ביותר כמו כן הוא יתברך מרבה לסלח ולמחל חטאתינו ביותר, כי השם יתברך רוצה שיעל כל פנים גדע עונותינו שפשענו נגדו".

ונביא כאן מה שכתב בביאור הליקוטים על ליקו"מ ז' תנינא באות פ"א: "נראה לפי עניות דעתי לקרב אל השכל לימוד ההתחזקות, כי לא יעלה על דעת שום אדם, שיחטא חטאים, שהם חיצים ברוחניות נשמתו, על סמך הבטחון שיבטח ברוב טובו וחסדו יתברך שימחול לו, כי זה הוא סכנה גדולה ועצומה. אך מי שנשתטה חס ושלוה ברוב שטות, שנכנס בו חיצים לעבור עבירה, עד יפלה חץ כבודו, מוכרח האדם לידע ולהאמין, אשר העבירה, הוא חץ משוך בארס קשה לנשמתו, אשר קשה הוא יותר מכל היסורין שבעולם, ולהתחרט עליה מאוד, ולפייס אותו יתברך מאוד על זה, ולקבל על עצמו מעתה על כל פנים לבלי יוסיף לאוולת. ואחר כך, להתחזק ולהתאמץ בבטחון חזק ברוב טובו יתברך, שיתהפך לזכיות, ויחייהו ממיתתו, ויקימו מנבלתו, ויקיצו משינת עפרו".

ובליקוטי הלכות (הלכות הלואה הלכה ג') כתב: "צריך שיהיה לו בושה גדולה לפניו יתברך ויהיה מורא שמים עליו כמורא בשר ודם לבלי לעשות שום חטא ועוון נגדו יתברך, אבל אם כבר התגבר עליו הפעל דבר ונכשל במה שנכשל, חס ושלום, צריך להתגבר שיהיה לו עזות גדול מאד נגדו יתברך ולהתאמץ בכל עז לבלי לפל בדעתו כלל, רק לבטח ברחמי המרבים בלי שעור ולהתחזק להתחיל בכל עת מחדש ולא יסתכל כלל על מה שעבר עד הנה, רק ישתטח לפניו יתברך ויבקש מלפניו ויתודה לפניו עוונותיו ויבקש מחילה עליהם ויתחנן לה' יתברך על להפא שיצילהו ה' יתברך ברחמי המרבים בלי שעור".

הרי רואים אנו במפורש כיצד האדם צריך להתייחס לעבירות שעבר ולכשלונות שנכשל. לא להודות עליהם ח"ו, אלא להתחרט ולהתוודות ולבקש מחילה עליהם.

ונביא כאן רק קטע קטן מתוך התפילה שאחר התיקון הכללי שכתב שם רבי נתן: **"ידעתי ה' ידעתי, כי אני בעצמי החייב והפושע אפילו בהמקרות שנזדמנו לי בשוגג, כי לא שמרתי את המחשבה כלל והרהרתי ביום, עד שבאתי לידי טומאה בלילה, ועל ידי זה קלקלתי מה שקלקלתי, וגרמתי מה שגרמתי, ושחתתי מה ששחתתי. אוי אוי אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. מה אומר, מה אדבר, מה אצטדק. האלקים מצא את עוונתי. הנני לפניך באשמה רבה, הנני לפניך מלא בושה וכלימה, מלא טינופים ולכלוכים, מלא תועבות רעות, ואין שום לשון בעולם שאוכל לכנות בו עוצם הרחמנות שיש עלי".**

פרק ב'

האם צריך להודות לה' יתברך על הצרות
והיסורים שעוברים עליו, וכן כשנפטר לו
מת ח"ו צריך להודות על כך?

א

בספר בשדי יער פרק ד' ובספר שעריו בתודה עמוד 123 כתב: "מוכא בלקוטי הקלות (ה' פריקה וטעינה ד'): פי באמת אם היו הפל שומעים לקול הצדיקי אמת לילה בדרך זה להאמין תמיד בהשם יתברך שהכל לטובה ולתן שבח והודיה תמיד להשם יתברך בין בטוב בין ברע, כמו שפיתוב: בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר, בודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגליות לגמרי, וכבר היתה גאלה שלמה!

וימה שפיתב שצריכים לתת תודה לה' בין בטוב בין ברע, פרושו שצריכים להודות לה' הן על הטובות הגליות, והן על כל מה שנקרא רע בעיני העולם. למשל, אדם צריך להגיד תודה על כך שהוא חולה; תודה רבה שחסר לי דבר מסים; תודה רבה שאני לא מצליח; שלא הולך לי וכו'".

ובספר שעריו בתודה עמוד 122 כתב: "מדוע חשוב כל כך, להודות על החסרונות דוקא? משום שההודאה על הטובות והחסדים, וכל שכן

על הנסים והישועות, היא מתבקשת מאליה, ומובנת לכל, ואלו האפן היותר עמק של ההודאה, שעליו צריכים חזק מיוחד, הוא, להודות על הדברים שגוראים כלל טובים. כי על פי האמונה, יש להודות, על כל מה שסגור לאדם ולא הולך לו, ועל כל דבר שחסר לו וכו'. וכשיתחיל האדם להודות על הדברים הללו שגוראים כלל טובים, הוא יראה את הישועות מתחילות לבוא בקצב גובר! כל הדברים שרצה לפתור, גם הדברים המסבכים ביותר, שגם אם היה בוכה ומתחנן יומם ולילה, הוא לא היה פותר אותם, ההודיה תפתור לו אותם במהירות! כי כאמור לעיל, בשם הזהר הקדוש, ההודיה פותחת את כל השערים. לדגמא: אדם שאין לו פרנסה, ישנם מצבים, שהוא מרבה להתחנן ולהתפלל, והוא לא רואה שום שנוי במצבו. אבל אם יודה לה', על כך שאין לו פרנסה, הוא יראה שנוי לטובה במהירות. וכן אדם שאין לו זוג, והוא מתפלל כבר זמן רב למצא את זוגו ולא רואה תוצאות - אם יזכה להודות לה' על כך שמתעכב לו הזוג, במקום לבכות, והוא יראה ישועות גדולות. אדם חולה - יודה כל יום חצי שעה, על שהוא חולה, והוא יראה נסים ונפלאות. וכן על זו הדרך, בכל דבר שמתעכב לאדם, מסתבך לו, לא הולך לו וכד', ההודיה היא שתפתח לו, גם את ה'סתימה' הקשה ביותר".

ובעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: "היום שמעתי סיפור מיהודי, 'אמרתי תודה ונושעתי', היהודי מספר לי שהבן שלו התחיל להתקלקל, התחיל ללבוש ג'נסים, ילד בת"ת! בקיצור הכל.. בלי לפרט... השם נתן לו כח, אמר: אתה יודע מה? שלום אומר שאני אגיד תודה ולא אבקש? - הלך עשה 6 שעות תודה! 6 שעות תודה שהבן שלי ככה התקלקל, תודה ככה אתה רוצה השם? תודה! 6 שעות תודה! לא ביקש פעם אחת על הילד! 6 שעות!".

ובקונטרס "יהלומים - סיפורים מהחיים על פרי בטן" כתב: "היה אצלי זוג שכבר תשע או עשר שנים אין להם ילדים, ואמרו לי שהיו אצל הרבה רבנים ואצל הרבה רופאים ועדיין לא נושעו, הם אמרו לי: אנחנו רוצים שתאמר לנו מה אנחנו יכולים לקבל על עצמנו כדי

שיהיו לנו ילדים, אמרתי להם: תגידו תודה חצי שעה ביום על כך שאין לכם ילדים!"

ובקונטרס "מרגליות - דרך חדשה" עמוד 36 כתב: "אל תבקש מה' כלום, רק תשבח אותו", ובעמוד 37 כתב: "מי שרואה שהוא מתפלל על משהו שנים ועדיין לא נושע, עצתו היא שמהיום הוא רק ישבח את ה' ויודה לה". ובעמוד 39 כתב: "מי שיש לו צרה לא יבקש ישועה, רק יגיד כל יום חצי שעה שבח ותודה לה".

ובקונטרס "מרגליות - אמרתי תודה ונושעתי" עמוד 7 כתב: "היה בישיבה אצלנו בחור שהרופאים אמרו שהוא לא יכול להביא ילדים לעולם, וה' יתברך שידך לו בחורה שגם היא לא יכולה להביא ילדים לעולם, אמרתי להם לא לבקש אף פעם כלום מה' יתברך! רק להגיד תודה!".

ובספר בגן הכיסופים והרצון עמוד 118 כתב: "כתבתי בספר 'אמרתי תודה ונושעתי' שאמרתי לאנשים אל תתפלל בכלל רק תגיד תודה והם נושעו, כי ידעתי שאם יבקשו אפילו מעט, יפלו מהאמונה שהכל לטובה, אסור שהתפילה והצעקה יחלישו את האמונה שהכל לטובה".

ובספר שעריו בתודה עמוד 130 כתב: "לכן ההוראה היוצאת מדבריני, הלכה למעשה, היא, שכל זמן שהאדם אינו יכול להודות לה' בלב שלם על המציאות שלו - כלל - כולל החסרונות והיסורים שלו, אמונתו חסרה, ולכן לא יבקש ולא יתפלל על שום דבר. רק יבקש מהבורא שייתן לו אמונה שלמה שהכל לטובה, ושגם החסרונות וכל היסורים שיש לו הם לטובתו הנצחית".

הנה דברים אלו שהאדם צריך להודות על הצרות והיסורים שבאים עליו אינם מדויקים, שהרי אמרו חז"ל שעל בשורה טובה מברכים ברוך הטוב והמיטיב ועל בשורות רעות מברכים ברוך דיין האמת, וזאת משום שכל עוד האדם מרגיש צער

וכאב מהצרה והיסורים אינו יכול להודות על כך, אלא צריך לקבל זאת באהבה ובאמונה שזהו לטובתו.

וכך כתב בשו"ע אורח חיים סימן רכב: "חייב אדם לברך על הרעה **בדעת שלמה ובנפש חפצה**, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו".

הרי מבואר מהשולחן ערוך, שאין הכוונה שיודה וישמח ויעלוז כמו בזמן שמקבל טובה, אלא שיקבל את הרעה באהבה ולא יתרעם עליה וידע שהיא לטובתו, וישמח בזה שזוכה לקבל את הרעה באהבה בלא תערומות וטענות.

והב"ח שם באו"ח סימן רכב כתב: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה וכו'. משנה שם: 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר (דברים ו ה): 'ואהבת וגו' ובכל מאודך בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו (פירוש בין מדה טובה בין מדת פורענות)' ובגמרא (סוף דף ס'): 'מאי כשם שמברך על הטובה? אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה', פירש רש"י: 'מברך על מידת פורענות בלב שלם, ומייתי אמוראי עלה מקראי' עי"ש. ורבינו דקדק ואמר: 'בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה וכו'', והוא **לפי שאי אפשר לאדם שיהא שמח ברעה**, וצריך לפרש דהכי קאמר כשם שהוא מברך על הטובה בשמחה שאז מברך בדעת שלמה ובנפש חפצה כך יברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, ותיקן עוד שמה שכתב שמברך על הרעה בשמחה הוא לפי שבקבלת רעה זו הוא עובד השם והעבודה היא שמחה לו".

אם כן מבואר להדיא בדברי הב"ח שלא שייך שהאדם ישמח ויודה על הרעה, כי בפועל הוא מרגיש צער ויסורים, אלא הכוונה שיקבל את זה באהבה, דהיינו שיאמין שזה לטובתו, וממילא יקבל את הרעה בדעת שלמה ונפש חפצה.

ובפרפראות לחכמה על ליקוטי מוהר"ן סימן ד' כתב: "הנה אף שבאמת גם היסורין צריכין לקבלם באהבה ובשמחה ולידע שהם לטובתו מאחר שבאין לכפרת עוונותיו, וכמבואר ברבינו יונה בברכות שם. אף על פי כן, מחמת **שההכרח שירגיש צער היסורין, כי אם לא כן במה יתכפרו עוונותיו**, על כן אף על פי שידוע שהם לטובתו ומקבלם באהבה ובשמחה, אף על פי כן מאחר שמצטער בהם מברך דיין אמת. וכעין שאמרו רז"ל ביומא ס"ט: לענין ירמיה ודניאל, שלא אמרו הגבור

והנורא אף על פי שאמרן משה, כי מתוך שידעו בהקב"ה שאמתי הוא לא כזבו בו. וכמו כן לענין זה, **כי הקדוש ברוך הוא אוהב האמת, ומאחר שבאמת הוא מצטער בהיסורין, אם כן איך יברך על זה הטוב והמטיב**, על כן צריך לברך דיין אמת. רק שיברך בשמחה ובאהבה, מאחר שאף על פי כן יודע בפנימיות שהצער והיסורין אלו הם לטובתו כנ"ל.

אם כן מבואר מדבריו שהתפילה צריכה להיות באמת, לפי הרגשת האדם האמיתית, וכמו שכתב בליקוטי מוהר"ן סימן קי"ב שהעצה כיצד לזכות לתפילה כראוי היא: "שבתפילתו ותחינתו ובקשתו, אף על פי שאי אפשר לו לדבר שום דיבור בתפילה ותחנונים, מגודל החושך והבלבול המסבב אותו מאוד מאוד מכל צד, אף על פי כן, על כל פנים יראה לדבר הדיבור באמת, באיזה מדרגה נמוכה שהוא. כגון למשל, שיאמר: "ה' הושיעה", באמת, אף על פי שאינו יכול לדבר בהתלהבות והתעוררות כראוי, אף על פי כן יאמר הדיבור באמת, כפי מה שהוא", וכיון שהאדם מרגיש כעת צער וכאב לא שייך שיודה על כך, כי הוא מרגיש שרע לו ולא שטוב לו, ואם אמנם מצינו פעמים רחוקות בספרים לשונות כאלו להודות על הרעה, זהו למי שהזדכך כל כך ואמונתו חזקה כל כך עד שבאמת אינו מרגיש שום צער ויסורים, וכמו שכתב רבינו הקדוש מברסלב בליקו"מ סימן כ"א שכשהאדם זוכה לדעת אמיתית אז אינו מרגיש כלל צער ויסורים, או שעל כל פנים השמחה שלו שזוכה להזדכך על ידי היסורים גדולה יותר מהצער שיש לו מהיסורים, ואז ממילא הוא יכול להודות לה' גם על הצרות והיסורים, כי אצלו זה בכלל לא צער ויסורים, וכפי שידוע המעשה מרבי זושא מאניפולי שבאו ללמוד ממנו מה הכוונה כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ואמר להם שאינו יכול להסביר זאת כי מעולם לא היתה לו רעה. [וכן מצינו גם בספרים שאחר שהיו לאדם יסורים וחזר בתשובה ותיקן את מעשיו יודה לה' יתברך על היסורין שהיו לו בעבר כי על ידם זכה לחזור בתשובה, אך בזמן הצרה עצמה צריך לצעוק לה' יתברך ולחזור בתשובה].

וזהו גם כן מה שכתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן ד' שעל ידי וידוי דברים לפני הצדיק וכו' יכול להגיע למדריגה של לעתיד לבוא שידע שכל מאורעותיו הם לטובתו ויברך על הכל הטוב והמטיב, וזהו דרגה גבוהה של צדיקים, או שלעיתים רחוקות בחמלת ה' על האדם מתנוצץ לו משהו דמשהו מהרגשה זו, ורק על ידי עבודה גדולה ועצומה של שנים רבות והתקשרות לצדיקים הגדולים אפשר להגיע

לזה, ואז האדם באמת אינו מרגיש צער וכאב מהיסורים. אבל אצל אדם רגיל שמרגיש את הצער והיסורים וכואב לו, עד שלפעמים האדם בוכה ממש מהצער והיסורים שיש לו, איך שייך לומר שיודה על כך לה' יתברך, הרי זה שקר ממש, כי בפיו הוא מודה כאילו הוא שמח ומאושר בצרה הזאת אך בליבו הוא מצטער וכואב לו, ופיו וליבו אינם שווים, וכל ענין התפילה הוא שהאדם ידבר דיבורי אמת שבלבבו, מה שבאמת כואב לו ומפריע לו, שעל ידי זה האדם מרגיש שהקב"ה הוא אב רחמן שדואג לו ונותן לו כל מה שצריך. אבל כשמודה לה' על דבר שבלבו אינו מרגיש כלל שהוא טוב אין זו תפילה אמיתית.

וראה מה שכתב מוהר"ן מברסלב זיע"א בספר ליקוטי מוהר"ן סימן כ"א: **"כל החסרונות שיש לאדם, הן פרנסה או בנים או בריאות הגוף וכל שאר החסרונות הכל הוא בחסרון הדעת. ואף שיש חסרים לגמרי מהדעת, ועם כל זה יש להם כל טוב באמת כל מה שיש להם אינו כלום. וכן להפך, השלם בדעת שיש לו חסרון, באמת החסרון אינו כלום, כמו שאמרו חז"ל (נדרים מ"א): 'דעת קניית מה חסרת, ואם דעת חסרת מה קניית', כי עקר החסרון והשלמות תלוי בדעת.**

וכן פעם ואכזריות הוא מחסרון הדעת, כמו שכתוב (קהלת ז): 'פעם בחיק כסילים ינוח'. ועל כן החולה הוא פעסן, מחמת שאז הוא בדינים, כי דינים שורים עליו, ודינים הם מחין דקטנות, ועל כן הוא בפעס. **ולעתיד לבוא יתגלה הדעת והכל ידעו את ה'**, כמו שכתוב (ישעיהו י"א): 'כי מלאה הארץ דעה את ה'', ועל כן אז יתבטל הכעס, כמו שכתוב (שם): 'וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי וכו' ופרה ודב וכו', לא ירעו ולא ישחיתו וכו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וכו', כי עכשו אי אפשר להם לגור יחד זאב עם כבש וכו' מחמת מדת הכעס, אבל לעתיד יוכלו לדור יחד, מחמת שיתבטל הכעס על ידי הדעת שיתגלה אז...

ועל כן לעתיד יחיו חיים נצחיים, כי אז יתגלה הדעת ויהיו נכללים באחד. ועל כן אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (פסחים ו): 'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', וכי האידנא וכו'? אלא עכשו מברכין על הרעה ברוך דין אמת' ועל הטובה 'הטוב והמטיב', אבל לעתיד יברכו על הכל 'הטוב והמטיב', כי לעתיד שיתגלה הדעת, **ידעו שאין שום רע בעולם כלל, רק כלו טוב וכלו אחד.** וגם הגלות הוא רק מחסרון הדעת, כמו שכתוב (ישעיהו ה): 'לכן גלה עמי מבלי דעת'. ועל כן היתה גאלת מצרים על ידי משה, שהוא היה בחינת הדעת. וזה שכתוב (שמות ו): 'וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים', כי עקר הגאלה על ידי הדעת".

אם כן מבואר להדיא, שענין זה להודות לה' יתברך על הצרות הוא בחינה השייכת לזמן של לעתיד לבוא, שאז יזכו לדעת שלימה, ויבינו שהכל לטובה, אבל בזמן הגלות שאין אנו משיגים ומבינים שהכל לטובה, אין שייך לברך הטוב והמטיב על הצרות.

ומלבד זאת ענין זה להודות על הצרות זהו גם 'ריבוי אור' הגורם 'שבירת כלים', כי הוא עושה דבר שאינו במדריגתו כלל, ויכול על ידי זה ח"ו ליפול לגמרי, כי הקב"ה ברא את האדם שכשכואב לו הוא צועק ובוכה ומתפלל לה' יתברך, וכשיצא מהצרה אז הוא מודה ומשבח ומזמר לה' יתברך, וכשהאדם מהפך את היוצרות ובמקום לצעוק ולבכות ולהתפלל הוא מודה, הרי אינו משחרר את הכאב והצער שבליבו, ומצטברת בליבו מועקה גדולה, עד שלבסוף הוא יכול להגיע למצב שלא יחזיק מעמד והוא יתמוטט לגמרי, ויתכן שזהו אחד הסיבות שעשה הקב"ה זמנים שהאדם צריך להצטער כגון בזמן אבילות ובחודש אב וכו', שעל ידי זה האדם יוציא ויפרוק את הצער מליבו, וכן ההתבודדות הוא זמן שהאדם יכול לפרוק את כל הכאב שבליבו לפני ה' יתברך ולבכות על כל מה שמפריע לו וכואב לו, כפי שאמר רבינו הקדוש שההתבודדות צריכה להיות כמו בן שמדבר אל אביו אוהבו וכדבר איש אל רעהו, וכפי שכתב רבינו הקדוש שבזמן ההתבודדות יספר לה' יתברך את כל אשר עם לבבו.

ובליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ב מובא: "עָקָר רַחֲמָנוּת הוּא בְּבִחִינַת (פְּרָאשִׁית מ"א): 'וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים', 'לָכֶם דִּיקָא. הֵינּוּ שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ יִתֵּן לָנוּ הַרְחָמָנוּת, שְׁיִמְסֹר אֶת הַרְחָמָנוּת בִּידֵינוּ. כִּי אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ יָכוֹל לֵהִיּוֹת, שְׁגֵם הַחוּלְאֵת הַקָּשָׁה וְכָל הַיְסוּרִין הֵם הַרְחָמָנוּת שְׁלוֹ, כִּי בּוֹדֵאֵי כָל מֶה שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה לְהֶאֱדָם, אֶפְלוּ יְסוּרִין קָשִׁים, הַכֹּל הוּא רַק רַחֲמָנוּת. אֲבָל אָנוּ מְבַקְשִׁים, שְׁיִתֵּן וְיִמְסֹר בִּידֵינוּ אֶת הַרְחָמָנוּת, כִּי אֵין אָנוּ מְבִינִים הַרְחָמָנוּת שְׁלוֹ וְגַם אֵין אָנוּ יְכוּלִין לִקְבֹּל אוֹתוֹ הַרְחָמָנוּת שְׁלוֹ הַנִּלְ, רַק שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ יִתֵּן בִּידֵינוּ אֶת הַרְחָמָנוּת, שְׁאֲנַחְנוּ בְּעֶצְמָנוּ נִרְחֵם עָלֵינוּ, וְאֶצְלָנוּ הַרְחָמָנוּת בְּפִשְׁטוֹת, לְהִתְרַפֵּא מִן הַחֲלִי וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה'.

אם כן מבואר בזה, שאף שאכן האמת היא שהיסורים שהקב"ה מביא לאדם הם רחמנות, אך אנו לא מבינים את הרחמנות שלו וגם איננו יכולים לקבל את הרחמנות שלו, וממילא אין זה מתאים שהאדם יודה על היסורים, כשהוא במצב שאינו מבין את הרחמנות שבהם ואינו מסוגל לשמוח בהם. ובאמת גם לקבל יסורים באהבה

בלא שום תלונה והתמרמרות ולהאמין שזה לטובה כפי שכתב השולחן ערוך, גם זהו עבודה גדולה מאוד, וצריך הרבה התחזקות באמונה כדי להגיע לזה.

וכן כתב הרמב"ם (יד החזקה הלכות תעניות): **"מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור שנאמר (במדבר י'): 'על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות', כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.**

ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב (ירמיהו ה'): 'עונותיכם הטו וגו'', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, **הרי זו דרך אכזריות**, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו): **'והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי'**, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים...

כשם שהצבור מתענים על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו, כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפילתו, ואומר עננו וכו' בכל תפילה שמתפלל".

הרי מבואר מדברי הרמב"ם שכל סיבת הצרה היא לצורך התשובה והזעקה, כי התשובה והזעקה והתפילה הם אלו שסיירו את הגזירה ולא התודה, ורק לאחר שעברה הצרה מחוייב האדם להביא תודה ולהודות לה' יתברך בכל ליבו. ואמנם לפי דברי הר' שלום ארוש איך שייך להתפלל ולזעוק על הצרה ולהתענות ולשוב בתשובה, הרי זה כלל לא צרה, אלא זה רק טובה, ואין שום רע בעולם.

וכן אמרו חז"ל שמי שבאים עליו יסורים צריך לפשפש במעשיו, ואם יודה לה' יתברך על היסורים הרי אין לו מה לפשפש במעשיו, כי אין זה רע כלל אלא טוב גמור.

וכן מצינו בתהילים פרק קז: "תִּעֲנוּ בַּמִּדְבָּר בְּיִשְׁמֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב לֹא מִצָּאָה. רְעִיבִים גַּם צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף. וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמִּצְוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם. וַיְדַרְיָם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לְלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשֶׁב. יוֹדוּ לַה' חֶסֶדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם", וכן הולך המזמור ומפרט שם כל סוגי הצרות כשבכל עת צרה וצרה צעקו אל ה' ואחרי שיצאו מהצרה הודו. הרי שבשעת הצרה צעקו אל ה' ולאחר שניצלו מהצרה הודו לה' על חסדו. וכן כתב בליקו"מ תנינא סי' ב': "תודה מביאין כשיוצאין מצרה".

והרמב"ן כתב בהקדמת ספר תורת האדם: "להתאונן על חטאיו אם יקרנו אסון טרם מלאות שניו, או בא עליו מקרה בבניו, על אלה ראוי לבכות ולקונן וכו'. והנה האב תמים דעים, על ילד שעשועים, בכה ולא הרגיע, ושק ואפר יציע, והמלך הגדול, אשר לבו כלב האריה, על הילוד אשר לא ראה ולא ידע החכם יהיה, ושכב ארצה ועפר בעפר, ואם אחרי מות הילד בגדיו תפר, הנה על אמנון ועל אבשלום אשר נפשו חמס, לבבו המס ימס, כי אומץ הלב בזה היא מדרך המרד, והמורח בו מדרכי ההודאה והתשובה... ועל כל פנים, התאונן האדם על חטאיו בעת מקרהו הרע ופגעיו הקשים זה מצוה. וכו', רק שיהיה התאוננותו בדרך עבודת האלוקים על החטאים הגורמים להם הצער ההיא, ושובם מן הנודעים, והתוודעותם על לא הודע שלהם. והיאוש בסבל האמיץ והלב החזק בענין הזה היא רע מוחלט".

ובתנא דבי אליהו רבה פרק יח מובא: "קומי רוני בלילה וגו', אין רוני זו אלא הודאת היסורין, כיצד, עושה אדם כל מה שהוא עושה ובאו עליו יסורין, יעמוד בחצי הלילה וישבח ויברך וירומם ויגדל ויקדש לשמו של מי שאמר והיה העולם ברוך הוא... לפיכך הייתי אומר, חייב אדם שיברך וישבח ויפאר וירומם ויגדל ויקדש לשמו של הקב"ה על כל מה שבאות לו לאדם, בין טובות ובין רעות, הא כיצד, פגע בו ארי ולא אכלו, יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לארי היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, פגע בו דוב ולא אכלו, יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לדוב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, פגע בו כלב ולא אכלו, יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לכלב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, פגע בו זאב ולא אכלו, יברך וישבח לשמו של הקב"ה, שמא לזאב היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא אכלו, פגע בו נחש או עקרב ולא עקצו, יברך וישבח לשמו של הקב"ה שמא לאלו היה מזומן וחס עליו הקב"ה ולא עקצוהו, הכהו קוץ במקום בשר ולא

הכהו במקום גידים ועצמות, יברך וישבח לשמו של הקב"ה שלא הכהו במקום גיד ועצם".

ובגמרא מסכת נדה דף לא ע"א אמרו: 'דרש רב יוסף, מאי דכתיב אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף, **לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים התחיל מודה ומשבח**, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני'.

הרי מבואר שצריך להודות על שניצל מצרות, וכן כשאירע לו איזה צרה יודה לה' יתברך על שלא אירע לו צרה גדולה יותר, וזהו כעין המובא לקמן מליקו"מ וליקוטי הלכות להודות על ההרחבות שבתוך הצרות. אבל אין מבואר כלל שצריך להודות על הצרה עצמה.

ובתוספות יו"ט על מסכת מגילה פרק ג משנה ו כתב: "אין מפסיקין בקללות וכו' - בגמרא אמרו לפי שאין ברכה על הפורענות, וכתב הר"ן ואילו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. ואע"ג [דתנן בסוף ברכות] דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לא דמיא להיא. **דהיא כעין הצדקת דין היא**".

ובחיי מוהר"ן אות ו' מובא: "באותה השנה עסק הרבה מאד בענין הפונקטין, והצטער עליהם הרבה מאד, ואמר כי לא דבר רק הוא, והקפיד מאד על האומרים שבדאי לא יתקיימו הפונקטין, כי איך אפשר שהשם יתברך יעשה חס ושלום זאת לישראל. והוא זכרונו לברכה אמר כמה פעמים שהוא שטות, כי הלא מצינו שכבר היו כמה גזרות קשות על ישראל רחמנא לצלן מעתה.

ועוד דבר מזה הרבה שצריכין להתפחד מאד מאלו הגזרות הנשמעים חס ושלום, ושלא להחזיק אותם לדבר קל, רק צריכין להעתיך ולהתפלל ולצעק ולהתחנן הרבה הרבה לפני השם יתברך, ואולי יעתר ה' שנזכר לבטלם, כי בודאי תפלה וצעקה מועיל תמיד.

ועין בהשיחה השנייה להתורה 'לשמש שם אהל בהם', שם מבאר עוד כמה וכמה היה מתנגע אז בעתים הללו על אודות הפונקטין שנשמעו אז, והו' הן הגזרות שיצאו בימינו בעונותינו הרבים שש עשרה שנה אחר הסתלקותו, ובזכות תפלתו

נִתְעַכְּבוּ עַד הַנֶּה. וְהִלּוּאִי הָיוּ מִצִּיתִים אוֹתוֹ לְהַרְעִישׁ אֶרֶץ וּמְלוֹאָה מִקֹּדֶם לַעֲסֹק הָרַבָּה בַּתְּפִלּוֹת וּצְעָקוֹת לַהֲשִׁים יִתְבָּרַךְ כְּרָצוֹנוֹ בּוֹדָאִי הָיוּ מִתְבַּטְּלִין לְגַמְרִי."

אם כן מבואר מדברי הרמב"ם ומדברי רבינו הקדוש כמה סכנה גדולה יש בזה שהאדם אינו מתפלל על הצרות הבאות עליו אלא מודה עליהם, כי על ידי התפילה והזעקה והתשובה יכולים לבטל את הצרות.

ובספר עלים לתרופה מכתב קע"ג כתב: "בְּתוֹךְ כֶּף הַגִּיעַ לָנוּ שְׁנֵי מִכְתָּבִים, אֶחָד מֵאַתָּה וְאֶחָד מִבְּרִסְלָב מִרַבִּי אַבְרָהָם דִּבְ, וְעוֹד מִכְתָּב מִרַבִּי שְׁמוּאֵל וְוִינְבֶּעֶרְג לְאַבִּיו, וְכֻלָּם מְלֵאִים צְעָקוֹת מְרוֹת וּמְרוּרוֹת מְאֹד כְּאֲשֶׁר יִדְעָתָם. וְהִלְכְּנוּ עַל צִיּוֹן הַקְּדוֹשׁ וּצְעָקָנוּ שֵׁם הָרַבָּה לַהֲשִׁים יִתְבָּרַךְ צְעָקוֹת גְּדוּלוֹת וּמְרוֹת וּבִבְכָּה וּבִדְמָעוֹת הָרַבָּה. וְהָיָה רָעַשׁ גְּדוֹל יוֹתֵר מִיּוֹם כְּפוֹר. וּבּוֹדָאִי עָלָה שְׁוֹעַתָּנוּ לְשָׁמַיִם, אַף עַד־כֵּן צָרִיכִין עוֹד לְהַרְבּוֹת בַּתְּפִלָּה וּבְשִׁיחָה בִּינוּ לְבִין קוֹנוֹ כֹּל אֶחָד וְאֶחָד כִּי בְּצָרָה גְּדוּלָּה אֲנַחְנוּ, וְאָנוּ צָרִיכִין יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים רַבִּים. וְהֵלָא גַם בְּלֹא זֶה צָרִיךְ כֹּל אֶחָד יְשׁוּעוֹת הָרַבָּה לְנִגְעֵי נַפְשׁוֹ וּמִכְאוּבָיו, שְׁזָה עֶקֶר הַצָּרָה וְהַרְחָמָנוּת כִּידוּעַ לָכֶם, וְכָל הָרָעַשׁ וְהַצָּרָה הַזֹּאת לֹא בָּאָה כִּי אִם לְעוֹזְרֵנוּ וְלַהֲקִיצָנוּ מִשְׁנָתָנוּ כְּאֲשֶׁר כָּבֹד כְּתִבְתִּי לָכֶם, וְכֹאֲשֶׁר יִדְעָתָם בְּעֶצְמָכֶם."

ומשל למה הדבר דומה? לאב שנותן לבנו סטירה על שלא התנהג כראוי, והבן יאמר לאביו תודה, הרי בודאי אין זה מתאים לומר כן, כי בזה מראה שהסטירה שקיבל אינה כואבת לו ואינה מפריעה לו, אלא בזמן כזה צריך לומר לאביו סליחה, ולהתחרט על מה שעשה, ולבקש ממנו שימחל לו ושלא יענישנו יותר.

ולמעשה שני שיבושים ישנם כאן, האחד עצם ענין ההודאה על הצרות כמו שנתבאר, ועוד שיבוש נוסף שהוא חמור יותר, מה שכותב שלא להתפלל על הצרות, וכמו שהבאנו לעיל את הלשונוֹת שכותב: 'אל תבקש מה' כלום, רק תשבח אותו', 'מי שיש לו צרה לא יבקש ישועה, רק יגיד כל יום חצי שעה שבח ותודה לה'', 'לא לבקש אף פעם כלום מה' יתברך! רק להגיד תודה!', שזהו ממש פשע להורות לאנשים שלא להתפלל ולזעוק לה' יתברך על צרותיהם, היפך כל הספרים הקדושים המעוררים את האדם בלי סוף לזעוק ולהתפלל לה' יתברך על צרותיו, והרי הבאנו לעיל שזהו מצות עשה מדאורייתא לזעוק לה' יתברך בזמן צרה, ואיך יכול הר' שלום ארוש לבטל מצות עשה דאורייתא ללא שום מקור וללא שום סיבה.

והסיבה שכתב בספר בגן הכיסופים והרצון שאם יבקשו אפילו מעט יפלו מאמונה שהכל לטובה, הנה זו סברא של שטות, כי אמנם האדם צריך להתחזק באמונה שהכל לטובתו, אך אין זה סתירה כלל לזה שצריך לבקש מה' יתברך שאף על פי שכעת זהו לטובתו החסרון שיש לו, מכל מקום שיתעוררו רחמי ה' יתברך להשלים לו חסרונו, ועל ידי התפילה נעשים כלים לקבל השפע ואז השפע יהיה לטובתו, כמבואר בליקוטי הלכות ושאר ספרים הקדושים. ואם בפועל האדם אינו מרגיש שהצרה היא לטובה, לא יועיל מה שיודה על כך לשנות את הרגשתו, ועל כל פנים ודאי שאין זה סיבה שלא יתפלל ויבקש מה' יתברך שיוציאו מהצרה, שבזה מראה על כל פנים שמאמין שרק ה' יתברך יכול להוציאו מהצרה. ולא מצינו בשום מקום סברא כזו שלא יתפלל האדם על צרתו שמא על ידי זה יפול מהאמונה שהכל לטובה.

ומה שכתב בספר שעריו בתודה שכל עוד אין לאדם אמונה שלימה וידיעה ברורה שכל הצרות והיסורים הם לטובתו עד שיכול להודות לה' יתברך על כך אסור לו לבקש ולהתפלל על שום דבר, הרי זה ממש נגד התורה, שזהו מצות עשה דאורייתא לצעוק ולבקש מה' יתברך בזמן צרה, וזה נאמר לכל יהודי בכל מצב ובכל זמן, וכל יהודי מתפלל שלוש תפילות ביום שיושעו ה' מהצרות שלו, והתפילה עצמה שמתפלל לה' יתברך שיושעו מהצרה היא מחזקת את אמונתו שהכל מה' יתברך, וכמובא בליקוטי מוהר"ן סי' ז' שתפילה זהו בחינת אמונה, שמאמין שה' יתברך בידו לשנות הטבע. והר' שלום ארוש הופך את היוצרות, כי אדרבה התפילה בזמן הצרה היא לכל אחד בכל מצב שהוא, ואילו ההודאה על הצרות זהו רק כשהאדם זכה להגיע להכרה גמורה ואמונה שלימה שזה לטובה, שאז פיו וליבו שווים.

והנהגה הנכונה בזמן צרה היא כמו שכתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן קצ"ה: "בְּצָר הִרְחַבְתָּ לִּי (תהלים ד), הֵינִי שָׁגֵם אֶפְלוּ בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרְחִיב לִנְי, כִּי אִם יִסְתַּכֵּל הָאָדָם עַל חֲסָדֵי ה'. יִרְאֶה, שְׂאֵפְלוּ בְּעַת שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ מִצָּר לוֹ, גַּם בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵרְחִיב לוֹ, וּמַגְדִּיל חֲסֵדוֹ עִמּוֹ, וְזֶה: 'בְּצָר הִרְחַבְתָּ לִּי', הֵינִי אֶפְלוּ בְּתוֹךְ הִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ, נִתַּתָּ לִּי הִרְחַבְתָּ בְּתוֹכָהּ, מִלְּבַד מֶה שְׂאֵנִי מִצָּפִים שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ יוֹשִׁיעֵנִי בְּקִרְבִּי מִכָּל הַצָּרוֹת, וְיִיטִיב עִמָּנוּ מְאֹד, אֲךָ אֶפְלוּ גַם בְּהִצָּרָה בְּעֲצָמָהּ מֵרְחִיב לִנְי".

ובספר עלים לתרופה מכתב קי"ז כתב: "וכבר נחקר אצלי שיעקר החיות על ידי 'אַזמרה לאלקי בעודי' וכו' בענין עבודת ה', ובענין עסקי העולם וטרדת הפרנסה והיסורים רחמנא לצלו, על ידי 'בצר הרחבת לי' הנ"ל".

והנה מי שיעיין בלקוטי הלכות (כלאי בהמה הלכה ד') שעליו מתבסס כביכול הר' שלום ארוש בין היתר, יראה בפירוש שדבריו של מורינו ר' נתן זצ"ל שם שונים לחלוטין ממה שביקש הוא להוציא מהם והרי הם מורים דרך ישרה וברורה מאד בעניין זה בטוב טעם ודעת ללא כל עיוותים ושיבושים, וזה לשונו: "באמת זה הדרך של הודאה ותודה הוא דרך נפלא מאד להתקרב על ידו לה' יתברך מפל מקום שהוא, כי העולם הזה מלא צרות ויסורים ויגונות, כמו שכתוב, כל ימי פנים ומכאובות. וכתוב: 'אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז'. ואין טוב בעולם כי אם התורה, כי אין טוב אלא תורה' (אבות פ"ג). ומעצם הצרות והיסורים והמניעות שבזה העולם קשה וכבד על האדם להתקרב לעבודתו יתברך, ואפלו להתפלל ולהתחנן ולפרש צערו לפני ה' יתברך גם כן קשה מאד, מחמת רבוי המניעות והיסורים שאוטמין את לבו עד שאינו יכול לפתח את פיו ולא להתקרב לשום עבודה תמה, כאשר יודע כל אחד ואחד הכבדות שיש עליו בכל פעם ופעם בכל יום ויום וכו'. ועל כן עצה גדולה לזה שבכל פעם יזכיר את עצמו את כל הטובות האמתיות והנצחיות שעשה ה' יתברך עם אבותינו ועמנו עם כל אחד ואחד בפרטיות והעקר מה שזכה להיות מזרע ישראל בכלל מקבלי התורה והבדילו מן התועים בדרך המחקרים והפילוסופים וכו' הנהוגים עכשו בעולם הזה, כי כל אחד ואחד מישראל אם יסתכל היטב על כל מה שעבר עליו מעודו יראה ויבין חסדי ה' וטובו ונפלאותיו עליו בלי שיעור. כמו שאנו אומרים שלש פעמים בכל יום בהשמונה עשרה, נודה לך ונספר תהלתך על חיינו וכו' ועל נסיה שבכל יום עמנו ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת ערב ובקר וצהרים וכו'. וכמו שאומרים בנשמת, אלו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' וכו' על אחת מאלף, אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו.

הכלל, שפשהאדם רואה גדל צרותיו בגוף ונפש וממון שהוא רחוק מה' יתברך מאד כמו שהוא יודע בעצמו, וגם בפרנסה ובגוף יש לו גם כן יסורין כמו ששכיח ברב העולם, ואפלו כשבא עליו איזה צרה ממש חס ושלום הוא צריך לבל יתבלבל לגמרי מחמת הצרות והיסורין חס ושלום, רק בכל עת ועת בפרט בעת צרה חס ושלום יתן עיני לבו ודעתו להסתכל ולהתבונן היטב על חסדי ה' וטובותיו שעשה

עמו עד הנה. כי כל אדם כמו שהוא מאחר שהוא בכלל ישראל ומניח טלית ותפלין בכל יום ומיחד שמו יתברך פעמים בכל יום ויום ראוי לו לתן הודאה ותודה לה' יתברך בכל יום ויום על עצם חסדו וטובו יתברך עליו שזכה להיות בכלל ישראל מקבלי התורה. **מכל שכן שכל אחד יודע בנפשו כמה טובות ונפלאות בפרטיות שגמל ה' יתברך עמו מעודו עד אותו היום וצריך להרגיל את עצמו להודות ולהלל לה' יתברך על כל הטובות שעשה עמו.** ועל ידי זה יהיה לבו נכון בטוח שגם עתה ה' יתברך לא יסיר חסדו וטובו מאתו ויחזק את לבו לצעק ולהתחנן לה' יתברך שיצילהו גם עתה מכל הצרות והיסורין, כמו שאמר דוד: **'מי יבילני עיר מבצר מי נחני עד אדום', הינו שמי שעזר לי עד הנה ונחני עד אדום הוא יובילנו עיר מבצר גם כן.**

וזה: 'מהלל אקרא ה', שטרם שאני קורא אליו יתברך על צרותי אני מהלל ומשבחו על הטובות והחסדים שעשה עמי עד הנה, כי דיקא על ידי זה אני יכול לקרותו כנ"ל. וזה: 'זבח לאלקים תודה וכו' וקראני ביום צרה', הינו שגם קדם שיוצאין מהצרה של עכשו וצריכין לקרותו יתברך, צריכין מקדם להביא תודה על העבר כנ"ל. ואז דיקא וקראני ביום צרה' כנ"ל. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שצריכין להיות 'מודה על העבר ומבקש על ההבא', כי כשאין מודים על העבר קשה מאד לקרותו יתברך מגדל אטם הלב שנתאטם מרובי הצרות כנ"ל. בפרט עתה בארץ הגלות שכמעט אין יום שאין צרתו מרבה מחברו חס ושלום, והפרנסה דחוקה מאד, והבעל דבר מתפשט על כל אחד ואחד לארץ ולרחב, והמחלקת והקטגוריה והקנאה והשנאה מתרבה בכל פעם, וכל מה שרוצים להתחיל לצאת ממה שצריכין לצאת ולהתקרב לאיזה עבודת ה', אין מניחין אותו ומתגורין בו יותר חס ושלום, ומעצם רבוי המניעות אין יכולין לפתח פה לפרש שיחתו לפניו יתברך. על-כן צריכין לילך בדרך זה מאד, שבכל פעם בבואו לפרש שיחתו לפני ה' יתברך או להתקרב לאיזה דבר שבקדשה, יזכיר את עצמו רבוי הטובות והחסדים שעשה ה' יתברך עמו מעודו עד היום הזה, ועל-ידי-זה יתחזק לבבו לבטח בה' שישמע תפלתו גם עתה, ועל-ידי-זה יוכל להתקרב אליו יתברך ולפרש לפניו שיחתו כראוי כנ"ל.

וזה (תהלים ג, א-ב): **'מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ה' מה רבו צרי וכו'.** ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז): **'מזמור לדוד, קינה לדוד מבעה לה, אלא פיון שראה שבנו הוא, שמח. דבר אחר שראה תכסיסו קימת' וכו'.** ואפתי קשה על דוד בעצמו

מָה רָאָה עַל כָּכָה בָּעֵת צָרָה גְדוֹלָה כְּזֹאת בָּעֵת שֶׁבָּרַח מֵאַבְשָׁלוֹם לְבָקֵשׁ לְמִצָּא
בְּהֶצְרָה אֵיזָה הַרוּחָה וּלְזַמֵּר עַל זֶה לַה' יִתְבָּרַךְ. וְגַם לְכַאוֹרָה הַתַּחֲלֵת הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ
מְדַבֵּר מִלְשׁוֹן זֶמֶר רַק מִלְשׁוֹן צַעֲקָה גְדוֹלָה, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב שָׁם: 'ה' מִה רָבוּ צָרֵי רַבִּים
וְכו'". אֵף כֹּל זֶה הוּא עֲנִין הַנ"ל, שֶׁדָּוִד הִמְלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם רָאָה אֶת עֲצָמוֹ אֲזַבְּצָה
גְדוֹלָה וּמָרָה מְאֹד מְאֹד שֶׁהִכְרַח לְבָרִיךְ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה רָעָה כְּזֹאת
שֶׁנַּעֲשֶׂה מֵאַמְנוֹן וְתָמָר וְאַבְשָׁלוֹם בְּנָיו, וּמַעֲצָם מְרִירַת צָרָתוֹ שֶׁגְּדָלָה מְאֹד, בְּפֶרֶט
שֶׁהִבְעֵל דִּבֶּר רָצָה לְהַפִּילוֹ בְּעֵינֵי דַעְתּוֹ מְאֹד מְאֹד, כִּי אָמַר לוֹ בְּלִבּוֹ הִנֵּה רוֹאֶה שֶׁכֹּל זֶה
בָּא עָלָיו עַל מַעֲשֵׂה דָבָר שְׁבַע וְשׁוֹב אֵין לָהּ תִּקְוָה חֵס וְשְׁלוֹם, וְכַמְבָּאָר בְּזֶה הַמִּזְמוֹר
בְּעֲצָמוֹ, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב שָׁם: 'רַבִּים אִמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לֹא בְּאַלְהִים סֵלָה'. וַיִּירָשׁ
רְשִׁי: 'בִּשְׁבִּיל אוֹתוֹ הָעוֹן, וּמַעֲצָם צָרָתוֹ עַד הַנֶּפֶשׁ, נִתְבַּלְבַּל דַּעְתּוֹ הַקְדוּשָׁה עַד
שֶׁלֹא הָיָה יָכֹל אֲפֹלוּ לִפְרֹשׁ שִׁיחָתוֹ וּלְצַעֵק לַה' יִתְבָּרַךְ כְּדָרְכוֹ.

כִּי הַצָּרוֹת רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ יְכוּלִין חֵס וְשְׁלוֹם לַעֲקֵם הַלֵּב מְאֹד מִה' יִתְבָּרַךְ רַחֲמָנָא
לְצַלּוֹ, עַד שֶׁאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל (סנהדרין קז.) עַל דָּוִד שֶׁאָז בִּבְרָחוֹ מֵאַבְשָׁלוֹם בָּקֵשׁ
לְעַבֵּד עֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ עַל פֶּסוּק (שְׁמוּאֵל-ב טו, לב): 'וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרָאשׁ
אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם' וְכו'. **כִּי כְּשֶׁאָדָם בָּצָרָה חֵס וְשְׁלוֹם הוּא בִּסְכָנָה גְדוֹלָה גַם בְּעֲנִין**
כְּשִׁרְוֹתוֹ וַיְהִידוּתוֹ, כִּי לַפְעָמִים נִתְעַקֵּם הַלֵּב מְאֹד עַל-יְדֵי הַצָּרוֹת וְהִיסוּרִין עַד
שִׁמְהֵרָה אַחֵר ה' יִתְבָּרַךְ, בְּבַחֲיַנַת 'אוֹלֶת אָדָם תִּסְלַף דָּרְפוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לְבוֹ' (משלי
יט, ג), כִּי בְּזֶה הָעוֹלָם יֵשׁ לְהָאָדָם בַּחֲרִירָה תָּמִיד, וְכֹל מִה שֶׁשׁוּלַח ה' יִתְבָּרַךְ בֵּין טוֹב
וּבֵין לְהַפֵּךְ, הוּא בְּמִשְׁקָל, וְכֵמוֹ שֶׁכִּשְׁה' יִתְבָּרַךְ שׁוֹלַח לְאָדָם טוֹבוֹת בָּנִים וְעִשְׂרִיּוֹת
וְכֹל טוֹב יֵשׁ שֶׁמִּכִּיר חֲסִדֵּי ה' וְטוֹבוֹ עָלָיו וּמִתְעוֹרֵר עַל-יְדֵי-זֶה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו בְּצִדְקָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכו'. וְיֵשׁ חֵס וְשְׁלוֹם לְהַפֵּךְ, בְּבַחֲיַנַת (דְּבָרִים לב, טו) 'וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט'
וְכו'. כְּמוֹ כֵּן לְהַפֵּךְ כִּשְׁה' יִתְבָּרַךְ מִנְסָה וּמִיִּסָּר אֶת הָאָדָם בִּיִּסּוּרִין וְצָרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם,
בְּעֲנִיּוֹת וְדַחְקוֹת וְרִדְיּוֹת וְכו'. רַחֲמָנָא לְצַלּוֹ, הוּא גַם כֵּן בְּנִסְיוֹן גְּדוֹל, כִּי ה' יִתְבָּרַךְ
שָׁלַח עָלָיו הַכֹּל לְטוֹבָה כְּדִי שֶׁיִּזְכֹּר עַל-יְדֵי-זֶה לְשׁוֹב אֵלָיו, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב: 'וַיֹּאמֶר כִּי
יִשׁוּבוּן מֵאֲוֶן' וְכו' (איוב לו, י).

אֲבָל מִחֲמַת גְּדֹל כַּח הַבַּחֲרִירָה יֵשׁ לַפְעָמִים שֶׁאֲדַרְבָּא עַל-יְדֵי הַצָּרוֹת חֵס וְשְׁלוֹם
נִתְעַקֵּם לְבוֹ בְּיוֹתֵר מִה' יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל לְעֲנִין הָעֲנִיּוֹת שֶׁמַּעֲבִיר עַל
דַּעַת קוֹנוֹ, וְכֵן מְבָאָר בְּדְבָרֵי אֲדָמוֹר ז"ל שֶׁבָּעֵת צָרָה חֵס וְשְׁלוֹם צָרִיכִין לְהִתְחַזֵּק
מְאֹד מְאֹד כִּנְגַד הַיֵּצֶר הָרָע מִחֲמַת שֶׁשָּׂרְשׁוֹ נִמְשָׁךְ מִדִּינִים, עַיִן שָׁם בְּמֵאמֶר לְהִתְחַזֵּק
בְּכָל פַּעַם כִּנְגַד הַיֵּצֶר הָרָע (בְּסִימָן עב). וְעַל-כֵּן נֹאמַר בְּרִשְׁעִים (משלי כט, ט): 'וְרָגַז וְשָׁחַק

וְאִין נַחַת'. אָבֵל בְּצַדִּיקִים נֶאֱמָר (תְּהִלִּים נז, יא): 'בֵּה' אֶהְלֵל דְּבַר בְּאַלְהִים אֶהְלֵל דְּבַר'. כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ רַש"י שָׁם: 'בֵּין שָׂבָא עַמִּי בְּמִדַּת הַרְחָמִים בֵּין בְּמִדַּת הַדִּין' וְכו', אָבֵל עַל כָּל פְּנִים הָאָדָם יֵשׁ לוֹ בַּחֲרִירָה תָּמִיד וְכַ"ל. וְכָל דְּבַר וּבְכָל עֵינֵן וְהִנְהִיגָה שָׁה' יִתְבָּרַךְ מִתְּנַהֵג עִמּוֹ וּמִסֻּבָּב עִמּוֹ בְּכָל עֵת יֵשׁ בּוֹ בַּחֲרִינִת (הוֹשֵׁעַ יד, י) 'צַדִּיקִים יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָם חֹס וְשָׁלוֹם'.

וְעַל-כֵּן דָּוִד כְּשֶׁהָיָה בַּעֲת צָרָה גְדוֹלָה כָּזָאת שֶׁנִּתְגַּרַּשׁ מִירוּשָׁלַיִם וְכו', עַד שֶׁנִּפְלַח לְמַחֲנֵן דְּקִטְנוֹת כָּאֵלוֹ, עַד שֶׁיֵּשׁ סִבָּא בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, מִכָּל שָׂכֵן שֶׁלֹּא הָיָה יָכֹל לִפְתָּח פִּיו לִסְדֹּר תַּפְלָתוֹ כְּרָאוּי, אָבֵל בַּעֲצָם צִדְקָתוֹ הָאִיר ה' עֵינָיו וְשָׁלַח בְּלִבּוֹ עֶצֶה הַזֹּאת הַנ"ל, שֶׁהִתְחִיל לְהִסְתַּכֵּל עַל הַטּוֹבוֹת שָׁה' יִתְבָּרַךְ גָּמֵל עִמּוֹ מִעוֹדוֹ, עַד שֶׁחִפְּשׁ וּמָצָא שָׁגֵם בַּעֲצָם הַצָּרָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת נִמְצָא בָּהּ גַּם כֵּן כַּמָּה הַרְחָבוֹת, כִּי הִפָּךְ הַדְּבַר בְּדַעְתּוֹ לְטוֹבָה מִה שֶׁבָּנוּ רוֹדְף אַחֲרָיו, מִה שֶׁלְּכַאוּרָה הִיא צָרָה כְּפוּלָה וּמִכְפָּלָת מִה שֶׁהָרוּדְף הוּא בָנוּ רַחֲמָנָא לְצֻלּוֹ, אֵף הוּא הִפָּךְ הַדְּבַר לְטוֹבָה וְאָמַר: 'סֵתֶם בְּרָא מֵרַחֵם עַל אָבָא' (בְּרַכּוֹת ז:), וְגַם מָצָא הַרְחָבָה בַּתּוֹף צָרָתוֹ, מִה שֶׁרָאָה תַּכְסִּיסוֹ קִיָּמָת שֶׁהִסְתַּנְּהִידְרִין וְכו' אוֹחֲזִים עִמּוֹ וְכו'.

וְעַל-כֵּן אֵלוֹ הַטּוֹבוֹת שֶׁחִפְּשׁ וּמָצָא מִה שָׁה' יִתְבָּרַךְ גּוֹמֵל עִמּוֹ אֶפְלוֹ בַּתּוֹף הַצָּרָה, כְּמוֹ שֶׁמִּבְּאֵר רַבֵּנוּ ז"ל עַל פֶּסוּק: 'בַּצָּר הַרְחַבְתָּ לִּי' וְכו', מְלַבֵּד מִה שָׁה' יִתְבָּרַךְ גָּמֵל עִמּוֹ טוֹבוֹת מִעוֹדוֹ עַל כָּל אֵלָה הִתְחִיל לוֹמַר 'מִזְמוֹר לְדָוִד', וְרָצָה לְזַמֵּר וּלְהוֹדוֹת לָהּ' יִתְבָּרַךְ עַל כָּל הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה, וְתַכְּף שֶׁהִתְחִיל לְזַמֵּר וּלְהוֹדוֹת לָהּ' יִתְבָּרַךְ עַל הַטּוֹבוֹת, תַּכְּף נִתְרַחֵב לָבוֹ וְדַעְתּוֹ, וְאֵז דִּיקָא נִפְתַּח פִּיו וְהִתְחִיל לְהַתְפַּלֵּל וּלְצַעֵק כְּרָאוּי: 'ה' מִה רַבּוֹ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי' וְכו', וְגַם כָּל הַמִּזְמוֹר הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁאִף-עַל-פִּי שָׂרְבוּ צָרָיו וְרַבִּים קָמִים עָלָיו עַד שֶׁרַבִּים אוֹמְרִים וְכו', שֶׁאִין לוֹ תִּקְוָה חֹס וְשָׁלוֹם מִחַמַּת עוֹן דְּבַת שְׁבַע, אָבֵל אֶף-עַל-פִּי-כֵן: 'וְאַתָּה ה' מִגֵּן בַּעֲדִי' וְכו'. וְכו' בְּדֶרֶךְ זֶה הוֹלְכִים רַב הַמִּזְמוֹרִים שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁמוֹדָה לָהּ' יִתְבָּרַךְ עַל הָעֶבֶר וְצוּעֵק עַל הַבָּא, וּבַתּוֹף דְּבָרֵי צַעֲקָתוֹ וְתַחֲנוּנוֹ חוֹזֵר וּמוֹדָה וְצוּעֵק, פּוֹק עֵין וְתִשְׁכַּח בְּכַמָּה מִזְמוֹרִים שֶׁהוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְעַל-כֵּן נִקְרָא סִפְרוֹ בְּשֵׁם 'תְּהִלִּים' שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּהִלָּה וְהוֹדָאָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁרַב דְּבָרָיו הֵם צַעֲקוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַחֲנוּנוֹת וּבִקְשׁוֹת, וְאֵף כָּל צַעֲקוֹתָיו תַּחֲנוּנוֹתָיו הֵיוּ דִּיקָא בְּדֶרֶךְ מִזְמוֹר וְהוֹדָאָה וְתִהְיֶה וְשִׁיר וְנִגּוֹן וְכו' בְּכָל הָעֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זְמֶרָה, הֵינּוּ כַּנ"ל, שֶׁבְּכָל הַצָּרוֹת נִתֵּן לָבוֹ לְהוֹדוֹת עַל הָעֶבֶר. וְאֵז הָיָה יָכֹל לְצַעֵק לְהִבָּא, בְּבַחֲרִינִת מוֹדָה עַל הָעֶבֶר וְצוּעֵק לְעֵתִיד לָבָא, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל".

ומדברי רבי נתן רואים שלא עלתה על דעתו כלל אפשרות כזאת שהאדם יודה בכל מצב על הצרות, ועד כדי כך שכותב שהצרות מעקמים את לב האדם עד שאינו יכול אפילו להתפלל ולזעוק, ולכן צריך למצוא את ההרחבות שבתוך הצרות, אם כן מבואר מדבריו שגם זה עצמו שיתחזק האדם בזמן צרה להתפלל ולזעוק לה' יתברך ושלא יתבלבל לגמרי מהצרות הוא עבודה גדולה, אבל להגיע למצב כזה שלא ירגיש כלל שזו צרה אלא ירגיש שזה טובה ויודה לה' יתברך על כך זה אינה המדריגה של רוב בני האדם, ואפילו צדיקים גדולים מאד בהכרח שיעברו עליהם ברצון הבורא הרגשת מרירות וצער לפי ערך גודל מעלתם. ואם רבי נתן ברוב עמקותו וחכמתו הבין שמדריגה זו להודות על הצרות אינה שייכת לבני אדם רגילים ואף לצדיקים גדולים אינה שייכת לכל המצבים, איך יכול הר' שלום ארוש לבוא ולגלות בתורתו פנים שלא כהלכה ולקבוע דברים חדשים היפך דבריו.

ב

והנה לכאורה נראה שיש להר' שלום ארוש ראייה חזקה מספר ליקוטי הלכות פריקה וטעינה הלכה ד', שכותב שם רבי נתן ז"ל: **"כִּי בְּאֵמֶת אִם הָיוּ הַכָּל שׁוֹמְעִים לְקוֹל הַצְּדִיקִי אֵמֶת יִלְךָ בְּדֶרֶךְ זֶה לְהֵאמִין תִּמְיֵד בְּהֵשִׁים יִתְבָּרַךְ שֶׁהָכֵל לְטוֹבָה וְלִתֵּן שֹׁבַח וְהוֹדָיָה תִּמְיֵד לְהֵשִׁים יִתְבָּרַךְ בֵּין בָּטוֹב בֵּין בָּרָע, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: בְּה' אֱהָלֵל דָּבָר בְּאֱלֹהִים אֱהָלֵל דָּבָר, בּוֹדֵאִי הָיוּ מִתְבַּטְּלִים כָּל הַצְּרוֹת וְכָל הַגְּלוּיֹת לְגִמְרִי, וְכִכָּר הִיְתָה גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה"**. והר' שלום ארוש משתמש בקטע זה של הליקוטי הלכות הרבה מאוד פעמים בספר שעריו בתודה וכן בדרשות ומאמרים וחוברות וכו' כדי להראות שאכן צריך להודות על הצרות, וזה העצה לבטל את כל הגלויות והצרות ולהביא את הגאולה.

אמנם כשמסתכלים בפנים בתוך ההלכה שהוא מביא, רואים שרבי נתן ז"ל כותב ממש הפוך מדבריו, שצריך להודות על הטובות שנעשו לו עד הנה וכן על ההרחבות שה' יתברך מרחיב לו בתוך הצרות, וממילא יש לאדם כח להתפלל ולזעוק על הצרות שלו, והר' שלום ארוש מביא רק קטע קטן מהדברים שאז אפשר להבין מזה כדבריו, אך כשרואים בפנים את הדברים שכותב רבי נתן קודם לכן רואים שכוונתו להיפך ממש, ובזה רואים איך אינו מחפש כלל את האמת אלא רק להתאים את דברי רבי נתן ז"ל לדבריו.

וכך כותב רבי נתן ז"ל בהלכות פריקה וטעינה ד': "כי על כל אדם בהכרח שיעבור עליו כמה וכמה מיני הרפתקאות ותלאות וכו' כי אדם לעמל יולד וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כלהי גופא דרופתקי ניהו וכו' בפרט בגלות הזה אשר תקפו עלינו צרות ואין לנו חיות כי אם על ידי ההרחבות שה' יתברך מרחיב לנו בין צרה לצרה וגם בתוך הצרה בעצמה יש הרחבות גדולות בבחינת בצר הרחבת לי כמו שמבאר בסיומן קצ"ה. וזה ידוע שכל מה שעובר על האדם בודאי פוגת ה' יתברך לטובה כדי להזכירו לשוב ולהתקרב על ידי זה ולמקרה הפשע ולהתחמק ממנו שכתוב, ויאמר כי ישובו מאון. אף רבים אומרים דחיות של שקר ומטעים את עצמן שמרובי הצרות והיסורים אינם יכולים ללמוד ולהתפלל ולהתקרב לה' יתברך, ובאמת הוא להפך שכל הצרות והתלאות והיסורים שה' יתברך שולח על כל אדם לכל אחד כפי עונו הכל הוא רק לקרב ולא לרחק כי פוגת ה' יתברך הוא בודאי לטובה ולא לרעה חס ושלום, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שחייב אדם לומר בכל עת כל מה דעבד רחמנא לטב עבד.

על פן עקר העצה הוא דרך הנ"ל להרגיל עצמו בתודה והודאה לה' יתברך שהוא בחינת שעשוע עולם הבא, להודות ולהלל לה' יתברך על כל החסדים והנפלאות שעשה עמנו עד הנה והוציאנו ומלט נפשו מכמה צרות ותלאות בגוף ונפש וממון, כמו שאומרים בשבת יום טוב בנשמת אלו פינו מלא שירה וכו' אין אנו מספיקים להודות לה' וכו' על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות וכו' שעשית עם אבותינו ועמנו. וכן אומרים בכל יום שלש פעמים נודה לה' וכו' על נסיה שבכל יום עמנו ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת ערב ובקר וצהרים וכו'.

כי על כל אדם שבעולם בודאי כבר עברו כמה צרות ונצל מהם או שנצל מכמה צרות שראה שבאו על אחרים והוא נצל מהם מעקרא שלא באו עליו, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק, עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם, אין בעל הגס מכיר בגסו וכו' שעל זה תקנו לנו רבותינו זכרונם לברכה לומר בכל יום על נסיה שבכל יום עמנו וכו' הנ"ל. ועל פן צריכין להודות ולהלל לה' יתברך בלב שלם על כל זה. והעקר הוא להודות ולהלל אותו יתברך על עקר החסד והטובה הנצחית אשר הפליא חסדו הגדול עמנו והבדילנו מן התועים ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ואפלו כשידע פחיתותו וגריעותו אף על פי כן הוא חסד נפלא שלא עשני גוי וגם בכל אחד מישאל יש נקודות טובות הרבה וכמו שמבאר על פסוק אמרה לאלקי בעודי וכו'. ובכל זה להחיות את עצמו ולתן שבח

והודיה בכל יום לה' יתברך בשמחה על זה, ובפרט בעת שעובר עליו חס ושלום איזה צרה ויסורים וכו' רחמנא לצלן, שאז דיקא יזכר כל החסדים והטובות שעשה ה' יתברך עמנו עד הנה כנ"ל, וגם בתוך הצרה בעצמה בודאי יש כמה הרחבות אם יסתכל עליהם בעין האמת וכן"ל. ועל כל זה יתן תודה והודאה והלל לה' יתברך.

ועל ידי זה יזכה להנצל מהצרה, כי תכף שיודה ויהלל לה' יתברך וימשיך בחינת תודה הלכה כנ"ל, יאיר האמת וישלים הדבור ויוכל לעסק בתורה ותפלה שהם קני האמת ולדבר דבורי צדקה ותשובה וכו' ועל ידי זה יהיה נשלם הדבור שעל ידי זה יהיה נמשך קדשת שבת ויתגלה שכל הפעלות משתנות נמשכין מאחד הפשוט יתברך שעל ידי זה מתבטליו הצרות הבאים מהשנויים הרבים כנ"ל, וכל מה שמתבטלים השנויים שמהם הצרות יגדיל ההודאה יותר ויחדש הלכות יותר בחינת הליכות עולם, שיזכה למצא על ידי ההלכות דרך והלוח להתקרב לה' יתברך מכל מה שעובר עליו. וכל מה שנגדל התודה הלכה יותר מתבטלים השנויים של הפעלות משתנות ונכלליו באחדות הפשוט יותר שהוא בחינת בטול הצרה כנ"ל, וכן חוזר חלילה עד שיצא מהצרה לגמרי וכן"ל.

וגם כי על ידי שמוצא הרחבה בתוך הצרה עצמה ועוסק להודות ולהלל לה' יתברך על כל החסדים שכבר עשה ה' יתברך עמו מעודו ועל כל ההרחבות שמרחיב לו גם עתה, על ידי זה דיקא יוכל להתפלל ולהתחנן לה' יתברך ולשפך שיחו לפניו לפרש כל שיחתו לפניו יתברך. ולהתחנן מלפניו, הלא כבר חסדך גדול עלי שהצלת נפשי משאול תחתיות להיות בכלל זרע ישראל עבדיך, חוס וחמל עלי גם עתה והוציאני מהצרה והיסורים והדחקות וכו'. וכמו שאמר דוד "עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלוקי ישעי", שזה עקר טענתו לה' יתברך כי אם חס ושלום אין לי שום זכות הלא כבר הגדלת חסדך עמי ועזרתי היית, גם עתה אל תטשני ואל תעזבני אלוקי ישעי (ועין בהלכות כלאי בהמה הלכה ד על פי התורה הזאת שם מבאר ענין זה באריכות עין שם):

וזהו: 'תהום אל תהום קורא לקול צנוריה, כל משבריה וגליה עלי עברו'. שדוד המלך צועק שהצרות שהם רחבות ועמקות מאד כתהומות ממש מתגברים מאד וכמו שפרש רש"י שם 'צרה קוראה לחברתה וכו'". וכל משבריה וגליה שהם רבוי התלאות וכו' עלי עברו עד שכמעט היה אפס תקנה חס ושלום, אך בזה אני מחיה עצמי ומצפה עדן לישועה, כי 'יומם יצוה ה' חסדו', כי אף על פי שרבו הצרות בפרט צרות הנפש שאנו כנוזפים לפני אבינו שבשמים מרבוי קלקולינו וכו' אף על

פי כן יומם יצוה ה' חסדו. 'ויומם' פרושו בכל יום ויום כמו שפרש רש"י במקום אחר (חזקאל סימן יב), הינו שבכל יום ויום ה' יתברך מצוה עלינו חסדו כי הוא עושה עמנו נסים ונפלאות בכל יום ויום והן גבורותיו הן הן נוראותיו שאנו מתקיימים בגלות מר קזה בגוף ונפש וממון ופרנסה וכו'. ועל ידי זה 'ובלילה שירה עמי', שעל ידי החסדים והנפלאות שה' יתברך עושה עמנו בכל יום ויום על ידי זה גם בלילה שירה עמי, הינו גם בעת הצרה והחשך בעצמו שהוא בחינת לילה גם אז אני אומר שירה והודאה והלל לה' יתברך על כל החסדים שכבר עשה עמנו ואשר גם עתה מרחיב לנו וכנ"ל, ועל ידי זה דיקא תפלה לאל חיי שאני יכול להתפלל לה' יתברך וכנ"ל בבחינת מודה על העבר ומבקש להבא, שדיקא על ידי שמודים על העבר יכולים לבקש על להבא (וכמבאר בהלכות כלאי בהמה הנ"ל באריכות כל זה עין שם)...

וזהו "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'", שהוכיחו ה' יתברך על שאמר "למה הרעות" על ידי שיצאו דתן ואבירם נצבים לקראתו ואמרו לו "ירא ה' עליכם וישפט וכו'". כי באמת אם היו הכל שומעים לקול הצדיקי אמת לילך בדרך זה להאמין תמיד בה' יתברך שהכל לטובה ולתן שבח והודיה תמיד לה' יתברך בין בטובו בין בעקו כמו שכתוב, בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר, בודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגלויות לגמרי וכבר היתה גאולה שלמה. אף עקר עכוב הגאולה בכלל ובפרט הוא על ידי רבוי החולקים שהם בחינת דתן ואבירם שיצאו נצבים לקראת משה וכו'. כי באמת אף על פי כשמודים לה' יתברך שעל ידי זה מתבטלים כל הצרות הנמשכין מהפעלות משתנות וכו' עד שמתבטל הצרה לגמרי וכו'. אף על פי כן את זה לעמת זה עשה האלקים ותכף שמתחיל איזה צמיחת קרן ישועה אזי תכף הסטרא אחרא והמסטינים מתגרים ביותר ויותר לקטרג ולהגביר הצרה חס ושלום....

וכן מתנהג עתה שכל מה שמתעורר איזה צמיחת קרן ישועה בכלליות או בפרטיות אזי תכף מתגבר שנגדו יותר ויותר כמו שני בני אדם הנלחמים וכו' כנ"ל, ואם ירצה להתגבר עוד יותר מתגברים הם עוד יותר ויותר וכו', עד שנתעקם לב הרבה כאלו אי אפשר עכשו חס ושלום לשוב ולהתקרב לה' יתברך. אבל סוף כל סוף יגמר ה' יתברך את שלו ויגאלנו גאולה שלמה על ידי זכות אבות ועל ידי כח הצדיקי אמת והקשרים הנלוים אליהם המאמינים בהאמת והולכים בדרך הנ"ל להאמין שהכל לטובה ולתת שבח והודיה לה' יתברך תמיד בשמחה, ולהתחזק על ידי זה להתפלל ולהתחנן לה' יתברך וכנ"ל, ועל ידי זה יושיענו ה' יתברך ויגאלנו

וְיִוְצִיאוּנוּ מִכָּל הַצָּרוֹת וְהַדְחָקוֹת וַיַּמְהֵר לְגַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְּלוּת בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן כֹּן יְהִי רָצוֹן.

אם כן מבואר להדיא שכתב רבי נתן שעל ידי כח הצדיקי אמת והכשרים ההולכים בדרך זו להאמין שהכל לטובה ונותנים שבח והודיה ומתחזקים על ידי זה להתפלל ולהתחנן לה' יתברך, אם כן מבואר שכוונתו למה שכתב קודם לכן שמודים על החסדים שעשה להם ה' יתברך עד עתה וכן על ההרחבות שבתוך הצרות, ועל ידי זה יכולים להתפלל ולהתחנן לה' יתברך על הצרה עצמה, אבל אם כדברי הר' שלום ארוש שכוונתו שמודים על הצרה עצמה, אם כן מדוע צריכים להתפלל ולהתחנן לה' יתברך על כך, הרי הצרה אינה צרה כלל והיא ממש טובה, וכשקוראים את כל ההלכה רואים בבירור שמה שכתב רבי נתן ליתן שבח והודיה תמיד לה' יתברך בין בטיבו בין בעקו, הכוונה שגם בזמן של צרה מודים לה' יתברך על הטובות שעשה עד הנה ועל ההרחבות שבתוך הצרות.

ולמעשה, ברור שיש בזה הרבה דרגות, וזה תלוי גם כן בגודל הצרה, שיש צרות שקל לאדם לקבלם באהבה, ויש צרות קטנות שאפילו יכול להודות עליהם, אבל כשיש לאדם ח"ו צרות גדולות, הרי כמו שכתב בליקוטי הלכות קשה לו אפילו לפתוח את הפה לצעוק עליהם לה' יתברך מרוב שברון לבו, ובודאי שאין בכוחו כעת להודות עליהם, ופשוט שכל הנאמר בספרים על עניין זה של הודאה על יסורים מדובר על מי שמרגיש באמת שמחה מהיסורים ולא שיודה מהשפה ולחוץ ובתוך לבו יהיה שבור ורצוץ ועצוב וירגיש כאבל, ובודאי הדרך הישרה לכל אדם בכל מצב היא כהוראת חז"ל: "מודה על העבר וצועק על העתיד" וכפי שביאר רבי נתן ז"ל שעל ידי שימצא ההרחבות שבתוך הצרות וגם יזכור כל החסדים שעשה עמו השיי"ת מאז ומעולם ייפתח לבו ויוכל להתפלל כראוי, ואז אכן ייושע מצרותיו ויוכל להודות על כך בשמחה ובטוב לבב.

בספר שערינו בתודה עמוד 105-106 כתב: "הִלְכָּתִי לְנַחֵם אֶלְמָנָה צָעִירָה מְאֹד. בָּאתִי לְנַחֵם, וְנִמְצָאתִי מְנַחֵם וּמְחַזֵּק... הָאֶלְמָנָה סִפְּרָה לִי שֶׁבַע לָהּ, בְּחַדְשֵׁי הָאֲחֵרוֹנִים, גְּלָה אוֹצָר גָּדוֹל. מַהוּ הָאוֹצָר? הַסְּפָרִים:

'בגן האמונה', 'בגן החכמה', 'בגן השלום' וכו' - וכך היא מספרת, שבחדשי חיי האחרונים, בעלה היה קורא ולומד וכותב על צדי הדפים ומסמך, והיו להם כל הדיסקים של תודה והודאה בפית, והוא היה אומר לה שוב ושוב, שבפית שלהם יהיו רק תודה והודאה וכו', אחרי חדשים שפכה הם לומדים ביחד ושומעים דיסקים ומתחזקים, בעלה נפט, עליו השלום...

והאלמנה אומרת לי: 'תשמע, אני אומרת תודה על הכל. אם לא היה לי לא נעים, הייתי גם רוקדת ושמחה. בעלי כל כך הכין אותי וראיתי שזו ממש צוואה ממנו, שאני אגיד תודה על הכל. תודה. אני מודה לה! מקבלת הכל באמונה, לא יודעת כלום ולא מכינה כלום. ה' יודע מה שזה עושה, הוא עושה רק טוב. תודה.'

וזו האמת לאמתה, וכי אם היא הייתה בוכה עליו ומתאבלת היא הייתה מחזירה אותו מהקבר? יש ספוי שזה יקרה? אולי אם היא תבכה ממש חזק? לא ולא - אם היא תבכה חזק, היא תכניס אותו יותר עמוק לקבר. כי הנפטר יודע הכל, ורואה באיזו עצבות אשתו שקועה, ויודע שאם חס ושלום היא תשאל שאלות ותקפור, ידונו אותו בשמים, למה לא האיר באשתו את אור ה'.

וכל שכן שאותה אשה, שצריכה להמשיך את החיים ולגדל את היתומים, אם היא תבכה יתר על המדה, היא רק תפל יותר מהאמונה! היא יכולה לבכות מתוך געגועים, אבל לא להמשיך על עצמה את הצער יתר על המדה. כי באמת, על פי האמונה אין צער - מה שה' עושה זה טוב. אם אדם מצטער יותר מדי, פרושו שחושב ומרגיש שזה לא טוב. אלא על כל דבר צריך לדעת: ה' הוא טוב! ואין רע בעולם! מה שקוראים 'רע' זה הכפירה של האדם, שחושב שיש משג של רע, וזה הרע שהוא רואה וחווה, שהוא פרי הכפירה שלו. לכן התיירה התורה להצטער ולהתאבל כפי המדה, אבל אסרו על המשכת הצער יותר מהראוי. וזה מהסבה שכתבנו, שלמעשה, על פי האמת לאמתה, לא היה צריך להצטער כלל. אמנם אי אפשר לדרש מהאדם שלא יצטער כלל, כי סוף כל סוף הוא בן אדם בעל רגשות, אבל לכל הפחות שלא ימשיך על עצמו את הצער יותר מהמדה.

היה עוד מקרה, שהלכתי לנחם את אלמנותו של אברהם צעיר שהתקרב דרפי, ונמצאתי מנחם. כבר בבית הלויים עמדה האלמנה מול הנפטר והודתה לה' בכל לב. רק דבורי הודאה אמונה נשמעו מפיה - כל מי שעמד שם התרגש מגדלות הנפש של האשה הצעירה והאמיצה. בודאי שאם הייתה בוכה, זה היה מקבל ומוכן, כי בכי של אלמנה הוא בכי שמקבל בשמים, אבל יש סכנה שהבכי נגרר, ונכנס הארס של הצער, שהאדם נמשך אחר צערו ואז זה כבר הרס, זה יוצא מגדר המקבל. כמו שרואים שיש אנשים שעוברים נסיון וזהו זה - נגמרים להם החיים. זה הכל משום שלא קבלו באמונה את הצער. לעומת זאת אנשים שקבלו את הצער באמונה, יצאו מיד מהשפעת הצער, כמו האלמנה הזו, שמוול הנפטר אמרה תודה רבה. כבר היא יצאה מהטראומה.

ובספר שערי בתודה עמוד 320 כתב: מה הן הברכות שהאדם מברך את ה', שהן מעל לכל הברכות הנאמרות בעולם הזה? זה מה שהאדם מודה על החסרונות, על הרעות! כשאומר: 'תודה רבה לה' שאין לי זוג'. 'תודה רבה לה' שאין לי ילדים'. 'תודה רבה לה' שאין לי פרנסה'. 'תודה רבה לה' שאני חולה' - אלו ברכות שאינן מהעולם הזה!

ברכות אלו, הן שיכות לימות המשיח, והן אכן לא נשמעו בעולם הזה, אבל עכשו כבר התחיל להאיר האור של המשיח, ויש כבר ברכות כאלו. כמו שאנשים מספרים לי, שהם מודים לה' על כל מיני צרות וחסרונות שיש להם, וכמו שראיתי ושמעתי במו עיני ואזני, אלמנה שעומדת מול הגופה של בעלה בבית הלויים, ומודה לה' שלקח את בעלה האהוב! זה הראה לי שהגיעו ימות המשיח!"

הנה דבר זה להודות לה' יתברך ולשמוח כשנפטר אחד משבעה קרובים זהו נגד ההלכה, כמו שכתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן שצ"ד: "שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגיהוץ. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים, הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

ועוד שם: **"כל שלשה ימים יראה האבל כאילו חרב מונחת לו בין כתפיו; משלשה ועד שבעה, כאילו זקוף כנגדו בקרן זוית; משבעה ועד שלשים, כאילו עובר לפניו בשוק; וכל אותה השנה הדין מתוחה כנגד אותה משפחה."**

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג תתקפ"ה כתב: **"שאלה, על אחד מגדולי הדור שמת לו בן ולא הוריד עליו דמעה אחת אם זו מידה טובה או לא, תשובה, זו מידה רעה, מורה על קושי הלב ועל רוע תכונת הנפש, והוא מידת אכזריות, והוא דרך הפילוסופים האומרים כי זה העולם הכל הוא מעשה תעתועים והמה מהבל ימעטו וזכרונם משלי אפר תועבה יבחר בהם, ולכן אל יפתוך חטאת שלהם ומשליהם כי כולם בנוים על ההקדמה הזו, אבל אנחנו מקבלי התורה יש לנו להאמין ולדעת כי העולם הזה ענין נכבד מאוד למסתפקים ממנו כראוי ולמתנהגים בו כשורה, ובו ישיג האדם חיי העולם הבא והשארות הנפש כי הוא נקרא עולם המעשה, ולכן אין ראוי לההביל ענייניו ולתלות צרותיו ברוע הנהגתו ולהתאונן על הזמן כאשר עשו רוב המשוררים הראשונים.**

אלא ראוי להתאונן ולהתאבל ולקונן על מעשיו, דכתיב (איכה ג' ל"ט): 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו', והבוכה ומתאבל ומוריד דמעות על קרובים וכל שכן על אדם כשר מידת חסידים ונביאים ואנשי מעשה היא, ומורה על טהרת נפשו והכנעת לבו לפני קונו, ויתאונן על חטאיו ויתאבל על עוונותיו אשר היו לזה סיבה, ולא לחנם אמרו חז"ל (מוע"ק כ"ז ע"ב): 'שלשה ימים לבכי ושבעה להספד ושלשים לגיהוץ ולתספורת', ואם היה הדבר בלתי נאות לא היו מתקנין לו ג' ימים, וכן אברהם אבינו ע"ה כתיב ביה (בראשית כ"ג ב'): 'לספוד לשרה ולבכותה', וכן יעקב וכן דוד המלך ע"ה ורבים כאלה אין מספור, ומכל מקום אין ראוי להתקשות על המת יותר מדאי, והכי איתא בהדיא בגמ' (מוע"ק כ"ז ע"ב): 'אל תבכו למת ולא תנודו לו' (ירמ" כ"ב י'), 'אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור', עכ"ל הרדב"ז.

פרק ג'

**האם על ידי שהאדם אומר תודה לה' על זה
שאין לו זיווג או שאין לו ילדים הוא מתקן
את ה"בכיינות" של כל הדורות וכל הצדיקים
שבכו לה' על הצרות שלהם?**

בעלון "המברך את עמו ישראל בשלום" ז' טבת תשע"ו כתב: 'זה מה שחידשתי, חידשתי - איך יכול להיות שהדורות הקודמים, היו דורות של תנאים, נביאים, מחיי מתים - לא הביאו את הגאולה. בדור הזה, הדור הזה יביא את הגאולה? הדור הזה? הדור העיף הזה הוא יביא את הגאולה לכל הדורות? כן!

ככה ה' חנן אותי! למה? כי כשאדם אומר תודה הוא מתקן את כל הגלגולים שלו וגם את כל הדורות. עכשיו אדם למשל אין לו זיווג, הוא עומד, אומר חצי שעה: 'תודה לך ה' שאין לי זיווג! איזה טוב ה' שאין לי זיווג! תודה לך בורא עולם שאין לי זיווג עד היום!'. אז מה הוא עושה? הוא מתקן את כל הבכיינות שעם ישראל בכו כל הדורות, שלא היה להם זיווג, הוא מתקן את זה.

הרי כל סיבת הגלות זה בכיינות! כל סיבת הגלות זה בכיינות! "אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות", וזה הסיבה של אריכות הגלות! שעוד בוכים! אחד שאין לו ילדים הוא אומר 'תודה לך השם שאין לי ילדים', הוא מתקן את כל הבכיינות של כל הדורות

שבכו שאין להם ילדים! אחד חולה אומר 'תודה שאני חולה', הוא מתקן את כל הדורות! זה שאמר תודה שהבן שלו ככה ירד, מתקן את כל הבכיינות! **כי כי הבכיינות שבכו עם ישראל כל הדורות צריכים לתקן! ומי יתקן? הדור הזה! הדור הזה! בזכות זה שהשם כתב בדור הזה את הספר "שערי בתודה", ואת המרגליות של התודה, אז הדור הזה, הדור העיף הזה, הוא יתקן את כל הדורות! ממש להפיץ את הענין של התודה! להפיץ!"**

דברים אלו הם דברי חוצפה וגסות רוח נוראים כנגד כל הצדיקים הנוראים האבות והאמהות הקדושים התנאים האמוראים הנביאים ועוד ועוד בכל הדורות, שעסקו רבות בתפילה ובכייה ותחנונים לה' יתברך, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (מדרש רבה בראשית פרשה מה פסקה ד): **"למה נתעקרו האמהות, ר' לוי משם רבי שילא דכפר תמרתא ורבי חלבו בשם ר' יוחנן שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן, שנאמר (שיר ב): 'יונתי בחגוי הסלע', למה עקרת אתכם? בשביל 'הראיני את מראיך השמיעיני את קולך'!"**

ובילקוט שמעוני בראשית (פרק א רמז ח) מובא: **"וכל שיח השדה טרם יהיה במעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח הקרקע ולא צמחו עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, שנאמר 'ואד יעלה מן הארץ וגו', ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים"**.

הרי מבואר שהקב"ה מביא לאדם צרות וחסרונות כדי שיבקש ויתחנן ויבכה לפניו, וח"ו לכנות תפילה ובכייה זו של הנברא לבוראו המתאוה לכך בלשון גנאי כגון "בכיינות". ובתורה לבד מצינו עשרות מקומות שהאבות הקדושים והשבטים ועם ישראל בכו והתפללו לה' יתברך על הצרות שהיו להם, כגון האמהות והאבות על שהיו עקרים, ויעקב אבינו כשהגיע לקראתו עשו, ושרה כשנלקחה לבית אבימלך, ולאה שבכתה שלא תפול בחלקו של עשו, ובני ישראל כשהיו במצרים, ועוד דוגמאות לאין מספר, שאין כאן המקום להאריך בזה, ועיין בספר השתפכות הנפש בהקדמה שמאריך בזה. ואם כן לבוא ולפעור פה כנגד כל הצדיקים הקדושים והנוראים הללו בעזות וחוצפה לומר שזהו "בכיינות" ואנו צריכים "לתקן את הבכיינות שלהם", זהו דבר נורא וחמור ביותר.

ומה שהביא מדברי חז"ל בענין "בכיה של חינוך", הרי זה נאמר לענין חטא המרגלים, שלא האמינו עם ישראל לדברי משה רבינו ויהושע וכלב שאמרו להם שביכלתם לכבוש את ארץ ישראל כי הקב"ה הבטיח להם את הארץ ויסייע להם לכבוש אותה, אלא האמינו למרגלים שאי אפשר לכבוש את ארץ ישראל בניגוד לדברי הקב"ה, וכשהאדם אינו מאמין להבטחת ה' יתברך זהו "בכיינות", ומה היא השייכות בין דבר זה לכל צרה ויסורים שבאים לאדם, שרצון ה' יתברך שהאדם יתפלל ויבקש ועל ידי זה הוא יתקשר ויתחבר לה' יתברך.

פרק ד'

**האם שייך שהאדם יודה לה' יתברך על
ישועה שעדיין לא קיבל, והאם אז ה' חייב
לתת לו את הישועה?**

בספר שערינו בתודה עמוד 229 כתב: "ויש על זה עוד עצה, שעל כל הטובות ועל כל הישועות שהאדם צריך, יודה מראש, מתוך אמונה ובטחון בבורא עולם, ואז בורא עולם יתן לו את אותם ישועות, כפי שהוא מאמין. זאת אומרת - אדם שרוצה לפעל ישועה בעתיד, להשלים איזה חסרון שיש לו, שיודה על זה מראש: 'בורא עולם! תודה לך על הישועה שתתן לי, או על החסרון שתמלא לי!' וכך ירבה בהודאה, עד שיפעל בקשתו. כי ישנם שני דרכים למלא חסרונו: על ידי בקשה, או על ידי שמקדים תודה, והדרך של הודאה היא פועלת יותר, ופועלת תמיד. כי על ההודאה אין קטרוג, ואלו על הבקשה יתכן שיהיה קטרוג. וצריך שתהיה ההודאה באמת ובאמונה, כי אם ישתמש בהודאה בתור פטנט, בלי באמת להאמין שהכל לטובה, הוא לא יפעל.

זה נכון בכל מצוה שעושה ובכל דבר שיכול לעלות על הדעת, שהכל הכל רק מה'. אבל בהודאה זה שונה. כי להקדים 'תודה', זה אפשרי, ואז ה' חייב לשלם לו. כי ה' הרי אומר: 'מי הקדימני, ואשלם'. כלומר, שאם מישהו אכן יקדים את ה' יתברך, ה' ישלם לו על זה. ובכן, אם

נִקְדִּים לְהוֹדוֹת לַה' עַל מַה שֶּׁהוּא יַעֲשֶׂה אִתָּנוּ בְּעֵתִיד, אִזּוֹ ה' כְּבִיכּוֹל
יִצְטָרֵף לְעַמּוּד בְּהִתְחַיְבוּת שְׁלוֹ, וּלְשִׁלָּם."

דבר זה הוא טעות גמורה, אמנם מצאנו בספרים עניין זה לגבי הגאולה הכללית שהקב"ה הבטיחנו שבוא תבוא ללא שום ספק וממילא ניתן להקדים ולשיר ולהודות על כך גם לפני הגעתה, אך לא מצאנו בשום מקום ששייך להודות על ישועה פרטית מסוימת שעוד לא קרתה כשייתכן שרצון הקב"ה הוא באופן אחר, ומניין לאדם שאכן הקב"ה יקבל את בקשתו ויתן לו את הישועה הזאת, ושמה יודע הקב"ה שדבר זה אינו טוב בשבילו כעת. והרי במקומות אחרים הוא כותב שהאדם צריך להודות לה' על הצרה כי זהו הטובה האמיתית שלו, אם כן אם עד עתה היה זה לטובתו שלא יקבל את הישועה, ומניין לו שכעת טובתו היא שכן יקבל את הישועה.

ובפרט מה שכתב שדרך זו פועלת תמיד, וה' יתברך חייב לשלם לו, הרי זהו שטות גמורה, והקב"ה אינו חייב כלום לאף אדם, והראיה שהביא מהפסוק "מי הקדימני ואשלם" אינה ראייה כלל, כי לא הבין כלל את פירוש הפסוק, ועיין שם במפרשים ובמדרש רבה ויקרא פרשה כז פסקה ב שמפרשים: "מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מילל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית וכו'", והיינו שהקב"ה אינו חייב כלום לאף אדם, כי כל המצוות שאנו עושים זהו רק אחרי שהקב"ה נתן לנו את הדברים שעל ידם נעשים המצוות, ואם כן כל שכן שמי שהקדים להודות לה' קודם שהביא לו ה' את הישועה שהקב"ה אינו חייב לו כלום, וכפי שמוהר"ן מברסלב מביא פסוק זה לעניין זה בליקוטי מוהר"ן תורה ב', ואדרבא יתכן שיש בזה כעין חוצפה כלפי שמיא שהאדם עושה כביכול תחבולה שתחייב כביכול את הקב"ה למלאות את רצונו.

שער ו'

עניני שלום בית

פרק א'

האם אסור להעיר לאשה שום הערה קטנה
בשום ענין, אפילו אם תעשה את העוון
החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר?

א

בהקדמת הספר בגן השלום כתב: "לפני כשלישים שנה, כשהייתי בחור צעיר, בקשתי ממורי ורבי, הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שיְדְרִיף אותי לקראת הנשואין שלי, והרב נתן לי שתי עצות קצרות - אִבֵּל יסודיות, שֶהֲתַבָּרַר שֶהֵן כּוֹלָלוֹת אֶת כָּל הַחַיִּים. סֵפֶר זֶה לְמַעֲשֵׂה נֹבֵעַ כֵּלֹּ מִשְׁתֵּי עֲצוֹת אֱלֹהִי, שֶקִּבְלָתִי אוֹתָן וְהִתְבּוֹנְנָתִי בָּהֶן וְעִבְדָּתִי לְקַיֵּם אוֹתָן, וּמֵהֵן זְכִיתִי לְהַפִּיק אֶת כָּל הָעֲצוֹת הַנּוֹפְלוֹת לְשֵׁלוֹם בֵּית, שְׂאֵלָפִים וּרְכֻבוֹת שֶׁל זִגְגוֹת נִצְלוּ עַל יָדָם מִהַחַיִּים הַמָּרִים שֶׁל חֹסֶר שְׁלוֹם בֵּית, מְרִיבוֹת, צַעַר, גְּרוּשִׁין, סִבָּל וְאַמְלָלוֹת, וְזָכוּ לְחַיִּים מְאֻשְׂרִים וְשִׁלְמִים".

ובהמשך שם כותב: "בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר לְרַבִּי וּמורי הרב אליעזר ברלנד שליט"א, שֶחֲבוֹר זֶה נֹבֵעַ יְשִׁירוֹת מִבֵּית מְדֻרְשׁוֹ וּמִהֲדַרְכָּתוֹ הַעֲמֻקָּה".

ובספר בגן השלום פרק ג' כתב: "כאן אנו נוגעים באותה נקדה יסודית ביותר בכל שלום הבית: אסור לבעל להעיר לאשתו שום הערה בשום ענין.

ראשית צריכים לדעת, שברוחניות, שרש נפשה של האשה הוא הכבוד, וכל החיות והשמחה שלה - תלויים בכבוד של בעלה אליה. לכן כל פגיעה שפוגע בכבודה פוגעת בה בשרש, מחלישה את חיותה, ויכולה מממש להמית אותה ברוחניות ובגשמיות.

הפגיעה הגדולה ביותר שיכולה להיות לכבודה העצמי של האשה, הן ההערות של הבעל. אפלו אם הוא מעיר לה בעדינות המרבית, וכל שכן אם מעיר לה בדרך של הקפדה או בזיון. כי כל אשה רוצה להראות בעיני בעלה כמשלמת - זהו כבודה וזו שמחתה, וזה הבטחון שלה. וכאשר הבעל מעיר לאשתו הערות, זה הורס לה את אותו הדמוי העצמי המשלם ואת כל הבטחון העצמי. כי כל הערה פרושה שהיא לא משלמת בעיני בעלה, ובשבילה פרושו שהיא לא שווה כלום בעיניו. לכן אין דבר גרוע יותר מזה והיא מממש לא יכולה לסבל את חיייה.

את היסוד שהערות הן ההפך הגמור מהכבוד, אנו לומדים מהלכות כבוד אב ואם וכבוד רבו. האם מתר לאדם להעיר לאביו? להעיר לאמו? להעיר לרבו? בודאי שלא, זוהי פחיתות כבוד נוראה. לכן מובא בהלכה שאף אם רואה הבן את אביו עובר על התורה, לא יעיר לו על כך. הצורה היחידה שמותר לו להעמידו על טעותו, היא לבוא בעקיפין ולומר לו: אבא, כך וכך למדתי בתורה, ואם יבין אביו - מה טוב, ואם לאו - לאו.

ממילא אנו נלמד את זה לענין האשה, שזהו כבודה שבעלה לא יעיר לה בשום פנים, ובאשה ישנה עוד תוספת לכבודה, יותר מלאב או לרב, שגם בעקיפין אסור להעיר על ידי שאומרים לה: כך וכך למדתי - אלא ישנה דרך אחרת לתקן את הטעויות שהיא עושה, שאותה נלמד בהמשך.

ראשית, נשאל שאלה: מאחר וכל דבר בעולם הוא בהשגחה פרטית, והכל מכון בשביל תקון האדם והעולם, אם כן, בודאי ישנה סבה ומסר במה שטבע הבורא באשה את התכונה הזו, שהיא אינה מסגלת לסבל שום הערה. מהי הסבה? מהו המסר? מדוע טבע הבורא באשה רגישות כזו? מדוע לא נתן לה נפש המסגלת לקבל תוכחות?

התשובה לשאלה זו היא על פי מה ששמעתי מפי רבי ומורי, הרב אליעזר ברלנד שליט"א. כשהייתי בחור צעיר, בקשתי מרבי שידיה אותי בנושא שלום בית. הרב נתן לי שני יסודות:

יסוד ראשון - בשם האריז"ל - האשה היא מראה של הגבר. לכן אני צריך לדעת, שכל מה שאני רואה באשתי, אינה חסרון וכיזא בזה, יש בזה מסר בשבילי.

יסוד שני - שלא אעיר לאשתי שום הערה, אפלו אם תעשה את העוון החמור ביותר או את הדבר הנורא ביותר.

שני יסודות אלו תלויים זה בזה. כי מאחר וכל חסרון שרואה אצל אשתי, הוא החסרון שלו, ממילא אין לבעל לנסות לתקן את החסרונות אצל אשתו על ידי הערות או תוכחות, אלא להתבונן בעצמו, לחפש לראות כיצד הוא בעצמו נגוע באותם חסרונות ולתקנם, ואז ממילא ישתנה הדבר גם אצל אשתו.

וזו התשובה העקרית לשאלה: כיצד יתקן הבעל את אשתו? שידע נאמנה, שאם יתקן אצלו, זה יתקן אצלה מבלי שיאמר לה ולו מלה אחת בנושא!

וכן הדברים מבקרים לאור דברי רבנו האריז"ל, שאמר שכל הנשים הן מתקנות, והסבה שחזרו בגלגול נוסף, היא רק בגלל שהכריחו אותן משמים, לרדת לזה העולם השפל על מנת לתקן את הבעל שלהן.

היסוד שאשתו של האדם היא המראה שלו, הוא הדבר הראשון שמביא את האדם לא להעיר לאשתו שום הערה בתכלית, כי בכל פעם שרואה איזה דבר שאינו כשורה אצלה, מיד הוא מחפש אצל

עצמו מה הוא צריך לתקן, שהרי מה שהוא רואה אצלה, זו הבגואה שלו שמשתקפת בה כביראי.

ואם ישאל הקורא: הכל טוב ויפה בתאוריה, אבל איך אפשר בפעל להתעלם מחסרונותיה של אשתו? האדם אינו מלאה, וסוף כל סוף ישנם דברים שמצערם אותו, מציקים לו, ואם לא יעשה משהו ורק ישתק וישתק, בסוף זה עלול להתפרץ החוצה. איך בכל זאת נתן לתקן את אותן הטעויות החוזרות ונשנות, שהאשה עושה הן בגשמיות והן ברוחניות? האם אין שום דרך לקרב את האשה, לתקן אותה, להחזיר אותה בתשובה וכו'? והאם אין זה חיוב? הלא אמרו חז"ל בפרוש, שהבעל צריך להזכיר את בני ביתו, ואם לא עושה כן, הוא נתפס בעונם, וכן מתבקש הדבר מצד הישר, שלא יעמד הבעל מנגד ויניח לאשתו להכשל בטעויות, וכל שכן בעונות. אם כן, מה הדרך?

התשובה לשאלות אלו: שהאשה היא מראה של הבעל, וכמו במשל המראה - האם מתקנים במראה מה שעקם? לכן הבעל חייב לדעת שבאמת לאמתה, הוא לא צריך לתקן את אשתו, ולכן אין לו מה להעיר לה שום הערה, אלא יסתכל במראה, ויראה מה עליו לתקן אצל עצמו, ...צא לעבודה! וידע בודאות גמורה, שאם יתקן אצלו, זה יתקן אצל אשתו!

לכן זו הנקודה היסודית והעקרית כאן, שיידע הבעל היטב, שכל החסרונות, הטעויות, הפשלונות וכו' של אשתו - כלם באים להראות לו מה הוא צריך לתקן אצלו, ואף אם נגרם לו נזק וצער בגינם, אלו יסורים שמגיעים לו על פי דין, והדבר היחיד שהוא צריך לעשות, זה תשובה.

ועוד, לא זו בלבד שאין לו להעיר לה על חסרונותיה, אלא הוא צריך לראות אף ורק את הטוב שבה, וידע: אשתו היא באמת מצד עצמה, כלה טובה, וכל הדברים הטובים שיש בה - הם באמת שייכים לה, ואלו החסרונות שרואה בה - הם לא שייכים לה בכלל, אלא אלו החסרונות שלו... והיא בסך הכל מסכנה, שצריכה לסבל חסרונות אלו בשבילו, כדי שהוא יתעורר לתשובה."

ובספר בריתי שלום לנשואים עמוד 322 כתב: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! אָנָּה
תִּרְחַם נָא עָלַי, שְׁלֹא אֶעִיר לְאִשְׁתִּי שׁוֹם הָעֶרְה בְּפֶרֶט בְּעִנְיַי הַקְּדוֹשָׁה
וְתִקּוֹן הַבְּרִית, וְתִרְחַם נָא עָלַי, שְׁלֹא אֶעִיר לָהּ שׁוֹם הָעֶרְה בְּכָל מָה
שֶׁשִּׁיךְ לְצִנְיָנוּת שְׁלָהּ".

דבר זה הוא נגד ההגיון מצד עצמו, לומר שהדברים הטובים שיש לאשה הם
שייכים לה, והחסרונות שלה הם בגלל הבעל, ואם אכן כדבריו שהאשה היא רק
מראה של הבעל, הרי גם הדברים הטובים שלה הם בגללו, ואיך שייך שתהיה מראה
שלו רק בחלק השלילי ולא בחלק החיובי. ולמעשה לפי דבריו שהאשה היא רק
מראה של הבעל, נמצא שאין לאשה שום בחירה, ולא תקבל שכר או עונש על
מעשיה, כי כל החסרונות שלה הם רק חסרונות של הבעל, וממילא מדוע שתצטרך
להתאמץ בעבודת ה', ודבר זה הוא נגד השכל ונגד היסוד הברור של התורה שעליו
עומדת כל עבודת האדם וכל התורה כולה, שלכל אדם, בין איש בין אשה, יש בחירה
ויש שכר ועונש, ולא שייך כלל לומר שאחד הוא מראה של חבירו, ואינו אחראי על
מעשיו. ואין בנמצא בשום מקום בדברי האריז"ל שהאשה היא מראה של הבעל,
וחס ושלום לתלות דברי שטות והבל כאלו באריז"ל. ומצינו בכל ההיסטוריה מאות
רבות של מקרים של בעל צדיק ואשה רעה וכן בעל רשע ואשה צדיקה, ואין צורך
להאריך בזה.

וכבר נאמר בספר יחזקאל פרק יח: "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת, בֵּן לֹא יִשָּׂא בְעוֹן
הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הַבֵּן, צְדָקָת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרָשָׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה",
ומבואר שלא שייך כלל דבר כזה שאדם יענש על מה שלא עשה, והלא לפי דבריו
האשה אינה אשמה כלל במעשיה הרעים כי זהו בגלל הבעל, והבעל גם כן לא יענש
על מעשים אלו כי לא עשה אותם, אם כן נעשה העולם הפקר ח"ו.

וכבר כתב הר' שלום ארוש בעצמו כי דבריו נובעים מדבריו של אליעזר ברלנד,
אשר כבר נתפרסם קלונו ברבים ונפסק עליו על ידי שלושת בתי הדין החשובים
בארה"ק שהוא חוטא בחמורות שבחמורות, ודעותיו והשקפותיו מוטעות וכוזבות,
וכמה מגוחך הדבר לבנות תלי תילים של הדרכות בעניין שלום בית על מי שידוע
לכל כיצד ברח מאשתו למקום מסתור למשך שבועיים וביזה אותה מסוף העולם
ועד סופו כשסיפר ברבים שכלאה אותו בניגוד לרצונו במשך עשר שנים עד

שהוכרח לברוח ממנה וכו' כנודע לכל, ובזה נבין כי רובם של השיבושים שבדברי הר' שלום ארוש נובעים ונמשכים ממה שקיבל מרבו אליעזר ברלנד, וכל עוד לא יכריז הר' שלום ארוש ברבים כי אליעזר ברלנד הוא חוטא ומחטיא ויש להתרחק ממנו והוא מבטל לחלוטין את כל מה שקיבל מאליעזר ברלנד במשך כל השנים ומבין שהדברים אינם נכונים ויעמול לשרש כל שמץ וזכר מהשפעתו הקלוקלת, ויבטל עצמו לגמרי לתלמידי חכמים אמיתיים שקיבלו את יסודות ברסלב הנכונים מדור לדור, הרי שיש להיזהר מאוד שלא לקבל וללמוד את עצותיו והדרכותיו.

ומה שהביא בשם האריז"ל שכל הנשים הם מתוקנות, ובאו בגלגול רק בשביל לתקן את הבעל, הנה לא נאמר כן באריז"ל, אלא האריז"ל כתב בשער הגלגולים פרק כ' שהנשים שחטאו אינם באות בגלגול אלא מקבלות את ענשם בגיהנום, אך לפעמים הם כן באות בגלגול, וזהו כשהבעל חטא והוצרך לבוא בגלגול, שאז מורידים גם את אשתו בגלגול יחד עמו לטובתו, ובפשטות כוונתו שתהיה יחד עמו בעולם כדי לעזור לו ולהיות עזר כנגדו, ואז יוכל לתקן את מה שקלקל, כי זה תפקיד האשה, לעזור לבעלה כדי שיוכל לעסוק בעבודת ה'. והנה לפי דברי האריז"ל אין הכרח שהאשה היא מתוקנת, כי יתכן שהיא נשמה חדשה שלא היתה קודם לכן בעולם ולא באה בגלגול, ואין שייך לומר שכל הנשים הם מתוקנות, ועוד שאף במקרה שהיא באה בגלגול כדי לסייע לבעלה, אין זה אומר כלל שהיא המראה שלו וכל חסרון שיש לה זה בגללו, שהרי הדבר פשוט וברור לכל בר דעת שגם אם אכן היא לא באה לעולם בשביל לתקן את הגלגול הקודם שלה, הרי שבגלגול הזה עצמו ודאי יש לה בחירה, ויש לה תאוות, ויש לה יצר טוב ויצר הרע, והיא מחוייבת לקיים את כל המצוות המוטלות עליה, ומאז שנולדה ועד שנישאה ולאחר מכן בוודאי יכולה לקלקל מעשיה ולהרבות בחטאים ועוונות, וגם לבעל יש בחירה, וגם הוא יכול לקלקל מחדש דברים שלא קלקל בגלגול הקודם והוא יענש על כך, כמבואר להדיא בדברי האריז"ל בשער הגלגולים, ואם כן מה שייך לומר שאם יש לבעל חסרון בגלגול זה, לדוגמא שהוא כועס או שהוא מחלל שבת, לומר שזה גורם שלאשה יהיה את החסרון הזה בגלגול הזה, ומה זה נוגע כלל לכך שהוא בא לעולם לתקן איזה דבר שפגם בגלגול הקודם. וכלל הדבר, שהמשפט שכתב שכל הנשים הם מתוקנות, זהו דבר שטות והבל שלא נזכר בשום מקום ואינם אלא דברי חנופה נבובים לנשים, ברור ופשוט שלכל אדם יש לו חסרונות, וכל אשה יש לה חסרונות ויש לה תאוות ויש לה יצר הרע, וגם אם מצד הגלגול הקודם היא מתוקנת אין זה נוגע כלל לגלגול הזה.

והנה ידועים דברי חז"ל במשנה (שבת ב' ז): "שְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לומר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשִׁכָה: עֲשֶׂיתָם? עִרְבָתָם? הִדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר!", ואמרו על כך בגמרא (שבת דף ל"ד): "אמר רבה בר רב הונא: אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' **צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה**". ופירש במאירי שם: "יזהר שלא יאמרם בכעס וטרוניא שמא מתוך יראתו יאמרו שעשו ולא עשו ויחללו את השבת אלא **ישאלם בנחת ובדרך שיכירו שאם לא עשו לא יכעס עליהם**" (והיינו כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב").

וידועים דברי רש"י על הפסוק (שמות י"ט ג'): "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", המתייחס לכללות קבלת כל התורה כולה על כלל מצוותיה שבכתב ובעל פה, "לבית יעקב - אלו הנשים **תאמר להן בלשון רכה**, ותגיד לבני ישראל - עונשים ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין".

וזוהי הוראת חז"ל הברורה והישרה שאכן חובה לכל בעל להעיר לאשתו ולעוררה על קיום התורה והמצוות והזהירות מכל חטא, אלא שיש לעשות זאת בדרכי נועם ובלשון רכה, ומעולם לא עלה על הדעת שמכיוון שנפשה של האשה רגישה יותר מנפש האיש ממילא אסור בשום מצב להעיר לה שום הערה.

ובפירוש מובא בשלחן ערוך אבן העזר סימן קע"ח: "**מצות חכמים על בני ישראל** לקנאות לנשותיהם, וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירין ופוקד דרכיהם תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון, הרי זה **חוטא**, שנאמר: 'ופקדת נוך ולא תחטא' (איוב ה, כד) וכל המקנא את אשתו נכנסה בו רוח טהרה. ולא יקנא לה מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך מריבה, ולא להטיל עליה אימה, וכו'".

ובהמשך שם מובא: "**מוכיח אותה בינו לביתה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה**, כדי להסיר המכשול ולהדריכה בדרך ישרה".

ובפלא יועץ ערך אהבת איש ואשה כתב: "**עליו מוטל להוכיחה בנועם שיח, ולהדריכה בדרכי הצניעות, ולהרחיקה מלשון הרע וכעס וקללות והזכרת השם לבטלה וכהנה סדר נשים סדר נזיקין, ולהזהירם בדקדוקי המצות, ובפרט בכל תפילות וברכות הנהנין ושמירת שבת וכדומה, ומה טוב ומה נעים ללמד לה דברי מוסר ולהגיד לה דברי חז"ל בכל הענינים הנוגעים לה וחומר שבהן, כי אז יחרד ליבה ותזהר יותר מן האיש**".

וכתב החיד"א בספר עבודת הקודש (מורה באצבע אות ח' י"א): "בפה מתוק ידריכנה לעבודת ה' ולצניעות ודרך ארץ, וירחיקנה מלשון הרע ושאר סדר נשים וסדר נזיקין, ועליו מוטל להוכיחה ולהדריכה כמו שאמרו רבותינו ז"ל".

ובגמרא שבת דף נד ע"ב מובא: "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו", ופירש רש"י "נענש על עבירות שבידן", ודבר זה נפסק להלכה ברמב"ם הלכות דעות.

ובליקוטי מוהר"ן סימן נ"ו מובא: 'יש בכל אחד מישׂרָאֵל בְּחִינַת מַלְכוּת, וְכָל אֶחָד לְפִי בְּחִינָתוֹ, כִּן יֵשׁ לוֹ בְּחִינּוֹת מַלְכוּת. יֵשׁ שֶׁהוּא שׂוֹרֵר בְּבֵיתוֹ, וְיֵשׁ שֶׁהוּא מוֹשֵׁל בְּיוֹתֵר, וְכִן יֵשׁ שֶׁהוּא מוֹשֵׁל עַל כָּל הָעוֹלָם, כָּל אֶחָד לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֵׁישׁ לוֹ... וְזֶה בְּחִינַת מְרַדְּכִי, בְּחִינַת מֶרְדּוּךְ (חֲלִין קל"ט): שֶׁהִמְרוּת, הֵינּוּ הַמַּלְכוּת, יֵשׁ לָהּ דְּרוֹר וְחִירוּת, שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהַנָּאֵתוֹ וּלְצַרְפוֹ, כִּי אִם לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ, בְּבְחִינּוֹת (עֲבֻדָּה א'): 'וְהִיטָה לָהּ הַמְּלוּכָה'. דְּהֵינּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַמַּלְכוּת לַעֲבֹדֶת הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ, דְּהֵינּוּ לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּכְנָעִים אֵלָיו, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בְּחִינּוֹת הַמַּלְכוּת שֵׁישׁ לוֹ בְּאַתְגָּלִיא וּבְאַתְפָּסִיא. הֵן אִם הוּא מוֹשֵׁל בְּבֵיתוֹ, צָרִיךְ לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מְמִשְׁלָה יוֹתֵר, מְטַל עָלָיו לְהַזְהִיר יוֹתֵר וְיוֹתֵר אֲנָשִׁים, לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שְׁלוֹ... כֵּן אֶחָד לְפִי בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֵׁישׁ לוֹ, הוּא בְּחִינַת צוֹפֵה, שֶׁמְטַל עָלָיו לְהַזְהִיר וּלְהוֹכִיחַ אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם מְשֻׁרָשׁוּ, שֵׁישׁ לוֹ בְּחִינַת מַלְכוּת עֲלֵיהֶם. וְאִם הוּא מְזַהֵר וּמוֹכִיחַ אוֹתָם, אָזִי הוּא עוֹשֶׂה אֶת שְׁלוֹ, וּמַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יִחְזָקֵאל ג'): 'צַפֵּה נִתְתִּיף לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְכוּ', וְאַתָּה כִּי הַזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא שָׁב מִרְשָׁעוֹ וְכוּ', הוּא בְּעוֹנֵנוּ יָמוּת וְאַתָּה אֶת נַפְשָׁהּ הַצֹּלֶת'. אַבְל אִם אֵינוּ מְזַהֵר וּמוֹכִיחַ אוֹתָם, אָזִי הָעֵנֶשׁ עָלָיו (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם)".

ואם כן מבואר להדיא בחז"ל ובדברי רבינו הקדוש שזהו חיוב גמור להוכיח את אשתו ובני ביתו, והטענה הטפשית של הר' שלום ארוש שהעבודה של הבעל היא לתקן את עצמו וממילא אשתו תתוקן, וזה נחשב שמוכיח אותה, הרי כל בר דעת מבין שזהו שטות והבל, כי בכל מקרה הבעל מחוייב לתקן את עצמו ולחזור בתשובה על מעשיו, אם כן מהו חיוב התוכחה שמוטל עליו, ולשם מה חידשו את חיוב התוכחה, כשבכל מקרה יש לו כבר חיוב לתקן את מעשיו. ועוד, מדוע אמרו חז"ל כל 'שאפשר לו' למחות באנשי ביתו, הרי כל אחד יכול וחיוב לתקן את מעשיו וזה לא תלוי אם אפשר לו או לא. ואם אמרו חז"ל וכל הפוסקים במפורש שהאדם חייב להקפיד על אשתו ועל בניו ולהזהירם ולהוכיחם בנחת ובדרך טהרה, וזהו

חיוב גמור, הרי שאם יבוא אדם ויטען שכוונתם היתה שיתקן את עצמו וממילא הם יהיו מתוקנים, הוא עוקר לגמרי את דבריהם, ובדרך זו ניתן לעקור את כל התורה רח"ל.

והנה ההוכחה של הר' שלום ארוש לכך שאסור להעיר לאשתו, היא על פי המובא בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח' שאף שתוכחה הוא דבר גדול אך לאו כל אדם ראוי להוכיח, וכשהמוכיח אינו ראוי להוכיח הרי הוא מעורר את הריח הרע של המעשים רעים של אלו שמוכיח אותם, אבל כשהמוכיח ראוי להוכיח הוא מכניס ריח טוב בנשמות. ואם כן הוא טוען שרק מי שהוא בעל מדריגה עצומה הוא יכול להוכיח.

ואמנם כתב בליקוטי הלכות (הלכות ציצית הלכה ה): "על ידי תוכחה יכולין לפעמים לפל יותר ח"ו, כי יכולין לעורר ח"ו על ידי זה הריח רע של המעשים רעים שעשה, שעל ידי זה נחלשת הנשמה ביותר, כמבאר בתחלת התורה הנ"ל. וכן אנו רואין בחוש שלפעמים כשאדם מוכיח את עצמו ומתחיל להזכיר את עצמו מעשים הרעים שעשה אזי שכח הרבה שנופל עוד יותר ויותר, כי נופל בדעתו מאד ויש שנפלו מאד על ידי זה, וכל זה נמשך מבחינת התוכחה שאינה פראוי שמחלשת כח הנשמה, על ידי שמעוררין הריח רע של העונות, כמבאר שם. ועל כן אין מי שיוכל להוכיח לא את עצמו ומכל שכן אחרים כי אם כשיקשר עצמו לצדיקי הדור האמתיים, שהם בבחינת משה, שיכולים להוכיח בקול התוכחה של משה, שהוא קול השיר הנ"ל, שעל ידי זה מוסיפין ונותנין ריח טוב בהנשמות כנ"ל, כי עקר התוכחה צריכה להיות בבחינת השיר של חסד הנ"ל, דהיינו להטות כלפי חסד, שהוא בחינת 'אזמרה לאלהי בעודי' הנאמר בדברי רבנו ז"ל (בסימן רפ"ב), עין שם כל הענין, שצריך האדם למצא בעצמו איזה זכות ונקודה טובה וכן בתברו, בחינת ועוד מעט ואין רשע וכו', שעל ידי זה הוא נכנס באמת בכף זכות ויכול לזכות לתשובה, על כן כל מי שרוצה להוכיח אפילו את עצמו צריך לדקדק מאד שלא יפיל את עצמו ח"ו יותר על ידי תוכחות, שלא יחליש את דעתו ונשמתו, על ידי שיזכר רק את מעשיו הרעים עד שיוכל לפל לגמרי ח"ו, על כן צריך לדקדק להטות כלפי חסד לחפש למצא בעצמו על כל פנים איזה נקודות טובות והתוכחה תהיה בדרך חסד לחזק את עצמו בהשם יתברך ולבטוח ברחמי העצומים שיש אצלו חסד כזה שגם כל מעשיו הרעים יכולין להתהפך לזכיות אפילו אם הרבה לפשע מאד מאד ימים ושנים הרבה, אף על פי כן חסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמי לעולם, כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות וכו'. והכלל, שעקר התוכחה תהיה באפן שיחזק את

עֲצְמוּ שִׁיזְכָּה לְהַתְעוֹרֵר לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַתְחִיל מַעֲמָה לְהִתְקָרֵב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ וְלֹא שִׁקְלָקֵל ח"ו יוֹתֵר עַל יְדֵי תוֹכְחָתוֹ שִׁיפֹל ח"ו יוֹתֵר, שְׂזָה נְמִשָּׁךְ מִחֲמַת שְׁנַחֲלָשֶׁת נְשָׁמָתוֹ וְכו' כַּ"ל."

אם כן מבואר מדברי רבי נתן, שאין כוונת רבינו שלא להוכיח כלל, אלא להוכיח באופן כזה שהאדם יתעורר להתקרב לה' יתברך, ולא באופן שישבור וייאש את האדם, והיינו להוכיח מתוך אהבה ורצון טוב, ולפעמים נדרש לה שיקדים ויחמיא לה וישבח אותה הרבה על הנקודות הטובות שלה, ויעיר לה לא מתוך כעס ואיומים, אלא בדרכי נועם כמה כדאי לתקן דבר זה, ויסביר לה את חשיבות הדבר ומעלתו, וכגון במקום לומר לה: 'כמה זה חמור כשאת לבושה בצורה כזאת', יאמר לה: 'כמה זה ישמח אותי אם תלכי בצורה צנועה יותר, כמה שפע יהיה לנו בזכות זה, כמה נחת רוח תעשי בכך לקב"ה', וכדומה. ובדואי גם התוכחה הזאת צריכה להיות רק בזמנים מסויימים ורק בדברים שמוכרחים להעיר, כפי שאמרו חז"ל שצריכה להיות באשה בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת, וכן שתהיה באופן ובזמן שרואה שהתוכחה תביא תועלת ומסתבר שהדברים יתקבלו, שכן מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. וממילא בזה מתבטלות גם כן שאר הטענות שכתב הר' שלום ארוש שם, שלא הביא להם מקורות, אלא המציא אותם מסברתו או ממה שקיבל ממורו ורבו המפורסם ברשעו, שההערות לא מועילות, וכן שההערות מעליבות, וכן שההערות מורידות לה את הדימוי העצמי, ושהמוכיח את אשתו עלול להיכשל בכעס ובהלבנת פנים ובאונאת דברים, ולפי מה שמבאר רבי נתן נמצא שכל טענותיו מתבטלות, כי כשמוכיחים באופן כזה שהתוכחה היא מתוך אהבה, ובאופן שמסביר בלשון נעימה ורכה כמה תועלת ורווח יצא לה מההתחזקות בדבר זה, בודאי שלא שייכות טענות אלו.

וביותר כשנתבונן בענין זה, הרי לפי שיטתו של הר' שלום ארוש נמצא שגם האב אסור לו להוכיח את בנו והמלמד אסור לו להוכיח את תלמידיו, ואם כן בטלה כל מצות חינוך הבנים והוראת התלמידים ח"ו.

והנה ענין זה של להעיר לאשתו מתחלק לשני חלקים, בענינים גשמיים ובענינים רוחניים, ובשניהם כותב הר' שלום ארוש שאסור לאדם להעיר לאשתו בשום אופן, ונבאר את הטעות שבשתי החלקים.

הנה בעינינו רוחניים ההערות הם בשביל להדריכה ולכוונה בדרך נכונה, כדרך משפיע ומקבל, כידוע שהאיש והאשה הם בבחינת שמש ולבנה, שהלבנה היא בחינת ספירת ה'מלכות' שאין לה כלום מעצמה אלא מה שמקבלת מהשמש, וכך גם האשה צריכה לקבל מבעלה, ולכן הוא מעיר לה בדרכי נועם ומתוך אהבה וחיבה ומראה לה את הדרך הנכונה, ובדרך כלל אין זה צריך להיות באופן שאומר לה שלא התנהגה כראוי, אלא מסביר לה את דרך ההנהגה הראויה ואת חשיבותה ומעלתה וכמה היא מביאה תועלת, וממילא האשה תשנה את התנהגותה.

ולענין עניינים גשמיים, שהוא מעיר לה על דברים המפריעים לו, בזה גם כן אין שייך לומר שלא יעיר לה כלל, שהרי אם האשה עושה דבר שמפריע לו איך שייך שלא יעיר לה כלל, וכי הוא מלאך שיכול לסבול כל מה שיעשו לו, ואם ישתוק ויסבול הרי ליבו יתמלא ברגשות כעס ושנאה כל הזמן, ואשתו לא תוכל לתקן את הדבר כי אינה יודעת כלל שדבר זה מפריע לו, ואם כן אדרבה העצה הנכונה היא שישב עם אשתו ויסביר לה באופן יפה שדבר זה מפריע לו, ואז כשהקשר ביניהם הוא קשר נכון של אהבה ואחוה היא בוודאי תרצה לתקן את הדבר, ואם הוא בדבר שיש ביניהם חילוקי דעות, שהבעל טוען שהדבר מפריע לו והאשה אומרת שקשה לה מאוד לשנות דבר זה, צריך למצוא את שביל האמצע כיצד לעשות פשרה באופן שכל אחד יבוא לקראת חברו, וכך הוא גם להיפך כשהאשה מפריע לה דבר שהבעל עושה בעינינו גשמיים.

ובעינינו גשמיים ודאי שייך לומר שהאשה היא מראה של הבעל, ולכן הוא חייב לסבול את כל מה שתציק ותפריע לו ואסור לו להעיר לה כלום, וכי בגלל שאכן הבעל אינו מושלם ועשה עוונות וחטאים הוא צריך לסבול את כל מי שמציק לו ומפריע לו ואסור לו להעיר יפה ולבקש ולהסביר שדבר מסויים מפריע לו, וכן להיפך כשמפריע משהו לאשה, והלא זהו דבר הגיוני ומקובל ומובן שמכיון שהבעל והאשה חיים שניהם באותו בית ולפעמים יש לכל אחד אופי שונה, ויש דברים שמפריעים לזה או לזה, עליהם לדבר יחד על דברים אלו בנחת ובנועם, ולמצוא את דרך האמצע כיצד להתחשב אחד בחבירו באופן שלא יפריעו זה לזה. וזהו גם בלא הענין החשוב של שלום בית, אלא מצד החיוב של ואהבת לרעך כמוך, שכל אחד צריך להזהר שלא להפריע לחבירו. וכשיש אהבה אמיתית ביניהם ודאי שיוכלו למצוא את הדרך לבוא אחד לקראת השני באופן ששניהם יהיו מרוצים.

וראה מה שכתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק טו: "ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת בתאוות לבו ומרחקת כל שישנא". ואם כן בודאי מובן מדברי הרמב"ם שכשמפריע לבעל משהו שאשתו עושה, מותר לו להעיר לה בעדינות ובדרכי נועם ולהסביר לה מדוע הדבר מפריע לו. וכמו שכתב הרמב"ם שם שיהיה מכבדה ואוהבה ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רוגז.

ובספר מנורת המאור לר"י אבוהב (אות קע"ו) כתב: "אף על פי שהאשה היא בת זוגו של אדם, אל תחשוב בעיניה לבעלה כחבר, אלא כאדון. ועל זה אמר המשורר: 'כי הוא אדניך והשתחוי לו' (תהלים מה, יב). והאשה תאהב לבעלה והוא ימשל בה, שנאמר: 'ואל אישך תשוקתך' וגו' (בראשית ג, טז). ואם יהא בעיניה כאדון יאהבנה ותהא בעיניו כאחות. כי מצינו לשרה שקראה לאברהם אדון, שנאמר: 'ואדוני זקן' (שם יח, יב)".

ובפלא יועץ ערך אהבת איש ואשה כתב: "ביותר יגדל החיוב על האשה לאהוב את בעלה ולכבדו כמלך בגדוד ולירא ממנו ולמלאת חפצו ורצונו בכל כוחה, וכל מגמתה ודעתה צריכה להיות להשתדל לרדת לסוף דעת בעלה ולדעת מה חפצו ולעשות רצונו כרצונה למען תמצא חן בעיניו".

ועוד כתב שם: "זה כלל גדול כי יהיה ריב בין אנשים או בין איש לאשתו והאחד היה פוטר מים ראשית מדון ויצא מן השורה ופער פיו לבלי חוק - לו בכוח יגבר שכנגדו שלא להשיבו דבר בשעת כעסו מטוב עד רע אלא ימתין עד יעבור זעם ואחר עבור יום או יומים אז יוכיחו על פניו בשלום ובמישור ובלשון רכה ויאמר לו: מדוע ככה עשית? מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי וכעסת עלי גם כעס על לא חמס בכפי? הייטב בעיני ה'".

הרי מבואר להדיא שאף שבמקרים של התפרצות כעס קשה על הבעל לקבל בדומיה את צעקות אשתו וכעסה ולהבליג בשעת מעשה, וכמו שאמרו חז"ל: 'אל תרצה את חברך בשעת כעסו', אך לאחר יום או יומיים עליו לדבר עמה בלשון רכה, ולברר יחד עמה את הדברים מדוע כעסה עליו, וכיצד ניתן לפתור את המצב.

ומה שטען הר' שלום ארוש שכיון שהאדם צריך לכבד את אשתו, ממילא זהו כמו בן שמכבד את אביו ותלמיד שמכבד את רבו שאסור לו להעיר לו, ועוד הוסיף

וכתב שלענין אשתו זה חמור יותר, שאסור אפילו להגיד לה: "כך כתוב בתורה", הנה אלו דברי שטות והבל ועקירת התורה ממש, שהרי אף אם אמנם הבעל צריך לכבד את אשתו, אבל הרי הכבוד שהאשה צריכה לכבד את בעלה הוא הרבה יותר, וכמו שכתב הרמב"ם שצריכה לכבדו יותר מדאי ולירא ממנו ולהחשיבו כשר ומלך וללכת לפי רצונו ולהרחיק כל מה שישנא, ולגבי הבעל לא כתב הרמב"ם כלל דברים כאלו, שצריך לירא ממנה ולהחשיבה כמלך או שר עליו, אם כן ברור מדבריו שהאשה היא בבחינת התלמיד והאיש הוא בבחינת הרב, ואם כן אולי היה ניתן ללמוד להיפך שאסור לאשה להעיר לבעל, אלא שגם זה אינו נכון כמו שיתבאר לקמן, אך בודאי שלא ניתן להפוך את היוצרות ולהחשיב את האשה כאבא ורב ואת הבעל כבן ותלמיד, שזהו דבר שאינו מתקבל על הדעת והיפך התורה הקדושה. וכמבואר בכל ספרי הקבלה שהבעל הוא בבחינת משפיע והאשה היא בבחינת מקבל, וזה שהבעל צריך לכבד את האשה אינו סותר כלל שצריך להעיר לה בדרך כבוד ובדרך של חיבה בעת הצורך.

ואמנם כשנתבונן נראה שטעה כאן הר' שלום ארוש טעות גדולה מאוד, כי האיסור שלא להעיר לאביו ולרבו ושלא להוכיחם, זהו מצד חיוב **מורא** ולא מצד חיוב **כבוד**, כמבואר בשולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ: "איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו וכו'", ולגבי חיוב כבוד מובא שם: "איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתננו לו בסבר פנים יפות". אם כן ממילא כל הטענה שלו בטלה ומבוטלת, כי לבעל אין שום חיוב לירא מאשתו, ואדרבה מבואר ברמב"ם שרק על האשה לעמוד מול הבעל ביחס של יראה ולא מצאנו בשום מקום להיפך, אם כן איך שייך כלל לומר שיהיה אסור לבעל להעיר לאשתו. ואם כן אנו רואים שהר' שלום ארוש הפך את היוצרות, שכפי האמת כמבואר ברמב"ם הבעל צריך לכבד את האשה אבל האשה צריכה לכבדו יותר וגם לירא ממנו, כי הבעל הוא בבחינת המשפיע והאשה היא בבחינת המקבל, אבל לדברי הר' שלום ארוש הבעל צריך להתבטל לאשה ולא להעיר לה כלום ולקבל את כל דבריה (וכפי שיתבאר גם בפרק הבא). ולמעשה זהו שיטת הגויים והחילוניים שהבעל צריך להתבטל לאשה, היפך דעת התורה שהאשה צריכה להתבטל לבעל.

ובהמשך שם מביא הר' שלום ארוש כביכול ראייה ליסוד זה שהאשה היא מראה מדברי החסד לאברהם, ונביא כאן את דברי החסד לאברהם (מעין ד - נהר מח): "דע שספר שיר השירים מדבר בענין חתן וכלה, החתן רומז לשכינה והכלה לישראל, וידוע כי כל מדותיו יתברך מדה כנגד מדה וכפי המדה שמתנהג עם הקדוש ברוך הוא, אשתו מתנהגת עמו, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל: 'זכה - עזר, לא זכה - כנגדו', שמורדת בו כמו שהוא מורד בקונו, וזה הסוד לא שייך אלא דווקא לצדיקים. ולזה כל בן תורה שאין אשתו נשמעת לו אין ראוי להתרעם עליה כי הוא דאפסיד אנפשיה. אמנם הרשעים דרך טבע הוא שנשמעות להם שמתיראות מהם". והנה החסד לאברהם כותב רק שכשהאדם אינו מתבטל כלפי הקב"ה גם אשתו אינה מתבטלת כלפיו, ולכן כשמורד בהקב"ה אשתו מורדת בו, ולכן כשרואה שאשתו מורדת בו צריך לתקן את מעשיו, וזהו למעשה היסוד הידוע המובא בגמרא שכשלא זכה האשה היא כנגדו. אך אין זה אומר כלל שלכן כל החסרונות שיש לאשה זה בגלל הבעל, ורק לענין הביטול לבעל נאמר דבר זה (וגם זה לא נקרא שהיא מראה שלו, כי אם היתה מראה שלו וכל חסרון שלו גורם שיהיה אותו חסרון אצלה, הרי כשהוא מורד בהקב"ה היתה האשה גם כן צריכה למרוד בהקב"ה ולא בו). וכמו כן אין זה אומר שלכן אסור לבעל להעיר לאשה כשהיא עושה משהו שמפריע לו, שהרי באופן רגיל מדברים על אשה כשרה שעושה רצון בעלה ואינה מורדת בו ואם כן מדוע שלא תשמע בקולו כשיסביר לה באופן נעים ומתוך אהבה ואחוה שהדבר מפריע לו. אלא שאם הוא רואה ששום דבר לא עוזר והיא ממשיכה למרוד בו הוא צריך לקבל זאת באהבה ולתקן את מעשיו.

וגם לפי דברי החסד לאברהם, כשאדם רואה שאשתו מורדת בו, הרי מלבד ההשתדלות הרוחנית שצריך לתקן את מעשיו הוא צריך גם לעשות השתדלות גשמית, לבדוק מה הבעיה שלכן היא כועסת עליו ואינה רוצה להתבטל אליו, כי ודאי שאם אינו מתייחס אליה כראוי ואינו מכבדה ואינו מתחשב בדעתה הרי היא תמרוד בו בלי קשר לכך שהוא מורד בהקב"ה או לא.

וכשנתבונן עוד יותר נראה כי אדרבה, אם נאמר שהאשה היא מראה של הבעל זה דוקא מחייב את הבעל להעיר לה ולכוונה בדרך הנכונה, כי האשה היא כדוגמת הלבנה שמקבלת מהחמה, ולכן צריך הבעל להעיר לה ולהשפיע לה דעת וחכמה ויראה ואז היא תעשה כעין מראה לבעל, ויראו בה את מה שהשפיע בה הבעל, אבל אם הבעל אינו מעיר לה כלום ואינו מתערב כלל בהנהגותיה ודרכיה, איך

תיעשה מראה שלו ואיך תקבל ממנו. וכמו שעיקר השפעת הרב לתלמיד היא על ידי דיבורו, שמדריכו ומסביר לו את הדרך הנכונה, ואז התלמיד נעשה כעין מראה של הרב, שרואים על ידו את גדולת הרב, כך גם עיקר השפעת הבעל לאשה הוא על ידי דיבורו. (וכמובן שגם כשהבעל מדריכה ומשפיע בה אין זה מחייב שכל חסרונותיה הם חסרונות של הבעל, והרבה פעמים החסרון הוא במקבל שאינו רוצה להתבטל ולקבל כראוי מהמשפיע).

והנה ה'ר' שלום ארוש שהעתיק את דברי החסד לאברהם וסילף את כוונת דבריו, התעלם לגמרי או לא ידע כלל שמחבר זה כתב להדיא את ההיפך הגמור מכל הדרכותיו, שכן כתב בספרו חסד לאברהם מעין ד' נהר מ"ח: **"צריך שיתנהג הבית על פי האיש ולא על פיה, שאוי לבית שמתנהג על פי אשה, שהאשה מסטרא דשמאלא וכאילו מתנהג על פי מידת הדין הקשה, ולא יחסר חולי לאותו הבית ועניות גם כן ודבר אחר. ואשרי הבית שמתנהג על פי האיש, שכל בית המתנהג על פי האיש כאלו מתנהג על פי מדת הרחמים, ואין מקרה רע ופגע רע יקרה באותו הבית, מפני שהשכינה שורה בבית המתנהג על פי מדת הרחמים"**.

ב

בספר בגן השלום פרק ג' כתב: **"יסוד זה הוא כל כף ברור ומחולט, עד שִבְכָל פֶּעַם שִגְבֵר בָּא אֵלַי וּמִסְפֵּר לִי שְׂאִין לוֹ שְׁלוֹם בֵּית, וּמִתְאַר לִי אֶת הַבְּעִיּוֹת שֵׁישׁ לוֹ עִם אִשְׁתּוֹ, וּמִסְבִּיר לִי מַה הֵם לְדַעְתּוֹ הַגּוֹרָמִים לַבְּעִיּוֹת שְׁלוֹם הַבֵּית שְׁלוֹ, הָאֶחָד מִתְלוֹנֵן עַל עֲגִיזָה וְהַשֵּׁנִי עַל עֲגִיזָה אַחֵר וְכו', אִז, כְּמוֹכֵן, שְׂאִנִּי מִקְשִׁיב לְכָל דְּבָרָיו, אֲבָל אַחֲרַי שִׁגְמַר לְדַבֵּר, אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: שְׁמַעְתִּי אוֹתָהּ, וְתִדַּע שֶׁכָּל הַסְּבוֹת שְׂאִמְרַתְּ שִבְגָּלְלוֹן אִין לָהּ שְׁלוֹם בֵּית, אִינֵן כְּלוּם. הַסְּבָה הַעֲקָרִית שִבְגָּלְלָהּ אִין לָהּ שְׁלוֹם בֵּית, הִיא, מִשּׁוֹם שְׂאִתָּהּ מְעִיר לְאִשְׁתָּהּ, אִתָּהּ מְבַקֵּר אוֹתָהּ וּמוֹכִיחַ אוֹתָהּ!**

עוד לא קרה שהבעל לא הודה לדברי שהוא באמת מעיר לאשתו, וכשקבל על עצמו להפסיק להעיר, מיד ראה שגוי לטובה בכל שלום הבית, וכל הבעיות שספר עליהן נעלמו...

וכן בכל פעם שאשה באה אלי ומספרת לי על הבעיות שלה עם בעלה, ומתלוננת כל מיני תלונות - על הוריו, על הרגליו, על פרנסה וכו' וכו', ולכאורה נראה שבגלל בעיות אלו וחסרונות אלו לא טוב לה עם בעלה. גם כאן, כמובן שאני מקשיב לה ושומע אותה, אבל בלפי אני יודע את הסבה העקרית.

אחרי ששפכה את לבּה, אני אומר לה שצריך שאדבר עם בעלה לבד, וכשהבעל מגיע, אני אומר לו: לאשתך יש לכאורה הרבה תלונות, אבל באמת ישנה רק בעיה אחת - ההערות שאתה מעיר לה כל הזמן. ותדע, שאפילו היא לא מודעת לכך שזה מה ששובר אותה, אבל באמת ההערות שלה הן ששוברות את רוחה, וממילא כאשר היא שבוּרה ועצובה, אזי כל דבר קטן מציק לה ואין לה שום רצון להבין אותה, להתחשב בה, לבוא לקראתה, לוותר לה, ולכן היא רבה אתה על דברים קטנים ומתלוננת עליה.

וכאן חייבים אנו להדגיש בהדגשה יתרה, שהנקודה הזאת בשלום בית היא כל כך חזקה, וההשלכות של ההערות של הבעל הן כל כך מרחיקות לכת, עד שישנם מקרים הבאים לפני, שבהם הבעל מספר לי על מחלות שונות שאשתו סובלת מהן, כלומר ממש בעיות גופניות, שלכאורה לא שייך ליחס אותן להערות של הבעל, בפרט במקרים שהבעל הוא אדם עדין ואף אציל נפש, ובכל זאת מתברר שהכל בא מחמת שהוא אינו יודע שאסור להעיר לאשה שום הערה, ואף שמעיר מעט מאד, זה מביא את אשתו לדכדוך כזה נורא, עד שמאבדת את כל שמחתה ואף מגיעה למצבים גופניים קשים - דלקות, סבוכים שונים ר"ל - הכל מההערות של הבעל".

דברים אלו הם שטות והבל ממש, כי אף שאכן יש מקרים שהבעל מעיר יותר מדאי ומתוך יהירות וכעס ובסגנון גס ודוחה, ולכן נגרמות בעיות בשלום בית, אך בודאי לא שייך לומר שכל פעם שמגיע גבר ומספר על בעיות בשלום בית, בטוח שהבעיה העיקרית שלו היא שהוא מעיר לאשתו. וכן לא שייך לומר שבכל פעם שאשה מתלוננת על בעיות בשלום בית בטוח שהבעיה העיקרית היא בכך שהוא

מעיר לה, עד כדי כך שהוא כותב שאפילו בעל עדין ואציל נפש שמעיר מעט מאוד גם הוא מביא את אשתו לדכדוך נורא מאוד עד שמגיעה לכל מיני מחלות, והנה הציג את כל הנשים כחולות נפש ממש שכל רוח קלה של הערה נבונה מוציאה אותה מדעתה ומאיזונה, ואין לך פגיעה חמורה מזו בכלל הנשים שבכל העולם. ובודאי שאין זה נכון כלל לומר כך, כי בוודאי ניתן להעיר לכל אשה בדרך נעימה ומכובדת והאשה תודה ותשמח על כך שהאירו את עיניה והעמידו אותה בקרן אורה, ובוודאי יש מקרים רבים שהבעיות בשלום בית נגרמות בגלל האשה שאינה מתנהגת כראוי לבעלה, וגם במקרים שהבעל אינו מתנהג כראוי, הרי שפעמים רבות הבעיה היא שאינו מחמיא לה מספיק, או שאינו עוזר מספיק, או שאינו מקשיב לה מספיק, ועוד סיבות רבות.

כתב בספר בגן השלום פרק ה': "וְצָרֶיךָ שֶׁיָּדַע, שֶׁלֹּאֲשֶׁה יֵשׁ חַיִּית גְּדוֹלָה מְאֹד מִלְּדֹבֶר וּלְסִפֵּר כָּל מָה שֶׁעֵבֶר עָלֶיךָ, כּוֹלֵל פְּרָטִים שְׁנֵרָאִים לִבְעֵל כְּשׁוּלִיִּים, לָכֵן יִתֵּן לָהּ לְסִפֵּר לוֹ הַכֹּל! גַּם לְשׁוֹן הָרַע. כִּי הִיא חִיבֶת לְהוֹצִיא אֶת שִׁבְלָהּ. הִיא צְרִיכָה לְהַרְגִּישׁ שֶׁלִּבְעֵלָהּ הִיא יְכוּלָה לְסִפֵּר הַכֹּל. לָכֵן גַּם לֹא יוֹכִיחַ אוֹתָהּ לְעוֹלָם עַל מָה שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ, שֶׁזֶּה בְּגִידָה נֹרְאִית בְּאִמּוֹן שְׁלָהּ בּוֹ, רַק יִקְשִׁיב לָהּ הַקְשָׁבָה מְלֵאָה וְיִדַּע בְּלִבּוֹ מָה לְסַגֵּן, וְדִבְרִים שֶׁאֲסוּר לוֹ לְקַבֵּל, כְּגוֹן לְשׁוֹן הָרַע, לֹא יִגִּיד לָהּ מִלָּה עַל פֶּה, רַק יִקְשִׁיב לָהּ בְּהַקְשָׁבָה מְלֵאָה, וּבְלִבּוֹ לֹא יִקַּבֵּל, וּבִזְזָה הוּא לְמַעֲשֵׂה נִוְתָן לְאִשְׁתּוֹ מְקוֹם לְפָרְקוֹ וְהוּא מַצִּיל אוֹתָהּ מִלְּדֹבֶר אֶת אוֹתוֹ לְשׁוֹן הָרַע לְחִבְרוּתֶיהָ."

כאן בודה הר' שלום ארוש מליבו דברים נגד התורה, כי מותר לבעל לשמוע לשון הרע, שזהו איסור דאורייתא, ואסור לו לומר לאשתו כי זהו לשון הרע ואינו רוצה לשמוע זאת, וכל זה בטענה כי יש לאשה חיות גדולה מאוד לספר כל מה שעבר עליה, וכדי לתת לאשתו מקום לפורקן, ולא שמענו מעולם טענות כאלו, להתיר איסור דאורייתא בגלל סברות כאלו, וגם כשאביו אומר לו לעבור על התורה אסור

לאדם לעשות זאת אף שרוצה מאוד לכבד את אביו, וכל שכן כשאשתו גורמת לו כן. ובספר חפץ חיים מבואר להיפך, שאין שום היתר לשמוע לשון הרע גם בין בעל לאשתו. וזה לשון בעל האגרות משה (שכידוע נמנה בין הפוסקים המקלים בכוח דהיתרא עדיף): אבן העזר, ד' ס"ו: "לא התירו איסורים משום שלום בית".

וכך כתב בספר 'חפץ חיים' (הלכות אסורי לשון הרע כלל ח'): "עתה נבאר לפני מי אסור לספר לשון הרע. דע, **דאין שום חילוק באיסור הסיפור**, בין אם הוא מספר לאנשים אחרים, קרוביו או רחוקיו **או לאשתו**, אם לא שהוא דבר שצריך להודיעה מפני התועלת שתהיה מזה על להבא, כגון, שהיא מקפת לאנשים רעים, שיהיה קשה אחר כך להוציא מהם, על כן הוא מספר לה את טבעם הרע ומזהירה שלא להקיף להם וכו', אבל בלאו הכי אין שום חילוק בדבר, [ורבים משתבשין בזה, שמספרין לנשותיהם, כל מה שאירע להם עם פלוני ופלוני בבית המדרש או בשוק, והנה מלבד איסור לשון הרע, עוד הוא מרבה בזה מחלוקת, כי היא בודאי תיטור השנאה ותריב עבור זה עם פלוני או עם אנשי ביתו, וגם תסיתהו לילך עוד ולריב עם פלוני עבור זה, וסוף דבר יהיה, שהיא בעצמה תבזהו עבור זה, על כן השומר נפשו ישמור את עצמו מאד, שלא לגלות לאשתו מענינים כאלו]".

ועוד כתב בספר חפץ חיים (הלכות איסורי רכילות כלל ז'): "**יש ליזהר מאוד, שלא לקבל רכילות משום אדם, ואפילו מאשתו**. וכאשר נתבונן היטב, נמצא, שבמה שהוא מקבל רכילות מאשתו, במה שסיפרה לו, שפלוני דיבר עליו כך וכך, לבד העון העצמי של קבלת רכילות, הוא מביא לעצמו על ידי זה צרות רבות, כי בראותה שבעלה מקבל דבריה בסבר פנים יפות, תספר לו תמיד מענינים כאלו, ומביאתו על ידי זה לידי כעס ומצה ומריבה ודאבון נפש. על כן הנכון מאוד לבעל לנפש לגעור באשתו, כשמספרת לו מענינים כאלו".

ועוד כתב בספר חפץ חיים (הלכות אסורי לשון הרע כלל ח'): "**גם אין חילוק באיסור קבלת לשון הרע, בין אם הוא שומע מאנשים אחרים או מאביו ואמו ואנשי ביתו**. ויותר מזה מצינו בתנא דבי אליהו פרק כ"א, שאם רואה אדם לאביו ולאמו, שמדברים דברים יתרים, כגון, לשון הרע וכדומה, לבד שמזהר שלא לקבל דבריהם, אלא הוא צריך גם כן למנוע אותם מזה (ויזהר שיהיה זה בדרך כבוד, וכמו שכתבתי בבאר מים חיים). ואם החריש להם, נענש הוא והם עבור זה בעונש גדול. ואמרינן במסכת שבת (דף נ"ד ע"ב), כי מי שיש לו למחות באנשי ביתו, נתפס לעתיד לבוא על אנשי ביתו, על כן יהיה

אדם רגיל תמיד בביתו להוכיח בענינים אלו, ורק בלשון רכה, ולהציע לפניהם את גודל העונש שיהיה עבור זה לעתיד לבוא, וגודל השכר למי שנהרר מזה.

ומה שכתב שלא יוכיח אותה לעולם על מה שהיא מספרת לו, כי זהו בגידה נוראית באימון שלה בו, דבר זה אינו מובן כלל, כי ודאי אם הבעל מחפש לקנטר ולבזות את אשתו ולמצוא בה חסרונות זהו דבר לא יפה מצד עצמו, וכל שכן כשמנצל את זה שאשתו מספרת לו דברים שעוברים עליה בשביל לבזותה ולהשפילה, אך כפי שנתבאר לעיל שער ו' פרק א' שהתוכחה צריכה להיות מתוך אהבה וחיבה ובדרכי נועם להסביר כמה כדאי לתקן דבר זה, ויסביר לה את חשיבות הדבר ומעלתו, ורק בזמנים מסויימים ורק בדברים שמוכרחים להעיר, כפי שאמרו חז"ל שצריכה להיות באשה בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת, וכן שתהיה באופן ובזמן שרואה שהתוכחה תביא תועלת ומסתבר שהדברים יתקבלו, אם כן אין כאן שום בגידה באימון שלה בו.

ד

בספר בגן השלום עמוד 202 כתב: "עוד דגמא שחשוב להביאה, היא פאשר אחד מבני הזוג עובר על התורה, ולכאורה חייבים להוכיחו. גם כאן צריכים לדעת שגדול שלום הבית, וכל זמן שהשלום נשמר, הקדוש ברוך הוא מאריך אף, כמובא במדרש (במדבר רבה פרשה יא):

גדול השלום שהוא שקול כנגד הכל, שאנו אומרים: "עושה שלום...", ורק אחר כך - "...ובורא את הכל". רבי אלעזר בנו של רבי אליעזר הקפא אומר, שאפלו ישראל עובדין עבודת כוכבים ושלום ביניהם, כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע ביניהם, שנאמר (הושע ד'): "חבור עצבים אפרים הנח לו", אבל משנחלקו מה נאמר בהם? (שם): "חלק לבם עתה יאשמו" - הא גדול שלום ושנאה מחלקת...

ולכן גם במקרים אלו חייבים לשמור על השלום ואז לפתור את הבעיות בדרכים הנכונות, על ידי רבוי תפלות ובדרכי נועם ואהבה. וכשמרעיפים אהבה על השני, אף שעובר עברות, ורק מתפללים עליו - זה עושה את שלו, והוא חוזר למוטב. וזה חז"ל מפרש: אוהב

אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לַתּוֹרָה. וּבִינְתֵיכֶם, מִבְּטָח לִבְנֵי הַזֶּזֶג שֶׁבִּכְחַ הַשְּׁלוֹם
יֵאָרִיד הַבּוֹרָא אִפּוֹ עַל אוֹתָן עֲבֵרוֹת הַנַּעֲשׂוֹת, וְאִף יִסְפִּיק בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּאַהֲבָה.”

כבר הארכנו לעל מדברי הפוסקים בענין חיוב התוכחה המוטל על הבעל כשרואה שששתו עוברת על התורה, ובענין הטענה שטוען שאסור להוכיח משום שעל ידי זה יתבטל השלום בבית, כבר הסברנו לעיל כי התוכחה צריכה להיות באופן של אהבה ואחוה, בדרכי נועם ובאופן חיובי, ובאופן כזה שאינו מדכדך ומייאש אותה, אלא מעורר אותה בשמחה ובאהבה, לא יתבטל כלל השלום שבבית. ובאמת כל האפשרות להוכיח היא רק כשיש שלום ואהבה אמיתית ביניהם, שאז כשמוכיח אותה בלשון נעימה ורכה ומראה לה את המעלות הטובות שיכולה להרויח, היא מבינה שכוונתו לטובתה, והשלום שביניהם אינו נחלש כלל.

ובדרך אגב נציין שמה שכתב כאן שגם האשה אסור לה להוכיח את בעלה כשרואה שעובר על התורה, זהו נגד דברי הראשית חכמה שער הענוה פרק ה' שכתב: **‘ואם אשתו מוכיחתו במלי דשמיא חייב לקבל ממנה וזה מדרכי הענוה, ואם היא רואה בו דבר שאינו הגון ואינה מוכיחה אותו נענשת, שכן מצינו שנענשה אשתו של רבי חנינא בן תרדיון מפני שלא מיחתה בו, כמו שאמרו בפרק קמא דע”א’.** ולא באנו כאן להורות הלכה למעשה בענין עדין זה, שהאשה צריכה הרבה מאוד ישוב הדעת האם וכיצד להוכיח את בעלה באופן שיביא תועלת ולא נזק ח”ו, והכל לפי המקום והזמן, אבל הקביעה הקיצונית שאסור לאשה להוכיח את בעלה בשום אופן זהו נגד התורה.

ומה שלמד מדברי המדרש כאילו הוא מקל בחומר עוון עבודה זרה כששלום בין עובדיה - ברור לכל בן חמש למקרא שאין להוציא מדברי חז”ל אלו שום הלכה למעשה, והרי אין לך עוד עוון שכל נביאי ישראל לדורותיהם הוכיחו את העוברים עליו בצורות הכי קשות כמו עוון עבודה זרה וגם בתקופות שהיה שלום בין ישראל כמו שאמרו חז”ל.

פרק ב'

**האם האדם חייב לעשות תמיד כל מה
שאשתו אומרת ומבקשת, ורק היא צריכה
להיות הקובעת והמחליטה?**

בספר בגן השלום פרק ה' כתב: "נִקְדָּה זוֹ שֶׁל "מָקוֹם ראשון", צָרִיכָה הִרְבֵּה עֲבוּדָה שֶׁל הַפְּנִמָּה, הֵן עַל יְדֵי שְׁנוֹן וְהֵן עַל יְדֵי תַפְלָה, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה הַדְּבָר מֵיָשֵׁב לַפַּעַל חֶזֶק בְּלֵב, שְׂאִשְׁתּוֹ הִיא בְּרֹאשׁ הַסֵּלֶם, וּבְחֻשִּׁיבוֹת הָעֲלִיוֹנָה, בְּאִפְסָן שְׂאִפְלוֹ אִם אִשְׁתּוֹ תַּפְרִיעַ לוֹ כְּאִשֶּׁר הוּא עֲסוֹק וּמְטָרֵד בִּיּוֹתֵר, הוּא יִהְיֶה מוֹכֵן לְכָף וְיִגִּיב מִיד בְּרָצוֹן לַעֲזֹב הַפֶּל בְּשִׁבִּיל אִשְׁתּוֹ.

אִלוֹ הָיִיתָ מִבֵּין שֶׁהַצִּלְחָה הַכִּי גְדוֹלָה שִׁיכּוֹלָה לִהְיוֹת לָהּ בְּחַיִּים, הִיא לַחַיּוֹת בְּשִׁלּוֹם עִם אִשְׁתָּהּ, וְהָיִיתָ מִבֵּין שְׂאִשְׁתָּהּ צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּמָקוֹם ראשון בְּחַיִּים שְׁלֵה, אִזְ הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁבְּכָל פַּעַם שְׂאִשְׁתָּהּ מִבְקֶשֶׁת מִמֶּךָ לַפְּנוֹת לָהּ וּלְיָלְדִים זָמַן, אוֹ כָּל בִּקְשָׁה אַחֶרֶת, אַתָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת מוֹכֵן לוֹתֵר עַל כָּל הַתְּכַנּוּיּוֹת בְּרָצוֹן אִמְתִּי.

וְכֵן בְּמָקְרִים אֲחֵרִים, כְּשֶׁהוּא רוֹצֵה כֶּף וְהִיא רוֹצֵה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁהוּא מִבֵּין כֶּף וְהִיא מִבִּינָה אַחֶרֶת, אוֹ בְּעִנְיָנֵי כְּסָפִים, חֲנוּפָה וְכו' - לֹא יַעֲמֵד עַל שִׁלּוֹ, וְיִתֵּן לָהּ לִהְיוֹת הָרֵאשׁוֹנָה בְּכָל דְּבָר - שֶׁהִיא הַקּוֹבְעֶת, הִיא הַמַּחֲלִיטָה, הִיא הַצּוֹדֶקֶת, הִיא הַחֲכָמָה וְכו' - אַחֶרֶת, יִהְיֶה קֶשֶׁה מְאֹד לְתַקֵּן אֶת הָרָשָׁם שֶׁקִּבְּלָה, שֶׁהִיא לֹא חֲשׁוּבָה בְּעִנְיָנוּ, וְהוּא עוֹד יִצְטָרֵף לְבִטֹּל בְּשִׁבִּיל זֶה הִרְבֵּה זָמַן וּלְהַשְׁקִיעַ הִרְבֵּה כַּחוֹת וְכו'.

פי אף כְּשִׁידּוּעַ הַבַּעַל שֶׁהוּא צָרִיךְ לָתֵת לְאִשְׁתּוֹ אֶת הַמָּקוֹם הָרָאוּשׁוֹ, הַלֵּב שֶׁלּוֹ מִפְתָּה אוֹתוֹ לְהִתְנַגֵּד, וְאוֹמֵר לוֹ שָׁזָה לֹא נָכוֹן בְּמִקְרָה כָּזָה – כָּאֵן צָרִיכִים לְהַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל מְקוֹמָהּ, כָּאֵן צָרִיכִים לְחַנֵּךְ אוֹתָהּ לְאַחֲרִיּוֹת וְכו', וְכו', וּלְמַעַן הָאֱמֶת כָּל הַטְּעָנוֹת "הַצִּדְקוֹת" הֵלְלוּ הֵן תַּחְבּוּלוֹת הַיָּצָר הָרַע, וְהֵן גּוֹבְעוֹת מִתּוֹךְ אֲנוּכִיּוֹת וּכְפִירָה שֶׁל "כַּחֲזִי וְעֶצֶם יָדִי", שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל לְהַשְׁנָחָה הַפְּרָטִית כְּפִי שֶׁהִי מִנְהִיג אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ מֵאֲמִין שֶׁכָּאֲשֶׁר הָאִשָּׁה מִבְּקִשְׁתּוֹ מִמֶּנּוּ אֵיזָה דְּבָר אוֹ מוֹנַעַת אוֹתוֹ, מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ, מְטַרִידָה אוֹתוֹ וְכו', ה' הוּא זֶה שֶׁמוֹנֵעַ אוֹתוֹ, וְהוּא צָרִיךְ לְהִתְבַּטֵּל לְהַנְהִיגָה שֶׁל הַבּוֹרָא, וְלְהִתְנַבֵּר עַל הַמְּנִיעָה וְהַעֲכוֹב אֲף וְרַק עַל יָדֵי תַּפְלָה וְתִשְׁבּוּבָה וּבְלִי שׁוּם "כַּחֲזִי וְעֶצֶם יָדִי".

אֶחָד מִתְלַמְּדֵי, הִזָּה עוֹמֵד לִפְנֵי תַּפְלַת מִנְחָה בַּצְּבוֹר, כְּשֶׁאִשְׁתּוֹ הִתְקַשְּׁרָה אֵלָיו שִׁיבּוֹא מִיַּד הַבֵּיתָה. אָמַר לָהּ: אִשְׁתִּי הִיקָרָה. אִם אַתְּ רוֹצָה אָבוֹא מִיַּד, אָבֵל אֲנִי עוֹמֵד בְּדִיוֹק לִפְנֵי תַּפְלַת מִנְחָה, אוּלַי אֶתְפַּלֵּל וּמִיַּד אַחֵר כֶּף אָבוֹא? אָמְרָה לוֹ: לֹא. מִיַּד תָּבוֹא. עָזַב הַתְּלַמִּיד הַכֹּל וּמִיַּד הֵלַךְ הַבֵּיתָה. כֶּף צָרִיךְ לְנַהֵג, אֲפִלּוֹ שִׁיתְפַּלֵּל אַחֵר כֶּף בִּיחִידוֹת בְּבֵיתוֹ.

לִכְּן בְּאוֹתָם מְקָרִים שֶׁהִיא צָרִיכָה אוֹתוֹ, יִגִּיד לָהּ: אִשְׁתִּי! לֹא מַעֲנִין אוֹתִי הַפּוֹלֵל וְלֹא פְלוֹם, שׁוּם דְּבָר בְּעוֹלָם אֵינוֹ חָשׁוּב בְּעֵינֵי בְּקָלְפַת הַשׁוּם לְעֻמָּתָהּ, כְּשֶׁאַתָּה צָרִיכָה אוֹתִי אֵין שׁוּם דְּבָר שֶׁיַּעֲמִיד בְּפָנֶיהָ, וְכו'.

הנה דברים אלו הם ההיפך ממש ממה שכתבו כל הפוסקים והמחברים הראשונים והאחרונים שנדרשו לסוגיה זו וכפי שכבר העתקנו מדבריהם לעיל ונציגם שוב לתועלת המעיין:

כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק ט"ו: "ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת בתאות לבו ומרחקת כל שישנא". אם כן מבואר להדיא בדברי הרמב"ם שהאיש הוא צריך להיות המחליט בבית ולא האשה, והאשה צריכה לעשות מעשיה על פיו, והיא צריכה להלך לפי תאוות ליבו ולרחק מה שהוא שונא.

ובפלא יועץ (ערך אהבת איש ואשה) כתב: **"ביותר יגדל החיוב על האשה לאהוב את בעלה ולכבדו כמלך בגדוד ולירא ממנו ולמלאת חפצו ורצונו בכל כוחה, וכל מגמתה ודעתה צריכה להיות להשתדל לרדת לסוף דעת בעלה ולדעת מה חפצו ולעשות רצונו כרצונה למען תמצא חן בעיניו".**

וזהו אפילו בעניינים גשמיים שעליהם אמרו חז"ל שצריך לשמוע את עצת אשתו, וכמו שאמרו בגמרא בבא מציעא דף נט ע"א: "אמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב וגו', אמר ליה רב פפא לאבבי והא אמרי אינשי איתתך גוצא גחין ותלחוש לה (אשתך קטנה כפוף עצמך ושמע דבריה), לא קשיא הא במילי דעלמא והא במילי דביתא, לישנא אחרינא הא במילי דשמיא והא במילי דעלמא', כי אף שאמרו לשמוע בעצת אשתו בעניני העולם או לפי הפירוש השני בעניני הבית, היינו שישמע את עצתה ויתבונן האם זהו אכן עצה טובה ומועילה, ואם כן יקבל אותה, אך למעשה ההחלטה צריכה להיות בידו ולא בידה, או על כל פנים שיחליטו יחד, אבל לא שרק היא לבדה תהיה המחליטה בכל דבר.

ואמנם בענינים רוחניים כמו בעניני חינוך, הרי מבואר להדיא שהוא צריך להחליט ולא ללכת בעצת אשתו, וכן אם מבקשת ממנו להפסיד לימוד בכולל או להפסיד תפילה במנין, הרי ודאי שאסור לו לילך בעצת אשתו, וההולך בעצת אשתו נופל בגיהנום. (וכמובן שהכל לפי הזמן והמקום, שאם רואה שכעת באופן חריג צריך לשמוע בקולה יעשה כן, אך לומר באופן גורף שתמיד חייב לשמוע בקולה ולוותר על כל דבר, ודאי זהו שטות והבל).

וכתב בספר חסד לאברהם מעין ד' נהר מ"ח: **"צריך שיתנהג הבית על פי האיש ולא על פיה, שאוי לבית שמתנהג על פי אשה, שהאשה מסטרא דשמאלא וכאילו מתנהג על פי מידת הדין הקשה, ולא יחסר חולי לאותו הבית ועניות גם כן ודבר אחר. ואשרי הבית שמתנהג על פי האיש, שכל בית המתנהג על פי האיש כאלו מתנהג על פי מדת הרחמים, ואין מקרה רע ופגע רע יקרה באותו הבית, מפני שהשכינה שורה בבית המתנהג על פי מדת הרחמים".**

ובספר פלא יועץ (ערך אהבת איש ואשה) כתב: **"ידוע מאמר חכמינו ז"ל שאמרו שחייב לאהבה כגופו ולכבדה יותר מגופו, אפס כי לא ימנע באהבתו אותה מעבודת השי"ת, וכבר הזהיר התנא: אל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו שכל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מד"ת וסופו יורש גהינם, ואמרו**

רז"ל ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם. אי לזאת כל ערום יעשה בדעת, וכמו שכתבו שתהא שמאל דוחה וימין מקרבת".

וכתב מוהר"ן מברסלב ז"ל בלקוטי תנינא בסימן מ"ו: "ומזה יבין המשפיל הנמשל מאליו על כל המניעות וההסתות ופתויים, שהם בחינת חומות, שיש על אוצר של יראת שמים, שבאמת אינם כלום. והעקר - לב חזק ואמיץ, ואז אין לו שום מניעה, ובפרט המניעות בגשמיות, כגון מחמת ממון או שמונע אותו אשתו ובניו וחיתנו או אביו ואמו וכו', וכיוצא, הם כלם בטלים ומבטלים למי שלבו חזק ואמיץ להשם יתברך".

וכך כותב מורנו רבי נתן מברסלב זצ"ל (עלים לתרופה מכתב קס"ו) לבנו: "ומה אשיב לה אהובי בני חביבי, טוב להודות לה' על כל הרחבה והרחבה שהוא יתברך ברחמיו העצומים מרחיב לנו בתוך הצרה עצמה, ובפרט מה שפכתבת מענין שלום בית שאני מבין ממכתביה שה' יתברך בעזרה בענין זה, וזה העקר, ושוב אין לה עוד לדאג כלל, כי עקר המניעה שנקרא מניעה הוא רק בענין זה, וגם זאת המניעה צריכין לשבר בשביל האמת בשביל התכלית, ומי שאינו משברה ונוטה מן האמת אל השקר מחמת עצת אשתו כמו שנעשה עכשו עם כמה רחמנא לצלן, על זה נאמר (בבא מציעא נט) 'ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנום', וגם בעולם הזה מר לו מר כי בודאי אי אפשר לו לצית אותה מכל וכל ונשאר קרח מכאן ומכאן רחמנא לצלן כידוע לנו כל זה, על כן צריכין להתחכם ולהתגבר לבלי לילך אחר עצתה במלי דשמיא, רק במלי דעלמא ראוי לשמע עצתה, כמבאר בגמרא שמקשה על מאמר הנ"ל ההולך אחר עצת אשתו וכו' והא וכו' איתתך גוצא וכו' דהינו לשמע עצתה, ומשני הא במלי דעלמא הא במלי דשמיא, ותהלה לאל כבר היה לנו כמה יסורים ומניעות והשם יתברך עזרנו לשברם ולבלי לשמע אליהם עד שבחסדו נתהפכו לדעתנו, כמו שכתוב (משלי טז): ברצות ה' דרכי איש וכו'. ומחמת שברחמיו הושיעה השם יתברך בענין זה קצת, שוב אין לה להסתפל על כל הבזיונות כלל כי כלם הם לטובה גדולה". עכ"ד לענינינו.

ואמנם בודאי צריך להזהר שלא להיות קיצוני לצד השני, שלא יאמר לאשתו באופן תקיף כי לא אכפת לא כלל מרצונותיה, והעיקר אצלו זה רק עבודת ה' וכו', ואין לו זמן לבקשותיה ומשאלותיה, שבזה יראה לה כאילו אינה אוהב אותה ולא מפריע לו כלל חסרונותיה, אלא כל אדם בר דעת יבין כיצד להתנהג בדרך הממוצעת, שיסביר לה באופן יפה ונעים שאמנם הוא רוצה מאוד למלאות כל

משאלותיה, והוא מבין את כאבה ומחסורה, אך כעת אינו יכול לעשות דבר זה, וישלים זאת בזמן אחר, וכן כשרוצה לעשות דבר שמאוד קשה לאשה כגון לקום בחצות או לנסוע לאומן לראש השנה וכדומה, ודאי צריך להסביר לאשה את חשיבות הדבר, וכמה הדבר הזה יועיל לשניהם וכמה הם ירויחו מכך, עד שהיא בעצמה תתרצה ותסכים לו. ובודאי שבכל עניני עבודת ה' צריך להתבונן בדעת ושכל מהו השביל הנכון והממוצע' שבני ביתו לא יפגעו מעבודתו, ומצד שני שלא יוותר יותר מידי על עבודת ה' שלו, ולא שייך כלל לומר בזה כללים נוקשים, אלא כל אחד ואחד וכל מצב ומצב לפי עניינו.

והנה הר' שלום ארוש בהמשך דבריו מנסה לתרץ ולהסביר את דבריו, שאם יעשה כל מה שאשתו מבקשת ויבוא הביתה בכל פעם שהיא רוצה, גם אם יפסיד תפילה במנין או לימוד וכו', הרי שאשתו ממילא לא תבקש ממנו כלום, ותתן לו לעבוד את ה' כרצונו, כי היא תראה שהיא במקום הראשון אצלו. ואמנם ודאי שזה דבר שאינו נכון כלל, שהרי ודאי שיש נשים רבות שרוצות לצאת ולבלות עם הבעל זמן רב, או לשהות עמו בבית זמן רב, ואינם מרגישות את חשיבות עבודת ה' כמו הבעל, ואינם חסות על כל רגע של ביטול תורה שלו, ובודאי שאם הבעל לא ישים גבול ברור באיזה שעות הוא הולך ללמוד ולהתפלל וכו', הרי יתכן שיבזבז זמן רב מאוד לריק, ואם ברצונו להראות לאשתו שהיא במקום הראשון אצלו, הרי בשביל זה מספיק שיסביר לה שאכן היא חשובה אצלו מאוד מאוד, והיה רוצה מאוד למלאות את כל משאלותיה, אך יש לשניהם את החיוב ששניהם חייבים בעבודת ה' שזה למעלה מהכל.

והטענה שכותב שם הר' שלום ארוש שהאשה תפגע מכך שרצון ה' קודם אצלו לאשתו, אין צורך להאריך כמה טענה זו טפשית ומגוחכת וכמה היא מציגה כל אשה כחומרנית וגאוותנית ושחצנית במידה בלתי מוכרת ובלתי מצויה שלא מצאנו מעולם, וכי יעלה על הדעת שאשה שפויה וכשרה מצפה להיחשב בעיני בעלה כחשובה יותר מרצון ה' חלילה? והרי אפילו בעניינים הכי פעוטים השייכים לחיי היומיום כל אחד מבין שישנם עניינים דחופים שאמורים לדחות את רצונותיו, ודי להביא דוגמא קטנה ופשוטה, שהרי אם יאמר הבעל לאשתו שהוא חייב לנסוע בשביל לשלם קנס שהמשטרה הטילה עליו, או שחייב לנסוע בשביל סידורים דחופים וכו', הרי ודאי שלא תפגע האשה מכך, ותבין שאכן היא במקום הראשון אצלו, אך יש דברים שכל אחד חייב לסדר ולעשות, וקל וחומר לענין רצון ה'

יתברך, שהיא תבין שעושה זאת בגלל רצון ה' ולא מחמת זלזול ברצונותיה של אשתו, וכמובן שהכל צריך להיות בחכמה ותבונה ושיקול דעת.

פרק ג'

האם האדם צריך לתת לאשתו לבזבז כסף ולקנות דברים כמה שהיא רוצה?

בספר בגן השלום כתב: "עוד תדע, שכל הפרנסה נמשכת מאור נפשה של האשה, כמובא (לקוטי מוהר"ן ס"ט): כי עקר הממון של האדם בא לו על ידי בת זוגו (עין זהר תזריע ג"ב). כי על ידי אור נפשה, מזה בא לו הממון, הינו על ידי שמתנוצץ ומתפשט אורות מאור נפשה, אלו האורות הם בחינת הממון, כי הממון הוא ממקום הנפש. עכ"ל.

פרוש הדברים הוא, שכאשר האשה מאשרת ושומחה, אזי יש לה הרחבת הנפש, ואז נמשך לבעלה שפע של פרנסה. ולכן, אין טעות גדולה יותר מאשר לצמצם את האשה, להתנפח אתה על הוצאותיה, למנוע ממנה דברים, ולהכניס בה הרגשה, שהיא לא יכולה להשתמש בכסף כרצונה, ולקנות מה שהיא צריכה וכיוצא בזה. כי ברגע שהיא מרגישה חנוקה, אזי אור נפשה מצטמצם, וממילא גם פרנסתו מצטמצמת.

נמצא, שבעל שמתנפח עם אשתו על הוצאותיה, חותך את הענף שהוא יושב עליו. כי הוא רוצה לחסוך כמה שקלים, ולמעשה הוא מאבד אלפי שקלים; כי הוא מצמצם את אור נפשה, ועל ידי זה הוא מפסיד את כל הפרנסה הבאה מאור נפשה. וממה נפשך - אם יש לו בעיות עמקות של פרנסה, אזי החסכון הזה שמונסה לחסוך על ידי שמצמצם את אשתו, אפילו כשמדבר באלפי שקלים, זה בודאי לא מה

שִׁפְתָּר לוֹ אֶת הַבְּעִיָּה, אֶלָּא אֲדַרְבֵּהּ, כְּמוֹ שֶׁלְּמַדְנִי, זֶה רַק יִחְמִיר לוֹ אֶת הַבְּעִיָּה.

הַפְתָּרוֹן הָאֲמִתִּי כְּאֲמֹר הוּא שְׂיִתְחִיל לִהְיוֹת אִישׁ חֵיל, וְיַעֲשֶׂה אֶת הָעֲבוּדָה הַנִּדְרָשָׁת עַל מְנַת לְהַמְשִׁיךְ לְאִשְׁתּוֹ פְּרִנְסָה. הֵן שִׁילָה וְיִצְעַק אֶל ה', וְהֵן שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְהֵן שִׁיעֲשֶׂה כָּל הַשְׁתַּדְּלוֹת אֲפָשִׁרִית. כִּי סוּף כָּל סוּף הוּא הִרֵי הַתְּחִיב לְפָרְנֵס אוֹתָהּ, וְעָלָיו לַעֲמֹד בְּהַתְּחִיבוֹתוֹ בְּכָל הַכּוֹחוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ. וְלֹא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׂאֲסוֹר לוֹ לְצַפּוֹת שֶׁהִיא תִּבְיִן אוֹתָהּ, אוֹ שְׂתַעֲזֹר לוֹ בְּפָרְנֵסָה, אֶלָּא אֲדַרְבֵּהּ, חֵיב הוּא לְהַשְׁתַּדֵּל לְשִׁמּוּחַ אוֹתָהּ, וְלִקְנוֹת לָהּ מַתְּנוֹת, וְלִתֵּת לָהּ כֶּסֶף לְבִזְבוֹז וְכִדּוּמָה. וְכִשְׁיַעֲשֶׂה כֵּן, יִתְרַחֵב אוֹר נִפְשָׁהּ, וְתִמְשֹׁךְ לוֹ פְּרִנְסָה.

כְּאֲשֶׁר אָדָם מִתְּנַפֵּחַ עִם אִשְׁתּוֹ עַל כִּמְהָ גְּרוּשִׁים שֶׁהִיא מִבְּזֻזָּת לְדַעְתּוֹ יוֹתֵר מִדִּי, וְאֶפְלוּ עַל אֲלָפֵי שְׁקָלִים, שְׁלִדְעָתוֹ הִיא יִכְלֶה לְחַסֵּךְ, זֶהוּ בְּעֶצְמוֹ הַפָּגַם שֶׁל בַּעַל חוֹב. כִּי רַבְּנוּ אָמְרִי, שֶׁהַפָּגַם שֶׁל בַּעַל חוֹב הוּא בַּחֲבִינַת 'מִחִין דְּקֻטְנוֹת', וְהַבַּעַל הַזֶּה שְׁעוֹשֶׂה כָּל מִינֵי חֲשׁוֹנוֹת קֻטְנוּגִיִּים עַל הוֹצָאוֹתֶיהָ שֶׁל אִשְׁתּוֹ, כְּאֵלּוֹ זֶה מָה שִׁיעֲזֹר לוֹ לְפָתֹר אֶת בְּעִיּוֹת הַפְּרִנְסָה, זֶה בַּחֲבִינַת 'מִחִין דְּקֻטְנוֹת'. שְׂאִינִי מִרְחִיב דַּעְתּוֹ וְאִינִי מְרִים דַּעְתּוֹ מֵעַל לְחֲשׁוֹנוֹת הַקֻּטְנוּגִיִּים הַלְלוּ אֶל הַשָּׁרֵשׁ שֶׁל הַפְּרִנְסָה, שֶׁהוּא הַבוֹרָא בְּעֶצְמוֹ, שְׂאֵנָה עָלָיו לְפָרְנֵס אֶת אִשְׁתּוֹ בְּכָבוֹד וּלְשִׁמּוּחַ אוֹתָהּ.

לְכֵן אֲדַרְבֵּהּ, כְּדִי לְצַאת מֵהַחוּבוֹת חֵיב הַבַּעַל לְהָרִים אֶת דַּעְתּוֹ וּלְהִרְחִיב אוֹתָהּ, שִׁיְהִיָּה בְּבַחֲבִינַת 'מִחִין דְּגִדְלוֹת', וְיִתֵּן לְאִשְׁתּוֹ כֶּסֶף בַּחֲפִץ לֵב, וְיִתֵּן לָהּ הַרְגֵּשָׁה טוֹבָה, שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֶסֶף כְּרֻזָּנָה. וְנִאֲמִין בְּעֶצְמוֹ, שֶׁבְּזִכּוֹת שְׁפוֹתֵחַ אֶת יָדָיו וְאֶת לְבוֹ, אִזִּי כִּנְגֵּד זֶה גַּם הַבוֹרָא יִפְתַּח לוֹ אֶת יָדָיו, וְיִשְׁלַח לוֹ שֹׁפַע שֶׁל פְּרִנְסָה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לוֹ עוֹד כֶּסֶף לִתֵּת לְאִשְׁתּוֹ.

וּבַהֲמשֶׁךְ בַּעֲמוּד 260 כֹּתֵב: "כֵּן כָּתוּב בְּגִמְרָא: "לְעוֹלָם יֵאָכֵל אָדָם וְיִשְׁתֶּה פָּחוֹת מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִלְבֹּשׁ וְיִתְפַּסֵּה בְּמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְיִכְבֹּד אִשְׁתּוֹ וְיִלְדִּיו - יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ" (חֲלִין פ"ד:).

זֹהִי אַחַת מֵהַמְצוּוֹת הַבּוֹדְדוֹת שֶׁמַּצִּינִי, שֶׁהַבוֹרָא יִדְרֹשׁ מֵהָאָדָם לְהוֹצִיא עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אֶפְלוּ בְּהַדּוּר מִצְוָה אָמְרוּ חז"ל,

שִׁיבְזוּ עָלֶיהָ הָאָדָם עַד שְׁלִישׁ יוֹתֵר מִשְׁוִיָּה, וּבִהְרֵבָה מִקּוֹמוֹת נֶאֱמָר,
שֶׁהַתּוֹרָה חֹסֶה עַל מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם.

אָבֵל כָּבוֹד אִשְׁתּוֹ חָשׁוּב הוּא מְאֹד בְּעֵינֵי הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא מִצְוָה
עַל הָאָדָם, שְׁגָם אִם אֵין לוֹ בְּמָה לְכַבְּדָהּ, לֹא יִפְתֹּר עֲצָמוֹ בְּכֶף שֶׁהוּא
אָנוֹס, אֲלֹא יַעֲשֶׂה אֶת כָּל הַמַּאֲמָצִים לְכַבְּדָהּ - יִתְפַּלֵּל עַל זֶה, וְיִתְאַמֵּץ,
וְיִתְרוֹצֵץ, וְאִף יִלְוֶה בְּשָׂבִיל כֶּף, אִם יֵשׁ לוֹ עַל כָּל פְּנִים אִיזוֹ אִפְשָׁרוֹת
לְהַחֲזִיר אֶת הַהִלּוּאָה, אֲפִלּוּ בְּדַחַק גָּדוֹל".

דברים אלו אינם נכונים כלל, שכן בענין הציטוט שהביא מליקוטי מוהר"ן סימן
ס"ט, לא הביא את מה שמובא שם עוד בליקוטי מוהר"ן בסימן ס"ט: "ועל פן אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבַרְכָּהּ (בְּבֹא מִצִּיּוֹא נ"ט): 'אוֹקִירוּ לְנִשְׁיָכּוֹ כִּי הִיכִי דִתְתַעֲתְרוּ'", אם כן
מבואר להדיא שהדרך להגדיל את אור נפשה של האשה ולא לצמצם אותו זהו על
ידי שמכבד אותה, ולא נזכר שם כלל ולא בשום מקום אחר שצריך לתת לה כמה
כסף שרוצה לבזבז ואפילו אלפי שקלים. והאמת היא שכשהבעל אוהבה ומכבדה
באמת, ומסביר לה את הצורך לחיות בצמצום בעולם הזה ולהמנע ממותרות כדי
לעבוד את ה' על ידי זה שזהו התכלית האמיתית, אז האשה היא שמחה ומאושרת
בחלקה. ובפרט כשמחדיר בה את האמונה שהקב"ה זן ומפרנס והכל לטובה.

ובשיחות הר"ן אות ד מובא: "עכשיו בעיתים הללו קשה מאוד מאוד שיהיה
מעות לאיש כשר. כי צריך שיהיה לו ירידה גדולה מאוד חס ושלום, עד שישגי
מעות. ואפילו אחר הירידה חס ושלום מעבודתו יתברך עדיין לאו כל אחד משיג
מעות". ואם כן מאין יביא הבעל לאשתו אלפי שקלים ויתן לה כסף כרצונה לבזבז.

ובשיחות הר"ן (שיחה קכ"ב) מובא: "שאם לא היה ממתין בבטחון לישועת ה' כבר
היה איש נוסע ומטולטל כמו כל הנוסעים ומטלטלים עצמם בשביל הפרנסה כנהוג
עכשיו. והכוונה כי אמר זאת לעניין הנהגת הבית בפרנסה ומלבושים ושאר צרכי
הבית שעל פי רוב חסר לאדם הרבה. כגון, לזה חסר מלבוש פשוט, ויש שחסר
להם מלבושים חשובים או דירה וכו'. שצריכין להמתין לישועת ה' ולבלי לדחוק
את השעה (ערובין יג): למלאות החסרון תיכף ומיד. רק צריכין להמתין עד ירחם ה'.

ואמר על עצמו עניין הנ"ל שאם לא היה ממתין, כגון כשהיה חסר לו איזה דבר, אם היה דוחק את השעה שיהיה דוקא תיכף, היה צריך ללוות לעצמו ולהיות בעל חוב עד שהיה מוכרח להיות נוסע ומטולטל...

וענין זה צריכים לידע מאוד, וצריכין ללמד עצמו להרגיל את עצמו בזה מאד. כי לכל אדם חסר הרבה אפילו בעלי בתים ועשירים גדולים, מכל שכן מקבלים אפילו החשובים והגדולים. וצריך לזה להסתפק במעוט ולהנהיג ביתו כפי השעה והזמן. ואם נדמה לו שצריך מלבוש או לאשתו ובניו אף על פי שמוכרח לו, אל ידחק השעה ללוות ולהקיף ולהיות בעל חוב, אך ימתין עד שיבוא עתו. וטוב לסבול דוחק אפילו במזונות וכל שכן במלבושים ודירות וכו' ולא להיות בעל חוב. ומוטב שיהיה בעל חוב לעצמו או לבניו במלבושים מלהיות בעל חוב להחננוני או לאחרים. כי בכל עניני פרנסה צריכין להמתין עד שיבוא עיתו כנזכר לעיל. כמו שכתוב (תהלים קמה טו): **‘עני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעיתו’**

והרמב"ם בהלכות אישות פרק טו כתב: **“אם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון”**. הרי מבואר שכשאין לו ממון ויש לו בעיות קשות של פרנסה אינו צריך ואף אסור לו לתת לו כסף יותר מדאי, וכן ברור ופשוט שאסור לו ללוות בלא שיש לו מקור ברור מהיכן להחזיר את ההלוואה, ורק כשיש לו ממון צריך לתת לה ממון לפי מה שיכול.

ובא וראה מה שכתב במשנה ברורה (סימן תקכ"ט בביאור הלכה) דברים ברורים בזה: **“איתא בגמרא: ‘מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו’**, ופירש רש"י 'ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו' עכ"ל, וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעונותינו הרבים הרבה אנשים עוברין על זה, ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים, ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף על ידי זה לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה. והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה הזו. והסיבה הגדולה שבכולן הוא על ידי הנשים שדעתן קלות ואינן רואות הנולד, ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרווחתו ולא יותר”.

הרי מבואר מדברי המשנה ברורה ההיפך ממש משיטתו הקלוקלת של הר' שלום ארוש, שהאדם צריך להתרחק ממותרות, כי על ידי זה יביא לחובות ולגזל וכו', ואף שהנשים דעתם קלות ואינם רואות את הנולד ולכן רוצות לבזבז, צריך לאמץ את לבבו ולא להשגיח בפיתוייה, אלא להוציא כפי כמה שמרויח ולא יותר.

ומה שהביא הר' שלום ארוש מהגמרא שהאדם צריך לכבד את אשתו ביותר ממה שיש לו, ומשמע לכאורה שצריך ללוות בשבילה, ואמנם זה לא יתכן, שהרי ברמב"ם מבואר שאין צריך ללוות אלא לתת לה רק כפי מה שיש לו, וכן כתב מוהר"ן מברסלב שלא ללווה כלל אפילו בשעת הדחק שחסר לו דברים בסיסיים כמזונות ומלבושים.

אך עיין בבניהו בן יהוידע שם שכתב: "ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו. קשיא זה היותר מהיכן יביאנו, וכי יגזול ויביא להם, ואם תאמר ילוה מאחריים, הנה הלוח מאחר ויודע שאין יכול לפרוע לו עליו נאמר [תהלים ל"ז כ"א]: 'לוה רשע ולא ישלם'. ונראה לי בס"ד הכוונה שאם הוא משער שכר מלאכתו שמונים דינר בחודש, או שיש לו שכר קצוב שמונים דינר בחודש, והוא צריך לו בשביל אכילה של בשר בכל יום ארבעים דינרים, ובשביל שתיה עשרים דינרים, ובשביל מלבושים הכרחים עשרים, ונמצא שלא נשאר בידו מעות יתרים כדי לכבד בהם אשתו ובניו במלבושים יקרים, לכך בא בעל המאמר לומר יאכל וישתה פחות ממה שיש לו, שלא יוציא ששים דנרים בשביל אכילה ושתיה אלא יפחות מזה, והיינו **שלא יאכל בשר אלא שני לילות בשבוע, ושני לילות דגים, ושני לילות ירק, ובזה יוציא לאכילה ושתיה חמישים דינרים וישאר בידו עשרה דינרים, יכבד בהם אשתו ובניו במלבושים לעשות להם מלבושים יקרים, ונמצא הוא מכבד אשתו ובניו ממה שמקמץ מיניה וביה, ועל זה מביא הכתוב: 'טוב איש חונן ומלוה', והיינו 'חונן' דרך חנינה לעשות מותרות, וזה היתרון מלוה אותו מדיליה ע"י ש'יכלכל דבריו במשפט' שלא יאכל בשר כל לילה, אלא שני לילות בשבוע בשר ושני לילות דגים, ושני לילות ירק.**

ועוד נראה לי בס"ד מה שאמר יותר ממה שיש לו, אין הכוונה על היכולת שלו במעות, אלא הכוונה על חשיבות המנה שמביא לאשתו שתהיה חשובה ומפוארת יותר מן המנה שמביא לעצמו. מעשה בחסיד אחד שיצא לשוק לקנות טאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, וטאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיהם שוין בגוון אחד ורק האחת מעולית בזיווה והדרה כפליים

על חברתה, והוא נתן האחת המשובחת יותר לתופר בשוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשנית הגרועה הביא לאשתו שתתפור אותה בגד לעצמה, והתופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלת שבת והוא לקחו מיד התופר ובירך עליו שהחיינו, ולבשו והלך לבית הכנסת ולא ראתה אותו כי היתה עסוקה בצרכי שבת, והיא גם כן לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנרות, ובבוא בעלה מבית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משובח על שלה כפליים, וחרה לה מאד על אשר לקח החשובה לעצמו והביא לה הגרועה, ותאמר לו: הקישוט נאה לאיש או לאשה, ויאמר: לאשה, ותאמר: א"כ למה אתה לקחת המפוארת להתקשט בה ולי הבאת הגרועה? ויאמר: אני קשטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת, ותאמר: אף על פי כן הקשוט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה, והנה אחר שישן חלם שראה נייר אחד לבן כתוב עליו תיבת 'יגל' באשורית ותחתיה תיבת 'אש', ויקץ ותפעם רוחו כי אמר תיבת 'יגל' הוא סימן טוב לשמחה וגילה אך תיבת 'אש' דין הוא ויצטער ממנה והלך אצל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו אם היה לך בזו הלילה ריב עם אנשי ביתך, ויאמר לאו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישננו בויכוח זה, ויספר לו על מה היה הויכוח והבין הרב פתרון החלום, ויאמר לו מן השמים הראו לך שהאמת עם אשתך, והיה צריך שתתן לה הטאקה המהודרת להתקשט היא בה ואתה תקח הגרועה, ותיבת יגל היא ראשי תבות לא ילבש גבר, ותיבת אש היא ראשי תבות שמלת אשה [דברים כ"ב ה'], שהגידו לך זו הטאקה אשר לבשת ראוי שתהיה שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלה הראויה לה, והראו לך דבר זה בראשי תבות למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקשטת עצמך בבגד החשוב, ולאשתך הבאת בגד הגרוע. נמצינו למידן אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נזדמן לו לקנות שניהם מן החשוב, אלא נזדמן לו אחד חשוב ואחד גרוע, שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוצא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה בדבר החשוב, וכמ"ש באותה מעשה".

וראה מה שכתב בספר פלא יועץ (ערך נדיבות) בענין זה דברים ברורים: "אם רואה שמזונותיו מצומצמים יקמוץ ידו, שהרי אמרו 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', ואפילו ליתן צדקה ולהרבות במצות אינו רשאי כל כך, שחיי וחי אנשי ביתו קודמים, ומה גם אם יש לו חובות שחייב לישראל, דאז חיובא רמיא עליו להתנהג בפרק הקומוץ רבה בין לעצמו בין באכילתו בין במלבושו בין לאנשי

ביתו, וחיי צער יחיה, עד ישלם את נושיו, ואין צריך לומר שלא ירבה עשות צדקה, כי לא לצדקה תחשב אלא עבירה היא בידו". ודברים אלו הם ממש ההיפך הגמור מדבריו של הר' שלום ארוש.

ובשיחות הר"ן (סימן ש"ח) מובא: "וכבר דברנו שזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במשנה (אבות וד'): 'כף הוא דרפה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'. ומקשין ההמון עם, איך שיהי אשריך בעולם הזה מאחר שצריך לסבל עמל כזה לאכל פת במלח וכו'? וכבר מבאר באיזה ספרים איזה תרוצים דחוקים בדרך דרש, אבל באמת מי שיש לו עינים ולב להסתכל בעניני עולם הזה באמת, מי שזכה לינק באמת מתורתיו ושיחותיו ומעשיותיו הנוראים של רבנו הקדוש והנורא זכר צדיק וקדוש לברכה, אצלו מבאר המשנה בפשיטות גמור ויכולין להסביר הדבר לכל בר שכל אמתו הבקי קצת בטיב הנהגת העולם.

פי כל העשירים והגבירים הגדולים מודים שהעולם הזה מלא יגונות ויסורים. פי דאגותיהם ויסוריהם רבות מאד מאד בכל פעם ובכל יום ובכל שעה, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם ב'): 'מרה נכסים מרה דאגה'. ואף על פי שההמון עם העניים אינם מבינים זאת ונדמה להם שאם היה להם עשירות לא היה להם דאגות, אבל באמת הם טועים הרבה בזה וכןראה בחוש וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. והעניים והבעלי בתים יש להם גם כן בודאי דאגות הרבה וכןכפר לעיל. על כן אין מקום לברח מיסורי עולם הזה המלא מכאובות יסורים מיסורים שונים, הן בענין פרנסה הן בענין צער ויסורים מאשתו ובניו, ולהנשים נדמה שיש להם מבעליהם יסורים, והן בענין יסורים ומכאובים ממש. שנמצאים הרבה סובלי חלאים ומפלות מפלאות רחמנא לצלן בעולם הן על כל אלה וכיצא בהם. אין מקום לברח מפל זה כי אם אל התורה.

פי כל מי שרוצה שיהיה לו טוב בעולם הזה שיחיה בנחת בלי צער הוא מלא צרות תמיד. פי כל מה שמקנה לטוב בא להפך. ואפלו אם יהיה לו לפעמים איזה טוב מדמה, הוא בודאי מערב ביגונות תמיד כידוע בחוש למסתכל על האמת.

על כן בעולם הזה "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה" (משלי כא-ל) לחיות בנחת, **פי אם כשמתרצה באמת להסתפק בתכלית המעוט ולחיות חיי צער,** כמו שאמרו

שם במשנה הנ"ל: פת במלח תאכל וכו'. שאז דיקא פשקבל על עצמו כל הדחקות וחיי צער ולסבל הכל ולעסוק בתורה כמו שכתוב שם: ובתורה אתה עמל, אז דיקא יש לו חיות גם בעולם הזה. ואשרי לו גם בעולם הזה. כמו שכתוב שם אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה ודאי. כי לא יהיה לו שום יסורים מפגעי העולם הזה המרבים אצל כל אדם מאד, מאחר שמשקבל על עצמו הכל בשביל התורה, וכל חיותו וטובו הוא התורה שהוא טוב אמתי, ואז בודאי חיי חיים אמתיים ואשרי לו גם בעולם הזה'.

אם כן מבואר להדיא מדברי רבינו הקדוש שהאדם צריך לשמוח בחלקו ולקבל על עצמו חיי צער כדי לעסוק בתורה, וכל סגנון ההדרכה של הר' שלום ארוש בעניין מתן הרשות לאשה לבזבז סכומי כסף גדולים כרצונה וכו' הרי הוא ההיפך הגמור מרוח דברים זו.

שער ז'

חינוך הבנים

פרק א'

האם כשהאדם רואה שהילד שלו אינו מתנהג
כראוי הוא צריך רק לתקן אצלו בפנימיות,
ורק אחר כך להתפלל על הילד, ואינו צריך
לתקן את הבעיה ולהדריך את בנו בדרך
הישר

בספר בגן האמונה (עמוד קפ"ג, ובמהדורה רביעית עמוד רמ"א) כתב: "יש
הרבה דגמאות למבחינים של אמונה ביחסים עם הילדים: ילד שאינו
שומע להורים; ילד שמתאכזר לאחים שלו; סרבן, שאינו רוצה שום
בגד שמציעים לו; אינו רוצה שום אכל שמציעים לו; משתלט על כל
המשחקים בבית. וכן כל דבר שלדעת ההורה הוא אינו חנוכי ואינו
טוב. בכל אחד מהמצבים האלה ההורה נמצא במבחן של אמונה.

כדי להצליח בחנוכה הילדים עליו לנהוג על פי שלשת הכללים של
האמונה. ולדעת שה' מנהיג את העולם מדה כנגד מדה, והוא מראה
להורים בילדים את מה שהם צריכים לתקן. כגון, כשהבן אינו שומע
בקול אביו, זה משום שהאב אינו שומע לקדוש ברוך הוא, וכן הוא לא
שומע להוריו בילדותו. אם הילד מתאכזר לאחרים, זה מראה שלאב
יש אכזריות; וכן על זו הדרך בכל ענין וענין...

רק כאשר האדם מתקן אצלו בפנימיות את הדבר, שבגללו הוא סובל
מהילדים, אזי זה נקרא שהוא עשה "טפול שרש". רק אז יכול הוא גם

להתפלל על ילדיו, ובודאי הבעיה לא תחזור על עצמה. לעמת זאת, אם הולך ב"כחי ועצם ידי", בכל מיני תחבולות, ואינו עושה טפול שרש אלא מנסה בכח לתקן את הבעיה אצל הילדים, הוא ימשיך לסבל; והסבל שלו רק ילך ויגדל.

גם במצבים קשים במיוחד, כגון שאחד מהילדים מתאכזר לאחיו, שזה דבר שקשה מאד להורה לקבל באמונה - מאחר שזה נוגע לו אישית, שמצערם את אחד מילדיו; והוא רוצה גם להגן עליו - צריה להאמין, שפכה ה' רוצה. כי אין יסורים ללא עון. ואפלו קשה לאדם לקבל את זה, עליו לבטל רצונו מפני רצון ה'; ולהאמין שזה לטובה, ולא לכעס. הפתרון היחידי במצבים קשים כאלו הוא לעשות טפול שרש. טפול שרש - פרושו, שייחד זמן בכל יום להתפלל לה' ולבקש מה', שיראה לו מה הוא מרמז לו, כשהילד שלו מתנהג באכזריות, אולי הוא בעצמו אכזרי וכדומה".

הנה אם חז"ל חייבו את האדם לחנך את ילדיו ולהרגילם בדרך הישר אם כן זהו ההשתדלות העיקרית שהאדם צריך לעשות, כי הילד מטבעו יש לו מידות רעות והאב צריך להדריכו בדרכי נועם ולהסביר לו את הדרך הנכונה והישרה, ואם כן גם אם אכן האדם צריך גם לתקן אצלו את הטעון תיקון, אין זה סותר כלל לכך שצריך להתבונן מהי הבעיה שבגללה בנו אינו מתנהג כראוי ולתקן אותה, וכפי שבכל דבר צריך להתנהג בדרך הטבע ומצד שני להאמין שהכל בהשגחה פרטית, כך גם כאן, האמונה שהכל בהשגחה אינה סותרת לכך שצריך לפתור את הבעיה בדרך הטבע, ולחנך את הילד בדרך הישר, ולכן מה שכותב הר' שלום ארוש שרק לאחר שתקן בפנימיות את הדבר רק אז יכול הוא להתפלל על ילדיו אינו נכון כלל, כי מלבד מה שצריך לתקן בפנימיות צריך גם לעשות השתדלות לפי ראות עיניו, הן להתפלל על ילדיו, והן לבדוק מה חסר להם ומה מפריע להם, ומה גורם להם להתנהג בצורה לא טובה, ולהתייעץ בשעת הצורך עם מחנכים מנוסים, וכן צריך להדריכם מתוך עידוד ואהבה ומחמאות בדרך הנכונה.

והתפילה על הילד אינה מספיקה, אלא צריך גם לחנכו בפועל, כפי שנאמר (משלי פרק יג פסוק כד): "חוסך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר", כלומר, "שמי

שלא מעניש את בנו כשצריך ומייסרהו, הרי זה סופו לשנוא אותו מאחר שיצא לתרבות רעה (רש"י), ומי שאוהב את בנו, ילמד אותו מוסר ויראת שמיים כיצד להתנהג כראוי, וכמו שפירש רש"י "תמיד לבקרים מייסרהו" (דהיינו בדברי מוסר).

ובספר פלא יועץ (עדר בן) כתב: **"מצות האב על הבן להתנהג עמו על פי שניו ולפי מדותיו ולפי דעתו של בן ולפי צורך שעה, אם בקשות אם ברכות, חיובא רמיא על האב לכלכל דבריו במשפט, באופן שיעשה טוב אותו הבן ולא יחטא, ולזה צריך דעת גדולה וסבלנות יתירה להתנהג לפי הצורך בדרך הממוצע, שלא ימנע מנער מוסר, ולא ייסרו יותר מדאי ולא יקצר במקום שראוי להאריך ולא יאריך במקום שראוי לקצר"**.

ועוד כתב בספר פלא יועץ 'ערך חינוך': "כתיב: 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה', וזו מצות האב על הבן לחנכו בתורה ובמצות, כי זה כל פרי הבנים לגדלם על התורה ועל העבודה, שאם יהיו ח"ו בנים משחיתים ההעדר טוב ממציאות הרע, וכשם שצריך לחנכם בתורה ומצוה כך צריך ללמדם ולחנכם בדרך ארץ ומדות טובות וישרות באופן שכל רואיהם יכירו כי הם זרע ברוך ה', ויחנכם וירגילים במדת הסתפקות ושלא יהיו להוטים אחר מאכל טוב ומלבושים טובים, וגם אם חננו ה' עושר ירגיל את בניו להסתפק בטוב מעט כדי שלא ייצר להם לעתות בצרה, וחושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר, וצא ולמד מה שאירע לדוד המלך ע"ה עם אבשלום על אשר לא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית, וידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, כי אולת קשורה בלב נער ושבת מוסר ירחיקנה ממנו, **והכל לפי דעתו של בן ולפי שניו יגלגל עמו, פעמים בהכאות, פעמים בתוכחות, פעמים בקשות, פעמים ברכות, פעמים במנות ומתנות, פעמים בדברים טובים, ויחנכם בכבוד הבריות ושלא יהיו עזי פנים וקשי עורף ושהיו מן הנעלבין ואינם עולבים וירחיקם מחברת חברים רעים ומן השבועות ומן השחוק ומן הכיעור ומן הדומה לו, וצריך חכמה ודעת לירד חדרי בטן הבנים ולגלגל עמהם כראוי לפי דעתם ולפי השנים, ועל הכל לשפוך נפשו לפני ה' שלא יהיו חטאותיו מונעים הטוב ממנו, ושיהיה כל זרעו זרע קדש קדשים זרע אנשים**. וגם על הבנות חיובא רמיא לחנכן ולהרגילן בכל מלאכות ובכל שלימות ובכל מדות טובות וביותר שיסתפקו במועט ושיהיו מעשיהם יפות ושלא תהיינה עצלניות ולא דברניות, ושתקם בעוד לילה ושתעשה כל מעשיה בזריזות ובנקיות ובכשרות וביהדות וכל סדר נשים הכשרות באופן שיהללוה בשערים מעשיה ותמצא חן ושכל טוב".

ולפי דברי הר' שלום ארוש נמצא שאין ביכולת האב לחנך את ילדיו ולהדריכם בדרך הישר עד שיהיה צדיק גמור שתיקן עצמו לגמרי, וזהו שטות והבל.

וראה מה שכתב בליקוטי הלכות (הלכות מלמדים הלכה ד' ד'): **"ועל כן החיוב מטל על אביו ביותר לדבר עם בנו בתורה ויראת שמים כדי להאיר בו הנקודה מפה ללב. כי על אביו דיקא מטל החיוב ביותר מחמת שעצם הנקודה הקדושה נמשכה ממנו מחמת שהוא מזרע ישראל כנ"ל. וגם החרפה השורה על לבו הוא גם כן על ידו על ידי שלא קדש עצמו כראוי. ועל כן הוא מחיב ללמד עם בנו תורה שעל ידי זה מתקן כל זאת, כי על ידי שהוא לומד עם בנו הוא מאיר בו הנקודה שיש בו מקדשת ישראל ומבטל החרפה השורה על לב, כי הכל נמשך מאביו והוא צריך לתקן כל זה על ידי הדבור שמדבר עם בנו בתורה ויראת שמים. שעל ידי זה מאירה הנקודה מפה ללב שעל ידי זה נתתקן הכל וכנ"ל".**

שער ח'

התבודדות

פרק א'

**האם מי שעושה שעה התבודדות כל יום
אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום
על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה'?**

בספר בריתי שלום לנשואים עמוד 294 כתב: "ומזה גליתי את הכח של חצי שעה התבודדות כל יום אפילו ביום, שראיתי בזה פלאי פלאות. כפי הנראה, ה' נתן את הפתרון הזה להור החלש הזה, שעל פי רב קשה לקיים את התורה 'הנעור בלילה' כמו שהיא מובאת בלקוטי מוהר"ן, ורצה ה' לזפות את בניו, שעל כל פנים יעשו מה שבידם, והוא יתברך יעזר להם גם כן, לבטל מהם תאוות רעות וכו'".

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 29 כתב: "והנה מי שיעין בתורה זו (לקוטי מוהר"ן סימן נ"ב) במקומה יראה שהשמיטנו כמה פרטים, ובאמת רבנו כותב שם דברים שקשה לרב העולם לקיים, כגון שצריך שתהיה ההתבודדות בלילה, ובמקום שלא הולכים שם בני אדם, וגם מוכן מדבריו שצריך להאריך בתפלה מאד, כמה שעות בכל פעם וכו', אף ברמייה ה' על עמו ישראל, האיר לנו את הדרך להקל על הדור את הדרך של ההתבודדות המובאת בתורה נ"ב, וחנו אותי ה' יתברך ושלח את העצה של חצי שעה התבודדות על נושא אחד כל יום, שמנסיון אישי שלי וגם מנסיונם של אחרים שהלכנו עם העצה הזאת, הוכח בצורה ברורה, שגם חצי שעה של התבודדות על דבר מסוים כל יום, אפילו שמתבודד ביום ולא בלילה, מועילה וחזקה מאד ויכולה לבטל לאדם תאוות! לכן, כמו שרבונו אמר שבאמת ההתבודדות

הרצויה היא כל היום כלו, אבל מחמת שאי אפשר לצוות זאת לכלם, לכן לפחות יש לצוות שיהיה להם שעה התבודדות בכל יום - על אותו המשקל צריכים לומר, שאמנם הדרך הרצויה לבטל תאוות, היא להתבודד כמה שעות בלילה בדרך יחידי וכנ"ל, אבל מחמת שאי אפשר לצוות זאת על כלם, על כן בהכרח לצוות אותם, שלפחות שתהיה להם חצי שעה התבודדות כל יום לבטל תאוה - ונראה שהספיקו עם הדרך הזאת בשמים, כי באמת אנשים רואים תוצאות נפלאות גם על ידי חצי שעה בלבד על נושא אחד."

ובספר בריתי שלום לרווקים עמ' 352 כתב: "מי שאין לו חצי שעה התבודדות על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה', אפילו שעושה שעה התבודדות בכל יום!"

ובספר בריתי שלום לרווקים עמוד 203 כתב: "יש אנשים שעושים עשרים שנה התבודדות ולא זזים 'מילימטר', מהתאוות שלהם - זה בגלל שלא לוקחים נושא אחד לעבד עליו בהתמדה יום יום, דהיינו שלא מקים את תורה נ"ב, שהיא התורה היסודית ביותר לחזרה בתשובה שלמה."

ובעמוד 205 כתב: "כי גם אם אדם יעשה כל יום שעה התבודדות, בלי שייחד לפחות חצי שעה להתנקות מהתאוה הזאת, השעה לא תעזר לו להתנקות מהתאוה - עד שיעבד במרפז על זה במיוחד!"

ובספר בגן הכיסופים והרצון עמוד 142 כתב: "הגעתי למסקנה מזעזעת: אפילו התבודדות שהיא המעלה העליונה והגדולה ביותר לא משנה את האדם, רק עבודה קבועה ממוקדת ורצינית על הרצון משנה את האדם... בלי חצי שעה של עבודת הרצון אין בחירה, הנפילה בלתי נמנעת, כל יום הוא בגדר נס, ואין סומכים על הנס."

כדי לבאר ענין זה נקדים את מה שכתב רבינו הקדוש מוהר"ן מברסלב בענין ההתבודדות, בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ה מובא: "ההתבודדות הוא מעלה עליונה וגדולה מן הכל. דהיינו לקבוע לו על כל פנים שעה או יותר, להתבודד לבדו

בְּאִיזָה חֶדֶר אוֹ בְּשָׂדֶה וּלְפָרֶשׁ שִׁיחָתוֹ בֵּינוּ לְבִין קוֹנוֹ בְּטַעֲנוֹת וְאַמְתָּלוֹת בְּדִבְרֵי חוֹ וְרָצוֹי וּפִיּוֹס לְבָקֶשׁ וּלְהַתְחַנֵּן מִלִּפְנֵי יִתְבָּר, שִׁיקְרָבוּ אֵלָיו לְעִבּוּדָתוֹ בְּאַמֶּת. וּתְפִלָּה וְשִׁיחָה זֹה יִהְיֶה בְּלִשׁוֹן שְׂמֵדְבָרִים בּוֹ.... וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עִם לִבָּבוֹ יִשִּׁיחַ וְיִסְפֹּר לִפְנֵי יִתְבָּר, הֵן חֲרֻטָּה וְתִשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר, וְהֵן בְּקִשְׁתִּי תַחֲנוּנִים לְזִכּוֹת לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּר מֵהַיּוֹם וְלִהְיוֹת בְּאַמֶּת, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה כָּל חֵד לְפָנָיו דְּרָגָה. וְיִזְהַר מְאֹד לְהִרְגִּיל עַצְמוֹ לְהִתְמַיֵּד בָּזֶה מְדֵי יוֹם בְּיוֹם שְׁעָה מִיחֻדָּת כִּנ"ל וְשֶׁאֵר הַיּוֹם יִהְיֶה בְּשִׂמְחָה כִּנ"ל. וְהִנֵּהגָה זֹה הִיא גְּדוּלָּה בְּמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד, וְהוּא דֶּרֶךְ וְעֶצֶה טוֹבָה מְאֹד לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו יִתְבָּר. כִּי זֹאת הִיא עֶצֶה כְּלָלִית שְׂכּוּלָל הַכֹּל, כִּי עַל כָּל מָה שִׁיַּחְסֹר לוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם אוֹ אִם הוּא רָחוּק לְגַמְרֵי מְכַל וְכָל מַעֲבֻדָּתוֹ יִתְבָּר, עַל הַכֹּל יִפְרֹשׁ שִׁיחָתוֹ וְיִבְקֹשׁ מֵאֲתוֹ יִתְבָּר כִּנ"ל. וְאִפְּלוֹ אִם לְפַעֲמִים נִסְתַּתְּמִין דְּבָרָיו וְאִינוּ יָכוֹל לִפְתַּח פִּי לְדַבֵּר לִפְנֵי יִתְבָּר כָּלֵל, אָף עַל פִּי כֵן זֶה בְּעַצְמוֹ טוֹב מְאֹד דִּהְיִינוּ הֵכָנָה שֶׁהוּא מוֹכֵן וְעוֹמֵד לִפְנֵי יִתְבָּר וְחִפֵּץ וּמִשְׁתַּקֵּק לְדַבֵּר, אֲךָ שְׂאִינוּ יָכוֹל זֶה בְּעַצְמוֹ גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד. וְגַם יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ שִׁיחָה וּתְפִלָּה מְזֶה בְּעַצְמוֹ וְעַל זֶה בְּעַצְמוֹ יִצְעַק וְיִתְחַנֵּן לִפְנֵי יִתְבָּר שֶׁנִּתְרַחַק כָּל כֶּךָ, עַד שְׂאִינוּ יָכוֹל אִפְּלוֹ לְדַבֵּר וְיִבְקֹשׁ מֵאֲתוֹ יִתְבָּר רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים שִׁיַּחֲמַל עָלָיו וְיִפְתַּח פִּי, שִׁיּוֹכֵל לְפָרֶשׁ שִׁיחָתוֹ לִפְנֵי. וְדַע, שֶׁכֵּמָה וְכֵמָה צְדִיקִים גְּדוֹלִים מִפְּרָסְמִים סִפְרוּ שֶׁלֹּא בָּאוּ לְמִדְרָגָתָם, רַק עַל יְדֵי הִנֵּהגָה זֹה. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין מַעֲצָמוֹ גְּדָל מַעֲלַת הִנֵּהגָה זֹה, הַעוֹלָה לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה וְהוּא דֶּבֶר הַשּׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל, כִּי כָּלֵם יְכוֹלִים לִנְהַג הִנֵּהגָה זֹה וְעַל יְדֵי זֶה יָבוֹאוּ לְמַעֲלָה גְּדוּלָּה, אֲשֶׁרִי שִׁיַּחֲזוּ בָּזֶה."

וְהִנֵּה בְּלִיקוּטֵי מוֹהֵר"ן סִימֵן נב מוּבֵא: "וְאִי אִפְּשֶׁר לָבוֹא לִידֵי בְטוּל, כִּי אִם עַל יְדֵי הַתְּבוּדוֹת. כִּי עַל יְדֵי שְׂמֵתְבוּדָה וּמִפְּרֹשׁ שִׁיחָתוֹ בֵּינוּ לְבִין קוֹנוֹ, עַל יְדֵי זֶה הוּא זֹכֶה לְבִטֹּל כָּל הַתְּאוּוֹת וְהַמַּדּוֹת רְעוּת, עַד שֶׁזֹּכֶה לְבִטֹּל כָּל גְּשָׁמִיוֹתוֹ, וְלִהְיוֹת בְּשֶׁרֶשׁוֹ.

אֲךָ עֶקֶר הַהִתְבוּדוֹת הִיא בְּלִילָה, בְּעֵת שֶׁהָעוֹלָם פָּנוּי מִטְרַדַּת הָעוֹלָם הַזֶּה. כִּי בְּיוֹם, עַל יְדֵי שְׂרֻדְפֵי הָעוֹלָם אַחֵר הָעוֹלָם הַזֶּה, הוּא מְבִטֵּל וּמְבַלְבֵּל אֶת הָאָדָם מִלְּהִתְדַבֵּק וְלִהְיוֹת בְּהֶשֶׁם יִתְבָּר. וְאִפְּלוֹ אִם הוּא בְּעַצְמוֹ אִינוֹ טְרוּד, אָף עַל פִּי כֵן מֵאַחֵר שֶׁהָעוֹלָם טְרוּדִים אֲז, וְרוֹדְפִים אֲז אַחֵר הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי זֶה קָשָׁה אֲז לָבוֹא לִידֵי בְטוּל.

וְגַם צְרִיכִין שִׁיְהִיָּה הַהִתְבוּדוֹת בְּמָקוֹם מִיחֵד, דִּהְיִינוּ חוּץ מִהָעִיר בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, בְּמָקוֹם שְׂאִין הוֹלְכִים שָׁם בְּגִי אָדָם. כִּי בְּמָקוֹם שֶׁהוֹלְכִים שָׁם בְּגִי אָדָם בְּיוֹם, הַרוֹדְפִים אַחֵר הָעוֹלָם הַזֶּה, אָף עַל פִּי שֶׁכָּעֵת אֵינָם הוֹלְכִים שָׁם, הוּא מְבַלְבֵּל גַּם

כִּן הַהִתְבּוֹדְדוּת, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִתְבַּטֵּל וּלְהַכְלִיל בּוֹ יִתְבָּרָה. עַל כֵּן צָרִיךְ שְׂיֵלֵךְ לְבִדּוֹ בְּלִילָה, בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, בְּמָקוֹם שָׁאִין שָׁם אָדָם. וְשֵׁם יֵלֵךְ וְיִתְבּוֹדֵד, וַיִּפְנֶה לְבּוֹ וְדַעְתּוֹ מִכָּל עֲסָקֵי עוֹלָם הָזֶה, וַיִּבְטֵל הַכֹּל, עַד שְׂיִזְכֶּה לְבַחֲיִנַת בְּטוֹל בְּאַמֶּת. הֵינּוּ שְׁבַתְחָלָה יִרְבֶּה בְּתַפְלוּת וְשִׂיחוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוּת בְּלִילָה בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי כַּנ"ל, עַד שְׂיִזְכֶּה לְבַטֵּל זֶה הַדְּבָר, דְּהֵינּוּ לְבַטֵּל מִדָּה וְתַאֲוָה זֹאת. וְאַחֵר כֶּף יִרְבֶּה עוֹד בְּהִתְבּוֹדְדוּת הַנ"ל, עַד שְׂיִבְטֵל מִדָּה וְתַאֲוָה אַחֶרֶת. וְכֵן יִנְהַג זְמַן רַב בְּהִתְבּוֹדְדוּת בְּזִמְנֵי הַנ"ל וּבְמָקוֹם הַנ"ל, עַד שְׂיִבְטֵל הַכֹּל. וְאַחֵר כֶּף עֲדִיו נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֵיזָה דְּבָר וְכו', וְאַחֵר כֶּף מִבְטָלִיו גַּם זֶה, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

ובסוף המאמר מובא לשון רבינו ז"ל שכתב את הענין בתכלית הקיצור:

"הַמְהִיל בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, הַנֶּעוֹר בְּלִילָה וְכו': דַּע שְׁעָרָה הַבְּטוֹל, שְׁאָדָם מִבְטֵל יְשׁוּתוֹ וְנַעֲשֶׂה אִין, וְנִכְלָל בְּאַחֲדוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרָה, אִין זֶה אֵלָּא עַל יְדֵי הַתְּבּוֹדְדוּת. וְהַהִתְבּוֹדְדוּת צָרִיךְ מָקוֹם וְזִמְנֵי מִיחָד, שֶׁלֹּא יִכְלָלוּ אוֹתוֹ הַמוֹנְעִים. וְהַזְמַן הוּא בְּלִילָה, הֵינּוּ הַנֶּעוֹר בְּלִילָה, שְׁאֵז הַכֹּל יִשְׁנִים. וְהַמָּקוֹם הוּא בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי, וְלֹא בְּדֶרֶךְ הָרַבִּים, שֶׁלֹּא יִפְסִיקוּ עוֹבְרֵי דֶרֶכִים, אֵלָּא דִּיקָא בְּדֶרֶךְ שְׁאִין רַבִּים הוֹלְכִים שָׁם, שָׁם יֵלֵךְ וְיִתְבּוֹדֵד, וְהֵינּוּ וְהַמְהִיל בְּדֶרֶךְ יַחֲדִי. וְאֵז יָכוֹל לִפְנוֹת לְבּוֹ מִכָּל וְכָל, וְיָכוֹל לְבּוֹא לְבְטוֹל כָּל הַיְשׁוּת, וְהֵינּוּ וְהַמְפָּנָה לְבּוֹ לְבַטָּלָה. וְאֵז כְּשֶׁנִּתְבַּטֵּל לְגַמְרִי, אֵזִי הוּא נִכְלָל בְּאַחֲדוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרָה, וְאֵז הוּא בָּא לְבַחֲיִנַת מַחֲיָב, כִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחֲיָב הַמְצִיאוֹת, וְכָל הַדְּבָרִים הֵם אֶפְשָׁר הַמְצִיאוֹת, וְכְשֶׁנִּתְבַּטֵּל וְנִכְלָל בְּאַחֲדוּתוֹ, אֵזִי הוּא יוֹצֵא מִבַּחֲיִנַת אֶפְשָׁר, וְנִכְלָל בְּמַחֲיָב, וְזֶה בַּחֲיִנַת: הֲרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ".

והנה תחילה יש לציין שמה שכתב הר' שלום ארוש שצריך להאריך בתפילה מאוד, כמה שעות בכל פעם, זהו טעות, כי מה שכתב רבינו בסימן נ"ב "וכן ינהג זמן רב בהתבודדות בזמן הנ"ל ובמקום הנ"ל", הכוונה היא שינהג כך תקופה ארוכה, שילך יום יום בלילה בדרך יחיד ויבקש ויתפלל על עוד מידה ועוד מידה, ואין הכוונה שצריך להאריך בכל יום זמן רב כמה שעות. ולמעשה בתורה זו רבינו אינו מבאר כמה זמן צריך לעשות התבודדות כל יום, אלא רק מבאר שהביטול של התאוות והמידות הרעות הוא על ידי התבודדות, ושעיקר הדרך לבוא לידי ביטול הוא בלילה בדרך יחיד, וכן כותב שיתפלל על תאוה ומידה מסויימת, ואחר כך על עוד תאוה ומידה מסויימת, עד שיבטל את כל התאוות והמידות הרעות. אך בליקוטי תנינא סימן כ"ה מבואר שההתבודדות צריכה להיות בחדר או בשדה, וכן שצריך להיות שעה בכל יום, וכותב שצריך להשיח את כל אשר על ליבו לפני ה'

יתברך, ויתחרט על כל מה שעשה, ויבקש על כל מה שחסר לו בעבודת ה'. ויש להבין כיצד מסתדרים שני מאמרים אלו יחד.

והנה לענין זמן ההתבודדות, יתכן לומר שגם בתורה נ"ב הכוונה היא להתבודד שעה בכל לילה. והנה בפשטות עיקר החידוש בתורה נ"ב הוא שההתבודדות צריכה להיות בלילה ובדרך יחידי, שזהו הזמן והמקום המסוגל להגיע לביטול, אך הענין שמזכיר להתפלל על מידה ותאוה אחת, ואחר כך על עוד מידה וכו', אין זה מוכרח שזה צריך להיות דוקא באופן זה, שיתפלל על תאוה מסויימת עד שתתבטל ממנו ואחר כך על עוד תאוה וכו', אלא גם אם יתפלל יום אחד על תאוה זו ויום אחר על תאוה אחרת, כל פעם לפי מה שמפריע לו ומתגבר עליו באותה עת, גם על ידי זה יזכה לבסוף לביטול התאוות, ומה שכתב להתפלל על תאוה אחת עד שתתבטל ואחר כך על עוד תאוה וכו', בא רק להסביר שעל כל תאוה צריך הרבה להתבודד עד שתתבטל, אבל הסדר להתפלל בנפרד על כל תאוה אינו מוכרח. וכמה הוכחות יש לזה:

א. בלשון רבינו שכתב בקיצור בסוף המאמר לא מוזכר כלל שצריך להתפלל זמן רב על תאוה מסויימת ואחר כך על עוד תאוה וכו', אלא רק שהביטול הוא על ידי התבודדות בלילה ובדרך יחידי.

ב. רבי נתן ז"ל מרבה לדבר מאות פעמים בספר ליקוטי הלכות ובמכתביו שנדפסו בספר עלים לתרופה על ענין ההתבודדות וחשיבותה העצומה, ואף פעם אינו כותב שצריך דווקא להתבודד תקופה מסויימת על תאוה אחת בלבד עד שיבטלה לגמרי, ורק אחר כך על תאוה אחרת עד שיבטל גם אותה וכן ימשיך בסדר הזה, ולא יתכן שדבר יסודי כזה שרק על ידו ניתן להגיע לביטול התאוות והמידות הרעות לא יזכיר רבי נתן אפילו פעם אחת ויתעלם מזה גם בכל אותם מאות הפעמים בהם מאריך ומרחיב לדבר על עניין זה עצמו של חשיבות התפילה וההתבודדות.

ג. בליקוטי תפילות על תורה נ"ב כותב רבי נתן: "שתרחם עלי ותהיה בעזרי ותזכני להרבות בהתבודדות תמיד. עד שאזכה על ידי ההתבודדות לבטל עצמי לגמרי, עד שיתבטל ישותי לגמרי ואהיה נכלל באחדותך באמת. ותזכני ברחמיך הרבים ותזמין לי מקום מיוחד וזמן מיוחד להתבודדות, ואזכה לבחור לי המקום המובחר והזמן המובחר להתבודדות, שהוא בלילה בעת שבני אדם ישנים, ובדרך

יחידי, שאזכה בכל לילה ולילה להתבודד במקום מיוחד, לילך בדרך יחידי במקום שאין בני אדם הולכים שם אפילו ביום, ושם אלך ואתבודד בלילה, ואפרש כל שיחתי לפניך, ואת כל אשר עם לבבי אזכה לבאר ולפרש לפניך בפה מלא בפירוש, עד שיתעורר לבבי באמת אליך בתשוקה גדולה, ובבכיה רבה ועצומה, בדמעות שליש לבכות ולהתוודות על עוונותי ופשעי המרובים ולהתחרט עליהם באמת ובלב שלם, ולקבל עלי קבלה גמורה בלב שלם באמת שלא אשוב עוד לכסלה ולא יהיה ברוחי רמיה כלל, אם אוון פעלתי לא אוסיף. ואזכה לעורר רחמין הרבים עלי, שתחנני מאתך במתנת חנם, ותהיה בעזרי מעתה תמיד, ותשמרני ותצילני ברחמין מחטאים ועוונות ופשעים. ומכל התאוות רעות, ובפרט מפגם הברית שהוא כלל כל התורה כולה, תצילני ותשמרני תמיד ברחמין הרבים ברחמין הגדולים ברחמין העצומים, עד שאזכה על ידי ההתבודדות בלילה לבטל עצמי לגמרי, לבטל כל מידה ומידה רעה וכל תאוה ותאוה רעה, עד שאהיה נקי לגמרי מכל התאוות ומכל המדות רעות”.

אם כן מבואר להדיא מדברי רבי נתן בתפילתו שתיקן על תורה זו (וידוע שהתפילות שבספר שליקוטי תפילות הם בגדר פירוש וביאור על התורות שעליהן הן מיוסדות) שלא הבין כלל שכוונת רבינו היא באופן שהר' שלום ארוש הבינה אלא שאם יפרש כל שיחתו בכל יום ויום לפי מה שעובר עליו באותו היום ויבקש מהשי"ת שיזכה לצאת מכל העוונות והחטאים והתאוות והמידות הרעות, על ידי זה יזכה במשך הזמן להתנקות כראוי מכל מידה ותאוה.

ד. אם נאמר שכוונת רבינו הוא שצריך דוקא להתפלל על מידה אחת בקביעות כל יום וכך במשך תקופה ארוכה, ורק אז זוכים לבטל את התאוה, אם כן צריך לומר גם כן שמה שכתב שצריך להתפלל על התאוה הזאת עד שיזכה לבטל אותה ורק אז יתפלל על תאוה אחרת הוא גם כן בדוקא, ואם כן לפי זה נמצא שאנשים כערכנו שלפעמים יתכן שיעברו עליו ימים ושנים ואפילו כל ימי חייו עד שיבטל תאוה אחת לגמרי (כמבואר בליקוטי הלכות כמה פעמים), צריך להתפלל כל ימיו רק על תאוה אחת בלבד. וזה הרי כל בר דעת מבין שאינו כן, שהרי האדם צריך לעבוד על כל התאוות, ואם נכשל בהרבה דברים בודאי צריך להתפלל על כולם, ואם כן בהכרח לומר שכוונת רבינו ז"ל היא, שבאופן כללי ההתבודדות בלילה בדרך יחידי מסוגלת לבטל את התאוות, אבל בפועל תלוי הדבר בכל אחד לפי מדרגתו, שמי שהוא במדרגה גבוהה ויכול בזמן מסויים לבטל תאוה ואח"כ עוד תאוה ועוד

תאווה, צריך אכן להתפלל בכל תקופה רק על תאווה מסוימת, אבל אנשים כערכנו שמלאים בכל התאוות, וכל אחד יודע מה שעובר עליו בכל התחומים, בקדושה, בתורה, בתפילה, בבין אדם לחבירו, וכו', הן בעניני היתר והן בעניני איסור, הוא צריך להתפלל בכל יום על מה שעבר עליו באותו יום או באותו זמן, ואם הוא עושה כן בלילה בדרך יחידי הוא יזכה גם כן לפי בחינתו לשבר את התאוות יותר ויותר.

וכך כותב רבי נתן ז"ל בעלים לתרופה (מכתב שי"ז): "וְאֵנִי צוֹעֵק בְּלִבִּי עֲתָה עַל הַיָּמִים שֶׁעָבְרוּ כְּמָה שָׁנִים, שֶׁלֹּא זָכִיתִי לְקַיֵּם זֹאת מִרְבּוֹי הַמְּנִיעוֹת (היינו שלא זכה לקיים את הניעור בלילה כמובא בתורה נ"ב), אֲבָל אֲנִי מְשַׁמַּח עַצְמִי עַל הַמַּעַט דִּמְעָט שֶׁזָּכִיתִי לִפְעָמִים לְקַיֵּם מַעַט מִזֶּה. וְגַם מֵה שֶׁזָּכִינוּ לִפְרֹשׁ שִׁיחַתָּנוּ בַּיּוֹם וְכוּ' הוּא גַם כֵּן יָקָר מְאֹד מְאֹד, כִּי לֹא כָּל אָדָם זֹכֵר לְקַיֵּם כָּל הַנֶּ"ל בְּשִׁלְמוֹת. וְאֲשֶׁרִי הַזֹּכֵר לְהַתְּבוּדוֹת אֶפְלוּ בַּיּוֹם, אֲבָל אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִי הַזֹּכֵר לְקַיֵּם בְּפִשְׁטוֹת הַנֶּעוֹר בְּלִילָה וְכוּ' וְכוּ', עַד שֶׁיִּזְכֶּה לְהַכְלִיל וְכוּ' וְכוּ', יְהִי חֲלָקְנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם".

אם כן מבואר שגם ההתבודדות ביום חשובה מאוד מאוד, ואשרי מי שזוכה להתבודדות בלילה בדרך יחידי, שאז זוכים יותר ויותר לביטול התאוות והמידות הרעות.

ובליקוטי תנינא (סימן צ"ו) מובא: "אָמַר לְעֵנִין הַתְּבוּדוֹת, שֶׁהִיא דִּרְכוֹ ז"ל לְזַרְז מְאֹד בָּזָה לְהִיּוֹת רָגִיל מְאֹד בְּהַתְּבוּדוֹת לִפְרֹשׁ שִׁיחַתּוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכָל יוֹם יוֹם. וְאָמַר, שֶׁאֶפְלוּ כְּשֶׁאֵין יְכוֹלִין לְדַבֵּר כָּלֵל, אֶפְלוּ כְּשֶׁמְדַבְּרִין רַק דְּבוּר אֶחָד, גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד. וְאָמַר, שֶׁאֶפְלוּ אִם אֵינוּ יְכוֹלִים לְדַבֵּר רַק דְּבוּר אֶחָד, יְהִי חֲזָק בְּדַעְתּוֹ, וַיְדַבֵּר אוֹתוֹ הַדְּבוּר כְּמָה וְכְמָה פְּעָמִים בְּלִי שְׁעוֹר וְעֵרָה, וְאֶפְלוּ אִם יְבִלֶה כְּמָה וְכְמָה יָמִים בְּדְבוּר זֶה לְבַד, גַּם זֶה טוֹב. וְיִהְיֶה חֲזָק וְאִמִּץ, וַיִּרְבֶּה לְדַבֵּר אוֹתוֹ הַדְּבוּר פְּעָמִים אֵין מִסָּפֵר, עַד שֶׁיִּרְחַם עָלָיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וַיִּפְתַּח פִּיו, וַיּוּכַל לִפְרֹשׁ שִׁיחַתּוֹ".

ובחיי מוהר"ן (סי' ת"מ) מובא: "אָמַר אֶפְלוּ כְּשֶׁאֵין יְכוֹלִין לְדַבֵּר בְּהַתְּבוּדוֹת רַק תִּבֶּת רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם גַּם כֵּן טוֹב מְאֹד".

ובספר אבני"ה ברזל מובא: 'מוֹהֲרַנ"ת אָמַר לְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, בְּחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת, אִם יְהִי לָךְ אֲרָבָעִים יוֹם רְצוּפִים הַתְּבוּדוֹת, בְּיָדָאִי יְהִי לָךְ שְׁנוֹי לְטוֹבָה'. ומבואר מזה שלא הזכיר כלל שצריך להיות על תאווה אחת בלבד, אלא העיקר שיעשה זאת ברציפות בלא להפסיק יום אחד באמצע. וכמובא גם כן בספר כוכבי

אור שיש מעלה גדולה מאוד כשעושה את ההתבודדות כל יום ויום בלא הפסק באמצע.

ובדרך אגב נזכיר מה שמובא בשיחות הר"ן (סימן רצ"ז): "דיבר עמנו כמה פעמים שרצונו חזק מאוד שנלך עם התורות שגילה, דהיינו לילך תחילה איזה זמן עם תורה פלונית בערך ב' או ג' חודשים, דהיינו שיהיו כל עבודתו והילוכו ביראת ה' על פי הנאמר באותה התורה, וכל תפילתו ושיחתו יהיה לזכות להגיע למה שנאמר באותה התורה, וכן יתנהג איזה זמן. ואחר כך ילך איזה זמן עם תורה אחרת, וכן אחר כך, עד שיגמור לילך עם כל התורות. ודיבר כמה פעמים מזה. אשרי מי שיאחז בזה".

ואמנם נראה שאין לזה שייכות למה שמבואר בתורה נ"ב להתפלל תקופה מסויימת על תאוה אחת, ואחר כך על עוד תאוה, כי ללכת עם תורה תקופה מסויימת זהו ענין אחר, שהרי בכל תורה מדובר על כמה וכמה נושאים, וממילא אי אפשר לומר שהכוונה היא להתפלל רק על תאוה מסויימת, ובפרט שהרי כל תאוה מפורטת בכמה וכמה תורות, ועם כבר התפלל על תאוה מסויימת וביטל אותה, מדוע שיתפלל עליה כשעוסק בתורה האחרת, ובפשטות הכוונה היא על פי מה שכתב רבינו שכל תורה כוללת את כל הבחינות, וממילא יכול האדם לפרש את כל אשר עם לבבו על פי התורה הזו, דהיינו שימצא בתורה זו את הדרך להתגבר על מה שצריך להתגבר עתה, בכל יום לפי מה שעובר עליו, ויתפלל על זה. ועכ"פ אין לזה שייכות לענינינו.

ואכן על עניין זה של הליכה עם תורות והתבודדות על פי סדר ובניין התורה כן מצאנו שרבי נתן מדבר על כך הרבה פעמים הן בספר ליקוטי הלכות והן בספר עלים לתרופה, וכפי הנראה שבקיום עצת ההליכה עם תורות והתבודדות על הנאמר בהם כבר נכלל ממילא עיקר כוונת רבינו למעשה בתורה נ"ב הנ"ל.

ולענין מה שטען הר' שלום ארוש ש"יש אנשים שעושים עשרים שנה התבודדות ואינם זזים מילימטר מהתאוות שלהם", תחילה יש לתמוה, מנין לו דבר זה, וכי בדק ועקב כמה היתה תאוותם קודם וכמה אחר כך, ועוד שכבר האריכו רבינו ורבי נתן בענין זה לבאר כמה צריך עקשנות בהתבודדות אף כשעוברים ימים ושנים ונראה לאדם שלא פעל, וכמה מצער להיווכח כיצד הר' שלום ארוש שמתיימר לייצג את

דרכה של חסידות ברסלב מתעלם לחלוטין מכל דברי ההתחזקות הנפלאים הללו שכל ספרי ברסלב מלאים וגדושים בהם לאין גבול, ונביא כאן מעט מדבריהם.

כתב רבינו הקדוש בתורה ק"א: "כִּי אָף־עַל־פִּי שְׁנַמְצָאִים כְּמָה עֲצוֹת טוֹבוֹת בְּסִפְרֵי רַבְּנֵינוּ, זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָהּ, שֶׁהֵם מְלָאִים עֲצוֹת לְהִתְקַרֵּב לַהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ, אֲף־עַל־פִּי יִכֹּן עַל־פִּירֵיב קֶשֶׁה לְהָאָדָם לְקַיֵּם הָעֲצָה בְּעֲצָמָה. עַל־כֵּן הָעֶקֶר הוּא תַּפְלוּת וְתַחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת, יִהְיֶה אִיף שִׁיְהִיָּה, עַל־כָּל־פָּנִים יְדַבֵּר בְּפִיו בְּאִיזָה בְּחִינָה שְׁהוּא, וַיִּבְקֹשׁ מֵהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ תָּמִיד, שִׁיִּצְיֵא אוֹתוֹ מִחֹשֶׁךְ לְאוֹר וַיַּחְזִירָהוּ בְּתִשְׁבָּה שְׁלֵמָה בְּאַמְתּוֹ, וְאַל יִתֵּן דָּמִי לוֹ עַד שִׁיעָנָהוּ. וְאַף־עַל־פִּי שְׁהוּא קוֹרֵא וְצוֹעֵק לַהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ זֶה זְמַן רַב מְאֹד, וְעֵדֵינוּ הוּא רְחוֹק מְאֹד מְאֹד, אֲף־עַל־פִּי־כֵן אִם יִהְיֶה חֶזֶק וְאַמִּיץ בְּתַפְלוּת וּבִקְשׁוֹת, בּוֹדָאִי סוֹף כָּל סוֹף יַעֲנֶהוּ הֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ וַיִּקְרְבוּ לַעֲבוֹדָתוֹ בְּאַמְתּוֹ, בּוֹדָאִי בְּלִי סֶפֶק, רַק חֶזֶק וְאַמִּץ. וְכִמוֹ שֶׁאַמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכָרוֹנָם לְבָרְכָהּ (בְּרֻכּוֹת לב), 'שִׁתְּפִלָּה צָרִיךְ חֲזוֹק', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כ"ז): "קְוֹה אֶל ה' חֶזֶק וְאַמִּץ לְבָבְךָ וְקוֹה אֶל ה'", וַיִּפְרֹשׁ רִשִׁי "וְאִם לֹא תִתְקַבֵּל תַּפְּלִתְךָ, חֲזוֹר וְקוֹה. וְכֵן לַעֲוֹלָם, עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

ועוד כתב בשיחות הר"ן סימן רל"ד: "לְעֵנֵינוּ הַתַּחֲזָקוֹת בְּהִתְבּוֹדָדוֹת וְשִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ. אָמַר, שֶׁאַפְלוֹ אִם עוֹבְרִים יָמִים וְשָׁנִים הִרְבֵּה, וְנִדְמָה לוֹ שְׁלֵא פָעַל עֵדֵינוּ בְּשִׁיחָתוֹ וּדְבוּרָיו כְּלוּם, אֲף עַל פִּי כֵן אֵל יִפֹּל מִזֶּה כָּלֵל, כִּי בְּאַמְתּוֹ בּוֹדָאִי עוֹשִׂים הַדְּבוּרִים רָשָׁם. וְהִבִּיא מִשָּׁל כְּמוֹ מִים הַיּוֹרְדִים עַל הָאָבֶן, אֲף עַל פִּי שֶׁנִּדְמָה לָהֶם שֶׁאֵין לְהַמִּים כַּח כְּנֶגֶד הָאָבֶן הַקָּשֶׁה וְאֵין נִכָּר רָשָׁם הַמִּים בְּאָבֶן, אֲף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁהַמִּים יוֹרְדִים עַל הָאָבֶן כְּמָה וְכְמָה זְמַנִּים רְצוּפִים הֵם עוֹשִׂים נִקְבַּ בְּהָאָבֶן כְּנֶרְאָה בְּחוּשׁ. כְּמוֹ כֵּן, אֶפְלוֹ אִם לְבוֹ לֵב הָאָבֶן וְאֵין נִכָּר בּוֹ רָשָׁם דְּבוּרָיו וְתַפְּלָתוֹ, אֲף עַל פִּי כֵן בְּרַבּוֹת הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים יִנְקֵב לְבוֹ הָאָבֶן עַל יְדֵי שִׁיחָתוֹ, כְּמוֹ 'אֲבָנִים שֶׁחֲקוּ מִים' (אִיוב י"ד) כִּפִּ"ל. וְכִכֵּר מְבֹאֵר הִרְבֵּה מַעֲנֵינוּ הַתַּחֲזָקוֹת בְּהִתְבּוֹדָדוֹת שְׁהוּא שִׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ בְּסִפְרֵים הַנִּדְפָּסִים שֶׁמְכַבֵּר עַיִן שֶׁם הֵיטֵב. וְהָעֶקֶר שֶׁתִּקְוִים הַדְּבָרִים כָּלֵל הַכְּתוּב שֶׁם וְכָאן לְמַעַן יִיטֵב לָךְ לַעֲד".

ועוד מובא בשיחות הר"ן סימן ס"ח: "הַזְהִיר מְאֹד כְּמָה פְּעָמִים עַל עֵנֵינוּ הַשִּׁיחָה בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ שֶׁכָּל אָדָם יְדַבֵּר וַיִּשְׁיחַ בֵּינוּ לְבֵין קוֹנוֹ וַיִּישֵׁב עֲצָמוֹ הֵיטֵב מֵה הוּא עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה. וִירַחֵם עַל עֲצָמוֹ וַיִּפְרֹשׁ כְּפִיו בְּתַחֲנוּגִים וּפְיוֹסִים לְבִקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן מִלִּפְנֵי יִתְבָּרַךְ שִׁיִּזְכֶּהוּ בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים לְהִתְקַרֵּב לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ. וַיִּשְׁתַּדֵּל לְהַמְצִיא לוֹ טַעֲנוֹת וּבִקְשׁוֹת עַל זֶה. וְעֵנֵינוּ שִׁיחָה זֶה יִהְיֶה בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז שֶׁמְדַבְּרִים בּוֹ

וכבר מבאר זאת בספרים הנדפסים. אבל יותר מזה הרבה לדבר עמנו הרבה מאד בענין זה, כי מי שירגיל עצמו לנהג הנהגה זו בכל יום על-כל-פנים שעה אחת בודאי יזכה להתקרב אליו יתברך באמת. ואף אם לפעמים הוא רואה שמקיים הנהגה זו ימים ושנים ואף-על-פי-כן עדין לא זכה להתקרבנות פראוי אף-על-פי-כן יחזק עצמו יותר ויותר כי סוף כל סוף יועיל לו בודאי".

ובליקוטי הלכות (קריאת שמע הלכה ה' אות י"ד) כתב: "מי שילך בדרך זה של צעקות ותחנונות ובקשות ושירות ותשבחות אליו יתברך בודאי יזכה לעולם הבא, כי על-ידי זה עקר התשובה וההתקרבנות אליו יתברך מפל מקום שהוא, דהינו אף-על-פי שאינו זוכה להתנגע ולטרח בעבודתו יתברך כמו הצדיקים והקשרים והחסידים שלפנינו, שאפלו הקטנים שבהם יגעו וטרחו מאד מאד בתעניות רבים ובסגופים קשים ועצומים רבים מאד, ואם אינו זוכה לזה, אף-על-פי שיודע בנפשו שהיה צריך לזה לפי עוונותיו ופגמיו המרבים, ואפלו אם יודע בעצמו שגם עתה עובר עליו מה שעובר בכל עת וכו', אף-על-פי-כן אם לא יניח את עצמו לפל לעולם, ויחזק את עצמו לדבר דבורים על כל פנים תמיד לפני ה' יתברך בצעקות ותחנונות ובקשות הרבה לה' יתברך, בודאי סוף כל סוף ישוב לה' יתברך".

ועוד כתב בליקוטי הלכות (תפילין הלכה ה' אות מ"ג): "עין מה שפרש רש"י על הפסוק (בראשית ל'): 'נפתולי אלקים נפתלתי', שהוא לשון עקש ופתלתל: 'נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה עם אחתי, גם יכלתי, שהסכים על ידי, עין שם. ובבחינה זו צריך להרבות בתפלה והתבודדות מאד מאד כל ימי חייו, שזה העקר, וצריך להיות עקשן גדול בזה מאד מאד, שאף-על-פי שנדמה לו שדבריו אינם מועילים כלל, והוא רחוק מדבריו מאד, כי זה ימים ושנים שעוסק בזה ועדין לא פעל כלל, אף-על-פי-כן צריך להיות עקשן גדול בזה, כמו העקשן ממש שעושה הדבר בלי שום טעם, כן צריכין בעבודת ה', כמו שכתב רבנו ז"ל (בליקוטי תנינא סימן מ"ח) שצריכין להיות עקשן גדול בעבודת ה', ובאמת צריכין עקשנות גדול מאד בכל עבודת ה', בכל עובדא ועובדא ובכל עצה ועצה, אבל עקר העקשנות ביותר צריכין בתפלה ותחנונים, והעקר בשיחות של ההתבודדות, כמבאר בדברינו כמה פעמים, וכמו שפרש רש"י הנ"ל על 'נפתולי אלהים נפתלתי': 'לשון עקש ופתלתל, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום וכו'".

ועל-כן צריכין להתחזק בזה מאד בלי שעור, וכשיהיה חזק כל כו, בבחינת 'נפתולי אלקים נפתלתי' הנ"ל, אז סוף כל סוף בודאי יזכה לפעל בקשתו להתקרב

לה' יתברך להיות שוה עם אחיו הכשרים והצדיקים, וכמו שמשלים שם הפסוק: 'גם יכלתי' - 'הסכים על ידי', שנתעקשתי כל כך להפציר הרבה למקום אף-על-פי שנדמה לי כמה פעמים ששוב לא יועילו דברי חס ושלוש וכו', אף-על-פי-כן נתעקשתי עצמי בעקשנות גדול בלי שעור, וסוף כל סוף גם יכלתי, שהסכים על ידי להיות שוה לאחי, להתקרב לה' יתברך באמת, אמן ואמן".

ובליקוטי עצות (עפ"י ליקוטי מוהר"ן סי' ב' אות ו') מובא: "אם האדם מרבה בתפלה והתבודדות ימים ושנים הרבה ואף-על-פי-כן הוא רואה בעצמו שעדין הוא רחוק מאד מהשם יתברך ונדמה לו שהשם יתברך כמסתיר פנים ממנו חס ושלוש, אל יטעה חס ושלוש שהשם יתברך אינו שומע תפלותיו ושיחותיו כלל, רק יאמין באמונה שלמה שהשם יתברך שומע ומאזין ומקשיב כל דבור ודבור של כל תפלה ויתחנה ושיחה, ואין שום דבור נאכד חס ושלוש, רק כל דבור ודבור עושה רשם למעלה מעט ומעורר רחמי יתברך בכל פעם. אף עדין לא נגמר בגין הקדשה שהוא צריך לכנס בו. וברבות הימים והשנים אם לא יהיה טפש ולא יפל בדעתו בשום אפן בעולם, ויתגבר ויתחזק ויתאמץ בתפלה יותר ויותר, אז על-ידי רבוי התפלות יכמרו רחמי יתברך, עד שהשם יתברך יפנה אליו ויאיר לו פניו וימלא חפצו ורצונו בלתי הצדיקים האמתיים ויקרבהו ברחמים ובחמלה גדולה".

ונמצא למעשה, שמה שכתב הר' שלום ארוש שמי שעושה שעה התבודדות כל יום אבל אינו עושה חצי שעה התבודדות כל יום על דבר אחד, הוא רחוק לגמרי מעבודת ה', דבר זה אינו נכון כלל. וכן מה שכתב שבגלל שאנשים אינם עושים חצי שעה התבודדות כל יום על נושא אחד אינם זזים במשך עשרים שנה מילימטר מהתאוות שלהם, אינו נכון כלל. וכן מה שכתב שאם לא ייחד חצי שעה כל יום להתבודד על תאוה מסוימת השעה לא תעזור לו להתנקות מהתאוה אינו נכון כלל.

ומה שכתב שהוא זכה לגלות שה' נתן פתרון לדור החלש הזה שקשה לקיים את הנעור בלילה וכו', כבר נתבאר שהפתרון אינו חצי שעה התבודדות על נושא אחד, אלא הפתרון הוא שמי שאינו מצליח לקיים את ההתבודדות בלילה בדרך יחידי יעשה התבודדות ביום בחדר מיוחד, ועל ידי זה גם כן יזכה להתקרב לה' יתברך ולשבור את תאוותיו, כפי שכותבים רבינו הקדוש ורבי נתן הרבה פעמים.

ומה שכתב שהוכח בצורה ברורה שגם חצי שעה התבודדות על נושא מסוים כל יום מועיל לבטל את התאוות, ונראה שהסכימו עם הדרך הזאת בשמים, כי באמת אנשים רואים תוצאות נפלאות גם על ידי חצי שעה בלבד על נושא אחד, דברים אלו אינם נכונים כלל, שהרי אף אחד אינו יכול להוכיח ולבדוק עד כמה מועיל לעשות התבודדות דוקא בצורה כזאת ולא בצורה אחרת, והאם ישנם תוצאות יותר באופן כזה או באופן כזה, וכל סמיכתינו היא על כוחו של אותו זקן, רבינו הקדוש והנורא, שהשיג את עצת ההתבודדות במקום שהשיג, ואנו מקיימים את העצה הקדושה הזו כפי הדרך שהדריך אותנו, ואף אחד אינו יכול לשנות שום דבר בעצה הקדושה והנוראה הזו, וכפי שנתבאר בודאי כל התבודדות היא חשובה מאוד ומועילה מאוד, אבל השלימות הוא בלילה ובדרך יחידי, ואיך יכול הר' שלום ארוש בסברותיו לבוא ולבטל ולשנות דבר זה.

וכבר כתב רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן סימן קכ"ג: "הַעֲקָר וְהִסּוֹד שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בּוֹ, לְקַשֵּׁר עֲצָמוֹ לְהַצְדִּיק שֶׁבְּדוֹר, וְלִקְבֹּל דִּבְרָיו עַל כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, דָּבָר קָטָן וְדָבָר גָּדוֹל. וְלִבְלִי לְנִטּוֹת, חֶסֶד וְשְׁלוֹם, מְדַבְּרֵיו יָמִין וְשְׂמָאל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה (סְפָרֵי פָרָשַׁת שׁוֹפְטִים): 'אֶפְלּוּ אוֹמַר לָהּ עַל יָמִין שְׂמָאל' וְכו'. וְלִהְיוֹתֵיהֶם מֵאֲתוֹ כָּל הַחֲכָמוֹת, וְלִסְלֶק דַּעְתּוֹ כְּאֵלּוּ אֵין לוֹ שׁוֹם שִׁכְלִי, בְּלַעֲדֵי אֲשֶׁר יִקְבֹּל מֵהַצְדִּיק וְהָרֵב שֶׁבְּדוֹר. וְכָל זְמַן שֶׁנִּשְׁאָר אֲצֵלוֹ שׁוֹם שִׁכְלִי עֲצָמוֹ, אֵינוֹ בְּשִׁלְמוֹת, וְאֵינוֹ מְקַשֵּׁר לְהַצְדִּיק".

וברור לכל בר דעת שכל לשון וסגנון זה כאילו גילו לו משמים באופן אחר מדברי רבינו הקדוש והנורא והדרך שהלכו בה כל חסידי ברסלב לדורותיהם כגדול כקטן הרי הוא דרך יוהרה ודמיון שאחריתה מי ישורנה, ואנו אין לנו אלא ללכת בעקבותיהם של צדיקי האמת המחנכים ומדריכים אותנו בדרך התורה והיראה המסורה מדור דור ולבלי לנטות מדבריהם לא לימין ולא לשמאל וללכת בדרכי ישרים, ולא בדרכי שגעון ושיבוש וטירוף הדעת פעם לקצה זה ופעם לקצה ההפוך, דרכים שאין להם שורש וענף לא בדברי חז"ל ולא בדברי רבינו הקדוש ותלמידיו, וכפי שראינו לכל אורך חיבור זה מתחילה ועד סוף.

ומי יתן שהדברים הנאמרים בחיבור זה יפעלו את פעולתם לסקל אבני נגף מדרך המלך הסלולה, דרך מלכו של עולם, ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורת ה' באהבה, ובמהרה בימינו תעבור רוח הטומאה מן

הארץ ותימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים בביאת גואל צדק שיאיר אור
האמת בעולם והיתה לה' המלוכה אמן ואמן.

הר' שלום ארוש תומך ברשע אליעזר ברלנד, לאחר שנודעו ברבים כל תועבותיו, ונתפרסם פסק דין חריף נגדו משלושת בתי הדין המרכזיים בארץ הקודש

כנספח לקונטרס זה, יש לציין את הענין החמור, כי מלבד כל השיבושים המזוהים בקונטרס זה, הרי שהר' שלום ארוש גם תומך ברשע אליעזר ברלנד שר"י החוטא ומחטיא בחמורות שבחמורות. וכפי שכבר התפרסמו ברבים הדעות האפיקורסיות והשבתאיות של תלמידי ברלנד כי "הצדיק הוא מעל התורה וההלכה", ו"מותר לו לעבור על עבירות חמורות", והוא "עושה בכך תיקונים נשגבים בעולמות עליונים", עפ"ל. במצב כזה ברור כי תמיכתו של הר' שלום ארוש בברלנד מסייעת לחדירת דעות אפיקורסיות ושבתאיות אלו במחנה ישראל ח"ו ולעקירת התורה הקדושה ח"ו.

לפני כשבע שנים, כאשר אליעזר ברלנד ברח לחו"ל, כאשר היה מבוקש על ידי רשויות החוק, ושהה שם כמה שנים כשהוא בורח ממדינה למדינה, התפרסם מכתב בחתימתו של ארוש המביע תמיכה גלויה ונחרצת בברלנד ואיסור להאמין לשמועות נגדו, במקביל פורסמה אז בכלי התקשורת הקלטה בה הוא מתבטא כי "אוי לו למי שיהרהר אחרי הרב שלי, אוי ואבוי לו, אני לא מקנא בו - לא בעולם הזה ולא בעולם הבא". כמו כן פורסם לאחרונה ראיון עם הר' שלום ארוש בקו המידע הרשמי של שובו בנים בו הוא מדבר על הצורך להתפלל לשלומם ושחרורו של ברלנד.

יש לציין כי הר' שלום ארוש יודע היטב, מאז תחילת הפרשייה, על מעלליו החמורים של רבו, והוא אף דיבר באותה עת עם אחד העסקנים והודה בפניו כי ידוע לו אישית על מקרה חמור ביותר שקרה במשפחת אחד מתלמידיו.

כשאליעזר ברלנד חזר לארץ והחל המאבק נגדו, כאשר רבני ברסלב מפרסמים בראש כל חוצות מכתב חריף נגדו, התראיין הר' שלום ארוש לתקשורת ואמר כי ברלנד צדיק והאשמות נגדו הם שקר, לאחר תקופה כאשר נערכו כינוסי מחאה נגד ברלנד, אכן עמד הר' שלום ארוש מהצד ולא השתתף בכינוסי התמיכה בברלנד שארגנו תלמידיו של ברלנד. לא ברור האם היה זה מפחד שיגרם לו נזק תדמיתי ונזק למכירת ספריו, או מסיבה אחרת. אך גם בתקופה זו לא התנער אף פעם על תמיכתו הנלהבת עד כה בברלנד ולא הוציא מפיו מעולם שום גינוי ברור למעשיו של ברלנד.

לאחר שהוקם בית דין של דיינים חשובים מטעם רבני ברסלב לברר את הפרשייה והם הוציאו פסק דין חריף נגד ברלנד, נפגש הר' שלום ארוש עם דייני בית הדין, ושמע מהם דיווח מפורט בנוגע לכל העדויות החמורות על מעשיו של ברלנד, לגבי מקרה של איסור חנק ממש הר' שלום ארוש סיפר לדיינים כי המקרה בכללותו ידוע לו, ואישר את דברי אחד העדים שסיפר כי הר' ארוש אף סייע לו במהלך חקירת התלונה.

בחצי שנה האחרונה, לאחר שיצא פסק דין מטעם שלושת בתי הדין החשובים בארץ ישראל נגד ברלנד, הוא החל לתמוך בברלנד יותר ויותר, הוא התראיין כמה פעמים בקו המידע של שובו בנים ודיבר בשבחיו של ברלנד, וקרא להתפלל לשחרורו, וכן לפני ראש השנה בראיונות שונים הסביר שהסיבה שחסידי ברסלב אינם יכולים לנסוע לאומן לראש השנה היא בגלל שחסידי ברסלב פתחו מניין נפרד באומן כדי שלא להתפלל יחד עם ברלנד, ובכך הם כביכול עשו "מחלוקת" כלשונם.

בכך למעשה הר' שלום ארוש מצפצף בגלוי על פסק הדין של שלושת בתי הדין המרכזיים בארץ הקודש אשר פסקו ברורות כי שומר נפשו ירחק מברלנד ומחוייבים לפעול בזה, ובעצם יוצא בחוצפה ועזות מצח נגד כל זקני ורבני ברסלב, ובראשם הרבנים הגאונים ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א, ר' משה קרמר שליט"א, ור' נתן ליברמנש שליט"א, שיצאו נגד אליעזר ברלנד באופן החריף ביותר, וקראו להתנתק ולהיבדל ממנו ומקהל מאמיניו.

תמיכתו של הר' שלום ארוש באליעזר ברלנד שר"י גורמת לכך שאנשים תמימים ימשיכו ללכת שולל אחרי ברלנד ולהפגע ממנו, וכן גורמת להמשך הפצת הדעות

האפיקורסיות השבתאיות של תלמידי ברלנד כביכול הצדיק מותר לו לעבור על
עבירות חמורות רח"ל, וברור שיש להתרחק ממי ששותף בחורבן התורה ובהכשלת
יהודים תמימים.

פסק הדין בענין אליעזר ברלנד

בית דין מיוחד - מטעם בתי הדין המרכזיים בארה"ק

יום רביעי כ"ו אייר תש"פ

בס"ד

פסק דין

לבקשת רבים הוקם בית דין מיוחד לבירור הלעז שיצא על

מנהיג קהילת שובו בנים

ובמהלכו התקבלו עדויות מפורשות וראיות על מעשים שלא ייעשו, ומהם חמורים ביותר. ברור שעפ"י דעת תורתנו הקדושה מי שאינו שומר על דברים שהם מג' חמורות ואביזרייהו

שומר נפשו ירחק ממונו ומחויבים לפעול בזה

הדבר חמור ביותר, מאחר שחלק מתלמידיו וחסידיה המציאו כאילו ח"ו מותר לצדיק לעשות כל דבר עבירה, והדברים אף התפרסמו בכתובים. **דבר זה הוא בגדר כפירה גמורה בעיקרי הדת ויש לשרש ולעקור דעה אפיקורסית זו מתוכינו.** ובזה יתקיים מקרא שכתוב "וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

וע"ז באעה"ח

מטעם בד"ץ זכרון מאיר

מיסודו של הגר"ש ואזנר זצ"ל
שמואל אליעזר שטרן

חבר בד"ץ זכרון מאיר

מטעם בד"ץ בני ברק

מיסודו של הגר"נ קרליץ זצ"ל
שריאל רוזנברג

גאב"ד בד"ץ ב"ב

מטעם בד"ץ העדה החרדית

בעיה"ק ירושלים תובב"א
יהודה פישר

חבר בד"ץ העדה"ח

הנני מחזק דברים הנ"ל
חיים מאיר הלוי ואזנר

גאב"ד זכרון מאיר

דברי הבית דין ברורים!
משה שטרנבוך

ראב"ד העדה החרדית

נאמנים דברי בית דין ואין אחר דברי דין כלום
יצחק טובי' ווייס

גאב"ד העדה החרדית

הנני סומך על בית דין חשוב הנ"ל ועל פיהם יקום דבר

מנחם מנדל לובין

ראש בתי הוראה בבני ברק ומראשי כולל חזון איש

בס"ד ד' סיון תש"פ

גם אני עני מצטרף לדברי הב"ד החשוב בפסקו

נפתלי נוסבוים

אב"ד בד"ץ אהבת שלום

הננו להצטרף לדברי בתי הדין החשובים

שבח צבי רוזנבלט

רב העיר בני ברק

בס"ד כ"ח אייר תש"פ

הנני סומך על בית דין וכיהודה ועוד לקרא הנני לחזק דבריהם

מנחם מענדל הכהן שפרן

אב"ד בד"ץ הישר והטוב